

วารสาร

ปาริชาต

มหาวิทยาลัยทักษิณ

PARICHART JOURNAL
THAKSIN UNIVERSITY

ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

ISSN 0867-0884

วารสารปาริชาต

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร
วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)
เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี	
(รศ.ดร.วิชัย ชำนิ)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองอธิการบดีวิชาการและวิจัย	
(รศ.เกษม อัศวตรีรัตนกุล)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา	
(อ.ดร.วันลภ ดิษสุวรรณ์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
(รศ.ดร.ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)	มหาวิทยาลัยทักษิณ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
(รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)	มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผศ.ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น มหาวิทยาลัยทักษิณ
(E-mail : phatchalinj@hotmail.com)

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศ.ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ดร.อนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศ.ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศ.อำนวย ยัสโยธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ศ.อิทธิพล ตั้งโฉลก	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.สมยศ ทุ่งหว้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รศ.ดร.นิรันดร์ จุลทรัพย์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รศ.กรกฎ ทองขะโชค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผศ.ดร.เกร็ดทราย วุฒิพงษ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวอรกมล ไกรวงศ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวพิมพ์ณดา มณีวงค์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางรานี อาษาชำนาญ มหาวิทยาลัยทักษิณ
นางสาวกัญญณัชช์ เลียดรักษ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ

2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

จำนวนพิมพ์ **300 ฉบับ**

การเผยแพร่

จัดจำหน่ายและสมัครสมาชิกมอบเป็นอภินันทนาการแก่ห้องสมุดของหน่วยงานรัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา

การบอกรับเป็นสมาชิก

ค่าสมาชิก ปีละ 200 บาท ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปาริชาต เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง) พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาต ทางระบบออนไลน์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์/โทรสาร 0-7460-9600 ต่อ 7242, 0-7460-9655
E-mail : parichartjournal@gmail.com, research.tsu@gmail.com

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย
6 ถ.กระจ่างอุทิศ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทัศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปาริชาต เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

นับแต่การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 บรรยากาศแห่งความโศกเศร้าปกคลุมทั่วพื้นแผ่นดินไทย พสกนิกรจากทั่วทุกสารทิศต่างเข้าถวายสักการะพระบรมศพอย่างไม่ขาดสาย หวังเพียงได้มีโอกาสแสดงความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ โดยในวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 รัฐบาลได้จัดพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพเพื่อแสดงความอาลัยเป็นครั้งสุดท้าย ทั้งองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ต่างก็ประกาศหยุดงานกันถ้วนหน้า เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมถวายความอาลัยในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพในท้องถิ่นของตนเอง

นับแต่นี้ ไปพสกนิกรชาวไทยจะต้องน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและการพัฒนาประเทศ เช่น การมีความรักความสามัคคีต่อกัน จะเป็นพลังที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถฝ่าฝันวิกฤตต่าง ๆ ไปได้ ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสเสด็จฯ ออกให้ประชาชนเฝ้า ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2504 เกี่ยวกับความสามัคคีว่า “...ประเทศไหนถ้าประชาชนพลเมือง มีความสามัคคีกลมเกลียว กันดี มีระเบียบวินัย ประเทศนั้นก็เจริญและอยู่ในฐานะดีจึงเห็นได้ว่าความสามัคคีกลมเกลียวกันระหว่างคนในชาติ และความเข้าใจรักษาระเบียบวินัยเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยนำประเทศชาติสู่ความวัฒนาถาวร...” หรือการมุ่งมั่นในการทำความดี เป็นสิ่งที่ควรทำ มิเช่นนั้น ความชั่วจะเข้ามาแทนที่ ดังพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ณ สวนอัมพร เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ.2525 ว่า“การทำดีนั้นทำยากและเห็นผลช้า แต่ก็จำเป็นต้องทำ เพราะหาไม่ความชั่วซึ่งทำได้ง่าย จะเข้ามาแทนที่และจะพอกพูนขึ้นอย่างรวดเร็วโดยไม่ทันรู้สึกตัว แต่ละคนจึงต้องตั้งใจและเพียรพยายามให้สุดกำลังในการสร้างเสริมและสะสมความดี”

แม้แต่ในด้านการทำงานก็เช่นกัน มีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2530 ว่า “เมื่อมีโอกาสและมีงานทำ ควรเต็มใจทำโดยไม่จำเป็นต้องตั้งข้อแม้ หรือเงื่อนไขอันใดไว้ให้เป็นเครื่องกีดขวาง คนที่ทำงานได้จริง ๆ นั้น ไม่ว่าจะจับงานสิ่งใด ย่อมทำได้เสมอ ถ้ายิ่งมีความเอาใจใส่ มีความขยัน และความซื่อสัตย์สุจริต ก็ยิ่งจะช่วยให้ประสบผลสำเร็จในงานที่ทำสูงขึ้น” ซึ่งบุคลากรสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานของตน

ข้าพระพุทธเจ้าในฐานะบรรณาธิการวารสารปาริชาตและทีมงานขอถวายสัจวาจาว่าจะดำเนินตามรอยพระยุคลบาท นำแนวพระราชดำรัสต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตสืบไป

อนึ่ง ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2561 มหาวิทยาลัยทักษิณจะก้าวเข้าสู่ปีที่ 50 ของการสถาปนามหาวิทยาลัย ทางทีมงานจึงขอนำเสนอเรื่องเล่าผ่านปกวารสารเพื่อสื่อถึงความภาคภูมิใจที่มีต่อสถาบันนี้สืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จีนนุ่น
บรรณาธิการประจำฉบับ

สารบัญ

บทความวิชาการ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21
วิภาดา พินลา 1

บทความวิจัย

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหาร
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล
เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
สารภี เขียวแต้ม อรุณ จุติผล สำเริง จันชุม 21

สารัตถะความยุติธรรมตำรากฎหมายโบราณนาม “หลักไชย”
เขมฤทัย บุญวรรณ ประทีป ทับอัตตานนท์
บุญรอด บุญเกิด 39

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6
กรณีศึกษา โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
อรรถพล พลวัฒน์ วัฒนา รัตนพรหม
ประทุมทิพย์ ทองเจริญ 61

แนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต
สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ประเสริฐ เรือนนะการ 75

การส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยามกับมรดกที่หลงเหลือ
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ศุภกาณฑ์ นานรัมย์ 105

CONTENTS

ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างบ้านเมือง
บนที่ราบเชียงแสน
ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี ธณิกานต์ วรธรรมานนท์ 121

การค้าข้าวข้ามรัฐของคนไทยมุสลิมในบริบท
ชายแดนไทย - มาเลเซีย (พ.ศ.2489 - พ.ศ.2554)
พรพันธุ์ เขมคุณาศัย กรุณา แดงสุวรรณ 145

สภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง
ต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา
เกษตรชัย และหีม 169

สถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์
จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 10 ปี ไฟใต้
ฟารีดา เจะเอาะ 193

ต้นทุนธุรกรรมของการรวบรวมและจำหน่ายน้ำยางสด
ของเครือข่ายสหกรณ์กองทุนสวนยางใน
อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา
ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย กลาโสม ละเต๊ะ 217

แนวทางจัดการมลพิษทางน้ำตามกฎหมาย:
กรณีศึกษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ฝั่งตะวันตก
ปพนธีร์ ธีระพันธ์ 241

ภาวะสุขภาพและวิถีชีวิตของประชาชน
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก
จังหวัดพัทลุง ประเทศไทย
เสาวนีย์ สังข์แก้ว ปัทมา รักเกื้อ 257

สารบัญ

หลักอิสรภาพ 5 ประการที่เป็นปัจจัยอิทธิพลของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย
พิชศาล พันธุ์วัฒนา 275

การวิเคราะห์มาตรการไม่เอาโทษทางอาญามาใช้พัฒนานโยบายยาเสพติดของประเทศไทย
ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด อรรถพล ควรเลี้ยง ทองใหญ่ อัยยะวรากูล ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ 295

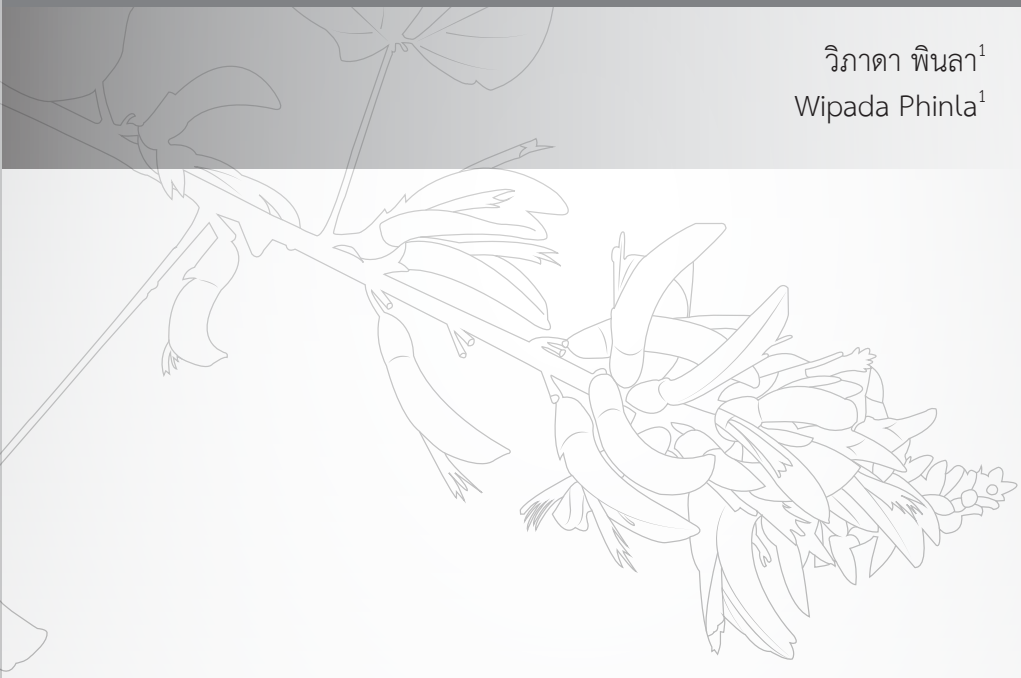
มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ ที่ผลิตบัณฑิต พัฒนากำลังคน
วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่นใต้
ประเทศชาติ และอาเซียน
ให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขที่ยั่งยืน

(คัดจาก บางส่วนของพันธกิจมหาวิทยาลัย)

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

Management Techniques in Learning History for Social Studies Teachers in the 21st Century

วิภาดา พินลา[1]
Wipada Phinla[1]

[1] อ., สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

[1] Lecturer, Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies), Faculty of Education, Thaksin University, Songkhla, 90110

บทคัดย่อ

สังคมโลกในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ทันกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ครูสังคมศึกษาต้องศึกษา ค้นคว้า พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สม่ำเสมอ โดยการใช้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นกรณีศึกษาจากการสร้างบรรยากาศเรียนรู้ที่สนุกสนาน ท้าทายผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าที่ดีงาม มองเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นในสังคมที่หลากหลาย มีความรักชาติ รักแผ่นดิน ไม่หลงลืมบรรพบุรุษ เป็นพลเมืองดี มีสำนึกที่ดีต่อความเป็นชาติไทย และภูมิใจในความเป็นไทยที่จะธำรงรักษาต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: เทคนิคการจัดการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ครูสังคมศึกษายุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

Abstract

Progress in science and technology of global society these days enables humans to have easy and quick access to information occurring in this borderless world. There is a need in the modification of education to keep up with political, economic and social changes so that students can become good citizens and live happily with others. This forces social studies teachers to develop their learning processes in a regular basis using the lessons from the past as a case study in order to make learning atmosphere enjoyable and challenging. Learners are encouraged to appreciate their cultural roots, see their own values including those of others in order to live in the society of diversity so that they can be instilled with patriotism, retain their ancestral heritage, become good citizens and fully aware of Thai nationhood. Students are taught to be proud of being Thai as a sustained concept.

Keywords: Learning Management Techniques, History, Social Studies Teacher in the 21st Century Era

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมอารยะได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ได้ศึกษาประสบการณ์ทั้งที่เป็นความสำเร็จ และความล้มเหลวเพื่อเป็นเครื่องตัดสินใจการดำเนินการต่อไปในอนาคต ประวัติศาสตร์จึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมหนึ่งรู้สึกว่าได้ร่วมชะตากรรมเดียวกัน มีอัตลักษณ์ของความเป็นชาติและความหวงแหนอิสรภาพ อย่างไรก็ตาม การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และชี้ให้เห็นพัฒนาการของมนุษยชาติตามช่วงของเวลาต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจอารยธรรมของมนุษย์ เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างของผู้คนในแต่ละพื้นที่ มีเพียง “ครูประวัติศาสตร์” ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะสามารถฉายภาพอดีตเหล่านี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน [1] แต่ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ในระดับโรงเรียนประสบปัญหาในหลายประการ ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาจากตัวครูผู้สอน ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยขาดความเข้าใจในวิธีการทางประวัติศาสตร์และความลึกซึ้งในเนื้อหา ครูยังใช้วิธีการสอนด้วยการ “เล่าเรื่องอดีตเพื่อให้ท่องจำ” มากกว่า “เล่าเรื่องอดีตเพื่อตอบคำถามว่าเพราะเหตุใด หรือ ทำไมจึงเกิดขึ้น หรือ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ และที่เป็น เป็นอย่างไร คนในสังคมแก้ไขอย่างไร กล่าวโดยสรุป ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องการถามเพื่อค้นหาคำตอบจากหลักฐาน” มิใช่การเล่าเรื่องเพียงอย่างเดียว [2] ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์จึงกลายเป็นการเรียนรู้แบบท่องจำ ขาดการคิดวิเคราะห์มากกว่าให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์ ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนเกิดน่าเบื่อหน่าย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในที่สุด

ดังนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษาในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการกระตุ้นผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความเข้าใจ ความรัก และความภูมิใจในชาติของตน เข้าใจลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กัน และที่สำคัญผู้เรียนประวัติศาสตร์จะได้รับการฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ การแยกแยะข้อเท็จจริงจากข้อมูลหลักฐาน ให้รู้จักคิดเป็น ไม่หลงเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ โดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน ได้ฝึกฝนการอ่าน การเขียน การเล่าเรื่อง และการนำเสนออย่างมีเหตุผล อันเป็นกระบวนการสร้างภูมิปัญญาอย่างแท้จริง

ลักษณะของผู้เรียนในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยครูผู้สอนไม่ทอดทิ้งผู้เรียนคนใดแม้เพียงคนเดียวไว้ข้างหลัง ดังนั้น ครูผู้สอนสังคมศึกษาจำเป็นต้องทราบว่าผู้เรียนของตนเองนั้น เป็นลูกศิษย์แบบไหน ศิษย์ของครูในวันนี้เป็นอย่างไร เพื่อให้ครูสามารถวางแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ครูต้องการ โดยแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช [3] ได้เสนอว่า ลักษณะ 8 ประการของเด็กสมัยใหม่มีดังนี้

1. มีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่ตนพอใจ แสดงความเห็น และลักษณะเฉพาะของตน
2. ต้องการดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ให้ตรงตามความพอใจและความต้องการของตน (Customization & Personalization)
3. ตรวจสอบหาความจริงเบื้องหลัง (Scrutiny)
4. เป็นตัวของตัวเองและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อรวมตัวกันเป็นองค์กร เช่น ธุรกิจ รัฐบาล และสถาบันการศึกษา
5. ความสนุกสนานและการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของงาน การเรียนรู้และชีวิตทางสังคม
6. การร่วมมือ และความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของทุกกิจกรรม
7. ต้องการความเร็วในการสื่อสาร การหาข้อมูล และตอบคำถาม
8. สร้างนวัตกรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต

นอกจากนั้น เด็กยุคนี้เป็นคนยุคเจนเนอเรชั่นใหม่ (Generation Z) ที่ชอบใช้อินเทอร์เน็ต ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ครูในสถานศึกษาทุกวิชาอาจช่วยกันวิเคราะห์ผู้เรียนไว้ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ เช่น การศึกษาถึงลักษณะภูมิหลัง ครอบครัวของผู้เรียน การอบรมเลี้ยงดู สภาพปัญหาและสาเหตุการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ฯลฯ เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช [3] ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญด้านการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มี 5 ประการ คือ

1) การเรียนรู้ที่แท้จริง (Authentic Learning) เป็นการออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงชีวิตจริงที่สุด โดยขึ้นอยู่กับบริบท หรือสภาพแวดล้อม เพราะห้องเรียนไม่ใช่บริบทที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกเพราะห้องเรียนไม่เหมือนสภาพในชีวิตจริง

2) การสร้างแบบจำลองทางจิต (Mental Model Building) เป็นการอบรมบ่มนิสัย หรือการปลูกฝังความเชื่อหรือค่านิยม โดยการนำเอาประสบการณ์

มาสั่งสมจนเกิดเป็น กระบวนทัศน์ (หรือความเชื่อ ค่านิยม) และเอามาโต้แย้งความเชื่อหรือค่านิยมเดิมจนทำให้ละจากความเชื่อเดิมแล้วหันมายึดถือความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ใหม่

3) แรงจูงใจภายใน (Internal Motivation) เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ภายในตัวคน ไม่ใช่ขับดันด้วยอำนาจของครูหรือพ่อแม่ เด็กที่เรียนเพราะไม่อยากขัดใจครูหรือพ่อแม่จะเรียนได้ไม่ดีเท่าเด็กที่เรียนเพราะอยากเรียน เมื่อเด็กมีฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา (อิทธิบาทสี่) ก็จะตามมา ทำให้เกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยง

4) ความหลากหลายทางพหุปัญญา (Multiple Intelligence) มนุษย์เรามีพหุปัญญา และเด็กแต่ละคนมีความถนัดหรือปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน รวมทั้งสไตล์การเรียนรู้ก็ต่างกัน ดังนั้น ครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

5) การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคม หากยึดหลักการนี้ครูเพื่อศิษย์ก็จะสามารถออกแบบกระบวนการทางสังคมเพื่อให้ศิษย์เรียนสนุก และเกิดนิสัยรักการเรียน เพราะการเรียนจะไม่ใช่กิจกรรมส่วนบุคคลที่หงอยเหงา น่าเบื่อ

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้ในชุดความรู้ที่สำคัญเฉพาะจากโรงเรียนอีกต่อไป เพราะในอนาคตผู้เรียนต้องเติบโตออกไปเผชิญสถานการณ์จริงที่ต้องคิด ลงมือทำ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ดังนั้น การรับชุดความรู้จากสังคมโดยรอบ โดยเฉพาะจากสื่อมวลชน และอินเทอร์เน็ต ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ นอกโรงเรียนนั้น จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่ครูสังคมศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

ความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์

คำว่า “ประวัติศาสตร์” มีที่มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “History” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Histori” หรือ “Historia” แปลว่า การสืบสวน สอบสวน ผู้ที่บัญญัติศัพท์ใช้เป็นคนแรก คือ เฮโรโดตัส (Herodotus, 484 – 425 B.C.) ปราชญ์ชาวกรีกโบราณผู้เริ่มค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ [4] อาจกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์จึงเป็นการศึกษาเรื่องราวของอดีตที่นักประวัติศาสตร์ค้นคิดขึ้นมาอย่างมีหลักฐาน แล้วนำมาถกเถียงถึงความหมายของเรื่องราวต่าง ๆ ในปัจจุบัน [5] สอดคล้องกับ ดนัย ไชยโยธา [6] กล่าวว่า ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวที่มนุษย์ได้กระทำไว้ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์ได้ศึกษาประดิษฐ์ขึ้นในด้านศิลปะ สงคราม การเมือง การปกครอง วรรณคดี ลัทธิ ศาสนา ปรัชญา สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และความหวัง

กับความหวาดกลัวของมนุษย์ และการต่อสู้เพื่อดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ประวัติศาสตร์จึงเกิดจากความมีสามัญสำนึกของมนุษย์อันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด และพยายามเรียนรู้ เข้าใจตนเองโดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นเครื่องนำทาง และมีการบันทึกเรื่องราวการศึกษาค้นคว้า การตรวจสอบพิจารณาโดยอาศัยหลักฐานที่เหลืออยู่มาจนปัจจุบัน นอกจากนี้ วงเดือน นาราสัจจ์ [7] ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึง เหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่มีหลักฐานยืนยันและตรวจสอบได้ เรื่องราวในอดีต หรือความจริงในอดีตที่นักประวัติศาสตร์เรียงร้อยขึ้นมา โดยอาศัยข้อมูลที่เชื่อว่าเป็นความจริงและถูกต้องประกอบการวิเคราะห์หรือข้อสมมติฐานของตน

การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างถูกวิธีไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ชาติหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางที่ควรปฏิบัติ คือ ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่อง “ท่องจำ” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของการ “ตั้งคำถาม” เพื่อให้เกิดความคิดอันอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การสร้างสติปัญญาแก่ผู้ศึกษา [8] ดังที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุว่า ในปัจจุบันผู้สอนประวัติศาสตร์จะเน้นแต่ว่าประเด็นศึกษา “มีใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่” เท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะเนื้อหาไม่สามารถสร้างประโยชน์ที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนได้ หากแต่เมื่อได้สร้างความเข้าใจว่า “ทำไมถึงเกิด ทำไมถึงเป็น ทำไมถึงเปลี่ยน และเกิดขึ้นได้อย่างไร เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร มีผลต่ออะไรอย่างไรบ้าง” จึงจะเป็น “มืออาชีพ” อย่างแท้จริง [1] ดังนั้น ผู้สอนในยุคใหม่นี้จำเป็นต้องถ่ายทอดประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับมนุษยชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน สนองความอยากรู้อยากเห็นส่งผลให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในเรื่องราวของชนชาติต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิต บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย ตลอดจนความคิดและการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนชาตินั้น ๆ ให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสตร์ กษัตริย์ และความเข้าใจในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การประกอบอาชีพชนชาติต่าง ๆ ช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความคิดเชิงวิพากษ์ วิจารณ์ และพินิจพิจารณาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ปัญหาของชุมชนสมัยใหม่ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยการอภิปราย และการหาข้อสรุปโดยการประนีประนอมเข้าหากัน [9]

สำหรับความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์นั้นมีมากมาย เพราะประวัติศาสตร์เป็นเหตุการณ์ในอดีตที่มนุษย์สามารถนำมาเป็นบทเรียนให้แก่ปัจจุบัน โดยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานการตัดสินใจเหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [1] ได้อธิบายไว้ว่า ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจปัญหาและสิ่งแวดล้อมของสังคมปัจจุบัน ประวัติศาสตร์หรือการสืบสวนอดีตของมนุษย์ ทำให้เราได้รู้ว่า พฤติกรรมและความคิด ความเชื่อของผู้คนในสังคมเกิดขึ้นได้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการมาอย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจปัญหาอย่างมีเหตุมีผล มาตรการในการแก้ปัญหาจึงจะมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. รู้รากเหง้าความเป็นไทย เข้าใจและภูมิใจในชาติตน เหตุการณ์สำคัญในอดีตของสังคมไทย เริ่มตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน การสร้างบ้านเมือง การขยายอาณาเขตเพื่อสร้างความมั่นคง ซึ่งเป็นผลมาจากวีรกรรมและความเสียสละของบรรพบุรุษ ทำให้ผู้เรียนรู้รากเหง้าความเป็นไทย จนเกิดความรัก ความเข้าใจ และภูมิใจในชาติตนให้กับผู้เรียน ซึ่งศาสตร์อื่น ๆ ย่อมไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่นี้ได้ดีเท่าประวัติศาสตร์

3. รู้บทเรียนในอดีต เห็นข้อบกพร่อง-ความผิดพลาด ความสำเร็จ ความดีงามของบรรพบุรุษ ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ว่าทำไม และอย่างไร (why/how) ซึ่งไม่ใช่การสอนเพียงให้รู้ว่ามีใคร ได้ทำอะไร ที่ไหน และเมื่อไร (who what where when) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในแง่ที่เป็น “บทเรียนในอดีต” ว่าความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความอ่อนแอของผู้นำความลุ่มหลงในอำนาจหรือการสะสมปัญหาจนยากจะแก้ไข

4. รู้ความเป็นมาและวัฒนธรรมของประเทศตน และประเทศอื่น ๆ รวมถึงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การทำความเข้าใจรากเหง้าความเป็นไทย รวมถึงความเข้าใจรากเหง้าของมนุษยชาติที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ กันด้วย ดังนั้น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์อย่างถูกต้องจะทำให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของชนชาติอื่น ประเทศอื่น หรือภูมิภาคอื่นด้วย อันเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีอย่างแท้จริง

5. รู้บันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีต การรับรู้เรื่องราวในอดีตไม่จำเป็นที่จะต้องมาจากการเรียนจากครูในห้องเรียนเท่านั้น แต่ผู้เรียนหาความรู้ได้จากการอ่านบันทึกของเหตุการณ์ ดังนั้น ในแง่นี้ประวัติศาสตร์จึงเน้นในเรื่องการอ่านอย่างระมัดระวัง เช่น จากห้องสมุด หรือจากอินเทอร์เน็ต มิใช่ “ภาพอดีต” ที่เป็นความจริงทั้งหมด แต่เป็นเพียงข้อมูลบางส่วนที่ได้จากการตัดต่อที่ไม่ยืนยันความถูกต้อง

6. รู้วิธีการศึกษาเรื่องราวสำคัญ ๆ ที่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง การเรียนรู้อดีตของสังคมมนุษย์ ผู้เรียนต้องใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง ทั้งการอ่าน

เอกสารการสอบถามจากผู้รู้ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และหลักฐานทางโบราณคดีประกอบให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่สืบค้นจนสามารถตอบคำถามประเด็นที่ตั้งไว้

ดังนั้น การเรียนรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นมาแล้วในสังคมมนุษย์ จึงมีวิธีการไม่ยากที่ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากกระบวนการสืบสวนค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความเข้าใจว่าครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไรจึงจะตอบสนองหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ต่อผู้เรียนสูงสุด

หลักสูตรสู่การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในชั้นเรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [10] ได้ระบุว่าการจัดทำรายวิชาประวัติศาสตร์เริ่มต้นจากศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีมาตรฐานการเรียนรู้ทั้งหมด 3 มาตรฐาน เป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โดยมาตรฐานการเรียนรู้เขียนขมวดรวมเอาความรู้ กระบวนการและเจตคติ/ค่านิยมที่สำคัญ อันเป็นลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์เอาไว้ด้วยกัน ดังนี้

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

จากมาตรฐานการเรียนรู้ 3 มาตรฐาน ข้างต้น สามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงสาระของความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติค่านิยม ของทั้ง 3 มาตรฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ให้สัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความรู้

ประกอบด้วย เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น ความเป็นมาของชาติไทย

วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และบุคคลสำคัญที่มีส่วนปกป้องและสร้างความเจริญรุ่งเรืองของชาติ

2. ทักษะกระบวนการ

ประกอบด้วย การอ่านอย่างกว้างขวาง การสังเกต/เปรียบเทียบ, การรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูล สรุปจับประเด็นได้ชัดเจน ทักษะในการตรวจสอบ ประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลหลักฐาน ทักษะในการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ทักษะในการวินิจฉัยแยกแยะข้อเท็จจริง ทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ การย่อความและเรียงความ การเขียนด้วยภาษาสละสลวย และ การเล่าเรื่องโดยอ้างอิงข้อมูลหลักฐาน

3. เจตคติและค่านิยม

ประกอบด้วย ความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม ตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ยอมรับในความแตกต่างของมนุษยชาติ อยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างสันติสุข สามารถใช้หลักเหตุผลในการดำเนินชีวิตและ ความรักชาติและภูมิใจในความเป็นไทย

จากหลักสูตรสู่การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ดังกล่าว สรุปได้ว่าครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่หลักสูตรของชาติกำหนดให้ชัดเจน เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศให้ครูเดินตามกรอบในทิศทางที่สังคมคาดหวังหรือกำหนดไว้ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ และเจตคติ/ค่านิยม จากมาตรฐานการเรียนรู้ ทั้ง 3 ข้อ แล้วนำมาจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา คำอธิบายรายวิชา เพื่อสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานตามลำดับดังที่ผู้เขียนทบทวนตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. กำหนดวิสัยทัศน์ และหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสาระประวัติศาสตร์ เช่น สร้างจิตสำนึกและธำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นพลโลก

2. วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญต่อผู้เรียนว่าเมื่อเรียนวิชาประวัติศาสตร์แล้วผู้เรียนจะต้องเกิดสมรรถนะที่สำคัญทั้ง 5 ประการอย่างไรบ้าง โดยพยายามเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับสมรรถนะทางประวัติศาสตร์ เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

3. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสำคัญที่สอดคล้องกับคุณลักษณะทางประวัติศาสตร์ โดยเน้นการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม การตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

การยอมรับในความแตกต่างของมนุษยชาติ การอยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างสันติสุข และใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตซึ่งรายวิชาประวัติศาสตร์สามารถใช้เป็นรายวิชาในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้หลายประการ ผู้สอนสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสาร “แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551”

4. จัดทำคำอธิบายรายวิชาในรายวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นรายวิชาพื้นฐาน โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้จากสาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ ตามมาตรฐาน ส 4.1-ส 4.3 โดยเขียนในลักษณะความเรียง ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ทักษะกระบวนการ/สมรรถนะและคุณลักษณะ เจตคติทางประวัติศาสตร์ คำอธิบายรายวิชาเป็นการอธิบายภาพรวมของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ให้เห็นข้อมูลว่ามีเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอย่างไร มีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร เนื้อหาสาระโดยสังเขปมีอะไรบ้าง ซึ่งในระดับของคำอธิบายรายวิชานั้น สถานศึกษาสามารถพิจารณาใช้สาระการเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่นมาบูรณาการเข้าไปได้ด้วย เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

5. วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อจัดทำโครงสร้างหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ โดยกำหนดสาระสำคัญ เวลาเรียนและน้ำหนักคะแนนแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และเน้นการบูรณาการ โดยสาระเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้เรียนในทุกระดับชั้นได้เรียนตามที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดประกอบไปด้วย

1) เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

2) วิธีการทางประวัติศาสตร์

3) พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

4) เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์

5) ความเป็นมาของชาติไทย ประวัติ ผลงานของบุคคลสำคัญที่มีส่วนสร้างสรรค์ และปกป้องรักชาติไทย

6) วัฒนธรรมไทย

7) ภูมิปัญญาไทย

6. ดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทดังกล่าวข้างต้น ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นทักษะสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ เช่น ทักษะในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลหลักฐาน ทักษะการประเมินความน่าเชื่อถือ ทักษะในการจัดระบบข้อมูล ทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์วิจารณ์

อย่างมีเหตุผล ทักษะในการวินิจฉัยแยกแยะข้อเท็จจริง ฯลฯ ทั้งนี้ ครูผู้สอนจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะย่อย ที่จะส่งผลให้เกิดทักษะตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น อ่านอย่างกว้างขวาง สังเกตเปรียบเทียบแยกแยะและจำแนกข้อมูล การสำรวจและสืบค้น การนำเสนออย่างมีเหตุผล

จากที่กล่าวมาจะพบว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ คือ การสร้างความเข้าใจ “เหตุการณ์” ในเชิงการคิดวิเคราะห์ความจริงในอดีต ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่เป็นเรื่องการสอนเนื้อหารายละเอียดซึ่งเป็นผลให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นข้อมูลที่มากมายและน่าเบื่อหน่าย ครูผู้สอนประวัติศาสตร์ต้องเข้าใจว่าข้อมูลสำหรับประวัติศาสตร์ คือ “ฐานความคิดเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เรื่องราวที่ผ่านมา” หากครูผู้สอนเข้าใจประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นหนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ต้องการพัฒนา “คน” ในบริบทของสังคมไทยและสังคมโลกอย่างมีประสิทธิภาพ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาในรายวิชาประวัติศาสตร์ ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ครบ 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล สามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยการสืบเสาะ สืบค้น เสาะหา สำรวจ ตรวจสอบอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้จนสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาในอนาคต ซึ่งได้มีนักวิชาการได้เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไว้มากมายดังนี้

1. วิธีการทางประวัติศาสตร์

ในการสอนสาระประวัติศาสตร์ ผู้สอนอาจนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้น [11] คือ

1) ขั้นกำหนดปัญหาหรือสมมติฐาน (Setting up Problem or Hypothesis) โดยการใช้การสังเกตของผู้เรียนและผู้สอนรวมกัน เพื่อให้พบข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลในประวัติศาสตร์ จากนั้นดำเนินการศึกษาขอบเขตและแนวทางปัญหาเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงโดยละเอียด แล้วให้ผู้เรียนคาดเดาคำตอบหรือกำหนดแนวทางที่คาดว่าเป็นไปได้ในรูปแบบของการตั้งสมมติฐาน

2) ขั้นแสวงหาความรู้โดยการรวมหลักฐาน (Data Collection) ผู้สอนให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการค้นคว้า และบอกแหล่งที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาและรวบรวมหลักฐานได้

อาจกำหนดให้ในรูปของการบอกบรรณานุกรมหรือหนังสืออ้างอิง และถ้าเป็นไปได้ ผู้สอนอาจเตรียมหลักฐาน เอกสารไว้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนประการหนึ่งที่สำคัญต้องมีการจำแนกประเภทของหลักฐานชั้นต้น ชั้นที่สอง และชั้นที่สามเพื่อความน่าเชื่อถือในหลักฐานเป็นเกณฑ์

3) ขั้นวิเคราะห์และประเมินคุณค่าข้อมูล (Data Analysis & Evaluation) ผู้สอนต้องอาศัยหลักการสำคัญซึ่งแยกเป็น 2 ขั้น คือ

3.1) การประเมินคุณค่าภายนอก (External Criticism) การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงข้อเท็จจริงเดียวกัน เพื่อตรวจหาข้อบกพร่องผิดพลาดของหลักฐานที่ไม่ใช่หลักฐานชั้นต้น การค้นคว้าพิจารณาเกี่ยวกับภูมิหลังในบทคัดย่อ บทนำ บทสรุป ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาทั้งเล่มอย่างคร่าว ๆ ได้

3.2) การประเมินคุณค่าภายใน (Internal Criticism) การที่ผู้เรียนพยายามใช้ความเฉลียวฉลาดและความรอบรู้ค้นหาเหตุผล ความคงเส้นคงวา ความเป็นจริง และสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในลักษณะที่ใกล้เคียงถูกต้องตรงตามความเป็นจริงมากที่สุดในขั้นตอนการสังเคราะห์

4) ขั้นตีความและสังเคราะห์ (Data in Interpretation and Synthesis) การนำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปแบบของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เป็นเรื่อง ๆ โดยนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบแล้วจึงสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็นความคิดรวบยอดการเรียนรู้

5) ขั้นนำเสนอข้อมูล (Presentation) การนำเสนอความรู้และแนวความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วต่อผู้อื่น โดยการบรรยาย การอภิปราย การสัมมนา การเขียนบทความ การทำรายงาน และอื่น ๆ ซึ่งผู้นำเสนอต้องใช้ความสามารถในการร่างโครงเรื่อง และแนวทางการเขียนอย่างรัดกุมเพื่อให้น่าสนใจ มีคุณค่า มีความต่อเนื่องเร้าใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ติดตามการนำเสนอ

สิริวรรณ ศรีพหล [12] ได้เสนอ การสอนประวัติศาสตร์โดยเน้นผู้เรียนเป็นหลัก มีอยู่หลายวิธีด้วยกันที่ครูสามารถนำมาใช้สอนในห้องเรียนได้ ในที่นี้จะเน้นวิธีที่สำคัญที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการศึกษาหาความรู้ ซึ่งครูสามารถนำวิธีการนั้นมาใช้เป็นแนวในการเรียนการสอนได้ ได้แก่

2. วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ล้วนมีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ แต่ในบางครั้งหลักฐานอาจมีไม่เพียงพอ ทำให้การค้นคว้างานของนักประวัติศาสตร์ไม่สมบูรณ์ นักประวัติศาสตร์จึงใช้วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อการค้นคว้าหาข้อมูลประกอบ ทำให้งานศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์สมบูรณ์และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ การสอนสาระประวัติศาสตร์ในโรงเรียน ผู้สอนส่วนใหญ่มักใช้วิธีการบรรยายเนื้อหา ทำให้นักเรียนเห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ต้องท่องจำ น่าเบื่อหน่าย เป็นวิชาที่ศึกษาแต่เรื่องของอดีตที่อยู่ห่างไกล วิชาประวัติศาสตร์จึงดูด้อยค่าไป ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องทำให้วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่น่าสนใจและมีชีวิตชีวา การนำวิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่ามาใช้ในห้องเรียนอาจทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ Mchaffy and Davis [13] ได้ชี้ให้เห็นว่า วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา และนักเรียนจะรู้สึกเหมือนว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์มีอยู่รอบตัวเขา

Leonard H. Clark [14] ได้เสนอกิจกรรมการสอนและยุทธวิธีในการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

1. สอนให้นักเรียนมีโอกาสที่จะฝึกวิธีวิเคราะห์วิจารณ์ข้อมูลทั้งภายนอกและภายใน โดยการพิจารณาว่าข้อมูลเหล่านั้นเชื่อถือได้มากเพียงใด

2. ให้แบบฝึกหัดที่นักเรียนได้มีการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ เช่น นำเอาตัวอย่างข้อความบางตอนออกมาให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า หลักฐานที่กล่าวมานั้นเป็นหลักฐานชั้นแรกหรือชั้นที่สอง ผู้เขียนนำข้อมูลเหล่านั้นมาจากไหน ข้อมูลที่นำมาถูกต้องเพียงใด ผู้เขียนใส่ความคิดมากน้อยเพียงใด มีการโฆษณาชวนเชื่อมากน้อยเพียงใด เปรียบเทียบข้อความในตอนนี้กับข้อความในแบบเรียนอื่น

3. ชี้แนะให้นักเรียนได้เรียนวิธีที่จะตรวจสอบความจริงจากสิ่งที่นักเรียนได้อ่านและได้เห็น นักเรียนจะได้พบว่า เขามีโอกาสที่จะพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ไม่จริงเสมอไป วิธีหนึ่งก็คือให้นักเรียนได้รู้จักเปรียบเทียบข้อความที่ได้จากหนังสือประวัติศาสตร์กับหลักฐานอื่น ๆ

4. ใช้วิธีการสอนแบบอุปมาน ในการสอนแบบนี้นักเรียนจะสามารถดึงความจริงต่าง ๆ จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และพัฒนาความคิดรวบยอดออกมาได้

ซึ่งในกรณีนี้ครูไม่สามารถที่จะสอนโดยวิธีให้ข้อเท็จจริงหรือสรุปเป็นหลักการให้นักเรียนในขณะที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่

5. ให้แบบฝึกหัดซึ่งนักเรียนค้นคว้าหาความจริง หรือแสดงปัญหาออกมาได้โดยใช้วิธีวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ เช่น

5.1 แสดงหลักฐานจากแหล่งที่มาต่าง ๆ กันและพยายามให้นักเรียนได้สร้างขึ้นมาใหม่

5.2 ให้นักเรียนเขียนประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ ได้ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า วิธีการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ สามารถนำไปใช้ได้กับการสอนสังคมศึกษาในทุกระดับ วิธีนี้ขึ้นอยู่กับทักษะและความพร้อมของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน ทักษะในวิธีการนี้จะพัฒนาขึ้นอย่างช้า ๆ ตามความสามารถ ความสนใจและระดับวุฒิภาวะ ซึ่งการพัฒนานี้จะต้องเริ่มต้นในชั้นประถมศึกษา โดยใช้วิธีการง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนและพัฒนาทักษะที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในระดับมัธยมศึกษา วิธีการนี้จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดแบบสร้างสรรค์และการวิเคราะห์วิจารณ์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [15] ได้เสนอ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยดังกล่าวนี้ แนวทางหนึ่ง คือ การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ดังนี้

3. การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

1) ขั้นกระตุกกระตุ้น เพื่อให้เกิดความสนใจในเรื่องที่จะเรียนรู้ ซึ่งอาจสะท้อนผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น การบรรยายภาพตามความเข้าใจของตนเอง การดูวีดีทัศน์

2) ขั้นสร้างความตระหนักในความสำคัญเรื่องที่เรียน เช่น การดึงปัญหาในสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องให้วิพากษ์วิจารณ์ ข้อดี-ข้อเสีย สาเหตุและผลกระทบ เป็นต้น

3) ขั้นการมีส่วนร่วมในบทเรียน ทั้งด้านการวางแผนการตระเตรียม การได้แตะต้องด้วยประสาทสัมผัสให้มากกว่าการฟัง การเขียน การตอบคำถามตามที่ครูกำหนด

4) ขั้นการตริตรอง นับเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกเป็นทักษะด้านการคิดวิเคราะห์จากข้อเท็จจริง (ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่) ถึงสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยการนำเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติความเป็นมา หรือ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สอดแทรกอยู่ในสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาให้นักเรียนฝึกทักษะการคิดด้วยคำถามว่า ทำไมและอย่างไร (ไม่ใช่ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ซึ่งเป็นทักษะการจำ)

5) ขั้นการตรวจสอบ เป็นขั้นตอนของการรับรู้สภาพความเป็นจริงนั้นในสังคมรอบตัว ตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง กับความเข้าใจของผู้อื่น รวมทั้งการประเมินสถานการณ์และความเข้าใจที่ถูกต้อง การรับรู้และการแลกเปลี่ยนแนวคิด การปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสังคมไทยให้เป็นไปตามครรลองที่ถูกต้อง

6) ขั้นการตลบคิด หรือการย้อนพินิจถึงประโยชน์ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ โดยรวมเห็นแนวทางปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นคนไทย ที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมหรือการอนุรักษ์และสืบสานความเป็นไทยต่อไป

4. สื่อและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์

นิคม ชมพูหลง [16] กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง มวลประสบการณ์ หรือศูนย์รวมความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่และสามารถศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญ ซึ่งความรู้เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าควรแก่การศึกษา สามารถนามาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ป่าไม้ ภูเขาแม่น้ำ ลำธาร ทะเล สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ อุทยาน สวนสัตว์ ห้องสมุด สำนักวิทยบริการ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนข้อมูลข่าวสารสาระความรู้ สารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น วิชาประวัติศาสตร์มีความจำเป็นต้องใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนโดยเฉพาะ เช่น

1. หนังสือเรียนหรือแบบเรียน ในปัจจุบันมีหนังสือเรียนประกอบการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ ทั้งที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์เอกชน การเลือกใช้หนังสือเรียนว่าจะใช้เล่มใดจึงจะเหมาะสมขึ้นอยู่กับผู้สอนในการประเมินหนังสือเล่มนั้น ๆ

2. หนังสืออ่านประกอบ โรงเรียนอาจจัดหาหนังสืออ่านประกอบวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ ภายใต้การแนะนำของผู้สอน ถ้าไม่มีงบประมาณผู้สอนอาจแนะนำให้นักเรียนไปยืมอ่านจากห้องสมุดได้

3. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ สำหรับหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีอยู่ 2 ประเภท คือ

3.1 ประเภทที่เป็นเอกสารหรือลายลักษณ์อักษร เช่น ศิลาจารึก ตำนาน จดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร บันทึกประจำวัน นิทานพื้นบ้าน เอกสารที่จัดพิมพ์โดยรัฐบาลหรือเอกชน ข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือวรรณคดีที่สำคัญ ๆ ซึ่งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์

3.2 ประเภทที่เป็นวัตถุ ซึ่งใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ เช่น เหรียญที่ใช้ในสมัยต่าง ๆ แสตมป์ เครื่องประดับ เสื้อผ้า ภาพถ่าย ภาพวาด เป็นต้น

4. ภาพยนตร์ สไลด์ วีดีทัศน์ วีซีดี สื่อการเรียนการสอนประเภทนี้นักเรียนให้ความสนใจมาก เพราะทำให้คำอธิบายของผู้สอนเป็นรูปธรรมมากขึ้น สื่อเหล่านี้จะมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เช่น การทำสงคราม อัตชีวประวัติ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น เป็นต้น

5. เทปบันทึกเสียง ซีดี ผู้สอนอาจนำเทปบันทึกเสียงคำปราศรัยของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์มาให้นักเรียนฟังประกอบการสอนบทเรียนที่เกี่ยวกับอัตชีวประวัติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ผู้สอนสามารถนำเทปบันทึกเสียงซีดีมาเปิดเพลงหรือดนตรีเพื่อเป็นสื่อได้เช่นกัน เพราะเพลงและดนตรีสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสมัยต่าง ๆ

6. แผนที่ การเรียนการสอนวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ควรมีแผนที่ ประกอบด้วยแผนที่ที่ใช้ควรเป็นแผนที่ทางประวัติศาสตร์ เช่น แผนที่จะแสดงให้นักเรียนทราบถึงอาณาเขตการปกครอง ความรุ่งเรืองของราชวงศ์สมัยต่าง ๆ ในอดีต เส้นทางการอพยพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น

7. แผนภูมิแสดงเวลา จะช่วยให้ผู้เรียนเรียงลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง และสามารถใช้ได้เมื่อผู้สอนต้องการทบทวนเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนช่วยกันจัดทำแผนภูมิแสดงเวลา หลังที่ได้เรียนบทเรียนจบแล้ว

8. แหล่งวิทยาการในชุมชน หมายถึง แหล่งวิทยาการในชุมชนที่ผู้สอนสามารถนำมาประกอบการเรียนการสอน ได้แก่

8.1 วัด ผู้สอนสามารถใช้ประกอบบทเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสนา ประวัติวัฒนธรรม หรือความเจริญรุ่งเรืองของศิลปกรรมได้

8.2 โบราณสถานและโบราณวัตถุ การนำนักเรียนไปทัศนศึกษาโบราณสถานโบราณวัตถุช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพความเจริญในอดีตที่เป็นศิลปวัฒนธรรม และยังเป็นหลักฐานแสดงถึงความสามารถของมนุษย์ในอดีตอีกด้วย

8.3 พิพิธภัณฑ์ การนำผู้เรียนไปชมพิพิธภัณฑ์จะมีความหมายและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง ถ้าหากผู้สอนสามารถนำผู้เรียนไปชมในสาระหรือโอกาสที่ทางพิพิธภัณฑ์ได้จัดรายการพิเศษและรายการนั้นสอดคล้องกับบทเรียนที่กำลังเรียนอยู่ นอกเหนือจากพิพิธภัณฑ์ สถานแห่งชาติแล้ว ผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

8.4 ห้องสมุดของโรงเรียน มหาวิทยาลัย ส่วนราชการ เมื่อผู้สอนจัดกิจกรรมการอ่าน โดยมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปอ่านหรือค้นคว้าหนังสืออ่านประกอบวิชาที่มีเนื้อหาประวัติศาสตร์

8.5 วิทยาการหรือบุคคลในท้องถิ่น คำบอกเล่าประสบการณ์ ข้อคิดเห็นของวิทยากรหรือบุคคล เช่น ผู้อาวุโสในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุการณ์ในยุคหรือสมัยนั้นได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น เทคนิคการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 21 ดังกล่าว สามารถปรับใช้กับการจัดการศึกษาในทุกระดับชั้นตั้งแต่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สามารถสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติใช้ตามกระบวนการพัฒนาผู้เรียนได้ดังนี้

1. ขั้นทบทวนประวัติศาสตร์ เป็นการทบทวนความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเพื่อเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตทางประวัติศาสตร์ โดยการรับรู้และการสัมผัสจากสื่อต่าง ๆ ที่หลากหลาย อาทิ ภาพ แผนภูมิ ข่าวเหตุการณ์ สมุดเยี่ยมโรงเรียน วีดีทัศน์ เรื่องเล่า ตำนาน ฯลฯ แล้วตั้งคำถามถามผู้เรียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ทำไม เป็นต้น

2. ขั้นวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนแยกแยะข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นออกจากกัน โดยแบ่งผู้เรียนและหัวข้อทางประวัติศาสตร์เป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเพื่อร่วมกันอภิปราย และอธิบายให้เหตุผลตามความคิดเห็นของผู้เรียนแต่ละคน ผู้สอนอาจใช้เทคนิคการเขียนผังความคิด (Mind Mapping) การลงไปศึกษาหาข้อมูลที่แหล่งวิทยาการในชุมชน ฯลฯ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่รู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

4. ขั้นสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ เป็นการนำหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าแล้วมาตีความและสังเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงในรูปแบบของแนวคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เป็นเรื่อง ๆ โดยนำหลักฐานหรือข้อเท็จจริงมาพิจารณา อธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นประกอบอีกครั้ง แล้วจึงสรุปผสมผสานและสังเคราะห์เข้าด้วยกันกลายเป็นความคิดรวบยอดการเรียนรู้จากกลุ่มอื่น ๆ เป็นต้น

5. ขั้นเผยแพร่ประวัติศาสตร์ เป็นการถ่ายทอดผลงานของผู้เรียนที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อนำเสนอในกลุ่มย่อย ๆ ให้เพื่อน ๆ ติชม และปรับปรุงแก้ไข หรือกระตุ้นหรือเชิญชวนให้บุคคลนอกห้องเรียน เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในเรื่องราวอันดีงามในอดีต โดยสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปร่วมด้วย เป็นต้น

สรุป

จะพบว่า การจัดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว เป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีเหตุผล รู้จักคิดหาคำตอบด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะที่สำคัญในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อันมุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ มีวิจารณญาณ และคิดอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ นอกจากการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ครูสังคมศึกษาอาจจะจัดการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนได้ เช่น การนำไปศึกษาหาความรู้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือแม้แต่การจัดกลุ่มให้ผู้เรียนลงภาคสนามโดยให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ชุมชน ท้องถิ่นตนเอง แล้วแต่ละกลุ่มก็นำมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ ที่หาได้ในชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเขาให้ดีขึ้น

เอกสารการอ้างอิง

[1] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **เพื่อนคู่คิด มิตรคู่ครู แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

[2] ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). **แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : อินทนิล.

[3] วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : ตถาตาพับลิเคชั่น.

[4] นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

[5] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). **อารยธรรมไทยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ.

[6] ดนัย ไชยโยธา. (2534). **หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

[7] วงเดือน นาราสัจจ์. (2549). **ประวัติศาสตร์ : วิธีการและพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

[8] ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

[9] สุมนทิพย์ บุญสมบัติ. (2533). **ความหมายและความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษา หน่วยที่ 1-7** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[10] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง จำกัด.

[11] เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา. (2545). **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

[12] สิริวรรณ ศรีพหล. (2552). **การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[13] Mchaffy, George L., Stitton, Thad and Davis, O.L., Jr. (1979). “Oral History in the Classroom”, **How to Do it**. Series 2, No. 8 Washington D.C. : National Council for the Social Studies.

[14] Leonard H. C. (1973). **Teaching Social Studies in Secondary Schools: A Hand book**. New York: Macmillan Publishing.

[15] สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **แนวทางการจัดการเรียนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

[16] นิคม ชมพูหลง. (2545). **แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้**. มหาสารคาม : อภิชาตการพิมพ์.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

Factors Relating to the Effectiveness of Child Development Center Administration under the Sub-District Administration Organization in Huasai District, Nakhon Si Thammarat Province

สารภี เขียวแต้ม[1] อรุณ จุติผล[2] และสำเริง จันชุม[3]

Sarapee Kheawtaem[1], Arun Jutipon[2] and Samreang Junchum[3]

[1] นิสิตมหาบัณฑิต หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 80280

[2] อ.ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 80280

[3] ผศ.ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 80280

[1] Master Student Master of Education Program in Education Administration, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, 80282

[2] Lecturer, Dr., Program in Education Administration Faculty of Education Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, 80282

[3] Asst. Prof. Dr., Program in Education Administration Faculty of Education Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, 80282

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในการบริหารกับประสิทธิผลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้ดูแลเด็กทั้งหมด จำนวน 79 คน จากจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 29 ศูนย์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับปัจจัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง
2. ระดับประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง
3. ระดับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ปัจจัยด้านเด็กเล็ก และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ปัจจัย ประสิทธิผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Abstract

This purposes of this research were to 1) examine the level of factors in administration of child development centers 2) the level of efficiency administration of child development centers and 3) the relation between factors and efficiencies in administration of child development centers. The population of the study all 79 teachers of the 29 child development centers. The research instrument was a 5 level rating scales questionnaire with the reliabilities was 0.90. Data were Analysis by averaging Mean, standard deviation and Correlation.

The main research findings were as

1. All factors in administration of child development center were found at a high level

2. The efficiency in administration of child development center was also found at a high level

3. The relation in all aspects between factors and efficiencies in administration of child development center were in high level with statistical significance at 0.01 level.

Keywords: Factors, Effectiveness, Child Development Center, Management Child Development Center

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพการศึกษาไว้ในหมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 80 (1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ (3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข [1]

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุน การบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงได้จัดทำแนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 – 2559 ขึ้น โดยได้จัดทำภายใต้กรอบแห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้ (1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถาบันพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น (2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนสังกัดสถาบันพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น (3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถานบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด อีกทั้ง พระราชบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภทโดยครอบคลุมภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการจัดและพัฒนาการศึกษา

ท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพ ตามความพร้อมและตรงตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ แต่ละแห่งให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีมาตรฐาน สามารถพัฒนาศักยภาพคนของท้องถิ่นให้มีคุณภาพ [2]

การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมาพบว่า 1) สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีมาตรฐานด้านปัจจัยอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ในขณะที่มาตรฐานผู้เรียนยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับปัจจัยที่ใช้ในการจัดการศึกษา สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเร่งรัดพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อยกระดับมาตรฐานด้านผู้เรียนให้สูงเพิ่มขึ้น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้จากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีกอง/ส่วนการศึกษา ขาดระบบการบริหารการจัดการศึกษาที่ดี ทำให้มาตรฐานการบริหารงานด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค่อนข้างต่ำ 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งไม่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ด้านการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน ทำให้ประชาชนจำเป็นแรงงานไร้ฝีมือได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนต่ำ 5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกฝังจิตสำนึกในเอกลักษณ์และค่านิยมความเป็นไทยให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชน ทำให้เด็ก เยาวชน และประชาชนเลียนแบบวัฒนธรรมและค่านิยมตะวันตก 6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่ของตนเอง ทำให้ท้องถิ่นขาดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่สามารถเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ โดยภาพรวม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจุดอ่อนด้านบุคลากร กล่าวคือ ส่วนใหญ่ยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษา และอำนาจการตัดสินใจ ส่วนใหญ่ยังอยู่ที่ผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งอาจทำให้เกิดเผด็จการได้ง่าย และอุปสรรคในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ ขาดการตรวจสอบภาคเอกชนได้อย่างแท้จริง [3] ประสิทธิผลของสถานศึกษา จะเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีว่า สถานศึกษาได้ดำเนินการบริหารจัดการประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายเพียงใด ซึ่งการพิจารณาสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลหรือไม่นั้น ตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่สุด คือ ในแนวคิดของ Hoy และ Miskel [4] กล่าวว่า

การที่สถานศึกษาจะมีประสิทธิผลเพียงใด พิจารณาได้จากความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ซึ่งพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารจะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะผู้บริหารมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในสถานศึกษาภายใต้เงื่อนไขทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งหากผู้บริหารมีแนวทางการจัดการที่ดีหรือมีมาตรฐาน ย่อมส่งผลให้สถานศึกษามีประสิทธิผลและคุณภาพการศึกษาของนักเรียนก็ดีขึ้นด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกสังกัดทั่วประเทศรวม 20,043 แห่ง โดยอยู่ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กระทรวงมหาดไทย จำนวน 17,821 แห่ง นอกนั้นอยู่ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร กระทรวงกลาโหม และกระทรวงแรงงานมีเด็กเล็กจำนวน 942,583 คน และผู้ดูแลเด็ก จำนวน 37,523 คน ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเบื้องต้น 15,426 แห่ง ยังไม่ผ่านเกณฑ์เบื้องต้น 4,617 แห่ง [5]

ในเขตอำเภอหัวไทร มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 29 ศูนย์ และมีจำนวนครูผู้ดูแลเด็ก 79 คน ที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคด้านครูผู้ดูแลเด็กที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่ออัตราส่วนของเด็ก อาคารสถานที่ไม่ได้มาตรฐาน ขาดงบประมาณ เครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กไม่เพียงพอ ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้ดูแลเด็กและรักษาการหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งมีความรับผิดชอบทั้งการสอนและการบริหารจัดการภายในศูนย์ฯ จึงได้ทราบปัญหาและเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาในการบริหารจัดการศูนย์ฯซึ่งเกิดจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอหัวไทร เพื่อนำผลที่ได้ จากการวิจัยไปเป็นข้อมูลสารสนเทศในการเสนอต่อผู้บริหารและผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบและเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาศูนย์เด็กเล็ก ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแบบยั่งยืนต่อไป

จากการประเมินโดยใช้เครื่องมือประเมินการศึกษาดังกล่าว มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

จิราวรรณ กันบุรมย์ [6] สาเหตุที่ไม่ผ่านนั้นอาจเป็นเพราะการถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านการบริหาร อาคาร และสถานที่ ซึ่งการบริหารจัดการให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ดูแลเด็ก ผู้เรียน สถานที่และการมีส่วนร่วมจากชุมชน [7] ทั้งนี้ ประสิทธิผลในการบริหาร

ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยในการบริหารกับประสิทธิผลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล สังกัดเขตอำเภอหัวไทร

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมุ่งศึกษา 2 เรื่อง คือ ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และศึกษาประสิทธิผลการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวคือ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของนักการศึกษาและนักวิจัยหลายท่าน เช่น Goodlak and Associates,1982 Higkett, สุวัฒนา พรหมศิริ [8] ศรีทิพย์ ลดาวัลย์ [9] นักการศึกษาเหล่านี้ มีความเห็นทำนองเดียวกันว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์การมีหลายประการทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้องต้น ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดทั้งหมดสรุปรวมเป็นกรอบแนวคิดด้านปัจจัยในการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านผู้บริหาร ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้บริหาร และพฤติกรรมผู้นำ 2) ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้สอน ความพึงพอใจในการทำงาน และคุณภาพการสอน 3) ปัจจัยด้านเด็กเล็ก ประกอบด้วย พัฒนาการสมวัย และการเรียนรู้ 4) ปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายใน ส่วนประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดเกณฑ์ประเมินประสิทธิผลของ Hoy & Miskel, 2008:293-323 ซึ่งได้ขยายแนวคิดของ Parson [10] ออกไป โดยเสนอแนะตัวบ่งชี้ในการวัดหน้าที่หลัก 4 ประการ โดยอาศัย

แนวคิดของ Campbell [11] ได้แก่ 1) การปรับตัว (Adaptation) หมายถึง การที่องค์การจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอก โดยการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานภายในองค์การให้สนองต่อสภาพการณ์ใหม่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อองค์การ ตัวบ่งชี้ที่ใช้วัดไประกอบด้วย (1) ความสามารถในการปรับเปลี่ยน (2) นวัตกรรม (3) ความเจริญเติบโต (4) การพัฒนา 2) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Achievement) หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ การจัดหา และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในองค์การ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ตัวบ่งชี้ที่ใช้วัด ประกอบด้วย (1) ผลสัมฤทธิ์ (2) คุณภาพ (3) การแสวงหาทรัพยากร (4) ประสิทธิภาพ 3) การบูรณาการ (Integration) เพื่อการรวมพลังให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปฏิบัติภารกิจขององค์กร ตัวบงชี้ที่ใช้วัด ประกอบด้วย (1) ความพอใจ (2) บรรยากาศ (3) การสื่อความหมาย (4) ความขัดแย้ง 4) การคงไว้ซึ่งระบบค่านิยม (Latency) หมายถึง การธำรงและรักษาระบบค่านิยมขององค์การ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบทางด้านวัฒนธรรมขององค์การและแรงจูงใจในการทำงานให้คงอยู่ในองค์การ ตัวบงชี้ที่ใช้วัด ประกอบด้วย (1) ความภักดี (2) ความสนใจของคนส่วนใหญ่ (3) แรงจูงใจ (4) เอกลักษณ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหาร พฤติกรรมผู้นำ ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ได้แก่ คุณลักษณะครูผู้ดูแลเด็ก ความพึงพอใจในการทำงาน คุณภาพการสอน ปัจจัยด้านเด็กเล็ก ได้แก่ พัฒนาการสมวัย การเรียนรู้ และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมภายใน

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูผู้ดูแลเด็ก ประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 79 คน ซึ่งมีจำนวนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 29 ศูนย์ สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหาร พฤติกรรมผู้นำ ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ได้แก่ คุณลักษณะครูผู้ดูแลเด็ก ความพึงพอใจในการทำงาน คุณภาพการสอน ปัจจัยด้านเด็กเล็ก ได้แก่ พัฒนาการสมวัย การเรียนรู้ และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพแวดล้อมภายใน

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 19 ข้อ

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ใน 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ปัจจัยด้านเด็กเล็ก และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert มี 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด จำนวน 87 ข้อ

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้ได้เครื่องมือที่ใช้ตรงกับวัตถุประสงค์

2. นำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษามาประยุกต์เป็นแนวคิดและเป็นหลักการในการกำหนดเป็นนิยามศัพท์เฉพาะและสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาแก้ไขให้มีความถูกต้องเหมาะสมของแบบสอบถาม

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบ เพื่อหาค่า IOC เลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .05 ขึ้นไปได้จำนวน 87 ข้อ

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหัวป่าขลู่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 28 คน แล้วนำผลการทดลองมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha- Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .90

6. เก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

6.1 ขอหนังสือจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ถึงองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

6.2 นำส่งแบบสอบถามพร้อมทั้งหนังสือขออนุญาตให้เก็บรวบรวมข้อมูลไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ตามกลุ่มประชากร

6.3 รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับทุกฉบับ ตรวจความสมบูรณ์แล้วดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและปัจจัยด้านต่าง ๆ เป็นค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับประสิทธิผล โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation Coefficients) เกณฑ์การแปรผลความสัมพันธ์ของค่าสัมประสิทธ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับประสิทธิผล กำหนดเป็น 5 ระดับ

ผลการวิจัย

ระดับปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ปัจจัยด้านเด็กเล็ก และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ปัจจัยด้านเด็กเล็ก และปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับสูงมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า ด้านเด็กเล็ก มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านครูผู้ดูแลเด็ก ส่วนด้านผู้บริหารและด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก น้อยที่สุด ประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความสัมพันธ์กับตัวแปร 9 ตัว คือ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหาร และพฤติกรรมผู้นำ ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ได้แก่ คุณลักษณะของครูผู้ดูแลเด็ก ความพึงพอใจในการทำงาน และคุณภาพการสอน ปัจจัยด้านเด็กเล็ก ได้แก่ พัฒนาการสมวัย และการเรียนรู้ ปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอก และสภาพแวดล้อมภายใน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ ระดับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์วัดประสิทธิผลทั้ง 4 ด้าน พบว่า การบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ การคงไว้ซึ่งระบบค่านิยม ส่วนการปรับตัวมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ผลการวิจัยเช่นนี้เพราะการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กปฐมวัยนั้น มีความสำคัญต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชน สังคมและประเทศชาติ ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้มีการถ่ายโอนให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ที่มีหน้าที่โดยตรงในการกำหนดทิศทางและนโยบายในการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงแรงงาน สำหรับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินการโครงการศูนย์เด็กเล็กน่าอยู่มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปัจจุบัน [5] โดยมีการตรวจประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นศูนย์เด็กเล็กน่าอยู่ 5 ด้าน ดังนี้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ด้านบริการอาหารสะอาดปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย และด้านบุคลากร เหล่านี้ล้วนมีส่วนส่งเสริมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของปริญดา พิมานแมน พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งพิจารณาจากตัวชี้วัดปัจจัยด้านสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนตามการประเมินการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาเอกชนพบว่า โดยภาพรวมมีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง ผลการวิจัยของอำภา ปิยารมย์ [12] พบว่า ประสิทธิผลของของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และเมื่อเป็นรายด้านมีประเด็นที่สมควรนำมาอภิปรายได้ดังนี้ สถานศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออก จำแนกตามประเภท

ด้านการปรับตัว ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยพบว่า ครูผู้ดูแลเด็ก รับทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบงานที่นอกเหนือจากงานสอนเป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะทางกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร โดยการจัดสรรงบประมาณในการส่งครูผู้ดูแลเด็กเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำทุกปี ส่วนผู้บริหารให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านการศึกษา โดยนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น หากคุณลักษณะหรือพฤติกรรมในการนำของผู้บริหารไม่ดี แม้การจัดองค์การถูกต้อง หรือดีเพียงใดก็ตามผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้น ๆ ย่อมสมบูรณ์ได้ยาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสัมมา รธนิตย์ [13] ที่กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม มีพฤติกรรมในการนำที่ถูกต้อง เหมาะสม เพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การขึ้นอยู่กับผู้บริหาร สั่งการหรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งคุณลักษณะผู้บริหารที่พึงประสงค์หรือผู้นำนั้น ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องที่สำคัญ ได้แก่ ด้านคุณลักษณะส่วนตัว ด้านคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานและด้านคุณลักษณะทางสังคม ด้านการบรรลุเป้าหมาย ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยพบว่า ผู้สอนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างดีและมีคุณภาพ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของชุติกาญจน์ พรมจรรย์ [14] ที่กล่าวว่า ทั้งนี้เพราะผู้สอนได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่ทางกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดขึ้น ในโครงการอบรมการจัดประสบการณ์การศึกษาปฐมวัยครูผู้ดูแลเด็ก/ผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 2 โครงการนี้ช่วยให้ครูผู้ดูแลเด็กสามารถนำความรู้ที่ได้มาช่วยในการพัฒนาส่งเสริมด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับพัฒนาการและวัยของเด็กเพื่อให้เด็กมีศักยภาพและเตรียมความพร้อมการเข้าเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนเด็กเล็กมีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อีกยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาริสา แสนงาม [15] ที่กล่าวว่า ที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดการศึกษาในชุมชน ทำให้เป็นการสื่อสารกับบุคคลในชุมชนง่ายและสะดวกมากขึ้น และเนื่องจากสังคมปัจจุบันเด็กเล็กจะอยู่กับญาติผู้ใหญ่หรือผู้สูงวัย เสียส่วนใหญ่ การที่จะส่งเสริมเด็กให้ฝึกคิดฝึกแก้ปัญหาและส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กค่อนข้างจะทำได้ยาก หรือเด็กที่อยู่กับพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ทำงานนอกบ้านเวลาในการฝึกลูกอาจจะหาได้ยากเหมือนกัน หรือบางครั้งผู้ใหญ่อาจจะปล่อยให้เด็กเล่นโดยลำพังโดย

ไม่มีการแนะนำ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลก็สามารถเข้าไปให้คำแนะนำและช่วยแก้ปัญหาได้บ้างด้านการบูรณาการ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยพบว่า บุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความเป็นกันเองและปฏิบัติงานอย่างมีความสุข มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้เพราะครูผู้ดูแลเด็กโดยส่วนมากแล้วเป็นบุคคลในชุมชนเดียวกันทำให้มีความสนิทสนมเหมือนญาติพี่น้อง ทำให้การทำงานง่ายขึ้น ส่วนบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอาจเป็นเพราะค่าตอบแทนที่ได้ไม่เท่ากัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเชิด ขำชุ่ม [16] ที่ได้ศึกษาการบริหารการจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยบรรยากาศในโรงเรียน ด้านความพึงพอใจในการทำงานของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือครูทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และผลการเรียนของนักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้นด้านการคงไว้ซึ่งระบบค่านิยม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยพบว่า การตั้งใจจะปฏิบัติงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตลอดไป มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด เนื่องครูผู้ดูแลเด็กได้ทำงานใกล้บ้านและเดินทางสะดวก ใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน ทำให้ลดค่าใช้จ่าย ด้วยปัจจุบันครูผู้ดูแลเด็กได้มีการสอบแข่งขันกรณีเหตุพิเศษเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการ และมีค่าตอบแทนที่สูงขึ้นทำให้ครูผู้ดูแลเด็กตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ดีที่สุด ส่วนการมีรายได้และสวัสดิการต่าง ๆ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด เพราะครูผู้ดูแลเด็กได้บรรจุเป็นข้าราชการ และในอนาคตทางกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำการบรรจุครูผู้ดูแลเด็กที่มีคุณสมบัติครบได้บรรจุเป็นข้าราชการได้รับการบรรจุ ทำให้ครูผู้ดูแลเด็กมีความมุ่งมั่นมากขึ้นในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของบัณฑิต แท่นพิทัก [17] ที่พบว่า การที่ครูทำงานด้วยความผูกพันด้วยเจตนาที่มุ่งมั่น เพื่อความสำเร็จตามปรัชญาและความเชื่อของโรงเรียนเป็นสำคัญนั้นเพราะว่าครูมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อสถาบัน ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของปริญดา พิมานแมน ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประถมศึกษาเอกชน ในเขตการศึกษา 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหาร ปัจจัยเกี่ยวกับครู ปัจจัยเกี่ยวกับนักเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ปัจจัยด้านผู้บริหารในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ พฤติกรรมผู้นำ ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้บริหารถือได้ว่าเป็นหลักสำคัญของหน่วยงานบัญชา ควบคุม ดูแลและรับผิดชอบการบริหารงานให้บรรลุผลสำเร็จ ชุมชนหรือตำบล จะได้รับการพัฒนามากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์

ของผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือกเข้าไปเป็นผู้บริหาร และความสามารถในการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ขององค์กรเป็นสำคัญ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสัมมา รธนิธย์ [13] ที่พบว่า ผู้บริหารจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมมีพฤติกรรมในการนำที่ถูกต้องเหมาะสมเพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การขึ้นอยู่กับผู้บริหารซึ่งจะวินิจฉัยสั่งการหรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็กในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ความพึงพอใจในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ คุณภาพการสอน และลักษณะของครูผู้ดูแลเด็ก มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะปัจจุบันครูผู้ดูแลมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้นและเป็นงานที่ต้องอยู่กับเด็กจึงต้องอาศัยความชอบส่วนตัวในการทำงานด้วย ส่วนคุณภาพการสอนและลักษณะของครูผู้ดูแลเด็ก ครูผู้ดูแลเด็กใกล้ชิดกับผู้ปกครองของเด็กมาก เนื่องจากผู้ปกครองต้องคอยรับ-ส่งบุตรหลาน ครูผู้ดูแลเด็กจึงต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสม เพื่อผู้ปกครองจะได้ไว้วางใจในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และคุณภาพการสอนที่ดีย่อมเกิดจากความสามารถของครูผู้ดูแลเด็กซึ่งจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อเตรียมตัวในการรับการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) 2554-2558 และการเข้าสู่ประเทศอาเซียน (ACE) อีกยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ [18] ที่กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานเป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวกและเกิดความสุขในการปฏิบัติงานกับได้รับผลตอบแทน ผลที่เป็นความพึงพอใจจากการทำงานจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นทุ่มเทพลังกายใจ มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจ ซึ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดจนความสำเร็จขององค์กรปัจจัยด้านเด็กเล็กในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า การเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ พัฒนาการสมวัย เนื่องจากปัจจุบันในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มีสื่อที่หลากหลายเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในการเรียนการสอน ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ ช่วยทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้เข้าใจสิ่งที่เป็นเข้าใจยากกลายเป็นรูปธรรมที่เด็กเข้าใจง่าย เรียนรู้ได้ง่าย รวดเร็ว เพลิดเพลิน เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน มีค่าเฉลี่ยมากเท่ากัน ที่เป็นเช่นเพราะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้แก่เด็กเล็ก ดังนั้นในการก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคาร สถานที่ และจัดภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายใน ต้องคำนึงถึงความมั่นคง แข็งแรงถูกสุขลักษณะ มีความเหมาะสมและ

ปลอดภัยแก่เด็กเล็ก โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ส่งเสริมความปลอดภัย ให้กับเด็กและฝึกสุขนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของมาริสา ธรรมะ [19] ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (Abstract Environment) ได้แก่ ระบบบุคคลที่มีคุณค่าที่ควรยึดถือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมของกลุ่มสังคม ข่าวสารความรู้ความคิด ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของตนเองหรือคนอื่นก็ตาม สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมนี้อาจกล่าวโดยสรุปว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ก็คือ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมนั่นเอง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์โดยที่สาเหตุการเรียนการสอนในชั้นจะเป็นรูปแบกลุ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมทางกายภาพก็เป็นสิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยเอื้อความสะดวกนานาประการให้ผู้เรียนและผู้สอนได้บรรลุสัมฤทธิ์ผลได้เร็วยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล เขตอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจัยด้านผู้บริหาร ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพราะปัจจุบันองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนั้น ผู้บริหารจึงมีความสำคัญมากในการบริหารสอดคล้องกับปริญดา พิมานแมน [7] ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 2 พบว่า ปัจจัยด้านผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก ในภาพรวมมีความสัมพันธ์สูงมาก กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพราะผู้ทำหน้าที่ดูแลให้การศึกษาแก่เด็กต้องมีความเป็นมืออาชีพและมีความรู้ทางการศึกษาปฐมวัย ให้เด็กดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ได้รับบริการที่มีคุณภาพด้านสุขภาพทางกายและจิตใจอย่างสม่ำเสมอ ได้รับการแก้ปัญหาข้อบกพร่องอย่างถูกต้องและทันต่อเหตุการณ์ให้การดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เด็กเกิดความไว้วางใจในตัวของครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับปริญดา พิมานแมน [7] ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 2 พบว่า ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็ก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 การที่ปัจจัยด้านครูผู้ดูแลเด็กอยู่ในระดับที่สูงมากนั้นย่อมเป็นตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเรื่องมาตรฐาน

ด้านบุคลากร ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง ตามมาตรฐานทั่วไปที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด

ปัจจัยด้านเด็กเล็ก ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพราะช่วงระยะเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของมนุษย์ คือ แรกเกิดถึง 7 ปี เพราะการพัฒนาสมองของมนุษย์ในช่วงนี้สามารถพัฒนาไปถึง 70% ควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดูแลด้านสุขนิสัยและโภชนาการเหมาะสม เด็กจึงจะพัฒนาศักยภาพสมองของเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาลิกา นิธิประเสริฐกุล [20] กล่าวไว้ว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา หมายถึง ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก สามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ตลอดจนมีความสามารถในการ บูรณาการผสมผสานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ได้ตั้งไว้

ปัจจัยด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในภาพรวมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพราะปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้มีการดำเนินการทุกชุมชน โดยอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร โดยแต่ละหน่วยงานจะให้การสนับสนุนงบประมาณด้านต่าง ๆ มีการสร้างอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐาน จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างครบครัน อยู่ในสภาพที่ดีมีความปลอดภัยได้มาตรฐาน มีพื้นที่ห้องสำหรับจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนเด็ก โดยมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 2 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน และห้องพยาบาลหรือห้องสำหรับเด็กป่วย ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูหรือผู้ดูแลเด็กได้รับการอบรมด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นประจำทุกปีสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒนา พรหมศิริ [8] อธิบายว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษามีหลายปัจจัย ส่วนสำคัญได้แก่ ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครู และปัจจัยด้านนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้วยวิธีการวิจัยแบบอื่น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้มากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภออื่น ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3. ควรศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีการประเมินภายใน และได้รับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือสมศ.เพื่อนำมาเปรียบเทียบและใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

[1] “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550”. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. (2550, 24 สิงหาคม): หน้า 23-24.

[2] ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กรม. (2544). **แนวนโยบายการจัดการศึกษาในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระยะ15 ปี (พ.ศ.2545-2559)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน

[3] ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กรม. (2551). **มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

[4] Hoy, Wayne K. and Cecil G. Miskel. (2008). **Educational Administration**. rd ed. New York : McGraw-Hill Book.

[5] อนามัยกระทรวงสาธารณสุข, กรม. (2552). **การสำรวจสถานการณ์ การพัฒนาศูนย์พัฒนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในประเทศไทย**. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม.

[6] จิราวรรณ กันบุรมย์. (2548). **ประสิทธิผลในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3.** ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

[7] ปริญดา พิมานแมน. (2544). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในเขตการศึกษา 2**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

[8] สุวัฒนา พรหมศิริ. (2546). **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรมศิลปากร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[9] ศรีทิพย์ ลดาวัลย์. (2540). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาวิทยาลัยพณิชยการเชตุพน.** วิทยานิพันธ์ศึกษาาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการบริหารการศึกษา สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[10] Parson Talcott. (1964). “Suggestio for a Sociologial Approach to the Theory of Organization”, in **Complex Organizations : A Socidogical Reader.** By Amitai Etzioni, New York : Holt, Rimehart & Winson. 32.43.

[11] นิพนธ์ วรรณเวช. (2548). **การวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏ**. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนรินทร์วิโรฒ.

[12] อำภา ปิยารมย์. (2549). **การศึกษาภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออก**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

[13] สัมมา รธนิตย์. (2553). **ภาวะผู้นำของผู้บริหาร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.

[14] ชุติกาญจน์ พรมจรรย์. (2553). **การดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

[15] มาริสา แสนงาม. (2548). **องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กับการจัดการศึกษาในชุมชน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

[16] บุญเชิด ขำชุ่ม. (2547). **การศึกษาการบริหารการจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

[17] บัณฑิต แท่นพิทักษ์. (2545). “ผู้นำแบบเปลี่ยนสภา : ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ”, **วารสารบริหารการศึกษา มศว.**. 1 (3), 14-15.

[18] ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2544). **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

[19] มาริสา ธรรมะ. (2545). **ความพึงพอใจของนิสิตต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสารสนเทศ สระแก้ว**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

[20] ปาลิกา นิธิประเสริฐกุล. (2547). **ปัจจัยด้านภาวะผู้นำและองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ส่งผลของโรงเรียนประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี.

สารัตถะความยุติธรรม ตำรากฎหมายโบราณนาม “หลักไชย”[1]

Essence of Justice in the Ancient Law Textbook “Lakchai”

เขมฤทัย บุญวรรณ[2] ประทีป ทับอัตตานนท์[3] และบุญรอด บุญเกิด[4]

Khemruthai Boonwan[2], Prateep Tabattanon[3] and Boonrod Boogird[4]

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “สารัตถะความยุติธรรมในตำรากฎหมายหลักไชย”

[2] นิสิตบัณฑิตศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131

[3] รศ.ดร., (พิเศษ) (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131

[4] ผศ.ดร., บุญรอด บุญเกิด (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131

[2] Ph.d. Candidate in Philosophy Program (Thai Studies) Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University, Chonburi, 20131

[3] Honorary Associate Professor Faculty of Political Science and Law, Burapha University Chonburi, 20131

[4] Asst. Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University Chonburi, 20131

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและสำนวนในตำรากฎหมายหลักไชย ซึ่งเป็นตำรากฎหมายสำคัญสำหรับผู้ที่เป็นผู้พิพากษาหรืออัยการ โดยวิจัยจากตำรากฎหมายหลักไชยทั้งเอกสารฉบับตัวเขียนและฉบับที่พิมพ์เผยแพร่สำนวนต่าง ๆ รวมจำนวนทั้งสิ้น 11 ฉบับ พบว่า มีสารัตถะที่ปรากฏลักษณะคล้ายคลึงกันทุกสำนวน คือ ทิศาปาโมกข์ ได้แต่งกระทงความหาแก้กัน 9 คู่ เค้ามูล 8 ประการ และการพิสูจน์พยาน ซึ่งเป็นสารัตถะสำคัญของ หลักไชย รวมถึงยังมีเนื้อหาบางส่วนที่เหมือนหรือคล้ายกับกฎหมายตราสามดวง ส่วนวิธีการพิจารณาความยุติธรรมใช้วิธีการสืบพยาน วินิจฉัยและพิจารณาจากข้อเท็จจริงประกอบซึ่งวิธีดังกล่าวในปัจจุบันยังคงใช้อยู่เช่นกัน ด้านเนื้อความมีการลำดับความอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ มีการอธิบายที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และมีคำศัพท์และสำนวนที่ใช้เฉพาะในกฎหมายซึ่งคำศัพท์บางคำยังคงมีใช้อยู่ถึงปัจจุบันเช่นเดียวกัน

คำสำคัญ: หลักไชย สารัตถะ ความยุติธรรม

Abstract

This research aimed principally to analyze contents and styles embedded in the law textbook entitled “Lakchai”, the material which has long been important in the Thai judicial system. The analysis was carried out on both the original manuscript and the other eleven copies that were published later. The research has shown certain interesting findings as follows. First, all the copies contained more or less similar contents. Second, specifically, the author Tisapamokha composed nine pairs of contradicting cases, eight indications and the investigation of evidence, all of which were the indispensable elements of this law textbook and, furthermore, some of which were similar to those in ‘The Law of Three Seals’. Third, the judging procedures presented in the book lied chiefly in the investigation of witness and the examination of available clues and indications, which have still been done nowadays. Finally, with specific regard to its writing styles, these law manuscripts presented information in logical, understandable order with clear explanations and technical terms, some of which are still in use today.

Keywords: “Lakchai”, Content, Style, Justice

บทนำ

หลักไชยเป็นตำรากฎหมายโบราณสำคัญของไทยฉบับหนึ่งที่เป็นตัวอย่างการพิจารณาคดีความโดยมีการรวบรวมเรื่องราวของคดีต่าง ๆ สำหรับผู้พิพากษาหรือตระลาการซึ่งเนื้อหาของตำราเล่มนี้ไม่ได้มีการรวบรวบไว้หรือกล่าวถึงทั้งคราวชำระกฎหมายตราสามดวงและคราวที่ดีบี บรัดเลย์ และพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้รวบรวมตำรากฎหมายไว้ สาเหตุหนึ่งน่าจะเป็นเพราะหลักไชยมีลักษณะเป็นตำราหรือคู่มือนักกฎหมาย แทนที่จะเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกย่อยมาจากหลักการในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อีกประการหนึ่งเพราะในบรรดากฎหมายที่ชำระเมื่อ จ.ศ.1166 นั้นมีหลายส่วนที่ครอบคลุมเนื้อหาของหลักไชยอยู่ด้วย อาทิ หลักอินทภาษ การตัดฟ้อง การตัดสำนวน การตัดพยาน เป็นต้น [1] ด้วยเหตุนี้หลักไชยจึงน่าจะเป็นตำรากฎหมายสำคัญอีกฉบับหนึ่งที่ปรากฏร่วมสมัยกับกฎหมายตราสามดวง และเป็นตำรากฎหมายที่ไว้ใช้เป็นหลักในการพิจารณาคดีความต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวอย่างการพิจารณาคดีความของตระลาการหรือผู้พิพากษา ณ สมัยนั้น ดังที่อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว [2] สันนิษฐานเกี่ยวกับหลักไชยไว้ว่า

> *“หลักไชยอาจจะได้รับอิทธิพลบางส่วน เช่น ระเบียบพิจารณาคดี คำศัพท์ทางกฎหมายมาจากกฎหมายจากส่วนกลางหรือกฎหมายตราสามดวงก็เป็นได้ หลักไชยคงจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาหรือเป็นแนวทางสำหรับผู้พิพากษาคดีต่าง ๆ โดยหลักไชยมีตัวอย่างคดีไว้หลายประเภท เช่น คดีมรดก คดีกู้หนี้ คดีทาส คดีฉ้อราษฎร์ ฯลฯ แต่เนื่องจากหลักไชยเขียนเพื่อเป็นแนวทางมากกว่าจะเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ ดังนั้น จึงไม่มีบทลงโทษตายตัว ถ้าเกิดกรณีเช่น ที่ปรากฏในตัวอย่างหรือใกล้เคียงกับตัวอย่าง ผู้พิพากษาคงจะต้องใช้วินิจฉัยของตนเองแทน หรือมิเช่นนั้นหลักไชยอาจจะใช้เป็นตำราเรียนในสังคม จึงไม่มีความจำเป็นต้องใส่บทลงโทษลงไปก็อาจเป็นได้”*

นอกจากนี้กำธร เลี้ยงสัจธรรมได้ศึกษากฎหมายหลักไชย [3] โดยกล่าวว่า ยังมีเอกสารที่กล่าวถึงหลักไชยทั้ง อักขราภิธานศรับท์ของหมอบรัดเลย์ [4] ที่ได้อธิบายความหมายของหลักไชยว่า “เป็นชื่อกฎหมายเรื่องหนึ่งนั้น” และวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นบางเรื่อง เช่น ขุนช้างขุนแผน เพลงยาวถวายโอวาทได้กล่าวถึงหลักไชยโดยรวมกับคำว่า “กรมศักดิ์หลักไชย” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเรื่องที่เจ้านายหรือบุคคลจะรับราชการนั้นควรรู้และศึกษา เพื่อให้มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญ ดังว่า

“คราวนั้นจมื่นศรีเสาวรักษ์ราช
จะเป็นข้าจอมนรินทร์ปิ่นนคร
พระกำหนดกฎหมายมีหลายเล่ม
กรมศักดิ์หลักชัย*พระอัยการ*
แล้วให้รู้สุภาษิตบัณฑิตพระร่วง
ราชาศัพท์รับสั่งให้บังควร
เรียกพลายงามทรามสวาทมาสั่งสอน
อย่านั่งนอนเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
เก็บไว้เต็มตู้ใหญ่ไขออกอ่าน
มนเทียรบาลพระบัญญัติตัดสำนวน
ตามกระทรวงผิดชอบคิดสอบสวน
รู้จงถี่ถ้วนไว้จึงได้การ” [5]

“อุตส่าห์เรียนเขียนอ่านบุราณราช
ลำดับศักดิ์จักพรรดิขัตติย์วงศ์
ด้วยพระองค์ทรงสยมบรมนาถ
กรมศักดิ์หลักชัย*พระอัยการ*
อนึ่งให้รู้สุภาษิตบัณฑิตพระร่วง
ราชาศัพท์รับสั่งให้บังควร
ไสยศาสตร์สงครามตามประสงค์
อุตส่าห์ทรงจดจำให้ชำนาญ
บังคับราชการสิ้นทุกถิ่นฐาน
มนเทียรบาลพระบัญญัติตัดสำนวน
โคลงเพชรพวงผิดชอบทรงสอบสวน
ทราบให้ถ้วนถี่ไว้จะได้ทูล” [6]

ส่วนตำราแบบเรียนไทยมีการกล่าวถึงตำรากฎหมายเล่มนี้ไว้เช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายที่เด็กหรือผู้เรียนควรรู้และเข้าใจกฎหมายที่มีอยู่ในสังคม อาจกล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนตำราเรียนเล่มหนึ่งที่ควรศึกษาหาความรู้ตำราแบบเรียนที่กล่าวถึง คือ ตำราแบบเรียนปถม กกา และ ปถมมาลา ดังว่า

“ แม้เปนเสมียน เร่งขีดเร่งเขียน เรียนกฎเรียนหมาย ***กรมศักดิ์หลักไชย*** *ให้รู้มากมาย รู้บาทรู้หมาย ตกแต่งบัตรา จงรู้ถี่ถ้วน รู้ทั้งสำนวน ควรพิจารณา รู้คัดข้อถาม ความแพ่งอาญา รู้การปฤกษา เทียบชี้สำนวน...”* [7]

“๏ อ้างค์บรมประเมศรรมหิทธิเดชา ทรงบุษบกหงส์วิหคพา
หนผาดผยองผัน ๏ เชิญช่วยพิทักษ์ทำนูนกฎ ไอยการรบอบบรรพ์เปนอาทิ
คือคัมภีรธรรม์ สารทสิ่งเปนแก่นสาร ๏ ***หลักไชย****แลคัมภีรพรหมศักดิ์*
กำหนดกฎมณฑิรบาล อย่าให้จุลาจลวิการ คือจะปลอมจะเปลี่ยนแปลง
๏ อ้างค์มเหศรศุลี ชำนิโคคำแหงแรง พระกรกำตรีศูลแสดง พิรัยภาพราวี...”
[8]

ทั้งนี้ หลักไชยยังใช้เป็นหลักในการพิจารณาคดีความต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ซึ่งคดีความที่มีอยู่ในตำรานั้นเป็นตัวอย่างการพิจารณาและตัดสินคดีความของผู้พิพากษาหรือทนายความ ดังที่ นาวาเอกพระสุนทรานุกิจปรีชา เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารเรือ [9] ได้กล่าวถึง “หลักไชย” ในส่วนคำนำของหลักไชยเล่ม 1 วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2457 ไว้ว่า “ข้าพเจ้านึกตำราวิชาทนายความแต่โบราณได้ทำไว้ ให้ชื่อว่า *“หลักไชย” น่าเสียดายที่ชื่อแลตำราหลักไชยของเก่าจะสูญเสีย ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตเอาชื่อตำราทนายความของเก่าที่ชื่อว่าหลักไชยนั้น มาใช้ชื่อหนังสือของข้าพเจ้าแลจะได้นำเอาตำราหลักไชยเก่ามาพิมพ์ไว้ด้วย”* จึงกล่าวได้ว่าหลักไชยเป็นเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักสำหรับตระลาการต้องใช้ในการพิจารณาคดีความต่าง ๆ หรืออาจกล่าวว่าหลักไชยเป็นตำราหรือคู่มือที่นักกฎหมายต้องศึกษาเล่าเรียนให้มีความรอบรู้เชี่ยวชาญ [1] นอกจากนี้มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักไชยในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 1 ของสารูป ฤทธิ์ชู [10] ได้กล่าวถึง เนื้อหาสาระของหลักไชยว่ามักจะเป็นกฎหมายลักษณะผัวเมีย กฎหมายลักษณะโจร และกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ ซึ่งคัดลอกมาจากกฎหมายตราสามดวง แต่ก็ดัดแปลงให้เหมาะสมกับประเพณีของท้องถิ่นภาคใต้ จนทำให้มีกฎหมายบางลักษณะมีเนื้อหารายละเอียดและรูปแบบการเขียนเป็นของท้องถิ่นภาคใต้โดยแท้ แต่ก็อาศัยกรอบของกฎหมายตราสามดวง โดยใช้กฎหมาย “หลักไชย” หรือ “หลักไช้” ซึ่งเป็นกฎหมายของท้องถิ่นเป็นตัวกำกับ การใช้ กฎหมายเหล่านี้จึงมีคุณค่าในฐานะเป็นกฎหมายสมัยเก่าที่ใช้ท้องถิ่นภาคใต้ในสังคมชาวพุทธ ก่อนการใช้ระบบเทศาภิบาลในกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ...หลักไชยหรือหลักไช้ คงจะเป็นกฎหมายที่สำคัญมากเพราะมักจะเขียนเป็นความนำในหนังสือบุดแทบทุกเล่ม บางฉบับเพียงแต่เอ่ยชื่อถึง

ส่วนด้านกระบวนการพิจารณาความยุติธรรมตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงก่อนปฏิรูปกฎหมายและศาลยุติธรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว [11-13] มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยสอดคล้องกับโครงสร้างหรือสภาพสังคม ณ เวลานั้น กล่าวคือ การกำเนิดกฎหมายไทยในเดิมเป็นเรื่องของจารีตประเพณีอย่างเดียว และมีข้อบังคับ ซึ่งไม่ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แม้ว่าจะมีการรับแนวความคิดทางกฎหมายจากภายนอกเข้ามา แต่ก็ยังคงอยู่ในจารีตประเพณีของไทยอยู่ดังเดิม จารีตประเพณีคงเป็นที่มาอันสำคัญของกฎหมายอยู่ตลอดมาจนถึงในสมัยปัจจุบันนี้ อีกทั้งเดิมพระมหากษัตริย์เป็นผู้วินิจฉัยและพิจารณาตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ต่อมาเมื่อมีคดีความเพิ่มขึ้นและระบบการพิจารณาตัดสินคดีความส่วนหนึ่งจึงเป็นหน้าที่ของศาล ซึ่งการพิจารณาคดีของศาลมีการพิสูจน์และสืบพยาน โดยมีการตั้งขุนมนตรีหรือราชบัณฑิตเป็นผู้พิจารณา

พิพากษาความแทนพระมหากษัตริย์ ยกเว้นบางคดีที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้พิพากษาตัดสินความหรือร่วมกันพิจารณาตัดสิน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและสำนวนในตำรากฎหมายหลักไชย อันแสดงถึงความสำคัญของการพิจารณาความยุติธรรมในตำรากฎหมายดังกล่าว ว่าเป็นตำรากฎหมายสำคัญสำหรับบุคคลที่ต้องศึกษาหาความรู้ และเป็นเรื่องที่ปัญญาชนควรรู้ อีกทั้งเป็นตำรากฎหมายที่สำคัญสำหรับผู้ที่เป็นผู้พิพากษาหรือทนายความของแผ่นดินที่พึงรู้ด้วย เพราะจะช่วยให้การพิจารณาคดีความต่าง ๆ เป็นไปอย่างยุติธรรมและเที่ยงตรง ดังนั้น หลักไชยจึงเป็นเอกสารที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อวงวิชาการเล่มหนึ่ง เพราะนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงข้อควรรู้ด้านกฎหมายและการพิจารณาความได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการพิจารณาความยุติธรรมอันเป็นสารัตถะสำคัญของกฎหมายด้วย

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาเนื้อหาและสำนวนในตำรากฎหมายหลักไชย

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. สำรวจ รวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
2. กำหนดกรอบความคิด วัตถุประสงค์ ประโยชน์ และเค้าโครงงานวิจัย
3. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับตัวเขียน เอกสารที่พิมพ์เผยแพร่ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. ปริวรรตกฎหมายและรวบรวมกฎหมายหลักไชยสำนวนต่าง ๆ
5. วิเคราะห์และสังเคราะห์สารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมในกฎหมายไทยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Research)
6. เรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ทุกประเด็นแบบพรรณนา
7. วิเคราะห์สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

อภิปรายผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหลักไชยสำนวนต่าง ๆ ทั้งที่มีการปริวรรตตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารต้นฉบับตัวเขียน จำนวน 11 สำนวน ได้แก่ 1) หลักไชยฉบับสยามสมาคม

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว เป็น ผู้ปริวรรต 2) หลักไชย ฉบับวัดแจ้ง ตำบลอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี คำนวณ นวลสนอง เป็นผู้ปริวรรต 3) กฎหมายชาวบ้านภาคใต้ : หลักอินทภาษและหลักชัย ปก แก้วกาญจน์ เป็น ผู้ปริวรรต 4) “หลักไชย ตำรากฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยา” กำธร เลี้ยงสัจธรรม เป็นผู้ปริวรรต 5) หลักไชยฉบับ จ.ศ. 1082 (พ.ศ. 2263) สารูป ฤทธิ์ชู เป็นผู้ปริวรรต 6) กฎหมายหลักไชย ฉบับวัดพิกุลทอง สิงห์บุรี เขมฤทัย บุญวรรณ เป็นผู้ปริวรรต 7) กฎหมายหลักไชย ลักษณะประวิง อุทธรณ์ ตุลาการ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ทอง ไชยเฟื่อง เป็นผู้ปริวรรต 8) ลักษณะหลักไชย กบิลข้อความตัดฟ้องฯลฯ กูนี่ขายคน เลขที่ 543 มัดที่ 96 806 9) กฎหมายลักษณะหลักไชย เลขที่ 37-17 ตู้ 108 ชั้น 4/3มัดที่ 86 801 10) กฎหมายลักษณะหลักไชย เลขที่ 37-19 ตู้108 ชั้น 4/3 มัดที่ 86 802 11) กฎหมายลักษณะหลักไชย เลขที่ 37-13 ตู้ 108 ชั้น 4/3 มัดที่ 86

1. สารัตถะของการพิจารณาความยุติธรรมในตำรากฎหมายหลักไชย

จากการวิจัยพบว่า ตำรากฎหมายหลักไชยทั้ง 11 สำนวนมีสารัตถะที่เป็นเนื้อหาหลักของการพิจารณาคดีความยุติธรรม มีดังนี้

1. กระทงความแก่กัน 9 กระทง ข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีในเรื่องต่าง ๆ 9 คู่ ได้แก่ การเหยียบแตง การเรียกเอาเงินไพร่ ภูดาดฉ้อราษฎร์ การขอผู้หญิงมาเป็นลูกแล้วผู้หญิงท้องกับชายอื่น การยืมเรือ การติดใจในหนังสือฟ้อง การเอาจอบฟันคัน นารุ้ง การตัดไม้ล้มไปทับหลังคาเรือน และการไปยุ่งกับภรรยาของผู้อื่นขณะที่สามีไม่อยู่

2. การพิจารณาพิสูจน์พยาน การพิจารณากระทงความต่าง ๆ โดยใช้วิธีการพิจารณาพิรุธ พยาน และพิสูจน์หลักฐานต่าง ๆ ประกอบการพิจารณาคดีความ เช่น กรณีฝากทองไว้ในห่อขนมจีน กรณีกู้เงินมีในสารกรมธรรม์ กรณีขอดูแหวนแล้วแหวนหาย กรณีพายเรือชนกลางน้ำ กรณีอุ้มมารดาชนกันระหว่างข้ามคลอง กรณีพายเรือมาจอดเพื่อหาฟืนแล้วพายเรือมาส่ง กรณีชายชาวเรือผิดเมียผู้อื่น กรณีโคกินข้าวเปลือกและไล่ชนไก่ กรณีโคชนคนเสียชีวิต กรณีเมียน้อยและเมียหลวงที่ขอลูกมาเลี้ยง กรณีพนันกันเรื่องต้นตาล กรณีหนังสือประกัน เป็นต้น

3. เค้ามูลหลักไชย 8 ประการ ลักษณะหนังสือฟ้องแบบต่าง ๆ 8 ประการ โดยอธิบายลักษณะเค้ามูลพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้ชัดเจน ได้แก่ หางพันหัว หนังสือฟ้องไม่ได้ประกันและหาเอง วัวพันหลัก ผู้ประกันให้หนังสือฟ้อง วัวเลื้อยเชือก หากันว่าสมคบด้วยเมียน้อย จระเข้แฝงตอ หากันว่าข้างเนื้อความของตัวก็ฟ้องด้วย พระรามแผลงศร หากันว่าด้วยกรมธรรม์ นัทธิโสต หากันว่าด้วยอาญาอุทธรณ์ สวาสบ หากันว่าด้วยมรดกฝ่ายแม่ และกบเต้น หากันว่าด้วยมรดกฝ่ายพ่อ

4. พระชินสีห์ตั้งอำมาตย์ทั้ง 8 คน ลักษณะความต่าง ๆ มีการอธิบายและยกตัวอย่างประกอบแต่ละประเภท เช่น คนหนึ่งคางคกปากบ่อ คนหนึ่งถ่อเรือหาความ คนชื่อนามระรัว คนหนึ่งชื่อว่าหอมสินไวกลัวเอาทรัพย์ คนหนึ่งรู้ความ คนหนึ่งชื่อเต่าพุดสดดะเบาะคน และคนหนึ่งชื่อว่าทางสะเมาะ และมีเนื้อหาประกอบ “การหาความแก้ความแก่กัน” เป็นการกล่าวถึงกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีคำให้การและยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น นายหมอความขอไม้ เช่าเรือจนเพรียงกินเรือ ลูกเป็นไข้ ฟันหลวงตาตกน้ำ ผู้ร้ายลักเรือหน้าบ้าน ผู้ร้ายลักโค การกู้เงิน นายอากรเรียกอากร การลักสุ่มปลา การเกี่ยวข้าวในนา เป็นต้น

5. ลักษณะความ 6 สถาน อธิบายลักษณะความแต่ละชนิด ได้แก่ แสนกบ นัทธีโสต มนโทคดี สารถีชักรถ ปลากราย แฝงตอ และวัวพันหลัก

นอกจากสารัตถะดังกล่าวแล้ว ยังมีสารัตถะส่วนหนึ่งที่เหมือนกับกฎหมายตราสามดวง ได้แก่ การฟ้องร้องคดีความต่าง ๆ คดีตามบทพระอัยการ คดีความในพระราชกฤษฎีกา และบทพระอัยการ 5 มาตรา ลักษณะสักขีหรือ ตัดพยาน ลักษณะโจทก์หรือคดีตัดฟ้อง ลักษณะตัดฟ้อง ตัดสำนวน ลักษณะประวิงและลักษณะอุทธรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้บ่งบอกได้ว่าเนื้อหาบางส่วนของตำรากฎหมายหลักไชยกับกฎหมายตราสามดวงที่เหมือนกันหรือคล้ายกันนั้น เนื่องจากเป็นเนื้อหากฎหมายสำคัญที่ควรมี เพราะเป็นหลักในการพิจารณาตัดสินคดีความ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาความยุติธรรมควรรู้ การที่เนื้อหาบางส่วนของกฎหมายหลักไชยเหมือนกับกฎหมายตราสามดวงอาจเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ากฎหมายหลักไชยกับกฎหมายตราสามดวงอาจเป็นตำรากฎหมายในยุคเดียวกันนั่นเอง

ส่วนสารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมที่ปรากฏเหมือนกันทุกสำนวน คือ ***ทิศาปาโมกข์ได้แต่งกระทงความหาแก้กัน 9 คู่*** และมีการใช้วิธีการแบบพิพากษาสองสถานซึ่งเป็นการไต่สวน การสืบพยาน และการสอบถามทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยเพื่อให้ได้ข้อกระจ่างชัดก่อนจะวินิจฉัยหรือตัดสินคดีความนั้น กระทงความทั้ง 9 คู่นี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องกระทงความที่มีข้อพิพาทกันนี้เป็นเรื่องสำคัญและเป็นหัวใจของ “หลักไชย” ที่ผู้พิพากษาควรรู้และใช้เป็นแนวทางหรือกรณีศึกษาสำหรับการพิจารณาคดีความครั้งต่อ ๆ ไป และเมื่อพิจารณาถึงกระบวนการพิจารณาความยุติธรรมแล้ว เห็นได้ว่ามีการพิจารณาและตัดสินโดยอยู่บนพื้นหลักความจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ซึ่งไม่มีการกล่าวถึงบทลงโทษว่ามีการลงโทษเช่นไร ดังตัวอย่าง เรื่องลูกหมื่นแก้วเสียชีวิตว่าเกิดจากเหตุไม้ล้มทับหรือเป็นไข้จนเสียชีวิต และมีการตัดสินว่าผู้ใดถูกหรือผิด

"...กระทงหนึ่งหมื่นแก้วหาหมื่นจิตว่า ขอไม้ลำหนึ่งหมื่นแก้วให้จริง นายจิตรตัดให้ หามิได้ ต่อ(มา)ล้มลงปะทะหลังคาเรือนลง หามิได้ ต่อลูกหมื่นแก้วเป็นไข้อยู่จริงตายจริง ข้าฯ หมื่นจิตรให้การว่า ลูกหมื่นแก้วไข้ตามจริง ข้าฯ ไปขอไม้หมื่นแก้วล้มปะทะหมื่นแก้วกล่าวโทษ ข้าฯ อีกเล่า หามิได้ และเมื่อพิพากษาสองสถาน ท่านผู้พิพากษาว่าซึ่งโจทก์ จำเลย รับกันในสำนวนนั้น ก็ฟังเอาคำโจทก์จำเลยนั้นได้ โจทก์หาจำเลยมิรับ เอาคำมิรับมาสอบโจทก์ ๆ ขอต่อด้วย จนถึงพิสูจน์ก็ชอบให้ยกไว้ก่อน และข้อซึ่งโจทก์หาจำเลยมิรับเอาคำมิรับมาสอบโจทก์ ๆ อ้างสักขีพยานนั้น ก็ชอบให้โจทก์จำเลยนำสุภากระลาการไปเผชิญพยานตามข้ออ้าง เมื่อพิพากษาขาดว่าลูกหมื่นแก้วเป็นไข้ตายก่อนแล้ว แล้วนายจิตรจึงไปขอไม้ แลไม้นั้นหักปะทะเรือนหมื่นแก้ว หมื่นแก้วจึงให้นายจิตรตัดเสียแลหมื่นแก้วเอาเท็จมากล่าวหาหมื่นจิตรอีกเล่า และเห็นหนีหนังสือหาของตัวนั้น ก็ชอบให้มีระวางไปปรับ โทษหมื่นแก้วจะเป็นประการใด..." [14]

หรือตัวอย่าง เรื่องการกล่าวหาของนายเพ็งที่ว่าลูกที่หมื่นศรีรักษาขอมาเลี้ยงตั้งท้องซึ่งไม่ทราบว่าตั้งท้องกับใคร โดยมีการสอบถามข้อมูลทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย รวมถึงมีการสืบพยานจนพบว่า ข้อกล่าวหาดังกล่าวไม่เป็นความจริง

"ข้อหนึ่งหากันโดยอรรถคดีอาจารย์กล่าวไว้ว่านายเพ็งหาว่าหมื่นสีรักษาเอาอีมา ๆ เลี้ยงเป็นลูกจริง อีมามีทองลูก ๆ อีมาจริง หมื่นสีรักษาด้วย ก็หามิได้ จึงลูกอีมาเปนข้า ข้าพเจ้าก็หามิ เมื่อพิพากษาสองสถาน ท่านผู้พิพากษาโจทย์จำเลยรับกันในสำนวนฟังเอาได้ ข้อซึ่งโจทย์หาจำเลยมิรับเอาคำ มิรับไปสอบโจทก์จำเลย ขันพิสูตก็ชอบให้ยกไว้ก่อน ข้อซึ่งโจทก์จำเลยมิรับ แลคำโจทก์จำเลยอ้างพยานนั้นก็ควรนำตะลาการไปผเชิญพยานตามข้ออ้าง เมื่อพิพากษาขาดว่าฟ้องเอาคำอีมามีลูกด้วย หมื่นสีรักษานั้นหามิได้ และในฟ้องนั้นจะได้หาหมื่นสีรักษา ด้วยอีมาจนถึงมีท้องลูกนั้นหามิได้ และนายเพ็งหาเลี้ยงชายเคือบแอบแฝงอยู่ และนายเพ็งรับว่าอีมามีท้องลูกด้วยชายอื่น แลข้อซึ่งหมื่นสีรักษาให้การว่า อีมามีท้องด้วยนั้น และนายเพ็งแก้คำให้การนั้น ครั้นมิรับว่าอีมามีท้องด้วยชายก็จะแก้ว่ามิได้นั้น นายเพ็งกลัวจะต้องซัก จึงรับเอาอีมามีท้องลูกด้วยชายจริง ให้พิพากษาขาดเห็นว่านายเพ็งเอาเท็จมิจริงมากล่าวหา ๆ มิเป็นสัจนั้นก็ชอบให้ระวางไปปรับโทษนายเพ็งนั้นจะเป็นประการใด..." [15]

หลักไชยทั้ง 11 สำนวนที่มีสารัตถะบางส่วนต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการคัดลอกหลักไชยและแพร่กระจายไปแหล่งต่าง ๆ จึงทำให้เนื้อหาที่บันทึกไว้แตกต่างกัน นอกจากนี้เนื้อหาที่คล้ายหรือต่างกันยังขึ้นอยู่กับผู้บันทึกหรือผู้คัดลอกที่เห็นว่าเรื่องใดเป็นเรื่องที่ควรบันทึกและเป็นเรื่องสำคัญที่ควรรู้ เช่น ยันต์ อักษรเลข อักษรไทย หัวใจสอ หลักความ 5 ประการ กฎฝ่ายพยาน 3 ประการ ประกอบด้วยทิพยานเป็นการอ้างสมณชีพราหมณ์ องค์พยานเป็นการอ้างฆราวาสผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ (บิดามารดา ญาติพี่น้องไพร่ของตนเอง) และอุตริพยานเป็นการอ้างบุคคลที่ไม่ดี เช่น วณิพก จำอวด นักเลง ช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก เด็กอายุ 7 ขวบ คนแก่อายุ 70 คนตาบอด หูหนวก ประตู 4 ได้แก่ ประตูความ ประตูวิตก ประตูให้การ ซึ่งเป็นเนื้อความที่ราษฎรจะฟ้องหาแก้กันมี 4 ประตู เพื่อใช้พิจารณาคดีความ เช่น ประตูวิตกอารมณ์ ประตูอุตริอารมณ์ ประตูสิงคาลอารมณ์ ประตูมิคสัญญีอารมณ์ วิตกมหาไชย อารมณ์ฤาไชย มรณะฤาไชย กฤษฎีสรรพะไชย เป็นต้น

จากที่กล่าวข้างต้นว่าสารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมที่ปรากฏเหมือนกันทุกสำนวน คือ ***ทิศาปาโมกข์ได้แต่ง กระทงความหาแก้กัน 9 คู่*** ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสารัตถะดังกล่าวที่เป็นแก่นสำคัญปรากฏในทุกสำนวน แล้วยังมีสารัตถะที่สำคัญอีกสองประการ คือ ***การพิสูจน์พยาน และเค้ามูล 8 ประการ*** อีกทั้งมีสารัตถะบางส่วนที่เหมือนกับกฎหมายตราสามดวงด้วย อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเนื้อหาที่เป็นหัวใจของตำรากฎหมายเล่มนี้

นอกจากนี้สารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมในหลักไชยทั้ง 11 สำนวนยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนในสังคมสมัยนั้นว่าไม่มีความสลับซับซ้อน รวมถึงเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องใกล้ตัวและอยู่ในชีวิตประจำวัน ผู้ที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาหรือตัดสินคดีต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลักและไม่คำนึงถึงว่าบุคคลที่เป็นคู่ความกันนั้นจะเป็นขุนนางหรือประชาชนทั่วไป

ส่วนวิธีการพิจารณาความใช้วิธีการสืบพยานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย โดยการวินิจฉัยจะพิจารณาจากข้อมูลหรือหลักฐานที่มีและประกอบกับข้อกฎหมายอันแสดงถึงความเป็นที่พึ่งของประชาชนในการยุติข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างสารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมเกี่ยวกับวิธีการพิสูจน์พยาน และการหาความแก้ความแก่กัน เป็นกรณีความที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ความสองฝ่าย และเป็นเหตุการณ์ ที่อยู่ในวิถีชีวิตหรือการดำรงอยู่ของคนในสังคม เช่น เรื่องแหวนในห่อขนมจีน กรณีนี้มีการแสดงให้เห็นถึงวิธีการพิสูจน์และค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น เรื่องการทำหนังสือแก่กัน กรณีนี้มีการพิสูจน์โดยนำมาพิจารณาหรือดูหลักฐานที่ประจักษ์ชัดเจน เรื่องการลักกระบือ กรณีนี้มีการ

สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องและเล่าเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อให้เห็นว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างไร

ตัวอย่าง

“๏ หาว่าข้าพเจ้า(มี)ขนมจีนห่อหนึ่ง ข้าพเจ้ายังมิได้กิน ข้าพเจ้าลงอาบน้ำ ข้าพเจ้าจึงเอาแหวนหนัก[1] ใส่ไว้ในห่อขนมจีน ข้าพเจ้าจึงฝากไว้แก่ช่างเลื่อย จึงลงอาบน้ำแล ช่างเลื่อยเห็นว่าทอง ข้าพเจ้าไว้ถามช่างเลื่อยทั้งสองคน ข้าพเจ้าฝากขนมจีนไว้ ทองไว้ด้วยหามิได้โจทก์รับว่าจริง แลพระเจ้าอยู่หัวเห็นว่าความจริงของเจ้าทอง จึงเอาช่างเลื่อยแยกถามกันดู ว่า กินขนมจีนนั้นแตงหรือข้าว ช่างเลื่อยให้การผิดกัน จึงให้ช่างเลื่อยใช้ทอง...” [2]

“...ยังมีสองคนไปป่าแลมีต้นตาลอยู่กลางบ้าน นั้นต้นหนึ่งครั้นสองคนกลับมาชายคนหนึ่งนั้นเห็นต้นตาลจะถึงแล้ว แลชายคนหนึ่งว่ามิใช่ต้นตาลแล ชายสองคนจึงพนันกันทำหนังสือให้แก่กัน ครั้นชายสองคน เดินมาเห็นต้นตาล จริงชายผู้แพ้หามิให้เงินแก่ชายผู้นั้น ๆ นั้นให้การครั้นกระลาการถาม แลชายนั้นว่ามิใช่ต้นตาลนั้นมิรับ ครั้นโจทก์นำมาดูพบต้นตาล แลกระลาการจึงเรียกเอาเงินตามหนังสือสัญญา แลจำเลยนั้นว่าเมื่อพนันกันเห็นแต่ปลายตาล ครั้นนำมาดู ๆ กันต้นตาล ฯข้าฯ ติดใจ ฯ...” [16]

“ข้อหนึ่งหาว่า มีอ้ายผู้ร้ายถอนคอกตอกลิ่มลักเอากระบือผู้ดำ ฯ ข้าฯ ไปตัวหนึ่ง ฯข้า ฯ ได้ไว้วานชาวบ้านติดตามรอยกระบือ ฯข้าฯพบกบืออยู่ผูกหลังเรือนนายสุก ฯข้าจึ่งรู้ว่านายสุกเปนผู้ร้ายลักกระบือของฯข้าฯ ๆ กับผู้มีชื่อจึ่งจับเอาตัวนายสุกที่เป็นผู้ร้ายใส่ไม้จำคาพาเอามาส่งแก่ท่านกระลาการ ขอท่านได้ถามนายสุกผู้ร้ายกับพวกเพื่อนอ้ายผู้ร้ายให้สิ้นเชิงตามกฎหมาย ฯ กระลาการเกาะเอาตัวนายสุกมายังสารนายให้การว่า ฯข้าฯ นอนอยู่ที่เรือน ฯข้าฯ นายมากแกล้งยักยอกเอากระบือของเอ็งไปผูกไว้หลังเรือน ฯข้าฯ แล้วไปบอก ชาวบ้านมาติดตามรอยกระบือที่นายเอามาผูกไว้ที่หลังเรือน ฯข้าฯ นายมากกับผู้มีชื่อคุมสมัครพรรคพวกขมเหงกลุ่มรุมจับเอาตัว ฯข้าฯ ใส่ไม้จำคามาส่งยังกระลาการ ฯะ...” [17]

ชาย หญิง

ชาย หญิง

จากการพิจารณาถึงความสำคัญของกฎหมายหลักไชยแล้วผู้วิจัยพบว่า กฎหมายหลักไชยทุกสำนวนมีข้อความที่แสดงให้เห็นว่าหลักไชยเป็นตำรากฎหมายที่มีคุณค่ารวมทั้งแสดงถึงอุดมคติของสังคมในการยึดถือและนำไปปฏิบัติ โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการแต่งอันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตำรา ว่าแต่งขึ้นเพราะมีพระราชโองการให้ ทิศาปาโมกข์ นักปราชญ์และราชบัณฑิตเป็นผู้แต่งกระทงความเพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในราชการหรือการพิจารณาคดี ซึ่งข้อความนี้ส่วนใหญ่อยู่ตอนต้นของเนื้อหา บางสำนวนอยู่ตอนกลางของเนื้อหา ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับการคัดลอกของผู้บันทึกว่าต้องการนำเนื้อหาส่วนนี้บันทึกไว้ตรงส่วนใดก็เป็นได้ ดังตัวอย่างข้อความในลักษณะหลักไชย กบิลข้อความ ตัดฟ้องฯลฯ กูนี่ขายคน เลขที่ 543 มัดที่ 96 806 หน้า 26-29 ที่ว่า

“ศุภมัศดุพุทธศักราช สมเด็จรามาธิบดีพระพุทธิเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการให้ ทิศาปาโมกข์แลนักปราชญ์ราชบัณฑิตคิดกันว่า บุคคลในแผ่นดินนี้ไปเมื่อหน้า จะมีปัญญาเป็นอันพาลจะว่าราชการก็ดี พิจารณาก็ดี จะมีปัญญาอันน้อย จะแก้จะไขให้แจ้งแลจะเห็นไม่เห็นควร ดังนี้ มีปัญญาเป็นอันน้อย จะแก้จะไขมิสิ้นข้อ แลกระลาการประดุจกา แลคู่ความประดุจอาหารร้อน ๆ อันเย็น แลทิศาปาโมกข์แลนักปราชญ์จึงแต่งกระทงความหากันแก่กันไว้ เป็นหลักความ นามหลักไชไว้เพื่อจะให้เป็นปัจจัยแก่กลบุตร ผู้มีปัญญาเป็นอันน้อย ถ้าผู้ใดพบหลักความนามหลักไชยนี้ ผู้นั้นจะเกิดมีปัญญาเป็นประเสริฐสว่างรุ่งเรืองประดุจดังโคมแก้ว ถ้าลูกไพร่จะได้เป็นหลวง ถ้าลูกหลวงจะได้เป็นพญา ถ้าลูกพญาจะได้เป็นหมื่นดาบทอง ถ้าเป็นกรมการจะได้เป็นเจ้าเมืองแท้แล ฯ ผู้ใดพบบุญผู้นั้นมากหนักแล ถ้าจะตกไปในสถานที่ใด ๆ ก็ดีจะเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ผู้ยากผู้มีปัญญาเป็นอันน้อย ถ้าผู้ใดพบหลักความนามหลักไชยนี้ ให้ผู้นั้นจงคำนับสักการบูชา ครั้นถึงเดือนใหม่ปีใหม่ให้เร่งทำขวัญทิศาปาโมกข์ทั้ง ๙ คน แลทิศาปาโมกข์จะเข้าสิงแก่ผู้นั้น ๆ จะมีบุญแลปัญญาเป็นอันประเสริฐสว่างรุ่งเรืองสืบไป หาบุคคลจะเสมอเป็นอันยาก ถ้าเป็นขุนศาลลูกความมิขาดศาลเลย ถ้าเป็นนายความสินบนมิรู้ขาดเลย ถ้าผู้ใดมิได้คำนับแลประมาทผู้นั้นมีปัญญาเป็นอันน้อย มักถ้อยยศถาศักดิ์แลฯะ”

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมที่มีในกฎหมายหลักไชยกับการพิจารณาในปัจจุบันยังคงมีวิธีการคล้ายกัน ซึ่งทำให้เห็นว่าการที่จะพิจารณาคดีความเพื่อให้เกิดความยุติธรรมนั้นควรมีการสืบสวนหรือสอบถามทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย พร้อมทั้งรวบรวมพยานที่อยู่ในเหตุการณ์และหลักฐานที่มีอยู่ พร้อมทั้งมีการพิสูจน์เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงหรือเรื่องจริง โดยการตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดและจากการสอบถามคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จากนั้นจึงมีการพิจารณาและตัดสินว่าใครเป็นฝ่ายถูกหรือฝ่ายผิด วิธีการพิจารณาดังกล่าวจึงเป็นหลักที่พึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย ผู้วิจัยเห็นว่าในอนาคตหากจะมีการปรับวิธีการพิจารณาตัดสินคดีความอาจจะเกิดขึ้นได้เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามสภาพสังคมและยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

2. ลักษณะเนื้อความของกฎหมาย

ลักษณะเนื้อความของกฎหมายที่ปรากฏมีลักษณะด้านวงศัพท์และสำนวนและการลำดับเนื้อความ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. วงคำศัพท์และสำนวน วงศัพท์และสำนวนที่ใช้ในข้อความของกฎหมายสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีความต่าง ๆ เช่น กระลาการ สำนวน ติงทุเลา ทุเลา ฟ้อง พิพากษา พิพากษาขาด หาความ จริง พยาน เกาะ โจทก์ จำเลย ยื่นฟ้อง หาว่า เนื้อความ เป็นสัจ สังกิจทิพยาน สุภากระลาการ หนังสือประกัน กระทง พิสูจน์ ฟ้อง แพ้รับกัน ให้การ ให้การว่า แพ้ในสำนวน รับกันในสำนวน ติดใจอยู่ เป็นต้น กล่าวได้ว่าคำศัพท์และสำนวนเหล่านี้เป็นคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะกฎหมาย เพราะเป็นคำที่อยู่ในกลุ่มความหมายที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งคำบางคำหรือสำนวนบางสำนวนยังคงปรากฏใช้ในกฎหมายปัจจุบันด้วย ดังตัวอย่างวงศัพท์และสำนวน

> *"...ฯข้าฯ ติดใจอยู่ แลท่านผู้พิพากษาว่ายบุญมีแก้คำให้การว่าฉ้อราษฎรนั้น แก้ว่าหามิได้นั้น เห็นว่านายบุญมีมีหนังสือฟ้องแลซึ่งนายอูติดใจนั้นก็ชอบด้วยถ้อยคำของนายอู..." [3]*

> *"...หาว่าชายนี้มิได้เป็นญาติพี่น้องของชาย เอาเนื้อความของชายนี้มาฟ้อง หามิต้องด้วยกฎจริง ให้การว่า ชายนี้มิเป็นญาติพี่น้องกับข้าพเจ้า จึงรู้ว่าข้าพเจ้ากับชายนี้เป็นพี่น้องกันจึงประกันให้ ข้าพเจ้าฟ้องหาว่ามิต้องด้วยกฎ จะต้องกฎกลัวกฎ จึงมิต้องกฎ ..." [2]*

“...ถ้าฟ้องหากล่าวโทษแก่กัน กระลาการได้ถามจำเลยรับจริงแล้ว แลมิให้การต่อไป แลจำเลยเข้ามายื่นฟ้อง หนุนเนื้อความซึ่งหากันก็ดี แลขันพิสูจน์ต่อกันแลได้พยานไว้ก็ดี ให้กระลาการพิจารณาไปให้ถ่องแท้...” [18]

๏ ถ้าเนื้อความสิ่งใด ๆ กรมการพิพากษาข้อเนื้อความ เสียโจทก์ติด จำเลยติดใจว่าพิพากษามิสิ้นข้อเนื้อความให้ว่ากล่าวแต่ในทันใดนั้น อย่าไว้ให้ช้าข้ามวันคืนไปจะเป็นอื่นเสียอันนี้ชื่อประตูสิงคารอารมณ์แล ๏ พิพากษาข้อเนื้อเสียโจทก์ จำเลย ติดใจมิได้ว่ากล่าวแต่ทันใดนั้นต่อ ๓ วัน จึงติงทุเลาขึ้นพิพากษ์ให้แจ้งวันนี้ชื่อว่าประตูมีสิน ให้การเข้าประตูทั้ง ๔ ให้ได้แล้วทับเสียโทษตาบอดทั้งสองคาแล ๏”[19]

กระทงหนึ่งหาว่านายอู่เป็นผู้ดาษ จริงหามิได้ฉ้อราษฎรหามิได้จริง ฯข้าฯ นายอูให้การว่านายอู่เป็นผู้ดาษจริงจะมิได้ฉ้อราษฎร์หามิได้จริง เมื่อพิพากษาสองสถานว่า { โจทก์ จำเลย } *รับกันในท้องสำนวรฟังเอาไว้ แลซึ่ง*

{ โจทก์ จำเลย } *ขันพิสูทธนั้นก็ชอบให้ยกไว้ก่อน ข้อซึ่ง* { โจทก์ จำเลย }

มิรับแลอ้างพญานนั้นก็ชอบให้ { โจทก์ จำเลย }

นำกระลาการไปเผชิญพญานตามข้ออ้าง เมื่อพิภากษาขาดเห็นว่านายบุญมีหานายอู่ผู้ดาษว่ามิได้ฉ้อราษฎร์หามิได้ เหนว่านายบุญมีทำหนังสือฟ้อง แลซึ่งนายบุญมีติดใจยก็สอบด้วยคำของนายอู่ก็สอบให้ระวางไปปรับ นายบูญมีหนีฟ้องของตัวจะได้หฤมิได้เปนประการใด... [17]

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวงศัพท์และสำนวนใช้เฉพาะกฎหมาย ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายทางกฎหมาย และแสดงให้เห็นว่าคำศัพท์หรือสำนวนที่ใช้ในกฎหมายมีคำใดบ้าง ซึ่งความหมายของวงศัพท์และสำนวนเหล่านี้ยังคงมีความหมายเดิม

การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่ต่างกับความหมายที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น โจทก์ หมายถึง บุคคลผู้ฟ้องคดีต่อศาล จำเลย หมายถึง บุคคลผู้ถูกฟ้องต่อศาลแล้ว [20] ติดใจ หมายถึง ข้องใจ สงสัย เกาะ หมายถึง ไปเอาตัวมาโดยอำนาจศาล [21] บางคำปัจจุบันไม่มีใช้แล้ว เช่น ติงทุเลา หมายถึง ถ่วงเวลา แย้งขอให้ระงับไว้ก่อน กระลาการ หมายถึง ตำแหน่งเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ศาล มีหน้าที่ชำระชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีความ [21] เป็นต้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า วงศัพท์และสำนวนที่ใช้ดังกล่าวอาจจะยังไม่ต้องอาศัยการตีความทางความหมาย ด้วยเหตุเพราะความหมายที่ปรากฏนั้นน่าจะมีความหมายตรงกับรูปคำที่ปรากฏชัดเจนและตรงไปตรงมา

2. เนื้อความของกฎหมาย เนื้อความมีการใช้คำที่สั้น ตรงไปตรงมา อธิบายเข้าใจง่ายและชัดเจน เรื่องที่เกิดเป็นเรื่องใกล้ตัวหรือพบเห็นในชีวิตประจำวัน และใช้วิธีการอธิบายโดยมีการระบุชื่อบุคคลที่ชัดเจนว่าในการพิจารณาคดีความนั้น ๆ เป็นกรณีพิพาทระหว่างใครกับใคร และเกิดเหตุการณ์หรือ ข้อพิพาทกันเรื่องใด โดยมีลำดับการอธิบายว่าใครพิพาทกับใคร เรื่องใด และมีการพิจารณาหรือชี้ขาดเช่นใด การอธิบายเช่นนี้ทำให้ได้รายละเอียดและเข้าใจเนื้อความของกฎหมายได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง

ตัวอย่างที่ 1

“...หาว่าภรรยาข้าพเจ้าไปตลาด ชายบังอาจเอามือหยุดปากกระทายเมียข้าพเจ้า ๆ จึงรู้ว่าชายบังอาจหยอกเมียข้าพเจ้ากลางตลาดจริง ให้การว่า ภรรยาชายนี้เอามือหยุดปากกระทาย จับกระทายไปตลาด ชายบังอาจหาความข้าพเจ้า ชายหยอกเมียมากลางตลาด...” [15]

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ระหว่างข้าพเจ้าซึ่งเป็นบุคคลที่กล่าวถึงกับชายคนหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบชื่อ โดยมีกรณี คือ ภรรยาถูกชายหยอกกลางตลาด

ตัวอย่างที่ 2

“(๑๔) หาว่าชายคนนี้ประกันชายคนหนึ่ง ซึ่งไปรับเอาเงินของหลวงในคลังต่อ ฯข้าฯ จึงทำหนังสือประกันให้แก่ ฯข้าฯ ในหนังสือประกันว่าชายที่รับเงินหลวงหลบหนีหายตายไซร้ ให้เอาต้นเงินและดอกเบี้ยแก่ ฯข้าฯ ครั้นอยู่มาลูกหนี้นั้นตาย แล้วเอาเงินแก่ ฯข้าฯ ตามหนังสือประกัน ฯข้าฯติดใจอยู่ ในหนังสือประกันนั้นว่าพิจารณามรดกหลวงของผู้ตายนั้นให้สิ้นแล้ว แลให้คิดเอาเงินแก่ ฯข้าฯหามิได้ จึงมี

ระวางไปให้ปรับ ๆ มาว่าผู้ใดกู้เงินทองของ ๆ พระผู้เป็นเจ้าอยู่หัวถึง ๙ ปี ๒๐ ปีก็ดี ให้สืบสาวเอาญาติพี่น้องผู้ตายนั้นมาเอาต้นทุนภาคเสธจงถ้วน ซึ่งว่านายประกันหนี้หลวงนั้นแล้วแต่ลูกขุนจะปรึกษา แลนายประกันทุเลาว่า ฯข้าฯมิได้เป็นหนี้หลวง ฯข้าฯเป็นแต่นายประกัน แลสิ่งของผู้ตายนั้นอยู่(ใน)พระคลังหลวงแล้ว...” [3]

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นกรณีการประกันเกิดเหตุที่ชายคนหนึ่ง (ข้าพเจ้า) ได้ประกันชายอีกคนหนึ่ง โดยมีการทำหนังสือประกันว่าชายคนที่รับเงินหลวงแล้วหลบหนีไป ชายคนที่เป็นผู้ประกันจะต้องเสียเงินต้นและดอกเบี้ยและกลายเป็นหนี้หลวงแทน เพราะเป็นผู้ประกัน ต่อมาชายที่รับเงินหลวงนั้นตาย แต่ในหนังสือประกันให้พิจารณามรดกหลวงของผู้ตาย โดยให้ไปสืบกับญาติพี่น้องของผู้ตาย เมื่อลูกขุนปรึกษาแล้ว ชายผู้ที่เป็นผู้ประกันเป็นเพียงแต่นายประกันเท่านั้นไม่ได้เป็นหนี้หลวงด้วย

<u>ตัวอย่างที่ 3</u>

๏ คู่หนึ่งหากันว่าดังนี้ ตามจริงโดยอรรถทิศาปาโมกข์ หากันว่านายมีขับนกแตงอยู่ นายแตงเดินมาเหยียบแตงนายมีเสียจริง ด่านายมีหามิได้ ต่อนายมีต่อด่าบ้าง นายจันเข้าชก หามิได้ ต่อ นายมีล้มลงฟกช้ำดำเขียวเป็นหลายแห่งจริง ฯข้าฯ นายจันให้การว่า แตงนายมีเสียอยู่แล้ว หามิได้ ต่อ ข้อ ฯข้าฯเหยียบนายมีเห็น ฯข้าฯเหยียบแตงเสีย จริง นายมีวิ่งมาล้มลงหามิได้ ต่อ ฯข้าฯเหยียบนายมีเห็น ฯข้าฯเหยียบแตงเสีย จริง นายมีวิ่งล้มลงหามิได้ ต่อ ฟกช้ำดำเขียวเป็นหลายแห่งจริง สิ้นคำให้การ ฯข้าฯแต่เท่านี้

๏ เมื่อพิพากษาสองสถาน ท่านผู้พิพากษาพิพากษาว่าซึ่งโจทก์จำเลยรับกันในสำนวนนั้น ก็ให้ฟังเอาคำโจทก์จำเลยนั้นได้ และข้อซึ่งโจทก์หาจำเลย ๆ มิรับเอาคำมิรับเอามาสอบโจทก์ จำเลยขันพิสูจน์ต่อกันนั้นให้ยกไว้ก่อน แลข้อซึ่งโจทก์หาจำเลยมิรับ เอาคำมิรับมาสอบโจทก์ อ้างสักขีพยาน นั้นก็ชอบให้โจทก์จำเลยนำกระลาการไปเผชิญพยานตามข้ออ้าง แลนายมีหานายจันเป็นหัวใจความว่าเหยียบแตงเสีย นายจันรับแล้วให้การว่าแตงเสียอยู่แล้วนั้นหามิได้ ข้อหนึ่งนายจันรับว่า นายมีเห็นนายจันเหยียบแตงนั้นนายมีรับว่าจริง

๏ เมื่อพิพากษาขาดเห็นว่า นายมีเอาเท็จสับปลับ มากล่าวหาท่านมิเป็นสัจ ว่าแตงเสียอยู่แล้ว นายจันจึงเหยียบ [18]

จากตัวอย่างดังกล่าวเรื่องการเหยียบแตง โดยมีคู่กรณีคือนายจันกับนายมี นายมีล้มลงฟกช้ำดำเขียว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีการสอบถามทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยเพื่อหาข้อมูล ซึ่งมีการตรวจสอบว่าข้อมูลตรงกันหรือไม่ เมื่อได้ข้อมูลที่ชัดเจนแล้วจึงตัดสินว่าใครเป็นผู้ให้ข้อมูลไม่จริง

ตัวอย่างที่ 4

"...๏ หาว่าชายนี้กินเหล้า อยู่ด้วยข้าพเจ้าสามคน แลชายนี้วิวาทกันกับข้าพเจ้า ลุกขึ้นชกข้าพเจ้า ชายนี้มิได้ห้ามปราม ข้าพเจ้าจึงเจ็บปวดทังนี้จริง ฯ ให้การว่า กระทาชายนี้กินเหล้าอยู่ด้วยกันสามคน แลชายนี้แต่วิวาทกับชายนี้ แลชายคนนั้นขึ้นชกเอาชายคนนี้ มิได้บอกข้าพเจ้าว่าจะชก ข้าพเจ้าจึงมิได้ห้ามปราม..." [2]

จากตัวอย่างดังกล่าวมีชายสามคนวิวาทและชกต่อยกัน เนื่องจากดื่มเหล้าและไม่มีใครห้ามปราม

เนื้อความของกฎหมายแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่อยู่ในเนื้อหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น ได้ว่าเป็นการอธิบาย ถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน และแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ เช่น เหตุเกิดที่ตลาด ที่ไร่ เรื่องชกต่อยวิวาทกัน เรื่องประกัน เป็นต้น โดยให้เป็นตัวอย่างกรณีหากเกิดหรือมีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในลักษณะคล้ายกันหรือเหมือนกันอีกอาจจะใช้วิธีการพิจารณาหรือวิธีดำเนินการเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการบันทึกเรื่องราวหรือคดีที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงหรือเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาหรือในการพิจารณาสำหรับผู้ที่ต้องทำหน้าที่พิจารณาคดีหรือผู้ที่ต้องศึกษาได้เข้าใจลักษณะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

3. การลำดับเนื้อความ การลำดับเนื้อความเป็นการร้อยเรียงเรื่องตามลำดับขั้นตอน ประกอบด้วยกรณีและเหตุจากข้อเท็จจริงหรือเนื้อหาหลักและการอธิบายรายละเอียดของเรื่องนั้นการลำดับเนื้อความเช่นนี้ทำให้เข้าใจเนื้อความหลักของกฎหมายได้อย่างถ่องแท้และถูกต้อง เพราะกฎหมายควรเป็นเรื่องที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ดังตัวอย่างการอธิบายเค้ามูล ชื่อ สารถีชักรถ ในกฎหมายลักษณะหลักไชย เลขที่ 37-17 ตู้ 108 ชั้น 4/3 มัดที่ 86 801 หน้า 75-80

๏ ลักษณชื่อสารฐีชักรถ ว่ายังมีชายหญิงสองคนอยู่บ้านแห่งหนึ่ง แลบ้านนั้นมีผลต้นไม้แลกอไม้ไผ่พื้นมีรั้วเรือกล้อมตัวอยู่ จึงปลูกผูกปลูกถั่ว เครื่องมะมีเลี้ยงตัวเปนอัตราช้านานแล้ว มีชายผู้หนึ่งมีทรัพย์สิ่งสินช้าง ม้าโคกระบือ ค่าคนทำการบ้านแลเรือนแต่งให้สมักภักพวก สมกำลังทาษ ชายหญิงทำอุกอาษพากันรุกราชบาด

เข้าตัดเอาผลไม้ที่ในสวรบ้านนั้น แลเอามีดพร้าตัดฟันเอาไม้ฟืน ของหญิงชายนั้น แลครั้นหญิงชายนั้น ออกมาว่ากล่าวแลคนทั้งนั้น คุกคำรามจะฆ่าฟันแทงหญิงชาย ๆ จึงบอกยาติพี่น้องผู้คนให้จับ เอามีดพร้า ซึ่งถือมานั้นจับได้ทังไม้แลฟืนแลตัวทั้งนั้น ทุบถองแลคนทั้งนั้นหนีได้ ๆ ว่าชายหญิงทำผิดจับมีดพร้าขึ้นเงือดเงื้อสับฟันคนทั้งนั้น ๆ

หนีได้จึงรอดจากความตาย แลเจบปวดฟกช้ำแลชายหญิงมีสิ่งสิน เอาเนื้อความทั้งนี้กลับมาผูกพันแต่งหนังสือร้องฟ้องแก่ท่านผู้พิจารณา หาว่าอยู่มามีการทำรั้วเรือกบ้าน แลเรือนแต่งให้ผู้คนสมกำลัง สมักภักพวก ทาษชายหญิง เอามีดพร้ามาขอตัดไม้แลฟืนของชายหญิงไปว่าได้ให้ อุกอาจจับเอาตัวคนทั้งนั้นซึ่งเอามีดพร้าสับฟันคนทั้งนั้น ๆ

หนีได้ ๆ แต่คนทั้งนั้น แล้วให้ทุบถองชิงเอามีดพร้าไว้ทำทังนี้เล่า เหลือนัก ฯ เมื่อถามชายหญิงชาวบ้าน ๆ รับขันพิสูทหาพิยานหมิได้ ฯ ชายหญิงเจ้าบ้านรับแต่ว่ารัวเรือกบ้านเรือนแตให้ผู้คนสะมักภักพวกชาย หญิงเอามีดพร้าตัดไม้แลฟืนของชายหญิงว่าไมให้จับเอาตัวคนทังนั้นเอา มีดพร้าจสับฟัน คนทั้งนั้น ๆ หนีได้ คนทั้งนั้นให้ทุบถอง

แล้วจึงชิงเอามีดพร้าไว้ทำดังนี้นั้นจริง ฯ แลให้การว่ารั้วเรือก บ้านเรือนของชายหญิง ๆ แต่งให้ผู้คนสมกำลัง สมักภักพวกทาษชายหญิง เอามีดพร้าตัดไม้และฟืนของฆ่าท่านไมให้จับเอามีดพร้า แลชายหญิง ผู้มาตัดจะสับฟันคนทังนัน ๆ หนีได้ ๆ แต่ตัวคนทังนันให้ทุบถองชิงเอา มีดพร้าได้ จะสับฟันดังนี้เล่ามาหาความอาทันผู้เจ้าบ้านเจ้า

เรือนเองอีกเล่า ฯ นั้นเอาคำให้การถามโจทก์ โจทก์รับว่าจริง ถ้ามิรับแบ่งแก้ก็เหนเปนหนีหนังสือหา ลักษณความชื่อว่านายสารฐีขับรถ ให้แก้ดังนี้ในสี่สถานเท่านี้แล ฯะ

จากตัวอย่างข้างต้นการลำดับเนื้อความ เริ่มด้วยการอธิบายข้อความหรือเรื่องที่ต้องการบอกกล่าว ต่อจากนั้น มีเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่างประกอบ

การอธิบาย ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบเหตุการณ์ ทำให้ผู้ที่ศึกษาหรือผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเข้าใจได้อย่าง

ในตำรากฎหมายหลักไชยผู้วิจัยพบว่า มีการอธิบายกรณีที่มีลักษณะเหมือนกับตัวอย่างที่ยกมาทั้งยังช่วยให้เข้าใจเนื้อหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้มากยิ่งขึ้น เช่น การอธิบายเกี่ยวกับเค้ามูล 8 ประการ ประตูทั้ง 4 ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งได้อธิบายและยกตัวอย่างเหตุการณ์ประกอบ เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะเนื้อความของกฎหมายทั้งวงศัพท์ สำนวน เนื้อความของกฎหมายและการลำดับเนื้อความในกฎหมายหลักไชยยังคงมีลักษณะเหมือนหรือคล้ายกับกฎหมายในปัจจุบัน [22] โดยบางคำยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น โจทก์ จำเลย พิสูจน์ พิพากษา พยาน กรมธรรม์ ชี้สองสถาน เป็นต้น บางคำเลิกใช้แล้ว เช่น ตระลาการ เอาคำให้การ ดำน้ำลุยเพลิง สุภากระลาการ หนังสือประกัน เป็นต้น สำหรับการลำดับเนื้อความในกฎหมายที่มีคล้ายกับการเล่าเรื่องตั้งแต่เริ่มจนจบนั้น เพื่อให้ผู้ที่ต้องศึกษาเข้าใจเรื่องราวหรือคู่กรณีได้ชัดเจน และสามารถเข้าใจได้ว่าเหตุการณ์นั้นเป็นเช่นไร จึงเป็นข้อสังเกตว่ากฎหมายของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่ยังคงมีบางส่วนที่ยังเหมือนหรือคล้ายกันอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมและบริบทของสังคมไทย ที่มีความต้องการและมีการกำหนดสิทธิมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงฐานะบรรดาศักดิ์ของคนที่หายไป และเมื่อสังคมไทยได้รับอิทธิพลของตะวันตกส่งผลให้กฎหมายไทยมีการปรับเปลี่ยนไปมากขึ้น กล่าวคือ เดิมกฎหมายไทยไม่ได้มีการแบ่งประเภทกฎหมาย แต่ปัจจุบันมีการแบ่งประเภทกฎหมายเพื่อให้ชัดเจนมากขึ้น และมีกฎหมายที่ครอบคลุมเรื่องราวต่าง ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

สรุปผลการศึกษา

จากการวิจัยผู้วิจัยพบว่า หลักไชยเป็นตำรากฎหมายสำคัญอีกฉบับหนึ่งที่มีสารัตถะการพิจารณาความยุติธรรมใช้วิธีการพิพากษาสองสถาน การพิสูจน์พยานเป็นหลัก ซึ่งจะเน้นไปที่การพิจารณาคดีความและไม่มีการตัดสินหรือมีบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิด อีกทั้งอธิบายกฎหมายอื่น ๆ ที่ควรทราบ

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า ตำรากฎหมายหลักไชยมีการจัดหมวดหมู่ของเนื้อความที่ฟ้องร้องหรือกรณีที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน รวมถึงมีตัวอย่างข้อพิพาทซึ่งมีส่วนช่วยให้ตระลาการ ผู้พิพากษาหรืออัยการสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการตัดสินคดีความ ส่วนลักษณะเนื้อความของตำราเล่มนี้มีการลำดับเนื้อความ

ที่เป็นลำดับ อธิบายเข้าใจง่าย มีการให้รายละเอียดที่ชัดเจนซึ่งไม่ต้องอาศัยการตีความ ดังเช่นกฎหมายปัจจุบัน อีกทั้งมีคำศัพท์และสำนวนเฉพาะทางกฎหมาย บางคำหรือบางสำนวนยังคงมีใช้ในปัจจุบัน เช่น ฟ้อง กรมธรรม์ ประกัน สำนวน อรรถคดี เป็นต้น การลำดับเนื้อความมีส่วนคล้ายกับคำพิพากษาในปัจจุบัน เพียงแต่ว่าหลักไชยไม่ปรากฏบทลงโทษ ส่วนวิธีพิจารณาคดียึดหลักเหตุผลและหลักความเที่ยงตรงโดยพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป นอกจากนี้คดีความต่าง ๆ ในหลักไชยมีส่วนช่วยในการเทียบเคียงกับคดีความอื่น ๆ ที่จะต้องพิจารณา และเป็นตัวอย่างคดีความที่สะท้อนลักษณะของสังคมไทยที่ไม่ซับซ้อนอันเป็นประโยชน์สำหรับผู้พิพากษาหรืออัยการที่จะนำไปใช้สำหรับการพิจารณาคดี กล่าวได้ว่าตำรากฎหมายหลักไชยเป็นตำราที่ทรงคุณค่าทางนิติศาสตร์ สังคมและประวัติศาสตร์ของไทยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสืบทอดมาถึงการพิจารณาคดีความในปัจจุบันอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

[1] วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). **กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

[2] อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2531). “หลักความนาม หลักไชย”, **รวมบทความประวัติศาสตร์**. 10 กุมภาพันธ์, 1-3, 36-58.

[3] กำธร เลี้ยงสัจธรรม. (2546). **หลักไชย : ตำรากฎหมายครั้งกรุงศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : มติชน.

[4] แดนบีช แบรดเลย์. (2514). **หนังสืออักขราภิธานศรับท์ = Dictionary of the Siamese language 1873.** พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.

[5] กรมศิลปากร. (2513). **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

[6] สุนทรภู่ 2329-2398. (2512). **สุภาษิตสอนสตรี สวัสดิรักษาคำกลอน และเพลงยาวถวายโอวาท**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

[7] กรมศิลปากร. (2513). **ประถมก กา ปถมกกาหัดอ่าน ปฐมมาลา อักษรนิติ แบบเรียนหนังสือไทย**. ม.ป.ท. : ศิลปาบรรณาคาร.

[8] **ปถมมาลา โคลงกลบทโคลงทาย วิธีคำนวณเลขสูตรเลข โจทย์ต่าง ๆ และตำราทายสงกรานต์ ตำราดาวตำราเสดาะเคราะห์ รัตนโกสินทร์ศก 113. ร.ศ. 113**. (2437). ม.ป.ท. : โรงพิมพ์วัชรินทร์บริษัท.

[9] **หลักไชย เล่ม 1 วันที่ 1 มกราคม 2457**. (2547). พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
[10] **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 1**. (2542). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
[11] ร. แลงกาต์ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และวิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ. (2526). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1-2**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
[12] จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). **ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
[13] ปรีดี เกษมทรัพย์. (2557). **นิติปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
[14] สารูป ฤทธิ์ชู. (2548). “หลักไชยฉบับ จ.ศ. 1082 (พ.ศ. 2263)”, ใน ชวน เพชรแก้ว. **วรรณกรรมทักษิณ : วรรณกรรมคัดสรร** เล่ม 3, 14-34. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
[15] หอสมุดแห่งชาติ. **กฎหมายหลักไชย ลักษณะประวิง อุทธรณ์ ตุลาการ**. เลขทะเบียน 39-18/ก(1123).
[16] เขมฤทัย บุญวรรณ. (2554). “กฎหมายหลักไชย ฉบับวัดพิกุลทอง สิงห์บุรี”, ใน อภิลักษณ์ เกษมผลกูล. **สยามปกรณ์ปริวรรต เล่ม 1. : งานสำรวจ ศึกษาและปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง**. 443-474. นครปฐม : ศูนย์สยามทรรศน์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
[17] หอสมุดแห่งชาติ. **กฎหมายลักษณะหลักไชย**. เลขที่ 37-13 ตู้ 108 ชั้น 4/3 มัดที่ 86.
[18] คำนวณ นวลสนอง. (2541). **หนังสือหลักไชย ฉบับตำบลอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
[19] หอสมุดแห่งชาติ. **กฎหมายลักษณะหลักไชย**. เลขที่ 37-19 ตู้ 108 ชั้น 4/3 มัดที่ 86.
[20] ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
[21] ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
[22] วิชา มหาคุณ. (2523). **ประวัติศาสตร์กฎหมายและภาษากฎหมายไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กรณีศึกษา โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Development of School-Based Curriculum: Thai Local Government for Social Studies Religions and Culture Content Standard in Mattayom 4-6A Case Study in Theeparatpittaya School, Surattani Province

อรรถพล พลวัฒน์[1] วัฒนา รัตนพรหม[2] และประทุมทิพย์ ทองเจริญ[3]
Attapon Ponlawat[1], Wattana Rattanaprom[2] and Pratumtip Thongcharoen[3]

[1] นักศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100
[2] อ.ดร., สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100
[3] อ.ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100
[1] Master of Education Field in Curriculum and Instruction Student, Graduate School Suratthani Rajabhat University 84100
[2] Lecturer, Dr., Education Field in Curriculum and Instruction, Faculty of Education Suratthani Rajabhat University 84100
[3] Lecturer, Dr., Program in Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences Suratthani Rajabhat University 84100

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาความต้องการจำเป็นจากกลุ่มประชากรหรือตัวอย่าง คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสร้างเป็นหลักสูตรสถานศึกษาและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (μ) และค่าความแปรปรวน (σ)

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย ประกอบด้วย 3 หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความเป็นมาของการปกครองไทย หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 รูปแบบการปกครองท้องถิ่น และหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นมีการจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากง่ายไปยาก ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นเอกสารหลักสูตรประกอบด้วย 13 องค์ประกอบ และคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.21

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรสถานศึกษา คุณภาพของหลักสูตร

Abstract

The objectives of this research was to develop the school-based curriculum on Thai local government in the subject group of social studies, religion and culture for Mathayomsuksa 4 – 6 students of Theeparatpittaya School, Suratthani and to audit the quality of the developed school-based curriculum. The population or sample was 30 stakeholders, involved in the development process. The research instruments were an interview form and a questionnaire for the stakeholders. Data was analyzed by content analysisin order to create the school-based curriculum. It was audited by five experts using arithmetic mean (μ) and variance (σ).

The research results showed that the structure of the developed school-based curriculum consisted of 3 learning units: 1. History of Thai Governance, 2. Pattern of Local Governance, and 3. People Participation in Local Governance. The contents of the developed school-based curriculum were consecutively arranged in the easy-to-difficult sequence, which could be used in drafting the curriculum, including 13 components. The quality of the curriculum was at a high level with an average of 4.21.

Keywords: Development of Curriculum, School-Based Curriculum, Quality of Curriculum

บทนำ

ความขัดแย้งที่ฝังรากลึกมายาวนานในสังคมไทยนั้น เกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคมและกระบวนการยุติธรรม อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางการเมืองและสังคมของชาติ เมื่อมองลึกลงไปเฉพาะความขัดแย้งทางการเมืองอันเป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่สร้างความบอบช้ำให้กับสังคมไทย [1] สาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” มีการปลูกฝังความคิดว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การเลือกตั้ง โดยขาดการให้ความรู้เชิงบูรณาการที่ต้องมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติอีกหลายประการ ขาดการรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกต้อง เมื่อไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในที่สุดจึงถูกชักนำให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบด้วยครรลองครองธรรมของระบอบประชาธิปไตย [2]

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองสามารถทำได้โดยการกล่อมเกลาสมาชิกในสังคมให้ได้รับความรู้ ความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ถูกต้อง โดยปลูกฝังผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนจึงทำหน้าที่เป็นเสมือนระบบสังคมซึ่งเป็นหน่วยในการสร้างความรู้ ระบบคิด ค่านิยมและความเชื่อที่สำคัญให้กับสมาชิกในสังคมผ่านวิธีการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ [3] แต่นักเรียนในปัจจุบันที่กำลังจะออกไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ได้รับการกล่อมเกลาเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่เหมาะกับการสร้างรากฐานความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและกำลังจะกลายเป็นฟันเฟืองสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง แต่กลับเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าความเป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางสังคม [4] ด้วยเหตุนี้หากต้องการสร้างความรู้ ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกต้องให้กับประชาชนนั้น จึงสามารถสร้างให้เกิดขึ้นมาได้ด้วยระบบการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย ผู้วิจัยได้พัฒนาจากแนวคิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบา [5] ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อต้องการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นไทย ส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นไทย บริบททางด้านการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยและโลก มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างถูกต้องตามระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองดี

สามารถปฏิบัติตนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ต้องการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับองค์กรทางสังคมอื่น [6] และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการปกครองอย่างถูกต้อง ซึ่งถือได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญเป็นองค์ประกอบที่ขาดมิได้ในการสร้างรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย [7] ที่สำคัญการพัฒนาประชาธิปไตยควรเริ่มต้นที่ท้องถิ่น ควรสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตยระดับชาติ เพื่อฝึกฝนให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมบ้านเมืองและมีบทบาทในการดูแลบริหารบ้านเมืองด้วยตนเอง [8]

โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นโรงเรียนมัธยมระดับตำบลขนาดกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างตำบลแม่น้ำและตำบลบ่อผุด เลขที่ 255 หมู่ 1 ตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี [9] ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นประเภทเทศบาล แต่ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ตื่นตัวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจากการศึกษาของสุเทพ ยอดยิ่ง [10] ผลการศึกษาของเขาชี้ชัดว่าประชาชนในอำเภอเกาะสมุยยังขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง สอดคล้องกับพงศ์สถิตย์ คำมูล [11] ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะ ในเขตเทศบาลเมืองเกาะสมุย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการศึกษาของเขาเน้นย้ำให้เห็นว่าประชาชนในอำเภอเกาะสมุยยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กับเทศบาลไม่มากเท่าที่ควร แม้แต่ในเขตพื้นที่การปกครองท้องถิ่นอื่นประชาชนก็มีส่วนร่วมทางการเมืองและมีความรู้ความเข้าในทางการเมืองไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิพร ภัทรพงศ์ดิลก [12] ซึ่งได้ศึกษาพัฒนาการการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า พัฒนาการการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง และเอกวิทย์ มณีธร [13] ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น พบว่านิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แม้แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบการเมืองประชาธิปไตยของประเทศไทยยังมีปัญหาเพราะเท่าที่ผ่านมาประชาชนยังมีส่วนร่วมน้อยมาก การดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ จึงมักทำโดยองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเพียงลำพัง [14]

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย เพื่อต้องการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นไทย ส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการปกครองท้องถิ่นไทย บริบททางด้านการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยและของโลก มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างถูกต้องตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองดี สามารถปฏิบัติตนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระเบียบวิธีการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร

การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร เป็นการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาหลักสูตรจำนวนทั้งหมด 30 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็นผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการปกครองท้องถิ่น จำนวน 7 คน ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 4 คน และตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 6 คนเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวโน้มและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรจากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าความแปรปรวน แล้วนำผลของข้อมูลที่ได้ไปสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างหลักสูตร

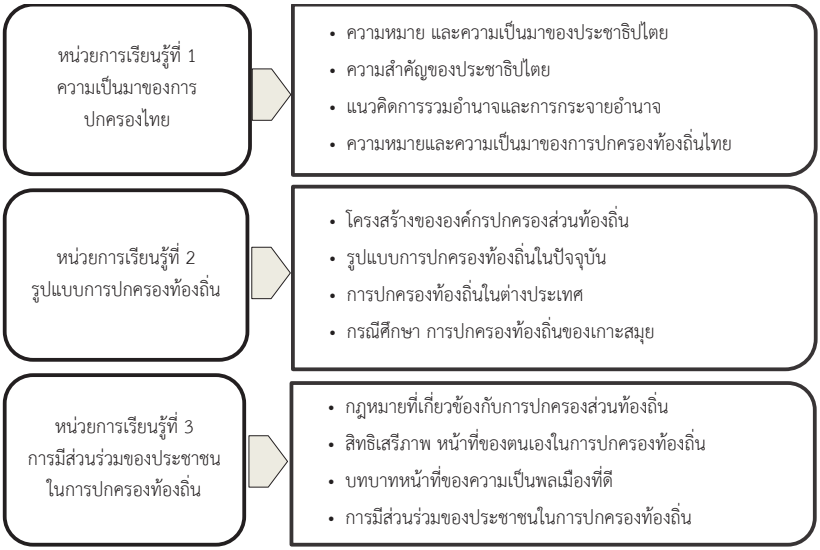
ผู้วิจัยดำเนินการสร้างหลักสูตรโดยพัฒนาจากแนวคิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบา [5] และศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นไทย ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบหลักสูตร

การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย เป็นแบบตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) [15] ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรพร้อมกับหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย ที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาคุณภาพหลักสูตร แล้วจัดอันดับความเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ชนิด คือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าความแปรปรวน

ผลการศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีจากการศึกษาเอกสารทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับแนวโน้มและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 30 คน พบว่า การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นไทย สามารถวิเคราะห์ถึงความสำคัญบริบททางด้านการปกครองท้องถิ่น สนใจเข้าร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างถูกต้องตามระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองดี สามารถปฏิบัติตนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งมีโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย 3 หน่วยการเรียนรู้ดังภาพที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย

ภาพที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย [16]

องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา13 องค์ประกอบ คือ 1) บริบทโรงเรียน 2) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 6) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 7) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8) สาระการเรียนรู้ 9) โครงสร้างหลักสูตร 10) แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 11) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 12) การวัดและประเมินผล และ 13) ภาคผนวก

สำหรับผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พบว่า หลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นมีค่าเฉลี่ย 4.21 แสดงว่าหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย มีระดับคุณภาพของหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

สรุปและการอภิปรายผล

จากการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาสร้างขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตรา 6

ซึ่งกล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 7 กล่าวว่าในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย มาตรา 23 วรรคที่หนึ่งได้กล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมาตรา 27 วรรคหนึ่งได้กำหนดให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ [6]

ในการประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับแนวโน้มและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน สภาพปัญหา บริบทของชุมชนและภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลด้านการศึกษา [17] ซึ่งได้ให้ความสำคัญของการศึกษา ต้องการพัฒนาคนทุกช่วงวัยและได้ส่งเสริมให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพและความพร้อม [2] จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล สร้างเป็นหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ 1) บริบทโรงเรียน 2) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 6) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน7) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8) สาระการเรียนรู้ 9) โครงสร้างหลักสูตร 10) แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 11) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ 12) การวัดและประเมินผล และ 13) ภาคผนวก

ทั้งนี้หลักสูตรสถานศึกษาที่ได้ ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบา [5] ซึ่งได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวินิจฉัยความต้องการ สำรวจความต้องการความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม 2) กำหนดจุดประสงค์ที่มีความชัดเจนและตรงกับความต้องการของสังคม 3) การเลือกเนื้อหาสาระที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม 4) การจัดเนื้อหาสาระเป็นการจัดระเบียบ จัดลำดับ ปรับเนื้อหาสาระที่ได้คัดเลือกไว้ 5) เลือกประสบการณ์

การเรียนรู้ 6) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดระเบียบ ลำดับ ปรับปรุงแก้ไขประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ และ 7) การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ที่จะต้องประเมินผล จะเห็นได้ว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีองค์ประกอบของหลักสูตรครบถ้วนสมบูรณ์สอดคล้องกับไทเลอร์ [18] ซึ่งได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรไว้ 4 ประการ คือ 1) จุดมุ่งหมายทางการศึกษา 2) ประสบการณ์ทางการศึกษา 3) วิธีการจัดประสบการณ์ และ 4) วิธีการประเมินผล สอดคล้องกับฆนัทธาตุทอง [19] ซึ่งได้สรุปถึงองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรไว้ 5 ประการ คือ 1) จุดหมายของหลักสูตร 2) โครงสร้างเนื้อหาสาระ 3) อัตราเวลาเรียน 4) กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อและ 5) การวัดและประเมินผล

2. ผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ปรากฏว่า คุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากเหตุผล 3 ประเด็น ดังนี้

1) แนวทางในการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรที่สร้างขึ้น ใช้วิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสร้างสถานการณ์จำลอง ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการทำงานแบบร่วมมือ การทำงานเป็นกลุ่ม มีการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เสริมสร้างประสบการณ์ตรงและส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนในแต่ละวัยและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนเหล่านั้น สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ซึ่งนภา อินทุดม [20] สรุปไว้ว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรเร่งเพื่อจะให้ผู้เรียนพัฒนาการจากขั้นหนึ่งไปอีกขั้นหนึ่ง เพราะจะเกิดผลเสียแก่ผู้เรียนเอง

2) การเรียงลำดับความยากง่ายของสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรในหลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นมีการจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เริ่มจากง่ายไปยาก จากไม่ซับซ้อนจนมีความลึกซึ้งซับซ้อนและกว้างขวางออกไปตามประสบการณ์ของผู้เรียน โดยการจัดกลุ่มของเนื้อหาที่มีลักษณะเฉพาะให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันและลำดับความสำคัญของเนื้อหา การลำดับขั้นในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งค่าเฉลี่ยด้านสาระการเรียนรู้ในประเด็นการเรียงลำดับความยากง่ายของเนื้อหา ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Brunner) ซึ่งสายรุ้ง มีลานุ [21] สรุปไว้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ได้เสนอแนวทางในการเรียนรู้โดยการสร้างมโนคติ โดยการจัดกลุ่มประเภท จำแนก

คุณสมบัติเฉพาะของความรู้ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจในรายละเอียดของเนื้อหาต่อไป

3) กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่เชื่อถือได้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตรและการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร สอดคล้องกับวริษฐา ทรงจอหอ [22] ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ ลำจักราชคู่บ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนรัฐการุณวิทยา โดยมีขั้นตอนในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา 3 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การยกร่างหลักสูตรสถานศึกษา และการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้ ผลปรากฏว่าหลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นมีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ [18] ได้เสนอว่า การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนนำไปใช้เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้นในแต่ละส่วนของหลักสูตรมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันและเพื่อช่วยตรวจสอบร่างหลักสูตรให้สมบูรณ์มากขึ้น และสอดคล้องกับจินดาพร สีสถาน [23] ได้สรุปว่า การตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนนำไปใช้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับจิรภา อัมฤตานนท์ [24] ซึ่งได้ประเมินคุณภาพองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ของหลักสูตรทั้งโดยรวมและรายข้อมีคุณภาพอยู่ในระดับสูง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ส่งผลให้หลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่สร้างขึ้น เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพและสามารถเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดี ตระหนักและมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างถูกต้องตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถปฏิบัติตนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติได้

เอกสารอ้างอิง

[1] สุเทพ เอี่ยมคง. (2558, เมษายน). แนวทางการสร้างความปรองดองตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่. **บทความวิชาการ เมษายน 2558**. สืบค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2558, จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ nrcinf/nrc2557-article44.pdf.

[2] เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. (2557). **สาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทย ด้านการเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

[3] อุษณีย์ธโศวรรย์ และ ศรีชัย พรประชาธรรม. (2553). การศึกษา : มายาการความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม. ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (บก.). **ความรุนแรงซ่อน/หาสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.

[4] ประยงค์ อินนุพัฒน์. (29 กันยายน 2558). ผู้อำนวยการโรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา. สัมภาษณ์.

[5] Taba Hilda. (1962). **Curriculum Development : Theory and Practice**. New York : Harcout Braca and World.

[6] ราชกิจจานุเบกษา. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

[7] อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : จรัญสนิทวงศ์ การพิมพ์.

[8] เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). **แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของ ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์.

[9] โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา. (2558). **คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา อำเภอเกาะสมุยจังหวัดสุราษฎร์ธานี**. สุราษฎร์ธานี : สุวรรณอักษร.

[10] สุเทพ ยอดยิ่ง. (2549). **พัฒนากระบวนการการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเทศบาลตำบล เกาะสมุยในเขตชุมชนแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

[11] พงศ์สถิตย์ คำมูล. (2552). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลเมืองเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี**.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[12] ศศิพร ภัทรพงศ์ดิลก. (2555). **พัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

[13] เอกวิทย์ มณีธร. (2553, พฤษภาคม - สิงหาคม). “ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษาของมหาวิทยาในพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก”, **วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย**. 2(2), 73-98.

[14] สมนึก กุลมณี. (2553, ตุลาคม-ธันวาคม). “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน”, **วารสารศูนย์การเรียนรู้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ 3**. 2(8), 13-18.

[15] ไพศาล วรคำ. (2555). **การวิจัยทางการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 5). มหาสารคาม : ตักสิลาการพิมพ์.

[16] อรรถพล พลวัฒน์. (2559). **หลักสูตรสถานศึกษาเรื่อง การปกครองท้องถิ่นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4–6**. สุราษฎร์ธานี : โรงเรียนทีปราษฎร์พิทยา.

[17] คณะรัฐมนตรี, สำนักเลขาธิการ. (2557). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชานายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

[18] ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2557). **การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วีพริ้นท์.

[19] ฆนัท ธาตุทอง. (2552). **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551**. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.

[20] นภา อินทุดม. (2554 : 35). **การสร้างชุดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมทางด้านคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล 3 โดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

[21] สายรุ้ง มีลานุ. (2533). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การสอนตามรูปแบบเพื่อให้เกิดมโนมติของบรูเนอร์กับการ สอนตามปกติ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

[22] วริษฐา ทรงจอหอ. (2555). **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ ลำจักราชคู่บ้าน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนรัฐการุณวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

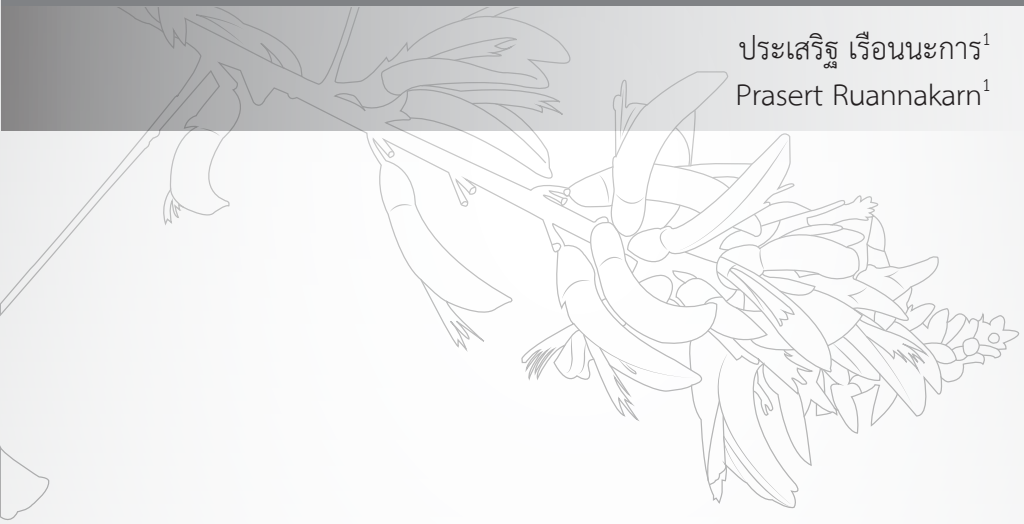
[23] จินดาพร สีสถาน. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเรื่อง สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการนวดแผนไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนมัธยมวานรนิวาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23**. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

[24] จิรภา อัมฤตานนท์. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5**. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

The Guidelines for Using Statistical Methods in Research for Doctoral Students at the Higher Education Institutes in the Northeast Region

ประเสริฐ เรือนนะการ[1]
Prasert Ruannakarn[1]

[1] ผศ.ดร., ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 44000
[1] Asst. Prof. Dr., Department of Educational Research and Development, Faculty of Education, Mahasarakham University, 44000

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือ 1) เพื่อศึกษาส่วนประกอบหลักของการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย 2) เพื่อกำหนดแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย และ 3) เพื่อศึกษาการใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีดำเนินการวิจัยมี 3 ระยะคือ 1) ศึกษาส่วนประกอบหลักการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยจากเอกสาร ตำรา และวารสารต่าง ๆ 2) กำหนดแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย และ 3) ศึกษาการใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากดุษฎีนิพนธ์ จำนวน 95 ฉบับ จากทั้งหมด 475 ฉบับ ผลการวิจัยพบว่า 1) ส่วนประกอบหลักการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย มี 5 ส่วนประกอบ 2) มีแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย 3 แนวทาง และ 3) การใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต คือ ร้อยละ 52.63 ใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียวร้อยละ 47.37 ใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง และ ร้อยละ 82.22 ของการใช้สถิติทดสอบอิงพารามิเตอร์ได้ละเลยการตรวจสอบข้อสมมุติเบื้องต้นบางประการ

คำสำคัญ: ส่วนประกอบหลัก แนวทาง การใช้วิธีการทางสถิติในดุษฎีนิพนธ์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the principal components of using of statistical methods for research, 2) to formulate guidelines on how to use statistical methods in research and 3) to study the using of statistical methods in dissertations for Ph.D. students at the higher education institutes across the northeast. The research process comprised three stages. Stage 1 was a study of the principal components of using of statistical methods for research from documents, texts and journals. Stage 2 was a formulation of guidelines on how to use statistical methods in research. Stage 3 was a studying of the using of statistical methods in dissertations for Ph.D. students at the higher education institutes across the northeast from 95 of 475 dissertations. The results revealed that: 1) The principal components of using of statistical methods in research had five components, 2) There were three guidelines on how to implement statistical methods in research, and 3) The using of statistical methods in dissertations of Ph.D. students was 52.63 percent of only descriptive statistics , 47.37 percent of both descriptive and inferential statistics and 82.22 percent of using parametric statistical tests were neglected about exploring some assumptions.

Keywords: Principal Components, Guidelines, Using Statistical Methods in Doctoral Dissertations

บทนำ

การทำดุษฎีนิพนธ์เป็นหัวใจของการเรียนปริญญาเอก เนื่องจากการเรียนปริญญาเอกเป็นการผลิตนักวิจัยมืออาชีพซึ่งเป็นสมาชิกชุมชนวิชาการระดับโลก ดุษฎีนิพนธ์จึงต้องได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของนานาชาติด้วย ดุษฎีนิพนธ์ในบางสาขาวิชาที่ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบประยุกต์เชิงปริมาณ การเลือกใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ดุษฎีนิพนธ์จะต้องแสดงให้เห็นว่านิสิต/นักศึกษามีความรู้ความสามารถอย่างลึกซึ้ง ระเบียบวิธีและเทคนิคการวิจัยอย่างเหมาะสม และรู้ถึงข้อจำกัดของระเบียบวิธีและเทคนิคเหล่านี้ การเรียนปริญญาเอกนั้นเป็นการสร้างนักวิจัยมืออาชีพ ดุษฎีนิพนธ์จึงเป็นเครื่องพิสูจน์ความสามารถทางการวิจัย ซึ่งนิสิตหรือนักศึกษาจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องระเบียบวิธีและเทคนิคการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจัยเชิงปริมาณที่ต้องเลือกใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้ถูกต้องเหมาะสมซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นดุษฎีบัณฑิตแล้วจึงจะถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ [1] ดังนั้น สถิติจึงเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและมีบทบาทสำคัญในการวิจัยเชิงปริมาณที่จะช่วยให้นักวิจัยอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ [2] แต่อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยเกี่ยวกับการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์พบว่า ปัญหาของการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนักวิจัยหรือนักวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา คือ ขาดความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายของการวิจัย และเป้าหมายของการวิเคราะห์ของสถิติที่เลือกใช้ รวมทั้งแปลผลการวิเคราะห์ไม่ถูกต้อง ผลการวิจัยจึงไม่ตอบสนองต่อคำถามวิจัย [3] นอกจากนี้ จากเอกสารประกอบการประชุมเสวนาทางวิชาการเรื่อง “กระบวนการวิจัยกับการพัฒนาการศึกษา” ในการเสวนาเรื่อง “ผิดเป็นครู: ประสบการณ์ตรงจากการประเมินงานวิจัย” ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2550 มีข้อสรุปเกี่ยวกับความคลาดเคลื่อนในการทำวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ไม่มีการระบุการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอะไรหรือระบุสถิติที่ใช้ในภาพรวมโดยไม่ระบุว่าวัตถุประสงค์แต่ละข้อจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติอะไรและประการสำคัญคือใช้สถิติไม่เหมาะสม เช่น ในกรณีที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็นหรือแบบสุ่มซึ่งต้องใช้สถิติเชิงอ้างอิงมาทดสอบสมมติฐานการวิจัยแต่ผู้วิจัยไม่ตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นหรือไม่ [4] จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาส่วนประกอบหลักการใช้สถิติในการทำวิจัยเพื่อกำหนดเป็นแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย และนอกจากนี้ ยังต้องการศึกษาการใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อทราบว่าการใช้สถิติดังกล่าว

ใช้สถิติเชิงพรรณนาและหรือสถิติเชิงอ้างอิง มากน้อยเพียงใดและใช้อย่างไร และจากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสถิติเพื่อการทำวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกใช้สถิติทดสอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมตามแนวทางที่ได้ ทั้งนี้จะได้เอื้อต่อนิสิตและผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ในระดับปริญญาโทและระดับปริญญาเอกทุกสาขาวิชาหรือนำไปใช้ในการวิจัยทั่วไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้สถิติที่เหมาะสมในการทำวิจัยหรือดุษฎีนิพนธ์ เพื่อพัฒนาแนวทางการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเด็นการศึกษาคือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับมาตรวัดของตัวแปร ได้แก่ มาตรวัดนามบัญญัติ มาตรวัดเรียงอันดับ มาตรวัดอันตรภาคและมาตรวัดอัตราส่วนซึ่งการใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องพิจารณาจากมาตรวัดของตัวแปร 2) แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง โดยการวิจัยเชิงปริมาณจะใช้สถิติ 2 ประเภท คือใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียว และใช้สถิติเชิงพรรณนาควบคู่กับสถิติเชิงอ้างอิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้สถิติเชิงอ้างอิงว่าด้วยการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการทดสอบต่าง ๆ ทั้งการทดสอบอิงพารามิเตอร์และการทดสอบไม่อิงพารามิเตอร์ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการแจกแจงปรกติเนื่องจากการทดสอบอิงพารามิเตอร์มีข้อสมมุติที่สำคัญ คือ ตัวแปรตามที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาคหรืออัตราส่วนและเป็นตัวแปรต่อเนื่องต้องแจกแจงปรกติ ดังนั้น ควรศึกษาการแจกแจงปรกติอย่างละเอียด 4) แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบประเภทการวิจัยที่ต่างกันจะใช้สถิติต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการออกแบบประเภทการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย (ก) การออกแบบประเภทการวิจัยเชิงทดลอง (ข) การออกแบบประเภทการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (ค) การออกแบบประเภทการวิจัยที่ไม่ใช่เชิงทดลอง (ง) การออกแบบประเภทการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม (จ) การออกแบบประเภทการวิจัยเชิงเปรียบเทียบภายในกลุ่ม และ 5) การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สถิติเพื่อการวิจัยซึ่งมีนักวิจัยได้เสนอข้อค้นพบและเสนอแนวคิดการใช้สถิติเพื่อการวิจัยไว้หลายท่าน ได้แก่ นงลักษณ์ วิรัชชัย [2] ศิริชัย กาญจนวาสี ดิเรก ศรีสุโขและทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ [3] บุญเรียง ขจรศิลป์ [4] Sheskin, D.J. [6] กนกวรรณ โกนาคม และคนอื่น [7] Al-Aidroos, N. and others [8] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ [9] และ Karada, E. [11] ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเพื่อวิเคราะห์คำสำคัญ

พิจารณาจากหัวข้อ ประเด็น แนวคิดต่าง ๆ ตามประเด็นดังกล่าวข้างต้นเพื่อกำหนดเป็นส่วนประกอบหลักการใช้สถิติในการวิจัยและใช้เป็นกรอบการกำหนดแนวทางการใช้สถิติเพื่อการวิจัยสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาส่วนประกอบหลักของการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย
2. เพื่อกำหนดแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย
3. เพื่อศึกษาการใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาส่วนประกอบหลักการใช้สถิติเพื่อการวิจัย ระยะที่ 2 กำหนดแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย และระยะที่ 3 ศึกษาการใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายละเอียด ดังนี้

ประชากร คือ ดุษฎีนิพนธ์ของนิสิต/นักศึกษา ระดับดุษฎีบัณฑิต ทุกสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2557 ถึง 2558 จำนวน 475 ฉบับ

ตัวอย่าง คือ ดุษฎีนิพนธ์ของนิสิต/นักศึกษา ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 95 ฉบับ เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับรายชื่อดุษฎีนิพนธ์ของดุษฎีบัณฑิตเพื่อตรวจสอบการใช้สถิติในการวิจัย และประชากรมีขนาดเท่ากับ 475 ฉบับ จึงใช้เกณฑ์การกำหนดขนาดตัวอย่างดังนี้ ประชากรเป็นหลักร้อยและไม่เกิน 1,000 ใช้ขนาดตัวอย่างร้อยละ 15–30 [5] ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่าง ร้อยละ 20 และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ

ตารางที่ 1 จำนวนดุษฎีนิพนธ์ ของนิสิต/นักศึกษา ระดับดุษฎีบัณฑิต ทุกสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยใน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามมหาวิทยาลัย

รายชื่อมหาวิทยาลัย	จำนวนทั้งหมด	จำนวน ดุษฎีนิพนธ์ตัวอย่าง
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	100	20
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	75	15
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	50	10
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	75	15
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (วิทยาเขตขอนแก่น)	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	25	5
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	25	5
รวม	**475**	**95 (ร้อยละ 20)**

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: รวบรวมเอกสาร ตำรา วารสาร เกี่ยวกับทฤษฎีสถิติ การเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัยหรือการทำ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จากห้องสมุดหรือสำนักวิทยบริการในมหาวิทยาลัยมหาสารคามและมหาวิทยาลัยใกล้เคียง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นต้น เพื่อสังเคราะห์เป็นส่วนประกอบหลักการใช้สถิติเพื่อการวิจัย โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึกข้อมูล

ระยะที่ 2: สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติและการวิจัย จำนวน 5 ท่าน จาก 5 มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งละ 1 ท่าน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยบูรพาและมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อตรวจสอบ

ความถูกต้องของแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ระยะที่ 3: รวบรวมดุษฎีนิพนธ์ของดุษฎีบัณฑิตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สำเร็จการศึกษาที่ผ่านมา 2 ปีที่มีการใช้สถิติขั้นต้นและขั้นสูง (พ.ศ 2557- พ.ศ 2558) ที่ตกเป็นตัวอย่าง ให้ครอบคลุมมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เพื่อตรวจสอบการใช้สถิติสำหรับการวิจัย โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึกข้อมูล

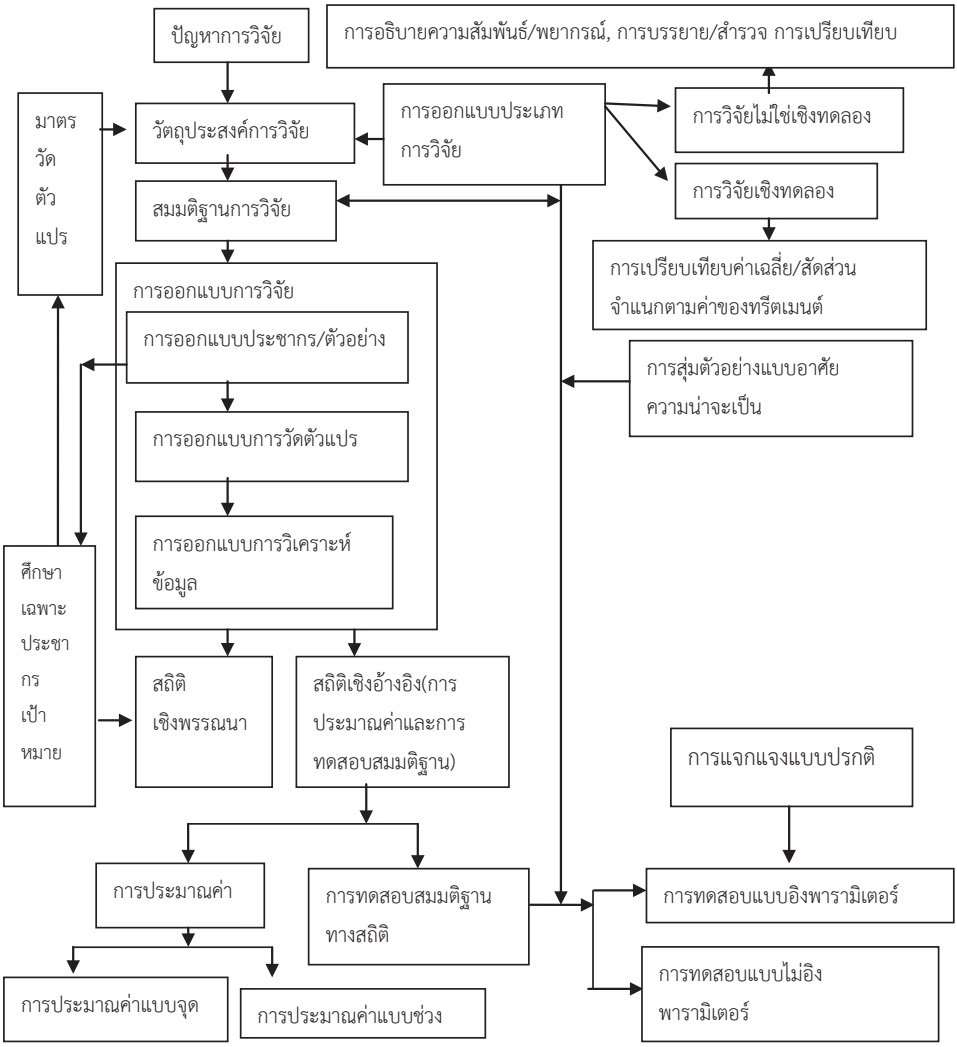
วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และใช้สถิติสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ และร้อยละ

ผลการศึกษา

1. ส่วนประกอบหลักการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย คือ (1) การพิจารณามาตรวัดของตัวแปรตาม (2) การใช้สถิติเชิงพรรณนาและหรือสถิติเชิงอ้างอิง (3) การแจกแจงปรกติของตัวแปรตาม (4) การออกแบบประเภทการวิจัย (การวิจัยเชิงทดลองและการวิจัยไม่ใช่เชิงทดลอง) และ (5) การใช้สถิติทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์และไม่อิงพารามิเตอร์

2. แนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความถูกต้องของแนวทางภาพรวมพบว่า ระดับมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วย 3 แนวทาง คือ

2.1 แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยกับการเลือกใช้สถิติเพื่อการวิจัย ปรากฏดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัย

ภาพที่ 1 เป็นแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัยโดยเริ่มจากปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย สมมติฐานการวิจัย และการออกแบบการวิจัย จะเห็นได้ว่าการออกแบบการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวข้องกับการใช้สถิติสำหรับการวิจัยและสอดคล้องกับขั้นตอนการวิจัยทุกขั้นตอน

2.2 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดต่าง ๆ

ถ้าต้องการทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยการทดสอบต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยเลือกใช้สถิติเชิงอ้างอิงเกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐานทางสถิติด้วยการทดสอบที่เหมาะสม จากตารางที่ 2 3 4 หรือ 5 ดังนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาค (ข้อมูลช่วง) หรืออัตราส่วน

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างเดียว		สมมติฐานเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยประชากร	(1) การทดสอบซี (The single-sample Z test) (2) การทดสอบที (The single –sample T test)
		สมมติฐานเกี่ยวกับทดสอบความแปรปรวนประชากร	(3) การทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนประชากร
ตัวอย่างสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(4) การทดสอบที (5) การทดสอบซี (6) การทดสอบโฮลเทลลิ่งทีกำลังสอง (The Hotelling's T^2)
		สมมติฐานเกี่ยวกับความเท่ากันของความแปรปรวนประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(7) การทดสอบเอฟสำหรับความแปรปรวนประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน
	ตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(8) การทดสอบที (The T test for two dependent samples) (9) การทดสอบซี (The Z test for two dependent samples)
		สมมติฐานเกี่ยวกับความเท่ากันของความแปรปรวนประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(10) การทดสอบทีสำหรับทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนสำหรับประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน (The T test for homogeneity of variance for two dependent samples)

ตารางที่ 2 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาค (ข้อมูลช่วง) หรืออัตราส่วน (ต่อ)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม สมมติฐานเกี่ยวกับความเท่ากันของความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(11) การทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (F -Test for One-Way ANOVA) (12) การทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมจำแนกทางเดียว (F -Test for One Way ANCOVA) (13) การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร(แมนโนวา)(MANOVA) (14) การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมหลายตัวแปร (แมนโควา) (multivariate analysis of covariance) (MANCOVA)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความเท่ากันของความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(15) การทดสอบเอฟสำหรับการเท่ากันของความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน (16) การทดสอบเลเวนน์สำหรับทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวน

ตารางที่ 2 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาค (ข้อมูลช่วง) หรืออัตราส่วน (ต่อ)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(17) การทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียวแบบวัดซ้ำหรือ RM-k
		สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(18) การทดสอบที คือ $t = \frac{\left(\tilde{s}_L^2 - \tilde{s}_S^2\right)\sqrt{n-2}}{\sqrt{4\tilde{s}_L^2\tilde{s}_S^2\left(1-r_X^2\right)}}$ [6] โดยที่ $\tilde{s}_L^2$ แทน ความแปรปรวนตัวอย่างที่มีค่ามากที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง (แทนกลุ่ม X) $\tilde{s}_S^2$ แทน ความแปรปรวนตัวอย่างที่มีค่าน้อยที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง (แทนกลุ่ม Y)

ตารางที่ 2 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาค (ข้อมูลช่วง) หรืออัตราส่วน (ต่อ)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		**ลักษณะของสมมติฐาน**	**การทดสอบ (Tests)**
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	r_X แทน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โมเมนต์ผลคูณของเพียร์สัน(Pearson's product moment correlation coefficient) ระหว่างข้อมูลตัวอย่างในกลุ่ม X กับข้อมูลตัวอย่างในกลุ่ม Y โดยตั้งสมมติฐานว่า $H_0 : \sigma_L^2 = \sigma_S^2$ $H_1 : \sigma_L^2 \neq \sigma_S^2$
ตัวแปรอิสระสองตัวหรือมากกว่าที่อิสระต่อกัน		สมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยประชากรสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(19) การทดสอบเอฟสำหรับการ**วิเคราะห์ความแปรปรวน**ของการจัดการทดลองแบบ**แฟกทอเรียล** (20) การทดสอบเอฟสำหรับการ**วิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม**ของการจัดการทดลองแบบแฟกทอเรียล

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังจากได้ศึกษาแนวทางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัย และการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย (ภาพที่ 1) แล้วถ้าผู้วิจัยต้องการทดสอบสมมติฐานการวิจัยสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดอันตรภาค (ข้อมูลช่วง) หรืออัตราส่วน **(1) สำหรับตัวแปรอิสระหนึ่งตัว (ปัจจัยเดียว) (1.1) ศึกษาตัวอย่างเดียว** ให้พิจารณาการทดสอบที (ถ้าตัวตามมีการแจกแจงแบบปรกติและไม่ทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) หรือการทดสอบซี (ถ้าทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยประชากร หรือการทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนประชากร **(1.2) ศึกษาตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบที (ถ้าตัวตามทั้งสองกลุ่มมีการแจกแจงแบบปรกติและไม่ทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) หรือการทดสอบซี (ถ้าทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) แต่ถ้าตัวแปรตามที่ต้องการศึกษามีสองตัวที่เกี่ยวข้องกันและมีการแจกแจงแบบปรกติ ให้พิจารณาการทดสอบโฮลเทลลิ่งทีกำลังสอง หรือการทดสอบเอฟสำหรับทดสอบความแปรปรวนประชากรสองกลุ่ม **(1.3) ศึกษาตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบที (ถ้าตัวตามทั้งสองกลุ่มมีการแจกแจงแบบปรกติและไม่ทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) หรือการทดสอบซี (ถ้าหากทราบส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประชากร) และพิจารณาการทดสอบทีสำหรับทดสอบความเท่ากันของความแปรปรวนสำหรับประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน **(1.4) หากต้องการศึกษาตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียวหรือการทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมจำแนกทางเดียว (ถ้านำตัวแปรร่วมเข้ามาศึกษา) หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (แมนโนวา) (ถ้าหากมีตัวแปรตามสองตัวขึ้นไปที่มีการแจกแจงแบบปรกติและมีความสัมพันธ์กัน) หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวน**ร่วม**หลายตัวแปร (แมนโควา) (ถ้าหากมีตัวแปรตามสองตัวขึ้นไปที่มีการแจกแจงแบบปรกติและมีความสัมพันธ์กัน และนำตัวแปรร่วมเข้ามาศึกษา) หรือการทดสอบเอฟหรือการทดสอบเลเวนน์กรณีต้องการทดสอบการเท่ากันของความแปรปรวนประชากร **และ (1.5) ถ้าหากต้องการศึกษาตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียวแบบวัดซ้ำหรือ RM-k (ต้องการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยประชากรของตัวแปรตามตัวเดียวแต่จำแนกมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกันและแต่ละกลุ่มมีการแจกแจงแบบปรกติ) หรือสมมติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างความแปรปรวนประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกันโดยใช้การทดสอบที **และ (2) สำหรับตัวแปรอิสระสองตัวหรือมากกว่าที่อิสระต่อกัน (มีสองปัจจัยหรือมากกว่า)** ต้องพิจารณาใช้การ

ทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนของการจัดการทดลองแบบ**แฟกทอเรียล** หรือการทดสอบเอฟสำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของการจัดการทดลองแบบแฟกทอเรียล **(นำตัวแปรร่วมเข้ามาศึกษา)**

ตารางที่ 3 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดเรียงอันดับ (Ordinal/Rank-order Data)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างเดียว		สมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรเดียว หรือการแจกแจงของข้อมูลในประชากรเดียว	(21) การทดสอบลำดับที่โดยเครื่องหมายของวิลค็อกซัน (The Wilcoxon signed rank test) (22) การทดสอบคอลโมโกรอฟ-สมีร์นอฟ (23) การทดสอบ Kaplan-Meier estimate
ตัวอย่างสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน หรือคุณลักษณะอื่นของประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(24) การทดสอบแมนน์-วิตนีย์ ยู (The Mann-Whitney U test) (25) การทดสอบคอลโมโกรอฟ-สมีร์นอฟสำหรับตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน (26) การทดสอบมัธยฐาน (The median test for two independent samples) (27) การทดสอบคะแนนปรกติ (The van der Waerden normal-scores test)
		สมมติฐานเกี่ยวกับความผันแปรในประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(28) การทดสอบซีเกล-ตูกี้ (The Seigel-Tukey test for equal variability) (29) การทดสอบของมอสส์ (The Moses test for equal variability)

ตารางที่ 3 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดเรียงอันดับ (Ordinal/Rank-order Data) (ต่อ)

จำนวนตัวอย่างตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับการเรียงลำดับที่ของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(30) การทดสอบลำดับที่ข้อมูลเก็บเป็นคู่โดยเครื่องหมายของวิลค็อกซัน (Wilcoxon matched-pairs signed rank test) (31) การทดสอบเครื่องหมาย (The sign test)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	32) การทดสอบครัสคัล-วัลลิส (The Kruskal Wallis one –way analysis of variance by ranks) (33) การทดสอบมัธยฐาน (34) การทดสอบคะแนนปรกติ
	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(35) การทดสอบฟรีดแมน (The Friedman two – way analysis of variance by ranks)

จากตารางที่ 3 พบว่า หลังจากได้ศึกษาแนวทางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย (ภาพที่ 1) แล้วถ้าผู้วิจัยต้องการทดสอบสมมติฐานการวิจัยสำหรับข้อมูลที่อยู่ใน**มาตรวัดเรียงอันดับ** หรืออยู่ในมาตรวัดอันตรภาคหรืออัตราส่วนแต่ทดสอบแล้ว**ไม่ได้**มีการแจกแจงแบบปรกติ จึงแปลงข้อมูลให้อยู่ใน**มาตรวัดเรียงอันดับ**สำหรับ**ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว (ปัจจัยเดียว) กรณีที่ 1 ศึกษากรณีตัวอย่างเดียว** ให้พิจารณาการทดสอบลำดับที่โดยเครื่องหมายของวิลค็อกซัน หรือ การทดสอบคอลโมโกรอฟ-สมีร์นอฟ เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรเดียว หรือ การทดสอบ Kaplan-Meier estimate เพื่อทดสอบการแจกแจงของข้อมูลในประชากรเดียว **กรณีที่ 2 ถ้าศึกษาตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบแมนน์-วิตนีย์ ยู หรือ การทดสอบคอลโมโกรอฟ-สมีร์นอฟสำหรับตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน หรือ การทดสอบมัธยฐาน หรือ การทดสอบคะแนนปรกติเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน หรือคุณลักษณะอื่นของประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน แต่ถ้าต้องการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความผันแปรในประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกันให้เลือกใช้การทดสอบซีเกล-ตูกี้หรือ การทดสอบของมอสส์ **กรณีที่ 3 ถ้าศึกษาตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบการทดสอบลำดับที่ข้อมูลเก็บเป็นคู่โดยเครื่องหมายของวิลค็อกซันหรือการทดสอบเครื่องหมาย เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับการเรียงลำดับที่ของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน **กรณีที่ 4 ถ้าศึกษาตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบครัสคัล-วัลลิส หรือ การทดสอบมัธยฐาน หรือ การทดสอบคะแนนปรกติเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน **และกรณีที่ 5 ถ้าศึกษาตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบฟรีดแมนเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับมัธยฐานประชากรสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 4 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดนามบัญญัติหรือข้อมูลจำแนกประเภท (Nominal/Categorical Data)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างเดียว		- สมมติฐานเกี่ยวกับการแจกแจงของข้อมูลในประชากรเดียว - สมมติฐานเกี่ยวกับสัดส่วนของข้อมูลในประชากรเดียว - สมมติฐานเกี่ยวกับความเป็นอิสระของตัวแปรจำแนกประเภทสองตัวแปรของตัวอย่างเดียว	(36) การทดสอบไคกำลังสองสำหรับภาวะสารูปดี (The Chi-Square goodness - of – fit test) (37) การทดสอบเครื่องหมาย (38) การทดสอบซีสำหรับสัดส่วนประชากรเดียว (39) การทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรจำแนกประเภทสองตัวแปร ของตัวอย่างเดียว (The Chi-Square of independence)
ตัวอย่างสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	- สมมติฐานเกี่ยวกับความแปรปรวนเท่ากันของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน - สมมติฐานเกี่ยวกับสัดส่วนประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(40) การทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนเท่ากัน (The Chi-Square test for homogeneity) (41) การทดสอบซีสำหรับสัดส่วนประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน (The Z test for two independent population proportions)

ตารางที่ 4 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดนามบัญญัติหรือข้อมูลจำแนกประเภท (Nominal/Categorical Data) (ต่อ)

จำนวนตัวอย่าง ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว		ลักษณะของสมมติฐาน	การทดสอบ (Tests)
ตัวอย่างสองกลุ่ม	ตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับการแจกแจงของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(42) การทดสอบแม็กนีมาร์ (The McNemar test)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับความแปรปรวนเท่ากันของข้อมูลในประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน	(43) การทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนเท่ากัน (The Chi-Square test for homogeneity)
ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม	ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	สมมติฐานเกี่ยวกับการแจกแจงของข้อมูลในประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน	(44) การทดสอบค็อกแครนคิว (The Cochran Q test)

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังจากได้ศึกษาแนวทางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย (ภาพที่ 1) แล้วถ้าผู้วิจัยต้องการทดสอบสมมติฐานการวิจัยสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัด**นามบัญญัติหรือข้อมูลจำแนกประเภท** สำหรับ **ตัวแปรอิสระหนึ่งตัว(ปัจจัยเดียว) กรณีที่ 1 ตัวอย่างเดียว** ให้พิจารณาการทดสอบไคกำลังสอง สำหรับภาวะสารูปดีสำหรับทดสอบสมมติฐานการแจกแจงของข้อมูลในประชากรเดียว หรือ การทดสอบเครื่องหมาย หรือการทดสอบซี**สำหรับสัดส่วน** สำหรับทดสอบสมมติฐานสัดส่วนของข้อมูลในประชากรเดียว หรือการทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรจำแนกประเภทสองตัวแปรของตัวอย่างเดียว ถ้าต้องการทดสอบสมมติฐานการแจกแจงของข้อมูลในประชากรเดียว **กรณีที่ 2 ตัวอย่างสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนเท่ากัน สำหรับทดสอบสมมติฐานความแปรปรวนเท่ากันของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกันหรือการทดสอบซีสำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบสัดส่วนประชากรสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน **กรณีที่ 3 ตัวอย่างสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบแม็กนีมาร์ สำหรับทดสอบสมมติฐานการแจกแจงของข้อมูลในประชากรสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน **กรณีที่ 4 ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน** ให้พิจารณาการทดสอบไคกำลังสองสำหรับทดสอบความแปรปรวนเท่ากัน สำหรับทดสอบสมมติฐานความแปรปรวนเท่ากันของข้อมูลในประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่อิสระต่อกัน และ**กรณีที่ 5 ตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน** ให้พิจารณาการทดสอบทดสอบค็อกแครนคิว สำหรับทดสอบสมมติฐานการแจกแจงของข้อมูลในประชากรมากกว่าสองกลุ่มที่เกี่ยวข้องกัน

ตารางที่ 5 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ (Measures of Correlation/Association) ของตัวแปร

ระดับการวัดตัวแปรหรือมาตรวัดตัวแปร		สถิติ(Statistics)
ข้อมูลช่วงหรืออันตรภาค/ข้อมูลอัตราส่วน	ตัวแปรสองตัว(ทั้งสองตัวแปรแจกแจงแบบปรกติ)	(45) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ผลคูณโมเมนต์ของเพียร์สัน (The Pearson product- moment correlation coefficient)
	ตัวแปรหลายตัว(Multivariate)	(46) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ(The multiple correlation coefficient) (ตัวแปรอิสระหนึ่งตัวหรือมากกว่าหนึ่งตัวและตัวแปรตามหรือตัวแปรเกณฑ์หนึ่งตัว) (47) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณบางส่วน (48) สหสัมพันธ์คานอนิคัล(Canonical correlation)
ข้อมูลเรียงอันดับ	ตัวแปรสองตัว(ทั้งสองตัวแปรถูกจัดเป็นตัวแปรในมาตรวัดเรียงอันดับแล้ว)	(49) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ลำดับที่ของสเปียร์แมน(Spearman rank correlation coefficient ; Spearman's rho ρ_S)
	มากกว่าสองตัวอย่าง	(50) สัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของเคนดอลล์ (The Kendall 's coefficient of concordance)

ตารางที่ 5 แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ (Measures of Correlation/Association) ของตัวแปร (ต่อ)

ระดับการวัดตัวแปรหรือมาตรวัดตัวแปร		สถิติ(Statistics)
ข้อมูลจำแนกประเภท / ข้อมูลนามบัญญัติ	ตัวแปรทั้งสองเป็นตัวแปรทวิวิภาค (dichotomous variable)	(51) สัมประสิทธิ์ตารางการจร (The contingency coefficient) (52) อัตราส่วนออดส์ (The Odd ratio) (53) สัมประสิทธิ์แคปป้า (The Cohen's Kappa)
	ตัวแปรทั้งสองไม่ได้เป็นตัวแปรทวิวิภาค (no dichotomous variable)	(54) สัมประสิทธิ์ตารางการจร (55) อัตราส่วนออดส์ (56) สัมประสิทธิ์แคปป้า
ความสัมพันธ์ของตัวแปรพยากรณ์หลายตัวที่ระดับการวัดอยู่ในมาตรวัดช่วงหรืออัตราส่วน และ /หรือ ข้อมูลหรือตัวแปรอยู่ในมาตรวัดจำแนกประเภท		(57) การวิเคราะห์ฟังก์ชั่นจำแนก (Discriminant function analysis) (58) การวิเคราะห์การถดถอยลอจิสติก (Logistic regression) (59) การวิเคราะห์ส่วนประกอบหลัก (Principal components analysis)และการวิเคราะห์ปัจจัย(Factor analysis)
ความสัมพันธ์ภายใต้วิธีการสร้างตัวแบบ (Correlation based on modeling methodologies)		(60) การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) (61) การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural equation modeling : SEM analysis)

จากตารางที่ 5 พบว่า หลังจากได้ศึกษาแนวทางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย (ภาพที่ 1) แล้วถ้าผู้วิจัยต้องการการเลือกใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ **ให้พิจารณาจากระดับการวัดตัวแปรหรือมาตรวัดตัวแปรที่นำมาศึกษาความสัมพันธ์** ดังนี้ **กรณีที่ 1 ตัวแปรสองตัวอยู่ในมาตรวัดช่วงหรืออันตรภาคหรือมาตรวัดอัตราส่วน (ทั้งสองตัวแปรแจกแจงแบบปรกติ)** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ผลคูณโมเมนต์ของเพียร์สันและทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบที **กรณีที่ 2 ตัวแปรหลายตัวอยู่ในมาตรวัดช่วงหรืออันตรภาคหรือมาตรวัดอัตราส่วน (ทั้งสองตัวแปรแจกแจงแบบปรกติ)** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (ตัวแปรอิสระหนึ่งตัวหรือมากกว่าหนึ่งตัวและตัวแปรตามหรือตัวแปรเกณฑ์หนึ่งตัว) หรือสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณบางส่วน (เป็นค่าดัชนีวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม Y กับตัวแปรอิสระ X หนึ่งตัวเมื่อกำหนดตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตัวแปรข้างต้น) หรือ สหสัมพันธ์คานอนิคัล (เป็นค่าดัชนีวัดความสัมพันธ์ระหว่างเซตของตัวแปรสุ่ม 2 เซต โดยมีค่าเท่ากับค่าสหสัมพันธ์สูงสุดระหว่างตัวแปรคานอนิคัล 2 ตัวที่แต่ละตัวได้จากการรวมเชิงเส้นของตัวแปรสุ่มในแต่ละเซต ภายใต้ข้อกำหนดบางประการเกี่ยวกับสมบัติของตัวแปรคานอนิคัลเหล่านั้น เช่น ตัวแปรคานอนิคัลแต่ละตัวในกลุ่มมีความแปรปรวนเท่ากับ 1 และไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน) **กรณีที่ 3 ตัวแปรสองตัว(ทั้งสองตัวแปรถูกจัดเป็นตัวแปรในมาตรวัดเรียงอันดับแล้ว)** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ลำดับที่ของสเปียร์แมน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบที **กรณีที่ 4 ตัวแปรมากกว่าสองตัว(ตัวแปรแต่ละตัวถูกจัดเป็นตัวแปรในมาตรวัดเรียงอันดับแล้ว)** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ คือ สัมประสิทธิ์ความสอดคล้องของเคนดอลล์ **กรณีที่ 5 ตัวแปรทั้งสองเป็นตัวแปรอยู่ในมาตรวัดนามบัญญัติและมีเพียงสองค่า(ตัวแปรทวิวิภาค)** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ คือสัมประสิทธิ์ตารางการจร หรือ อัตราส่วนออดส์ หรือสัมประสิทธิ์แคปป้า **กรณีที่ 6 ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรพยากรณ์หลายตัวที่ระดับการวัดอยู่ในมาตรวัดช่วงหรืออัตราส่วน และ /หรือ ข้อมูลหรือตัวแปรอยู่ในมาตรวัดจำแนกประเภท** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ต่อไปนี้ (1) การวิเคราะห์ฟังก์ชั่นจำแนก หรือ การวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (เป็นการสร้างเกณฑ์เพื่อจำแนกว่าค่าสังเกตแต่ละค่ามาจากประชากรกลุ่มโดยให้ความน่าจะเป็นของการจำแนกกลุ่มที่ไม่ถูกต้องมีค่าต่ำสุด) (2) การวิเคราะห์การถดถอยลอจิสติก (เป็นการศึกษาตัวแบบเชิงเส้นนัยทั่วไปที่ตัวแปรตอบสนองเป็นแบบจำแนกประเภทโดยใช้ฟังค์ชันเชื่อมโยง

แบบลอจิต และตัวแปรอธิบายอย่างน้อย 1 ตัว เป็นแบบต่อเนื่อง) (3) การวิเคราะห์ส่วนประกอบหลัก และการวิเคราะห์ปัจจัย **กรณีที่ 7 ความสัมพันธ์ภายใต้วิธีการสร้างตัวแบบ** ให้ใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ต่อไปนี้ (1) การวิเคราะห์เส้นทาง และ (2) การวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (SEM analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เส้นทางที่อาศัยการวิเคราะห์การถดถอยเป็นพื้นฐานจึงมีสมการเข้ามาเกี่ยวข้อง เรียกว่าสมการโครงสร้างเป็นการศึกษาระบบความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายในโดยตัวแปรแฝงต่าง ๆ มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม ต่อกันตามกรอบทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และตัวแปรแฝงแต่ละตัววัดด้วยตัวแปรที่สังเกตได้

3 การใช้สถิติสำหรับการวิจัยของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการบันทึกการใช้สถิติในดุษฎีนิพนธ์ของนิสิตปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ตกเป็นตัวอย่าง จำนวน 95 ฉบับ พบว่า 50 ฉบับ (ร้อยละ52.63) ใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียว 45 ฉบับ (ร้อยละ47.37) ใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง และ37 ฉบับ จาก 45 ฉบับ (ร้อยละ 82.22 ของการใช้สถิติทดสอบอิงพารามิเตอร์) ได้ละเลยการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นบางประการ กล่าวคือ สถิติเชิงพรรณนาที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอ้างอิงส่วนใหญ่เป็นการทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์ ได้แก่ การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component analysis) และการวิเคราะห์ปัจจัย (factor analysis) การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) การทดสอบที (T-test (2 –independent samples) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (แอนโนวา) (One-way ANOVA F-test) การวิเคราะห์การถดถอย การถดถอยลอจิสติก และแมนโนวา (การวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร) (MANOVA) การทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์ดังกล่าวยังละเลยการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นบางประการ เช่น การตรวจสอบการแจกแจงแบบปรกติ เป็นต้น จึงทำให้การทดสอบไม่อิงพารามิเตอร์ในงานวิจัยระดับดุษฎีนิพนธ์มีจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้ดุษฎีนิพนธ์ของมหาวิทยาลัยบางแห่งยังใช้เทคนิคการจำลองโดยใช้คอมพิวเตอร์คำนวณค่าพารามิเตอร์สำหรับดุษฎีนิพนธ์ด้านวิศวกรรมศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านคณิตศาสตร์ 7 ฉบับ (ร้อยละ 15.55)

สรุปและการอภิปรายผล

1. ผลการศึกษาส่วนประกอบหลักการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย คือ (1) การพิจารณามาตรวัดของตัวแปรตามที่ใช้ในการวิจัย (2) การใช้สถิติเชิงพรรณนา

หรือสถิติเชิงอ้างอิง (3) การแจกแจงแบบปรกติของตัวแปรตาม (4) การออกแบบประเภทการวิจัยต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และ (5) การใช้สถิติทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์หรือไม่อิงพารามิเตอร์ ทั้งการศึกษาตัวแปรตามตัวเดียวและตัวแปรตามหลายตัว เนื่องจากผู้วิจัยได้สังเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้สถิติที่เหมาะสมในการทำวิจัยหรือดุษฎีนิพนธ์ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกข้อมูลซึ่งมีรายการประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคทางสถิติที่ใช้ในการวิจัยหรือดุษฎีนิพนธ์ทั้งในและต่างประเทศ แล้วนำมาบันทึกรายการที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวพบว่าสิ่งที่ต้องพิจารณาอันดับแรก คือ ชนิดของข้อมูลหรือชนิดของมาตรวัดตัวแปรเพราะเกี่ยวข้องกับการใช้สถิติโดยตรงว่าเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ (มาตรวัดนามบัญญัติ มาตรวัดเรียงอันดับ) หรือตัวแปรเชิงปริมาณ (มาตรวัดอันตรภาค มาตรวัดอัตราส่วน) การใช้สถิติจะแตกต่างกัน ประเด็นถัดมาพบว่าสถิติที่ใช้ในงานวิจัยดังกล่าวจำแนกเป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือ สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง เพราะว่างานวิจัยจำแนกเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สนใจ เช่น ความถี่ ร้อยละ สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณมีทั้งใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียวและใช้สถิติเชิงพรรณนาควบคู่กับสถิติเชิงอ้างอิง ประเด็นถัดมา คือ งานวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้สถิติเชิงอ้างอิงพบว่าส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณแบบต่อเนื่องและอยู่ในมาตรวัดอันตรภาคหรืออัตราส่วน การทดสอบจึงเป็นการทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์และมีข้อสมมุติเบื้องต้นที่สำคัญคือข้อมูลดังกล่าวต้องแจกแจงปรกติ ประเด็นถัดมาพบว่า วัตถุประสงค์การวิจัยเป็นแบบใด เช่น เพื่อบรรยาย เพื่อเปรียบเทียบ เพื่อพยากรณ์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ว่าถ้าเป็นการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อเปรียบเทียบ แต่ถ้าเป็นการวิจัยที่ไม่ใช่เชิงทดลองวัตถุประสงค์อาจเป็นเพื่อเปรียบเทียบ (ไม่มีการจัดกระทำของทรีตเมนต์) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ เพื่อพยากรณ์ เป็นต้น และประเด็นสุดท้ายที่พบ คือ จากประเด็นทั้ง 4 ดังกล่าวข้างต้น กรณีใช้สถิติเชิงอ้างอิงซึ่งจำเป็นต้องใช้การทดสอบที่เหมาะสมพบว่า การทดสอบจำแนกเป็นการทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์ และการทดสอบแบบไม่อิงพารามิเตอร์ซึ่งใช้เพื่อแก้ปัญหากรณีไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์และกรณีตัวแปรที่ศึกษาอยู่ในมาตรวัดนามบัญญัติและเรียงอันดับ จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบหลักที่ได้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนงลักษณ์ วิรัชชัย [2] และศิริชัย กาญจนวาสี ดิเรก ศรีสุโข และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ [3] ที่ได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะ

ส่วนประกอบการพิจารณาตัวแปรที่นำมาใช้ในการวิจัยโดยให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก

2. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านเกี่ยวกับแนวทางการใช้วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างพบว่า 1) แนวทางการศึกษาแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการวิจัยและการเลือกใช้สถิติสำหรับการวิจัย 2) แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้การทดสอบที่เหมาะสมสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดต่าง ๆ และ 3) แนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดประเมินความถูกต้องของแนวทางภาพรวมระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางที่ 1 เป็นแนวทางสำหรับพิจารณาการใช้สถิติในภาพรวมโดยนำส่วนประกอบหลักที่ได้มาพิจารณาให้สอดคล้องกับขั้นตอนการวิจัยว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร แนวทางที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อชี้แนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเลือกใช้การทดสอบสำหรับข้อมูลที่อยู่ในมาตรวัดต่าง ๆ โดยจำแนกตามจำนวนตัวอย่างเป็นตัวอย่างเดียว ตัวอย่างสองกลุ่ม (อิสระและไม่อิสระต่อกัน) และตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม (อิสระและไม่อิสระต่อกัน) ให้ชัดเจน สำหรับแนวทางที่ 3 ในตารางที่ 5 เป็นแนวทางการตัดสินใจสำหรับการเลือกใช้สถิติเพื่อวัดความสัมพันธ์ของตัวแปร ใช้สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ โดยพิจารณามาตรวัดของตัวแปรดังกล่าวด้วยว่าอยู่ในมาตรวัดใด นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะให้นำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลายตัวมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยลอจิสติก การวิเคราะห์ส่วนประกอบหลักและการวิเคราะห์ปัจจัย ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับและศิริชัย กาญจนวาสี ดิเรก ศรีสุโขและทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ [3] Sheskin, D.J. [6] และ Karada, E. [11] เกี่ยวกับการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยหรือดุษฎีนิพนธ์ โดยเน้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ประเภทการวิจัย ประเภทของตัวแปร และประเภทของจำนวนตัวอย่าง (ตัวอย่างเดียว ตัวอย่างสองกลุ่มและตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม)

3. การบันทึกการใช้สถิติในดุษฎีนิพนธ์ของนิสิตปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ตกเป็นตัวอย่าง จำนวน 95 ฉบับ จากทั้งหมด 475 ฉบับ พบว่า ร้อยละ 52.63 ใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียว ร้อยละ 47.37 ใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง แสดงว่า ดุษฎีนิพนธ์เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้สถิติเชิงพรรณนาอย่างเดียว และสถิติเชิงพรรณนาควบคู่สถิติเชิงอ้างอิง มีพอ ๆ กัน อย่างละประมาณร้อยละ 50 สำหรับการวิจัยที่ใช้สถิติเชิงอ้างอิงและใช้การทดสอบเพื่อทดสอบสมติฐานการวิจัย พบว่า เกือบทั้งหมดใช้การทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์และละเลยการตรวจ

สอบข้อสมมุติเบื้องต้นจึงทำให้การทดสอบแบบไม่อิงพารามิเตอร์มีจำนวนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกนกวรรณ โกนาคม และคนอื่น [7] ที่ได้กล่าวไว้ว่า การเลือกใช้สถิติทดสอบควรคำนึงถึงข้อตกลงเบื้องต้นของการทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์ก่อน ได้แก่ การตรวจสอบการแจกแจงแบบปรกติ การทดสอบความแปรปรวนเท่ากัน ถ้าไม่เป็นไปข้อตกลงเบื้องต้นดังกล่าวควรใช้การทดสอบแบบไม่อิงพารามิเตอร์ จะทำให้กำลังการทดสอบสูงขึ้นมากกว่าการฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นโดยใช้การทดสอบแบบอิงพารามิเตอร์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ [9] ที่ได้ข้อค้นพบว่า การเลือกใช้วิธีวิเคราะห์ทางสถิติที่เหมาะสม มีผลต่อคุณภาพและศักยภาพของการวิจัยเชิงปริมาณที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสถิติเพื่อการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกใช้สถิติทดสอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมตามแนวทางที่ได้ในครั้งนี้ ทั้งนี้ จะได้เอื้อต่อนิสิตและผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ในระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอกทุกสาขาวิชา หรือนำไปใช้ในการวิจัยทั่ว ๆ ไปที่จำเป็นต้องใช้สถิติเพื่อการวิจัยให้เหมาะสม

คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประเภทเต็มจำนวน (พ.ศ 2558) ขอขอบคุณ

เอกสารอ้างอิง

[1] Phillips, E.M. and Pugh, D.S. (1994). **How To Get a PhD**. (fourth edition). New York: Open University Press.

[2] นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). “ความสัมพันธ์ระหว่างสถิติกับการวิจัย”, **สักทอง: วารสารการวิจัย**. 15(1), 1-13.

[3] ศิริชัย กาญจนวาสี ดิเรก ศรีสุโข และทวีวัฒน์ ปิตยานนท์. (2537). “การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย (Journal of Research Methodology: JRM)**. 6(1), 15-35.

[4] บุญเรียง ขจรศิลป์. (2550). “ทำวิจัยอย่างไรให้มีคุณภาพ : ความคลาดเคลื่อนในการทำงานวิจัยทางการศึกษา”, **เทคนิคการทำวิจัยในสถานศึกษาอย่างมืออาชีพ**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

[5] วิษณุ ธรรมลิขิตกุล. (2540). **กระบวนการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เรือนแก้ว.

[6] Sheskin, D.J. (2011). **Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures**. (Fifth Edition). New York: Chapman & Hall/ CRC Press.

[7] กนกวรรณ โกนาคม ไพรัตน์ วงษ์นาม และประเสริฐ เรือนนะการ. (2558). “ประสิทธิภาพของการวิเคราะห์ ความแปรปรวนแบบตัวแปรพหุด้วยวิธีนอนพาราเมตริกโดยใช้สถิติทดสอบมัธยฐาน สถิติทดสอบคะแนนปกติ สถิติทดสอบผลรวมของลำดับที่ และสถิติทดสอบของสถิติพิลไล-บาร์ทเลทเทรซ”, **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม**. 14(2), 283-290.

[8] Al-Aidroos, N., Powel, D., Marmurek, H., Newby-Clark, I,. Spence, J., Stanley, D. and Trick, L. (2016). **Statistical Methods in Theses: Guidelines and Explanations**.

[9] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

[10] Fraser Health. (2001). **Introduction to Statistics and Quantitative Research Methods**. Surrey : Central City Tower. Retrieved March 1, 2016, from https://www.fraserhealth.ca/media/Introduction-to-Statistics-and-Quantitative-Research-Methods.pdf.

[11] Karada, E. (2010). “An Analysis of Research Methods and Statistical Techniques Used By Doctoral Dissertation at the Education Sciences in Turkey”, **Current Issues in Education**. 13(4), 1-21.

การส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยาม กับมรดกที่หลงเหลือ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Portugal Cultural Transmission to Siam and Cultural Legacy in Ayutthaya Province

ศุภกาณฑ์ นานรัมย์[1]
Supakan Nanrum[1]

[1] ผศ., สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา 13000
[1] Asst. Prof., History Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakon Si Ayutthaya Rajabhat University, Phranakon Si Ayutthaya, 13000

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท รูปแบบของการส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสในสยามและมรดกทางวัฒนธรรมของโปรตุเกสที่หลงเหลือในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า โปรตุเกสได้ดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับราชสำนักสยามตั้งแต่ พ.ศ. 2054 โดยเข้ามาทำการค้า เผยแผ่ศาสนา สนับสนุนการสงครามจนเกิดการตั้งถิ่นฐานและส่งผ่านมรดกทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีทางการสงคราม การเข้ามาของโปรตุเกสส่งผลให้เกิดแนวคิดเรื่องการสร้างกำแพงเมือง ป้อมปราการที่แข็งแรงก่อด้วยอิฐ ชาวโปรตุเกสได้ร่วมรบกับสมเด็จพระชัยราชาจนชนะพม่าในศึกเชียงไกรเชียงกราน พระองค์จึงตอบแทนความชอบด้วยการพระราชทานที่ดินทางตอนใต้ของเกาะเมืองเพื่อตั้งเป็นชุมชน สร้างโบสถ์เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 3 แห่ง คือ โบสถ์คณะโดมินิกัน คณะฟรานซิสกัน และคณะเยซูอิต หมู่บ้านโปรตุเกสได้ดำเนินการขุดแต่งแล้ว 2 แห่ง คือ โบสถ์คณะโดมินิกันและเยซูอิต ส่วนร่องรอยแนวกำแพงเมืองหลงเหลือเพียง 3 แห่ง คือ บริเวณใต้สะพานปรีดี-ธำรง ตลาดหัวรอ และหน้าวัดญานเสน ป้อมปราการหลงเหลือ 2 แห่ง คือ ป้อมเพชรและป้อมประตูข้าวเปลือก ชาวโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานได้แต่งงานกับหญิงพื้นเมืองเกิดลูกครึ่งสืบต่อลูกหลาน ทั้งยังส่งผ่านวัฒนธรรมแก่สยาม เช่น ภาษา ดนตรี และขนมหวานโปรตุเกส จวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: การส่งผ่านวัฒนธรรม โปรตุเกส

Abstract

The purpose of this research is to study the role, the pattern of culture transmission between Portugal and Siam and the Portuguese cultural legacy in Ayutthaya. The results showed that the diplomatic relation of Siam and Portugal began their official relationship in 1511. In addition trade, religion and support of military operation bring about their settlements, cultural heritage and military technology. Following the arrival of Portugal, Ayutthaya had utilized to made brick fortresses and city wall, Portuguese volunteers joining King Chairacha's army in the Chiang Kran combat against Burma. In turn, the King were given crucial prize - the allocation of land and consent to build houses and 3 Catholic Churches - the Dominicans, the Franciscans and Jesuits of San Paolo. Within their settlement, two sites of Catholic Churches - the Dominicans and the Jesuit church were excavated, the remaining sections of the tree city walls the southern side of Priding - Thamrong Bridge, Hua Raw market and foreside of Wat Yan Sen, the two remaining sites of fortress are Pom Phet and Pom Khao Pluak. The Portuguese settlers were married to local women and descended lineage. Moreover, they introduced language, music and sweets to Siam that remains in the present day.

Keywords: Cultural Transmission, Portugal

บทนำ

ย้อนกลับไปกว่า 500 ปี ชาวโปรตุเกสถือเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เดินทางเข้ามายังอาณาจักรอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ. 2054) โปรตุเกสได้ดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูต การค้า การศาสนา และมีบทบาททางการทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาททางการสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่าราชวงศ์ตองอู ในศึกเชียงไกรเชียงกราน พ.ศ. 2081 ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาประสบชัยชนะ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระชัยราชาธิราชจึงพระราชทานที่ดินแก่ชาวโปรตุเกสบริเวณตอนใต้ของเกาะเมืองริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก พ.ศ. 2083 เพื่อตั้งเป็นชุมชนโปรตุเกส สร้างโบสถ์เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินความสัมพันธ์อันดีซึ่งส่งผลต่อการส่งผ่านวัฒนธรรมอันดีแก่สยามในเวลาต่อมา

การส่งผ่านวัฒนธรรมโดยโปรตุเกสที่น่าสนใจ เช่น อาหารการกิน ศิลปะ ภาษา เป็นต้น ยกตัวอย่าง การส่งผ่านทางด้านวัฒนธรรมอาหารการกิน เช่น การทำขนมหวานตระกูลทอง ซึ่งนางมารี ปินยา เดอ กีมา (Marie Guimar de Pina) หรือ ท้าวทองกีบม้า สตรีลูกครึ่งโปรตุเกส-ญี่ปุ่น ภรรยาของออกญาวิชาเยนทร์ หรือ คอนสแตนติน ฟอลคอน (Constanance Phaulkan) ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในขณะนั้นท้าวทองกีบม้ารับหน้าที่เป็นหัวหน้าวิเสท ดูแลอาหารหวานแก่บรรดาทูตฝรั่งเศส เชื่อว่านางได้ปรับปรุงสูตรขนมตำรับดั้งเดิมของโปรตุเกส คือ การนำเข้ามาเป็นประกอบหลักผสมด้วยน้ำตาล ได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ฯลฯ จนกลายเป็นขนมหวานที่ได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการส่งผ่านวัฒนธรรมทางด้านศิลปะ เช่น รูปแบบป้อมปราการ โบสถ์ และกำแพงเมือง กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลือในลักษณะของโบราณสถานบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาและพื้นที่โดยรอบ ยกตัวอย่าง โบราณสถานที่รับวัฒนธรรมทางด้านศิลปะจากโปรตุเกส เช่น โบสถ์เซนต์โดมินิค หมู่บ้านโปรตุเกส ป้อมเพชร กำแพงเมืองเก่าภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นตัวอย่างมรดกการส่งผ่านวัฒนธรรมแก่สยาม

เมื่อพิจารณาบทบาทของโปรตุเกสในการส่งต่อวัฒนธรรมถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งนี้เห็นได้ว่าประจักษ์พยานทั้งในรูปแบบของศิลปะ อาหารการกิน หรือแม้แต่ภาษากลายเป็นประเด็นที่สาธารณะชนส่วนใหญ่เข้าใจไปว่า มรดกที่หลงเหลือเหล่านี้เป็นมรดกที่ชาวสยามได้วางรากฐานไว้เอง การส่งผ่านวัฒนธรรมย่อมมีที่มาที่ไป รวมไปถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ยึดโยงไปยังประชาคมโปรตุเกสในสมัยกรุงศรีอยุธยา การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยามกับมรดกที่หลงเหลือในพระนครศรีอยุธยา”

จึงเป็นความพยายามในการอธิบายถึงรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลือเป็นมรดกตกทอดแก่คนปัจจุบัน รวมไปถึงกระบวนการในการส่งผ่านวัฒนธรรมโดยชาวโปรตุเกส ซึ่งสองประเด็นนี้จะยึดโยงไปพร้อมกับการศึกษาบทบาทของชาวโปรตุเกสในมิติประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและหลักฐานประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้นอกเหนือจะเป็นการตอกย้ำถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างโปรตุเกส – สยาม ร่วม 500 ปี แล้วยังถือเป็นการรวบรวมข้อมูล มรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผ่านโดยชาวโปรตุเกสที่ปรากฏในปัจจุบันแก่ผู้สนใจศึกษา หรือแม้กระทั่งการต่อยอดไปสู่การพัฒนา การส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือ การพัฒนาสินค้าที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของโปรตุเกสต่อการส่งผ่านวัฒนธรรมในสยาม
2. เพื่อศึกษารูปแบบการส่งผ่านวัฒนธรรมแก่สยามโดยโปรตุเกส
3. เพื่อศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของโปรตุเกสที่หลงเหลือในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง“การส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยามกับมรดกที่หลงเหลือในพระนครศรีอยุธยา” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์ กล่าวคือ 1) ดำเนินการศึกษาหลักฐาน หรือ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ 2) การตั้งสมมุติฐาน และ 3) การตีความหลักฐานเพื่อให้ได้ผลการศึกษาวิจัยที่สมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ทั้งเอกสารตะวันตกและเอกสารของไทย จากนั้นได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของชาวโปรตุเกสในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและดำเนินการสัมภาษณ์ลูกหลานชาวโปรตุเกส และบุคคลที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวโปรตุเกสเดินทางมายังภูมิภาคตะวันออก การเจริญความสัมพันธ์ทางการทูต การตั้งถิ่นฐานและการส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยาม รวมไปถึงร่องรอยและมรดกทางวัฒนธรรมของโปรตุเกสที่ปรากฏในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน

ผลการศึกษา

โปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เดินทางมาเจริญความสัมพันธ์ทางการทูตกับสยาม ในช่วงเวลาที่ภูมิภาคตะวันตกเข้าสู่ยุคพานิชย์นิยม โดยมีเครื่องเทศเป็นแรงผลักดันให้ชาวโปรตุเกสแสวงหาเส้นทางการเดินเรือมายังภูมิภาคตะวันออก โปรตุเกสประสบความสำเร็จในการค้า การครอบครองเมืองท่าการค้าที่สำคัญ ดังเช่น เมืองกัวของอินเดีย และมีเป้าหมายในการครอบครองเมืองมะละกาที่สยามถือว่าตนเป็นเจ้าประเทศราช ด้วยเหตุนี้โปรตุเกสจึงเข้ามาดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับสยาม ใน พ.ศ. 2054 ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งสอดรับกับนโยบายราชสำนักอยุธยาที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่มีทักษะ ความสามารถเข้ามาประกอบอาชีพได้ ดังเช่น บทบาทการเป็นทหารอาสา นายแพทย์ ช่างฝีมือ ล่าม และทำการค้า โดยราชสำนักได้ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา เผยแผ่ศาสนา ทั้งพระราชทานที่ดินให้ตั้งชุมชนได้ จนเกิดการแต่งงานกับหญิงสยาม จนกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ในกรุงศรีอยุธยาได้อย่างเป็นสุข เหล่านี้ล้วนเป็นการกระตุ้นให้ชาวโปรตุเกส รวมไปถึงชาวตะวันตกชาติอื่นเข้ามาดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตและเข้ามาพำนักยังกรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาเป็นมหานครที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่ามีความเป็นพหุสังคม วัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมที่เปิดกว้าง การให้เกียรติและยอมรับชาวต่างชาติให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ปัจจัยในข้างต้นได้ส่งผลต่อศักยภาพทางการเมืองและกลายเป็นส่วนหนึ่งของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยา

นอกจากนี้ โปรตุเกสส่งต่อความรู้เกี่ยวกับสยามในรูปแบบของแผนที่ บันทึกการเดินทาง และเอกสารราชสำนัก อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ยกตัวอย่างเช่น ซูมา โอเรียลตัล (A Suma Oriental) หรือ บันทึกภูมิภาคตะวันออกของโตเม่ ปิรีช (Tomé Pires) เอกสารของดูอาร์ตือ บาร์โบซ่า (Duarte Barbosa) และ Peregrinagam หรือ บันทึกการเดินทางของ เฟอร์เนา เมนเดส ปินโต (Fernão Mendes Pinto) เป็นต้น [1] การดำเนินความสัมพันธ์อันดียังก่อให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมชาวโปรตุเกสแก่สยามในรูปศิลปะ ภาษา และขนมหวาน ดังเช่นบทบาทของนางมารี ปินยา เดอ กีมาร์ (Marie Pihna de Guimar) หรือ ท้าวทองกีบม้า ลูกครึ่งโปรตุเกส-ญี่ปุ่น ได้ถ่ายทอดตำหรับฝอยทองโปรตุเกส ฟีอูช เดอ ออโวส ไรซ์ (Fios de Ovos Reais) นอกจากนี้ยังมีขนมฝรั่งแปลงจาก Sponge Cake ปัจจุบันเรียกว่า “ขนมฝรั่งกุฎีจีน” [2] เหล่านี้กลายเป็นตัวอย่างการส่งผ่านวัฒนธรรมโปรตุเกสแก่สยามจนกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยร่วมสมัย ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น ยังคงเหลือร่องรอย

การตั้งถิ่นฐาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเผยแผ่ศาสนา และขนมหวาน ดังเช่น ร่องรอยการสร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ร่องรอยบ้านโปรตุเกส หรือ หมู่บ้านโปรตุเกส ประกอบด้วย โบสถ์เซนต์โดมินิก หรือ โบสถ์คณะโดมินิกัน และ โบสถ์เซนต์ปอล คณะเยซูอิต และการตั้งถิ่นฐานตั้งบ้านเรือนของลูกหลานโปรตุเกสที่สืบเชื้อสายมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เหล่านี้ล้วนเป็นประจักษ์พยานของการดำเนินความสัมพันธ์อันดีระหว่างสยามกับโปรตุเกส

สรุปผลและการอภิปรายผล

เมื่อโปรตุเกสเจริญสัมพันธ์ทางการทูตกับสยาม ใน พ.ศ. 2054 [3] ด้วยเหตุผลความต้องการครอบครองมะละกา ศูนย์กลางการค้าเครื่องเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสยามได้อ้างสิทธิ์ทางการเมืองเหนือมะละกา อุปราชโปรตุเกสประจำเมืองกัว อินเดีย ในขณะนั้น คือ อัลฟงซู ดือ อัลบูแกร์เกอ ได้ส่ง ดูอาร์ตือ เฟอร์นันดีช ทูตโปรตุเกสเข้ามายังสยาม และได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติจากราชสำนักของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 โปรตุเกสจึงกลายเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่ดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับสยาม โดยแสดงเจตจำนงทางการค้ากับราชสำนักสยาม การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ในขณะที่สยามต้องการการสนับสนุนทางการทหาร เทคโนโลยีการสงคราม และผลประโยชน์ทางการค้า

การเข้ามาของโปรตุเกสส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสยาม การรับวิทยาการตะวันตกมาปรับใช้ในพระนคร สิ่งที่สยามสามารถรับมาใช้ได้ทันที คือ การใช้ทหารรับจ้างโปรตุเกสในราชการสงครามเพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเมือง ทั้งยังส่งเสริมศักยภาพทางการรบแบบใหม่แก่ชาวสยาม ชาวโปรตุเกสได้สอนการรบ การใช้อาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย การใช้เรือติดอาวุธ การผลิตอาวุธสงคราม และการสร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการที่แข็งแรงแก่กำแพงพระนคร การเปิดรับชาวตะวันตกโปรตุเกสให้เข้ามาแสวงหาโชคลาภในสยาม ส่งผลให้ชาวโปรตุเกสเดินทางหลั่งไหลมาตั้งรกรากยังกรุงศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเป็น พ่อค้า นักบวช และทหารรับจ้าง ซึ่งชาวโปรตุเกสได้ร่วมรบกับราชสำนักสยามมาแต่ครั้นรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

ชัยชนะที่มีต่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ กษัตริย์แห่งราชวงศ์ตองอูของพม่าในศึกเชียงไกรเชียงกราน สงครามระหว่างสยามกับพม่าครั้งแรก ความสำเร็จจากการร่วมรบโดยทหารรับจ้างโปรตุเกส สมเด็จพระชัยราชาได้ตอบแทนความชอบ ด้วยการพระราชทานที่ดินทางใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ระยะทางกว่า 2 กิโลเมตร เพื่อให้ชาวตะวันตกได้ตั้งถิ่นฐาน สร้างโบสถ์ จนเป็นที่รู้จัก

ในนาม หมู่บ้านโปรตุเกส หรือ ค่ายโปรตุเกส บริเวณดังกล่าวมีคลองล้อมรอบจึงเรียกว่า เกาะโปรตุเกส โดยสร้างโบสถ์นักบุตรเปโตร หรือ โบสถ์คณะโดมินิกัน เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของคริสต์ศาสนิกชนแห่งแรกในสยาม หมู่บ้านโปรตุเกสจึงเป็นชุมชนชาวต่างชาติขนาดใหญ่ในกรุงศรีอยุธยา ที่มีชาวโปรตุเกสผู้ต้องการแสวงหาโชคลาภและความมั่งคั่งมาตั้งถิ่นฐาน จนเกิดการแต่งงานกับหญิงพื้นเมือง เกิดลูกครึ่ง หญิงพื้นเมืองและลูกครึ่งเหล่านี้ได้ประสานความสัมพันธ์และกลายเป็นบุคคลที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชาวสยามกับโปรตุเกส กลายเป็นกลุ่มคนที่เกื้อหนุนทางเศรษฐกิจการค้า การเผยแผ่ศาสนาแก่โปรตุเกส ในขณะที่เมื่ออาศัยในกรุงศรีอยุธยานั้นได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สยาม เช่น ภาษา ดนตรี และอาหารการกิน จนกลายเป็นมรดกที่โปรตุเกสมอบไว้แก่สยามซึ่งบางส่วนยังหลงเหลือร่องรอยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าหลังรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชาวโปรตุเกสจะไม่เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา หากเปรียบเทียบกับฮอลันดาที่เกื้อหนุนการสงครามและสร้างความมั่งคั่งทางการค้าได้มากกว่า ตามมาด้วยการเดินทางเข้ามาเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีทางการค้าของชาวตะวันตกชาติอื่น เช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส แต่ชาวโปรตุเกสยังประกอบอาชีพ ตั้งถิ่นฐานในพระนครศรีอยุธยาสืบต่อไป หลังการประกาศอิสรภาพแก่พม่าในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชาวโปรตุเกสได้สร้างโบสถ์ขึ้นใหม่อีก 2 แห่ง คือ โบสถ์คณะฟรานซิสกัน ทางด้านเหนือของโบสถ์คณะโดนิกันและโบสถ์คณะเยซูอิต ทางด้านใต้ของหมู่บ้านโปรตุเกส สะท้อนถึงการให้เสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนา การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวตะวันตก ชาวโปรตุเกสจึงสามารถดำเนินชีวิตในกรุงศรีอยุธยาอย่างปกติสุข การเกาะเกี่ยวระหว่างชาวโปรตุเกสอย่างเหนียวแน่น และสำนึกที่มีต่อแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาทำให้โปรตุเกสมีบทบาทในการป้องกันพระนครก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า พ.ศ. 2310 แม้ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว ชาวโปรตุเกสได้เข้าร่วมรบกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์จึงพระราชทานที่ดินแก่ชาวโปรตุเกสในบริเวณวัดกุฎีจีนจนกลายเป็นชุมชนโปรตุเกสที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยาไปตั้งถิ่นฐานยังกรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร บางส่วนได้กลับมาพำนักยังถิ่นฐานเดิมในบริเวณหมู่บ้านโปรตุเกส สืบลูกหลานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หนังสือเรื่อง เล่าเรื่องกรุงสยาม ของ ฌัง-บัปติสต์ ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) ได้กล่าวถึงชาวโปรตุเกสในสยามว่า ชาวโปรตุเกสได้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน บริเวณชานพระนคร มีนักบวชคณะเยซูอิต คณะโดมินิแก็งกับคณะฟรังซิสแก็งไปอยู่ และสร้างธรณีมิซซังหรือวัดเล็กๆ ขึ้นทั้งสามแห่ง [4] แต่หลักฐานที่ปรากฏร่องรอยหลงเหลืออย่างเด่นชัดในปัจจุบันมีเพียง 1 แห่ง คือ โบสถ์คณะโดมินิกัน สำหรับโบสถ์คณะเยซูอิต

ถึงแม้ว่าจะมีการระบุตำแหน่งอันสัมพันธ์กับที่ตั้งโบราณสถานวัดโพธิ์ชัย หรือ วัดแจ้ง แต่เมื่อนักโบราณคดีดำเนินการขุดค้นใน พ.ศ. 2551 ก็ไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่าเป็นโบสถ์คริสต์แต่อย่างใด เนื่องจากลักษณะโครงสร้างอาคาร เป็นโบสถ์ วิหาร ฐานเจดีย์ และแนวกำแพงแก้ว อีกทั้งไม่พบโครงกระดูก หากเปรียบเทียบกับโบสถ์คณะโดมินิกัน ซึ่งโบราณสถานประกอบด้วยส่วนที่เป็นโบสถ์และสุสาน ประกอบด้วยโครงกระดูกจำนวนมาก หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าเดิมมีชาวต่างชาติอาศัยอยู่ เช่น เหรียญรูปเคารพ ลูกประคำกางเขน กางเขน เหรียญกษาปณ์ฮอลันดา เป็นต้น [5] ทำให้ความแน่ชัดของการเป็นโบราณสถานหมู่บ้านโปรตุเกสชัดเจนที่สุด จนได้รับความร่วมมือระหว่างโปรตุเกสกับสยามในการมอบงบประมาณในการขุดค้น ขุดแต่งโบราณสถาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา จนในปัจจุบัน มีการปรับปรุงพื้นที่อาคารจัดแสดงให้สามารถแสดงข้อมูลนิทรรศการไปพร้อมกับการชมหลักฐานโครงกระดูก และยังปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม ดำเนินการปรับปรุงศาลาท่าน้ำ นักท่องเที่ยวสามารถชมวิถีชีวิตริมแม่น้ำ ชื่นชมทัศนียภาพบริเวณตรงข้าม คือ หมู่บ้านญี่ปุ่นได้อีกด้วย ส่วนโบสถ์คณะ ฟรานซิสกัน เนื่องจากที่ตั้งอยู่ในการครอบครองของเอกชน ทำให้กรมศิลปากรไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ สิ่งที่ทำได้ คือ การขุดแต่งโบราณสถาน 2 แห่ง ตามที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

ความน่าสนใจเกี่ยวกับการส่งผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่โปรตุเกสมอบแก่สยาม หรือ กรุงศรีอยุธยา คือ การสร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อแรกนั้น กำแพงพระนครเป็นเนินดินเสาไม้ปักเป็นระเนียดตามแนวกำแพง เมื่อโปรตุเกสเข้าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้าไปรับใช้ราชสำนักต่างๆ โดยเฉพาะทหารรับจ้าง ส่งผลให้การสงครามมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ บรรดาเมืองทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งกรุงศรีอยุธยาได้ปรับปรุงการก่อสร้างกำแพงเมืองให้มีความแข็งแรงยิ่งขึ้น โดยการก่อด้วยอิฐตามแนวกำแพงเมืองเดิม แล้วสร้างป้อมปราการเพื่อสังเกตการณ์ ทั้งยังวางปืนใหญ่หากอริราชศัตรูปิดล้อมพระนคร การสร้างกำแพงเมืองที่แข็งแกร่งเกิดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลังจากความพ่ายแพ้หลังสงครามช้างเผือกแก่พระเจ้าบุเรงนอง ทำให้สยามได้สร้างกำแพงเมืองที่ก่อด้วยอิฐ ราว พ.ศ. 2092 โดยเป็นแนวรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา การสร้างกำแพงพระราชวัง และป้อมรอบวัง เพื่อสร้างความมั่นคงแก่พระราชวังหลวง ที่ประทับของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา

เนื่องจากพระนครศรีอยุธยาผ่านเหตุการณ์สงครามการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ใน พ.ศ. 2310 เมื่อแรกนั้นพม่าได้ทำลายกำแพงเมือง ป้อมปราการไปแล้วบางส่วน ภายหลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้สถาปนาราชธานีแห่งใหม่ ทรงโปรดฯ ให้มี

การรื้อกำแพงพระนครเดิมเพื่อนำอิฐไปสร้างพระนคร ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดฯ ให้มีการรื้อป้อม กำแพงเมือง และกำแพงวัดต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างเช่นกันทำให้แนวกำแพงเมืองถูกทำลายลงอย่างมาก แนวกำแพงเมืองเดิมในปัจจุบันจึงกลายเป็นถนนรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา คือ ถนนอู่ทอง ทั้งเมื่อเวลาผ่านไปชาวบ้านได้ลักลอบรื้อกำแพงเมืองเพื่อนำอิฐไปขาย บ้างได้ก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ทับแนวกำแพงเมืองเดิม ทำให้ปัจจุบันร่องรอยแนวกำแพงเมืองหลงเหลืออย่างชัดเจนเพียง 3 แห่งเท่านั้น คือ (1) บริเวณใต้สะพานปรีดี-ธำรง (2) บริเวณตลาดหัวรอ ข้างบิ๊กซี ซุปเปอร์เซ็นเตอร์ และ (3) บริเวณด้านหน้าวัดญาณเสน

ภาพที่ 1 แนวกำแพงเมืองบริเวณใต้สะพานปรีดี-ธำรง ติดแม่น้ำป่าสัก
ถ่ายภาพ เมื่อ 18 ธันวาคม 2557

ภาพที่ 2 แนวกำแพงเมือง บริเวณตลาดหัวรอข้างบิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์
ถ่ายภาพ เมื่อ 18 ธันวาคม 2557

ภาพที่ 3 แนวกำแพงบริเวณหน้าวัดญาณเสน ถ่ายภาพ เมื่อ 18 ธันวาคม 2557

สำหรับป้อมปราการนั้น ในเอกสารพรรณนาภูมิสถาน เอกสารจากหอหลวง (ฉบับสมบูรณ์) ระบุว่า มีป้อมปืนใหญ่น้อย 22 ป้อม [4] และตำนานกรุงเก่า กล่าวถึงป้อมตามกำแพงพระนคร 16 ป้อม [5] แต่เมื่อทำการสำรวจ พบว่า มีเพียง 2 ป้อมเท่านั้นที่หลงเหลือหลักฐานอย่างชัดเจน คือ ป้อมเพชร ป้อมใหญ่บริเวณตอนใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ยังจุดซึ่งบรรจบกันระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและป่าสัก หรือที่รู้จักกันว่า บางกะจะ อันเป็นจุดสำคัญในการสอดส่อง ดูแลความเรียบร้อยของพระนคร อีกป้อม คือ ป้อมประตูข้าวเปลือก ตั้งอยู่ทางด้านเหนือระหว่างวัดราชประดิษฐานกับวัดท่าทราย ป้อมนี้ตั้งตามแนวคลองข้าวเปลือกหรือคลองประตูจีน เป็นจุดเฝ้าระวังทางด้านเหนือริมแม่น้ำลพบุรี หรือ คลองเมือง ปัจจุบันปรากฏหลักฐานแนวคลองเป็นบ่อน้ำในบริเวณวัดราชประดิษฐ์ ป้อมปราการสองแห่งกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งและปรับปรุงภูมิทัศน์เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 4 ป้อมเพชร ถ่ายภาพ เมื่อ 18 ธันวาคม 2557

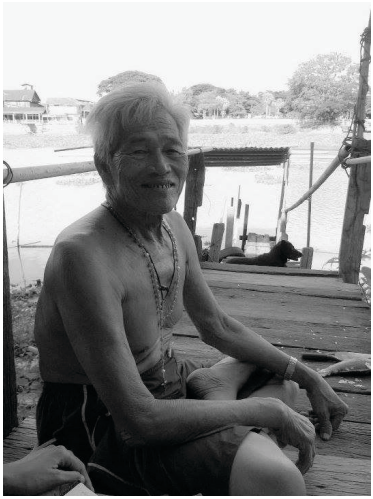

ภาพที่ 5 ป้อมประตูข้าวเปลือก ถ่ายภาพ เมื่อ 18 ธันวาคม 2557

การส่งผ่านมรดกความทรงจำที่น่าสนใจอีกประการสำหรับชาวโปรตุเกสในสยาม คือ การดำรงอยู่ของลูกหลานโปรตุเกสในพระนครศรีอยุธยา อย่างที่ทราบกันว่า เดิมนั้นเมื่อโปรตุเกสได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยามได้มีการสมรสกับหญิงพื้นเมือง เพื่อสร้างเครือข่ายการสนับสนุนทางการค้า และการเผยแผ่ศาสนา จนเกิดชุมชนโปรตุเกสในกรุงศรีอยุธยา ชาวโปรตุเกสเหล่านี้ได้อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า บางส่วนได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐาน ณ ราชธานีแห่งใหม่ บางส่วนได้ย้อนกลับมาตั้งถิ่นฐานยังบริเวณที่ตั้งเดิมของบรรพบุรุษ คือ หมู่บ้านโปรตุเกส จากการสัมภาษณ์ลูกหลานโปรตุเกส นายโกศล ธารีจิต [8] ทำให้ทราบว่า ชาวโปรตุเกสได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ตั้งเดิม และยังคงเอกลักษณ์ในการนับถือศาสนาไว้ กลุ่มลูกหลานโปรตุเกสเหล่านี้สร้างบ้านเรือนใกล้กับโบสถ์คณะโดมินิกัน สร้างบ้านเรือนริมน้ำแบบยกพื้นอย่างชาวพื้นเมือง ปัจจุบันกลุ่มคนเหล่านี้เกาะเกี่ยวกันทางเครือญาติกว่า 10 หลังคาเรือน ใกล้กับโบสถ์คณะโดมินิกัน กลายเป็นชาวไทยที่มองเพียงผิวเผินไม่ได้มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์แต่อย่างใด ความเชื่อทางคริสต์ศาสนาของลูกหลานโปรตุเกสในปัจจุบันยังสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลสำเภาล่ม คือ วัดนักบุญยอโซฟ กลุ่มคาทอลิกที่เดิมนั้นมาจากเวียดนาม ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสได้เดินทางมาเผยแผ่ศาสนาได้เลือกพื้นที่นี้สร้างโบสถ์ขึ้นจนกลายเป็นโบสถ์ที่คริสต์ศาสนิกชนในตำบลสำเภาล่มเข้าไปประกอบศาสนกิจของตน

ภาพที่ 6 ลักษณะเรือนยกพื้นสูงของลูกหลานโปรตุเกส ริมแม่น้ำเจ้าพระยา
ถ่ายภาพ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2557

ภาพที่ 7 นายโกศล ธารีจิต ลูกหลานโปรตุเกสที่อาศัยอยู่บริเวณโบสถ์คณะโดมินิกัน
ถ่ายภาพ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2557

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงโปรตุเกส การรับรู้เรื่องมรดกวัฒนธรรม ตามความเข้าใจของสาธารณชน คงไม่อาจละเลยที่จะกล่าวถึงการส่งผ่านมรดกทางวัฒนธรรมการกินอย่างขนมหวานโปรตุเกสไปได้ ทราบกันดีว่า มารี ปินยา เดอ กีมา (Marie Pihna de Guimar)

หรือ ท้าวทองกีบม้า ลูกครึ่งโปรตุเกส-ญี่ปุ่น ได้เผยแพร่ตำหรับฝอยทอง หรือ ฟีอูช เดอ ออโวส ไรซ์ (Fios de Ovos Reais) [2] มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ส่วนผสมที่แตกต่างจากขนมไทย คือ การใช้ไข่แดงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทำขนมหวาน การใช้ไข่เป็นองค์ประกอบทำให้ขนมหวานโปรตุเกสมีสีทองเหลืองนวล จึงเรียกโดยรวมขนมหวานโปรตุเกสที่ใช้ไข่แดงเป็นส่วนผสมสำคัญนี้ว่า ขนมตระกูลทอง ขนมที่ใช้ในงานมงคลของไทย

การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ส่งผลให้ชาวกรุงเก่ากระจัดกระจายไปตั้งรกรากยังบริเวณต่างๆ จนเกิดการส่งผ่านมรดกทางวัฒนธรรมการกินนี้โดยทั่วไป แต่ถึงกระนั้นเมื่อพิจารณาวัฒนธรรมการกินของชาวสยามเนื่องจากเดิมพระนครศรีอยุธยาเป็นที่ตั้งของราชธานีเก่า วัฒนธรรมการกินนี้จึงกลายเป็นวัฒนธรรมการกินของชาวไทยไปด้วย ทำให้ปัจจุบันขนมหวานโปรตุเกสไม่ได้เป็นเพียงขนมหวานของชาวพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น ยังกลายเป็นขนมหวานของไทยทั่วไปที่ทุกคนสามารถซื้อหามารับประทานหรือนำมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีมงคลได้

อย่างที่ทราบกันดีว่า พระนครศรีอยุธยา เดิมนั้นเป็นราชธานีเก่าที่มีความหลากหลายของกลุ่มชนมาตั้งรกรากจนมีลักษณะเป็นสังคมนานาชาติ โดยมีโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูต มาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพอันหลากหลาย แต่เมื่อย้อนพิจารณาการเปลี่ยนผ่านของกาลเวลาทำให้ตระหนักได้ว่า การเข้าตั้งถิ่นฐานของชาวโปรตุเกสในกรุงศรีอยุธยาได้สะท้อนถึงรากฐานสำคัญของชาวสยามเอง คือ การเปิดรับชาวต่างชาติที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับสยามโดยมองเรื่องผลประโยชน์ที่จะเกื้อหนุนพระราชกรณียกิจ ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา การเปิดรับชาวต่างชาติ การให้เสรีภาพในการประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่งผลให้ชาวต่างชาติจำนวนมากที่หลั่งไหลมาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา จนกลายเป็นหนึ่งในเรื่องราวสร้างสีสันเมื่อทำการศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวต่างชาติที่เข้ามายังจดบันทึกเรื่องราวต่างๆ จากประสบการณ์ที่พบเจอจนกลายเป็นมรดกทางความคิดที่สำคัญที่สยามได้ประโยชน์เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน

เสรีภาพในการเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา โดยมีโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรก ยังก่อให้เกิดการส่งผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้เมื่อกล่าวถึงพระนครศรีอยุธยา ยังมีมิติทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่น่าศึกษาอีกมาก ร่อยรอยมรดกทางวัฒนธรรมโปรตุเกสที่ปรากฏจะทำให้เกิดสำนึกในการยอมรับความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ หากชาวต่างชาติเหล่านั้นได้เข้ามาเกื้อหนุนให้เกิดความเจริญแก่บ้านเมือง สะท้อนภาพของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ กลมกลืนกันเป็นหนึ่งได้เป็นอย่างดี

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า มรดกทางวัฒนธรรมโปรตุเกสที่หลงเหลือหากไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้ให้ความสำคัญในการศึกษา หรือ ธำรงไว้ในฐานะมรดกของชาติ ดังที่ปรากฏซากอิฐแนวกำแพงเมือง ป้อมปราการ โบราณสถานหมู่บ้านโปรตุเกส อาจทรุดพังตามกาลเวลาอย่างไร้คุณค่า หรือ การทุ่มเทงบประมาณในการอนุรักษ์อาจสูญเปล่า หากชาวพระนครศรีอยุธยาหรือแม้กระทั่งชาวไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การสร้างความเข้าใจกับการส่งผ่านและมรดกที่หลงเหลือ ด้วยเหตุนี้ การสร้างสำนึกความเข้าใจ เกี่ยวกับรากฐานความเป็นมาของชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะเชื่อมโยงเรื่องราวประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจของชาติ อันถือเป็นจุดเริ่มของการสร้างสำนึกสาธารณะ อันส่งผลต่อการอนุรักษ์ การธำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

[1] ศุภกาณฑ์ นานรัมย์. (2558). “สายสัมพันธ์สยาม-โปรตุเกส : มรดกโปรตุเกสในประเทศไทย”, **วารสารปาริชาต**. 28(2), 66-87.

[2] ปรีดี พิศภูมิวิถี. (2553). **กระดานทองสองแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ : มติชน.

[3] ศิลาปากร, กรม. (2527). **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสยามกับต่างประเทศในสมัยอยุธยา**. กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์.

[4] มงเซเญอร์ ปาลเลกัวซ์. (2554). **เล่าเรื่องกรุงสยาม**. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

[5] ห้างหุ้นส่วนจำกัด ดับเบิลยู เอ อาร์ คอนสตักชั่น. (2551). **โครงการขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานหมู่บ้านโปรตุเกส (โบสถ์คณะเยซูอิต) ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ดับเบิลยู เอ อาร์ คอนสตรักชั่น.

[6] วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2551). **“พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง” (ฉบับความสมบูรณ์)**.กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์.

[7] (2512). **ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 37 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 (ต่อ)) เรื่องกรุงเก่า**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

[8] นายโกศล ธารีจิต (ผู้ให้สัมภาษณ์), ศุภกาณฑ์ นานรัมย์ (ผู้สัมภาษณ์), บ้านโปรตุเกส หมู่ 1 ตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2557.

ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างบ้านเมืองบนที่ราบเชียงแสน

The Relationship between Buddha Relics and the Establishment of Cities on the Chiang Saen Basin

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี[1] และธณิกานต์ วรธรรมานนท์[2]

Sirisak Apisakmontree[1] and Tanikan Worathanmanon[2]

[1] อ.พิเศษ, คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เชียงราย 57000
นิสิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50220

[1] ภัณฑารักษ์ชำนาญการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน เชียงราย 57000

[1] Teacher of Faculty of Social Sciences, Department of Public Administration, College of Chiang Rai, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Rai, 57000
Students of Fulfillment of the Requirement for the Award of the Degree of Doctor of Philosophy (Buddhist Studier), College of Chiang Mai Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai, 50220

[2] Curator Professional Level of Chiang Mai National Museum Chiang San, Chiang Rai, 57000

บทคัดย่อ

เมืองโบราณบนที่ราบเชียงแสนประกอบด้วย เมืองสุวรรณโคมคำ เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เมืองหิรัญนครเงินยาง และเมืองเชียงแสน เมืองทั้งสี่เกิดขึ้นและล่มสลายต่อกันตามลำดับ สัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในสมัยภัทรกัป ส่วนการเสด็จขึ้นครองราชย์และการสิ้นสูญไปของวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองเมืองทั้ง 4 สัมพันธ์โดยตรงกับคติพระพุทธศาสนาเรื่องพระมหาสมันตราช เฉพาะการสิ้นสูญไปนั้น ยังสัมพันธ์กับการปกครองที่ไม่มีทศพิธราชธรรม และการไม่ปฏิบัติตามประเพณีโบราณของกษัตริย์ที่ปกครองเมืองนั้นด้วย บนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนมีพระธาตุดอยตุงเป็นเจดีย์สำคัญภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สถาปนาขึ้นในสมัยเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหวัติ มีความเกี่ยวข้องกับการเสด็จขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ในเมืองหิรัญนครเงินยาง และมีความสำคัญสืบมากระทั่งถึงสมัยราชวงศ์มังรายปกครองล้านนา

คำสำคัญ: ที่ราบเชียงแสน เมืองเชียงแสน พระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุดอยตุง

Abstract

Ancient cities on the Chiang Saen Basin include Suwannakhomkham, Yonok Nagaphanthu Singhanawatti, Hirannakhorn-ngoenyang and Chiang Saen. All of these rose and then fell, respectively, and also related to five Buddhas which appear in Bhadda Kappa. The accession to the throne and the disappearance of King's dynasty in four ancient cities were related to the Buddhist belief in Phra Samantaraja. It is believed that the disappearance of the King's dynasty was a result of not having the proper virtues and not following ancient traditions. On Chiang Saen Basin, there is Phra That Doi Tung, an important stupa containing Buddha's relic, which was established in the Yonok Nagaphanthu Singhanawatti period. The importance of Phra That Doi Tung is related to the accession to the throne of Kings in Hirannakhorn-ngoenyang and was important along the Mang Rai dynasty.

Keywords: Chiang Saen Basin, Chiang Saen City, Buddha's Relics, Phra That Doi Tung

บทนำ

เมืองเชียงแสน ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีศักยภาพเป็นเมืองท่าขนส่งสินค้าระหว่างประเทศไทย จีน พม่า และลาว ทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในภาคเหนือตอนบน เป็นหนึ่งในเมืองโบราณอันเจริญรุ่งเรืองในแอ่งที่ราบเชียงแสน-เชียงราย มีมาก่อนที่พระญามังรายจะสถาปนาล้านนาในพุทธศตวรรษที่ 19 ตามผลจากการคำนวณอายุอิฐจากกำแพงเมืองเชียงแสน ด้วยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซ้นท์ (Thermoluminescent Method) ซึ่งพบว่า อายุการสร้างกำแพงเมืองชั้นในที่ถูกก่อครอบนั้น สามารถย้อนกลับไปได้ถึง 800-1400 ปี [1] ร่วมสมัยกับการสร้างเมืองหริภุญไชย ทั้งยังสอดคล้องกับตำนานที่อธิบายว่ามีเมืองอันเจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้าเมืองเชียงแสน ถึง 3 เมือง คือ เมืองสุวรรณโคมคำ เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัตร และเมืองหิรัญนครเงินยาง

เนื้อหาตำนานที่อธิบายการเกิดขึ้นของเมืองทั้ง 4 นี้ สัมพันธ์กับพระธาตุดอยตุงที่ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเป็นศาสนวัตถุที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือสูงสุด โดยชาวล้านนาเชื่อว่า หากบ้านเมืองใด เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ บ้านเมืองนั้นจะมีความสงบร่มเย็น เหตุดังนี้บ้านเมืองสำคัญของล้านนาจึงมีพระบรมธาตุเจดีย์เป็นเจดีย์ประจำบ้านเมืองนั้น ๆ เสมอ

นอกจากพระธาตุดอยตุงแล้ว ในพงศาวดารภาคที่ 61 [2] ยังระบุว่า ภายในเมืองเชียงแสนมีวัดจำนวนมากถึง 141 วัด จำนวนวัดที่มีอยู่มากนี้ สอดคล้องกับการศึกษาทางโบราณคดีของกรมศิลปากรที่เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ซึ่งได้ค้นพบวัดในชุมชนต่าง ๆ ในเมือง 41 วัด นอกเมือง 5 วัด รวมจำนวน 45 วัดเป็นอย่างน้อย [3] วัดภายในเมืองเชียงแสนที่สำคัญ อาทิ วัดเจดีย์หลวงอันเป็นวัดที่มีเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงแสน วัดพระบวช ที่พบหลักฐานการบูรณะก่อเจดีย์ทรงระฆังก่อครอบเจดีย์องค์เดิมที่เป็นทรงปราสาท เช่นเดียวกับวัดอาทิต้นแก้วที่ปรากฏยอดดอกบัวตูมของเจดีย์องค์ในผ่านรอยแยกของเจดีย์องค์นอก เป็นต้น ส่วนวัดภายนอกเมืองเชียงแสนอันเป็นที่เลื่องลือถึงความงดงามทางสถาปัตยกรรมเจดีย์ และศิลปกรรมแห่งปูนปั้นประดับเจดีย์ คือ เจดีย์วัดป่าสัก นอกจากนี้ก็ยังมีวัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา เป็นต้น

ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนาน โบราณสถานที่มีปริมาณมาก หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ และตำนานที่มีเนื้อหาเล่าประวัติศาสตร์พุทธศาสนาควบคู่ไปกับประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเมือง หลักฐานทั้งหมดได้สะท้อนภาพความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงแสน ในฐานะเป็นเมืองพระพุทธศาสนาเมื่อครั้งโบราณกาลได้เป็นอย่างดี ความโดดเด่นของเมืองเชียงแสน จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการเกิดขึ้น

ของเมืองต่าง ๆ บนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน และความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอิทธิพลของพระบรมสารีริกธาตุ อันเป็นศาสนวัตถุที่ชาวล้านนาให้ความนับถืออย่างสูงว่า มีผลการตั้งบ้านเมืองบนที่ราบเชียงแสน หรือไม่ อย่างไร และเป็นไปในลักษณะใด

วัตถุประสงค์

ในการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาตำนานที่อธิบายการตั้งบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน (2) เพื่อศึกษาความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ และ (3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการตั้งบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยเอกสารหลักที่ใช้วิเคราะห์ เป็นตำนาน 5 เรื่อง ได้แก่ (1) ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำในประชุมพงศาวดารภาคที่ 72 เล่ม 45 (2) ตำนานเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ (ตำนานสิงหวัติ) ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 (3) พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสนในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 ตำนานเหล่านี้เป็นตำนานชุดเดียวที่พบในปัจจุบัน ซึ่งอธิบายการเกิดขึ้นของเมืองต่าง ๆ บนที่ราบเชียงแสน ทั้งหมดถูกเขียนขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 20-22 [4-6] ช่วงที่พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์กำลังเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงล้านนา ตำนานเหล่านี้แต่งโดยพระสงฆ์ล้านนา มีแก่นเรื่องเพื่อสรรเสริญกษัตริย์ในราชวงศ์ท้องถิ่น และอธิบายการเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนนั้น ๆ (4) ตำนานพระเจ้าเลียบโลก เป็นตำนานที่เล่าเรื่องการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุตามคติความเชื่อของชาวล้านนา และ (5) ตำนานพระธาตุดอยทุง (ดอยตุง) เมืองเชียงแสน ในประชุมตำนานพระธาตุ เกี่ยวข้องกับการตั้งบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน

ภายหลังศึกษาเอกสารแล้ว จึงลงพื้นที่สำรวจเมืองเชียงแสน โดยเริ่มจากการสำรวจผังเมืองเชียงแสน สำรวจวัดทั้งในและนอกเมืองเชียงแสนตามที่ปรากฏในตำนาน โดยเฉพาะวัดที่ประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อที่จะระบุให้ได้ว่าวัดใดบ้างที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน วัดใดบ้างคงมีแต่เพียงรายชื่อในตำนานเท่านั้น ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะปรากฏในรูปแบบตารางท้ายบทความ

จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ เพื่อศึกษา วิเคราะห์ วิจารณ์ เรียบเรียง ให้เป็นลำดับ ๆ ไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้ง

ผลการศึกษา

บ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน

ความหมายของที่ราบเชียงแสนในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ที่ราบริมฝั่งทั้งสองฟากแม่น้ำโขง ทั้งฝั่งตะวันออกในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และฝั่งตะวันตกในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย เช่นเดียวกับความหมายของเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน ที่ไม่ได้หมายเพียงเมืองเชียงแสนเท่านั้น ทว่า ยังหมายถึงเมืองอื่น ๆ ตามที่ปรากฏในตำนานด้วย ได้แก่ เมืองสุวรรณโคมคำ เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัตร และเมืองหิรัญนครเงินยาง ซึ่งเมืองเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบันสมัย

ลักษณะบ้านเมืองบนที่ราบเชียงแสนแต่ละเมืองเป็นเช่นไร

(1) เมืองสุวรรณโคมคำ ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ปัจจุบันอยู่ในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะเวลาของการดำรงอยู่ของเมืองสุวรรณโคมคำเป็นระยะเวลาเดียวกับที่พระพุทธเจ้าโกนาคมยังทรมานตนบนโลก มีสุวรรณมุขทวารเป็นกษัตริย์องค์แรก พระองค์สืบเชื้อสายพระมหาสมันตราชจากกษัตริย์ชมพูทวีป การล่มสลายของเมืองสุวรรณโคมคำ เริ่มต้นด้วยการสูญสิ้นวงศ์กษัตริย์ก่อนการล่มสลายของเมืองในเวลาต่อมา

เหตุการณ์การหมดวงศ์กษัตริย์นั้น เกิดขึ้นพร้อมกับการนิพพานของพระพุทธเจ้าโกนาคม ส่วนการล่มสลายของเมืองเกิดขึ้นในสมัยพระพุทธเจ้ากัสสปะ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปกครองที่ไม่เป็นธรรมของวงศ์กษัตริย์เชื้อสายพราหมณ์พาหิรเสนาจากเมืองโพธิสารหลวงที่เข้ามายึดอำนาจจากราชวงศ์สุวรรณโคมคำ

ด้วยเหตุนี้เมืองสุวรรณโคมคำจึงดำรงอยู่ในช่วงระยะเวลาของพระพุทธเจ้าโกนาคม (หมดวงศ์กษัตริย์) ถึงพระพุทธเจ้ากัสสปะ (เมืองล่มสลาย)

อนึ่งการเล่าเรื่องย้อนกลับไปร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้านั้น เป็นวิธีการแบ่งเรื่องราวในตำนานออกเป็นช่วง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจไม่สับสน มีนัยว่าเมืองสุวรรณโคมคำเป็นเมืองเก่าแก่ที่สุด มีอายุในสมัยพระพุทธเจ้าลำดับที่ 2 (พระพุทธเจ้าโกนาคม) และพระพุทธเจ้าลำดับที่ 3 (พระพุทธเจ้ากัสสปะ) จากพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในสมัยภัทรกัป หรือโลกปัจจุบันตามคติความเชื่อพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเป็นพระพุทธเจ้าลำดับที่ 4 ส่วนพระพุทธเจ้าลำดับที่ 5 หรืออนาคตพุทธเจ้า คือ พระศรีอาริยเมตไตย ยังไม่อุบัติ

(2) เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ ตั้งอยู่บนที่ราบเชียงแสนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง ตามตำนานว่าอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองสุวรรณโคมคำ สร้างโดยสิงหนวัติกุมาร

กษัตริย์เชื้อสายพระยาสมันตราช จากเมืองนครหลวงไทยเทศ พระองค์สร้างเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เมื่ออายุ 18 ปี ก่อนที่พระพุทธเจ้าโคตมะ (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) จะประสูติ 50 ปี หรือ 130 ปี ก่อนเกิดพุทธศักราช การล่มสลายของเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เกิดขึ้นใน พ.ศ. 1003 เป็นการล่มสลายของเมืองก่อนที่วงศ์กษัตริย์สมันตราชเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติจะสิ้นสูญไปจากแผ่นดินที่ราบเชียงแสนใน พ.ศ. 1740

เนื้อหาในตำนานแสดงนัยว่า เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติเป็นเมืองที่เกิดขึ้นเป็นลำดับถัดมาจากเมืองสุวรรณโคมคำ มีอายุร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าลำดับที่ 4 (พระพุทธเจ้าโคตมะ) ตั้งแต่ พ.ศ. -130 ถึง พ.ศ. 1740

(3) เมืองหิรัญนครเงินยาง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ฝั่งตะวันตก คือ เมืองเชียงแสนในปัจจุบัน สร้างโดยลวจังกราช ซึ่งตำนานระบุวงศ์ของพระองค์ไว้ 2 นัย คือ 1) เชื้อสายเป็นลาว 2) เชื้อสายเป็นลัวะ พระองค์เป็นหัวหน้าชาวมิลักขุ (ชาวป่า) บนดอยตุง จึงเป็นไปได้ว่า วงศ์เดิมของท่านน่าจะเป็นลาวเทิง ที่มีถิ่นอาศัยอยู่บนที่สูง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับลัวะ มีฐานะร่ำรวย เพราะมีจกหรือจอบที่ใช้ในการทำไร่อยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้จึงเรียก ลาวจก

พระองค์สร้างเมืองหิรัญนครเงินยาง ใน พ.ศ. 1181 (จ.ศ. 1) แทนเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติที่ล่มสลายไปใน พ.ศ. 1003 เนื่องจากช่วงเวลานี้ เป็นช่วงเวลาที่แผ่นดินที่ราบเชียงแสน ยังมีกษัตริย์เชื้อสายสมันตราชจากเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติปกครองอยู่ (หมดวงศ์ พ.ศ. 1740) การขึ้นครองราชย์ของลวจังกราช จึงต้องผูกพันกับพระพุทธศาสนาในลักษณะการสืบเชื้อสายพระยาสมันตราชทางธรรม มิใช่ทางสายเลือดตามกษัตริย์ราชวงศ์ก่อน ๆ มา ซึ่งตำนานระบุว่าการสืบสายทางธรรมนี้ มีความสำคัญกว่าการสืบสายทางสายเลือด เพราะบางครั้งกษัตริย์ที่มีเชื้อสายทางสายเลือดอาจไม่มีธรรมในการปกครองเมืองก็ได้

ภายหลัง พ.ศ. 1740 จึงเป็นการหมดวงศ์กษัตริย์สมันตราชเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติอย่างแท้จริง ตรงกับช่วงที่พญามังรายปกครองเมืองเชียงแสน ด้วยเหตุนี้การขึ้นครองราชย์ของพระองค์ จึงเป็นเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่และถูกต้องชอบธรรมอย่างยิ่งนั่นเพราะ พระองค์สืบเชื้อสายพระยาสมันตราชทางธรรมจากลวจังกราช และสืบเชื้อสายจากขุนเจียง หรือขุนเจือง ทั้งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แผ่นดินที่ราบเชียงแสนปราศจากอำนาจเก่าแล้ว ทำให้พระองค์เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและสามารถแผ่อำนาจขยายเมืองออกได้กว้างไกล ภายหลังพระองค์สถาปนาเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839 เป็นต้นราชวงศ์มังราย ที่ปกครองอาณาจักรล้านนาในเวลาต่อมา

(4) เมืองเชียงแสน คือ เมืองที่มีระบบการปกครองสืบต่อมาจากเมืองหิรัญนครเงินยางตั้งแต่ พ.ศ. 1181 ลดความสำคัญลงไปในระยะเวลาที่ราชวงศ์มังรายปกครองล้านนา ก่อนจะถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 1830 สมัยพระเจ้าแสนภูปกครองล้านนาต่อมา พ.ศ. 1972 เข้าสู่สมัยขุนนางครองเมืองเชียงแสน เพราะเชื้อกษัตริย์วงศ์มังรายในเมืองเชียงแสนขาดลงไป คงมีในเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่น ๆ เริ่มตั้งแต่สมัยพระยาศรีสิทธิมหาชัยสงครามลุ่มฟ้ามาครองเมืองเชียงแสน ต่อมาใน พ.ศ. 2099 สมัยพระยารัตนกำพล พระองค์ไม่กระทำตามประเพณีโบราณ จึงเป็นเหตุให้พม่าเข้าปกครองเมืองในเวลาต่อมา คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2100 เป็นต้นไป ที่ฟ้ามังทราจากเมืองหงสาเข้าปราบเอาเมืองเชียงใหม่แล้วขึ้นมาตีเมืองเชียงแสน เมื่อหมดสมัยพระยาหาญเมืองพงที่ครองเมืองเชียงแสนตั้งแต่ พ.ศ. 2275 เมืองเชียงแสนก็ร้างลงไปเพราะเหตุจากสงคราม รอการฟื้นฟูอีกครั้งในสมัยเจ้าเจ็ดตน ตรงกับสมัยต้นรัตนโกสินทร์ของไทย

เมืองเชียงแสนในตำนานระบุว่ามีประตูเมืองทั้งหมด 11 ประตู ทว่าจากการสำรวจพบเพียง 5 ประตู คือ ประตูยางเทิงทางทิศเหนือ ประตูดินขอทางทิศใต้ ประตูหนองมูตประตูป่าสัก และประตูทัพม่านทางทิศตะวันตก ส่วนอีก 6 ประตู คือ ประตูรั้วปึก ประตูท่าอ้อย ประตูท่าสุกัม ประตูท่าหลวง ประตูท่าเสาดิน และประตูท่าคาวทางทิศตะวันออกติดแม่น้ำโขงไม่ปรากฏ เพราะถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะพังทลายไปแล้ว เช่นเดียวกับวัดกู่คำที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ดังนั้น เขตพื้นที่เมืองเชียงแสนในปัจจุบันจึงมีขนาดเล็กกว่าเมืองเชียงแสนในอดีต

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของบ้านเมืองต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงเข้ากับประวัติพระพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับคติความเชื่อเรื่องพระยาสมันตราช โดยกษัตริย์ที่ปกครองเมืองต้องสืบเชื้อสายมาจากพระยาสมันตราช แบ่งเป็นการสืบเชื้อสายทางสายเลือดเช่นเดียวกับกษัตริย์เมืองสุวรรณโคมคำ และกษัตริย์เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ และการสืบเชื้อสายทางธรรมเช่นเดียวกับกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยาง

พระยาสมันตราชคือใคร

ตำนานอธิบายว่า พระองค์เป็นปฐมกษัตริย์ของโลก บ้างครั้งก็เรียกว่า พระมหาสมมติ เรื่องราวของพระยาสมันตราชปรากฏเป็นต้นเค้าในอัคคัญญสูตร อันเป็นพระสูตรสำคัญของพระพุทธศาสนาพระสูตรหนึ่ง อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 (ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค) ได้อธิบายเหตุแห่งการกำเนิดขึ้นของกษัตริย์องค์แรกของโลกว่าเกิดขึ้นในสมัยที่บ้านเมืองวุ่นวาย เพราะผู้คนแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ดำเนินชีวิตไปตามกิเลส ไม่มีการยับยั้งชั่งใจ ไม่รู้จักศีลธรรม พระยาสมันตราชจึงอุบัติในโลก

เป็นชายหนุ่มรูปงามมีปัญญาดี ผู้คนได้ตกลงร่วมใจกันเลือกพระองค์ขึ้นเป็นผู้นำ ให้ทำหน้าที่ตำหนิตำเตียนคนที่เข้ามารุกราน ปกป้องที่ดิน ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงได้ชื่อว่า ราชา คือ ผู้ปกป้อง หรือกษัตริย์ คือ ผู้ทำให้ผู้อื่นยินดี หรือพระมหาสมมติ คือ ผู้ที่ประชาชนยกย่องสมมติขึ้นเป็นผู้นำ

กษัตริย์องค์แรกนี้ คือ พระพุทธเจ้าโคตมะนั่นเอง ดังปรากฏเรื่องราวในตำนานว่า "...บังเกิดโกลาหลไปทั่วชมพูทวีป ต่อแต่นั้นมาพอประมาณได้ชั่วอายุคนหนึ่ง พระบรมโพธิสัตว์องค์นามว่าอเนกปัญญา คือ พระโคดมนั้น เสด็จลงมาเกิดเป็นมนุษย์ มีลักษณะสวยงามยิ่งนัก บริสุทธิ์ถ้วนทุกแห่ง ปรากฏนามบัญญัติว่า ศากยมานพอยู่ที่บ้านพราหมณ์ คือ มูลเมืองกุจฉาวดี อายุได้แสนโกฏิปี พอถึงเวลาเป็นหนุ่มดีงาม มีปัญญาเฉลียวฉลาด องอาจในราชกิจปริศนาอรรถธรรมสุขุมคัมภีร์ภาพยิ่งนัก ซึ่งอาจสามารถที่จักสร้างให้เป็นอิสรภาพได้แท้ ครั้งนั้นเทพดาและมนุษย์ทั้งหลายก็พร้อมกันอภิเษกพระบรมโพธิสัตว์ คือ มหาศากยมานพนั้นให้เป็นพระยา เป็นเจ้าของไร่นานิคมราชธานีในสกลชมพูทวีป จึงได้พระนามว่ามหาสมันตราช ขัตติยะแต่นั้นมา..." [7]

สมัยของพระยาสมันตราชนั้น เป็นสมัยที่โลกกำเนิดขึ้นครั้งแรก ก่อนเวลาที่พระพุทธเจ้าลำดับที่ 1 .ใน 5 พระองค์ จะตรัสรู้ในโลก ภายหลังที่พระยาสมันตราชสวรรคตแล้ว จึงไปอุบัติเป็นพระโพธิสัตว์ในสวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อรอการกลับลงมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าลำดับที่ 4 ในเวลาต่อมา

ส่วนวงศ์วานว่านเครือของพระยาสมันตราชบนโลก ก็ได้เป็นกษัตริย์ปกครองแผ่นดินทั่วทั้งชมพูทวีป ดังว่า "...ตั้งแต่รัชสมัยพระยามหาสมันตราชหน่อพุทธังกูรนั้น สืบเชื้อสายตลอดมารวม 39 องค์ นานได้อสงไขยหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมามีกษัตริย์เสวยราชสมบัติสืบมาอีก 7,652 องค์ จนถึงพระยาสุนันทราชนานได้ 55,000 ปี..." [7]

เรื่องพระยาสมันตราชนี้ สะท้อนคติความเชื่อสำคัญในพระพุทธศาสนาว่า กษัตริย์ทุกพระองค์ในโลกนี้ ล้วนสืบเชื้อสายจากพระยาสมันตราชทั้งสิ้น เพราะวงศ์กษัตริย์ในโลกตามคติเดิมของชาวอินเดียนั้น มีเพียงวงศ์เดียว คือ วงศ์พระยาสมันตราชนั่นเอง

ภายหลังเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จึงเกิดมีการสืบเชื้อสายพระยาสมันตราช ทางธรรมขึ้นอีกทางหนึ่ง ดังกรณีของลวจังกราชที่รักษาศีลปฏิบัติธรรม ดูแลพระธาตุดอยตุงเป็นเวลานานหลายร้อยปี ด้วยอานิสงส์ผลบุญเมื่อตายไปจึงเป็นเทพบุตร ต่อมาอุบัติเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหิรัญนครเงินยาง ดังที่ปรากฏในตำนานพระธาตุดอยตุงว่า "...ในที่นี้จักกล่าวเชิงตระกูลลาวจก ปู่เจ้าลาวจกสืบไปพายหน้าแล ส่วนขาทังสองก็มีใจปสาทยินดีในไตรรัตนแก้วทังสาม บ่ปมาททำนมีสัจและทะรงสีล 5 และทะรงสีล 8 เที่ยนย่อมหื้อทานปัจจัยทัง 4 และเข้าน้ำโภชนาหาร

และวัตถุกาลมัย ดอกไม้เครื่องไล้ลาทาคันธของหอม มีช่อทุงบูชามหาธาตุเจ้าและไตรรัตน คันจุติตายก็ได้ไปเกิดเปนภูมเทวดา ขาทังสองก็มีวิมานตั้งหยู่เสวยสมบัติทิพมากนัก ก็หยู่รักสามหาธาตุเจ้านานประมาณ 1000 ปีเมืองคน แต่นั้นไปพายหน้าสาสนาพระเจ้า ก็ยังตั้งหยู่ จักตั้งหยู่เมืองยวนนาน 5000 พระวัสสาชะแล เท่าว่าพระยาขัติยรมชม หากสัตรอันเสวยเมืองยวน บังเกิดมีด้วยราชสมบัติในประเทสเขตเมืองยวนนี้ก็เปนอธัมมิกไจบาปมากนัก ภูมเทดาลาวจกมักจักยกยอสาสนาพระเจ้า มักจักไคร่ตั้งไว้ยังขัติยราชกสัตรตนเปนธัมมิก ได้ค้ำชูสาสนาพระพุทธเจ้าตราบต่อเท้า 5000 วัสสาว่าอั้น...” [8]

การยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาของลวจังกราช เป็นนัยแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ เรียกธรรมทายาท หรือการสืบเชื้อสายพระยาสมันตราชทางธรรม พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ [9] เชื่อว่าธรรมทายาทนี้ “...น่าจะเป็นการสร้างสิทธิธรรมในการสถาปนากษัตริย์ที่เป็นวงศ์พื้นเมือง...” แต่อาจเป็นเพราะในระยะเวลาดังกล่าว วงศ์กษัตริย์เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติยังสืบสายอยู่บนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนดังที่อธิบายมาก่อนหน้านี้แล้วก็ได้

การล่มสลายของเมือง หรือการหมดวงศ์กษัตริย์ปกครองเมือง มีปัจจัยใดเป็นสาเหตุสำคัญ

ตำนานอธิบายเรื่องนี้ว่า นอกจากเกิดจากการไม่มีเชื้อสายพระมหาสมมติทั้งทางสายเลือดและทางธรรมแล้ว ยังเกิดขึ้นได้จากการที่กษัตริย์ปกครองเมืองโดยปราศจากธรรม (ทศพิธราชธรรม) หรือเป็นผู้ละเลยประเพณีโบราณ เช่น กรณีเมืองสุวรรณโคมคำ ระยะเวลาที่ถูกปกครองโดยขอมจากเมืองอุโมงค์คเสลา ซึ่งผู้ปกครองมีพฤติกรรมตระบัดสัตย์ คดโกงพ่อค้าวานิช ผู้มีคุณธรรม เป็นเหตุให้พญานาคขุดควักแผ่นดินเอาน้ำเข้าท่วมเมืองสุวรรณโคมคำ หรือในกรณีเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติที่เกิดจากการไม่เคารพธรรมเนียมบ้านเมืองแต่เก่าก่อน ประชาชนพร้อมใจกันกินปลาตะเพียนเผือกขนาดใหญ่ที่จับได้ ซึ่งคนโบราณเชื่อว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นเหตุให้เมืองล่มเป็นหนองน้ำใหญ่ด้วยฤทธิ์พญานาคเช่นกัน และเป็นเช่นเดียวกับเหตุผลที่ตำนานให้ไว้เมื่อเมืองเชียงแสนต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าว่า เกิดจากการที่ขุนนางซึ่งปกครองเมืองเชียงแสนไม่ได้กระทำตามประเพณีโบราณ

การล่มสลายของเมืองในสมัยก่อน ก็เป็นการเปิดพื้นที่ของตำนานทำให้เกิดการเริ่มต้นของเมืองสมัยต่อมาได้

ทศพิธราชธรรมสำคัญอย่างไร

ทศพิธราชธรรมนี้ บางครั้งก็เรียกธรรมราชา หรือราชาธรรม บางตำนานก็เรียกกุศลกรรมบถ 10 บางตำนานก็เรียกธรรมเท่านั้น ในตำนานมูลศาสนาว่า “...กุศลธรรม

ทั้งหลาย 10 นี้ นักปราชญ์เจ้าทั้งหลายกล่าวว่าเป็นจารีตแห่งท้าวพระยามาแต่ก่อน...” [10]

การที่กษัตริย์ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จะนำมาซึ่งความสงบสุขของประชาชนและบ้านเมือง ดังที่ปรากฏในจามเทวีวงศ์ว่า “...จำเดิมแต่กาลนั้นมา พระเจ้ามหันตยศได้ครอบครองสมบัติสิริราชสมบัติทั้งสิ้น ด้วยพระองค์เอง มิให้กำเริบราชาธรรมทั้งสิบประการ ทรงพระราชาทานโอวาทสั่งสอนประชุมชนในพระราชอาณาเขตหริภุญไชยนคร ไม่ให้เสื่อมสูญจากกุศลธรรม ส่วนพระองค์เองกำจัดอคติธรรมเสีย ทรงสมาทานอยู่แต่ในคดีธรรม พระองค์นับถือพระฤาษีเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง แลมีความเคารพในบุคคลผู้ประพฤติในธรรม พระองค์หาพระโรคาพาธมิได้ สมบูรณ์ไปด้วยความสุข มีพระราชบุตรพระราชธิดาเจริญยิ่ง เทพเจ้าทั้งหลายก็อภิบาลรักษาพระองค์ เพราะเหตุฉะนั้นพระองค์ครอบครองสิริราชสมบัติอยู่ถึงแปดสิบปี ก็เสด็จสวรรคตไปบังเกิดในเทวโลกด้วยบุญกรรมที่พระองค์ได้กระทำแล้วนั้น...” [11]

ทว่าหากกษัตริย์องค์ใดไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จะนำความเดือดร้อนมาสู่กษัตริย์ ประชาชน และบ้านเมือง ผลร้ายที่สุดทำให้บ้านเมืองนั้นล่มสลาย วงศ์กษัตริย์สูญสิ้น ดังปรากฏในตำนานมูลศาสนาว่า “...ถ้าหากว่าพระยาองค์ใดมาเสวยราชสมบัติในพระนครอันนี้ ประกอบได้ด้วยอธรรมไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมนั้น อาณาประชาราษฎรจะเดือดร้อน เสื่อมถอยจากทรัพย์สมบัติ อดอยากไปด้วยประการต่าง ๆ ...” [10] ในจามเทวีวงศ์ ว่า “...เมื่อพระราชาผิดธรรมมีอยู่ในประเทศใด อุบาทว์ทั้งหลายก็ย่อมมีขึ้นในประเทศนั้น..” [11] ชินกาลมาลีปกรณ์ ว่า “...เมืองรันนปุระให้ฉิบหายด้วยความอยุติธรรม ตัดสินคดีตีลูกแม่...” [12]

ทศพิธราชธรรมนี้ มิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติสำหรับกษัตริย์เท่านั้น ทว่ายังหมายถึงพันธะที่ชนชั้นปกครองต้องอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งการสร้างถาวรวัตถุและการเกื้อกูลสงฆ์ ตลอดจนถึงเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การธำรงความยุติธรรมในสังคม

ความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ

พระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้า เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเรียกพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นศาสนสถานสำคัญของเมือง เมื่อกษัตริย์ล้านนาขึ้นครองราชย์พระองค์จะต้องเดินทางไปนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์เสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง เช่น ที่ปรากฏในตำนานเมืองหิรัญนครเงินยางว่า การขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยตุงของลวจังกราชเมื่อแรกขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหิรัญนครเงินยาง

เป็นเหตุให้บ้านเมืองสงบสุขร่มเย็น ดังว่า “...ท่านก็ขึ้นนมัสการพระเจดีย์ คือ ภูเขาธง (คือ ดอยตุง) ทุกปีมิได้ขาด ท่านก็บังคับให้พวกทำมีละ คือ ผู้รักษาพระเจดีย์ 500 คน อยู่รักษาพระเจดีย์ตามประเพณีมาแต่ก่อน บ้านเมืองก็ย่อมมีความเจริญสุขทุกเมื่อ...” [2]

พุทธประสงค์ที่ปรารถนาให้เหล่าชนได้สักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุภายหลังการปรินิพพาน เพื่อประโยชน์และความสุขของผู้บูชา [13] เป็นเหตุให้เกิดมีตำนานเกี่ยวกับการเดินทางไปประทานพระเกศาธาตุหรือพระบาทในเมืองต่าง ๆ โดยการเสด็จของพระพุทธเจ้า อาทิ ในตำนานสิงหนวัติกุมาร ได้แสดงเหตุการณ์ในพรรษาที่ 20 (60 ปีก่อนพุทธศักราช) ที่พระพุทธเจ้าเสด็จมายังดอยสามเส้า (ดอยตุง) และทรงพุทธพยากรณ์ว่าภายหน้าดอยสามเส้าจะเป็นสถานที่ประดิษฐานมหาสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น หรือในผูกที่ 1 ของตำนานพระเจ้าเลียบโลก ที่เล่าเรื่องเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย มุ่งสู่เมืองลี้ อาณาจักรหริภุญชัย จากนั้นเสด็จเมืองอภินวนคร (เชียงใหม่) เมืองฝาง เมืองเชียงดาว แล้วเสด็จไปอาณาจักรสิบสองปันนา เมืองแสนหวี ต่อไปเมืองหนองแส เสด็จกลับกรุงโกสัมพีโดยผ่านลุ่มแม่น้ำสาละวิน อาณาจักรหงสาวดี เสด็จดอยเวภารบรรพต (รังรุ้ง) อันเป็นรอยต่อเขตแดน 3 อาณาจักร ได้แก่ กรุงโกสัมพี หริภุญชัย และเมืองแพรหลวง ต่อจากนั้นจึงเสด็จกลับเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ในประเทศอินเดีย การเสด็จไปเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า เป็นไปเพื่อประทานพระเกศาธาตุและพระบาท เช่นเดียวกับเนื้อหาในผูกที่ 8-9 ของตำนานพระเจ้าเลียบโลก ที่แสดงผ่านการเดินทางไปยังเมืองเขมรัฐ (เชียงตุง) เมืองเพียะ (พยาก) ตอนเหนือสุดของเมืองเชียงราย เชียงแสน ข้ามแม่น้ำกกเข้าเมืองเชียงราย ต่อไปเมืองพะเยา เมืองลำปาง สู่เมืองน่าน แพร่ ฮอด ลี้ เมืองหริภุญชัย เชียงใหม่ และเชียงดาว เป็นต้น

ดินแดนต่าง ๆ ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกนี้ แสดงนัยสำคัญของความสัมพันธ์ของเมืองและผู้คนในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธศาสนาได้แพร่กระจายเข้าไปถึงแล้วในต้นพุทธศตวรรษที่ 21-22 อันเป็นระยะเวลาแห่งการจดจารตำนานเรื่องนี้

ภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์รูปสำคัญจะเป็นผู้นำพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานตามเมืองต่าง ๆ ตามพุทธทำนาย โดยมอบให้กษัตริย์เมืองนั้น ๆ นำไปประดิษฐานในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมือง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่บนภูเขาสูง ตำนานล้านนาได้อธิบายคำทำนาย ว่าบ้านเมืองใดเหมาะสมกับการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุหรือไม่ โดยหากเมื่ออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุแสดงให้กษัตริย์เมืองนั้นแล้ว พระบรมสารีริกธาตุกระทำพุทธนิหารปรากฏให้เห็น เป็นสัญลักษณ์แสดงว่าบ้านเมืองนั้นเป็นสถานที่เหมาะสมกับการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุองค์นั้น แต่หากไม่แสดงพุทธนิหารใดมีนัยว่าบ้านเมืองนั้น ไม่ใช่สถานที่อันควรจะประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ดังปรากฏเรื่องราวในตำนานพระธาตุดอยสุเทพ ที่พระสุมนแสดงพระบรมสารีริกธาตุให้กษัตริย์เมืองสุโขทัย ปรากฏว่าพระบรมสารีริกธาตุไม่แสดงพุทธานิหารต่างออกไปจากเมื่อพระสุมนแสดงพระบรมสารีริกธาตุให้กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ ดังว่า "...แลมหาสุมนเจ้ามาสู่เมืองสุโขไทยแล้วก็บูชาสักการะมากนัก แล้วก็สรงธาตุพระพุทธเจ้า ๆ ก็บ่กระทำปาฏิหาริย์แก่พระยาสักอัน เหตุว่าเมืองสุโขไทยบ่เป็นที่ฐาปนาธาตุพระพุทธเจ้าองค์ประเสริญแล..." [14]

จากตำนานการแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาผ่านพระบรมสารีริกธาตุในเมืองต่าง ๆ ของล้านนา ได้นำมาสู่ประเพณีการนับถือพระบรมสารีริกธาตุของชาวล้านนาในปัจจุบัน ในการเดินทางไปนมัสการพระบรมธาตุ หรือพระบาทในดินแดนพระพุทธศาสนาเถรวาทในเมืองต่าง ๆ ตลอดจนถึงการไปนมัสการพระธาตุประจำปีเกิด อาทิ ข้อความในพระเจ้าเลียบโลกผูกที่ 1 ที่ได้กล่าวถึงพระญามังรายเดินทางไปนมัสการพระบาทรังรุ้งเป็นต้น

นอกจากพระบรมสารีริกธาตุจะเป็นสัญลักษณ์ของการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาในเมืองต่าง ๆ ยังเป็นสัญลักษณ์ของการสูญสิ้นไปของพระพุทธศาสนาในเมืองนั้น ๆ ด้วยที่เรียก ธาตุอันตรธาน ปรากฏเรื่องราวในปัญจอันตรธาน หรือการอันตรธาน 5 อย่าง

ธาตุอันตรธาน หมายถึง การเสื่อมสูญของผู้ที่จะกระทำการสักการบูชาพระอัฐิหรือพระบรมสารีริกธาตุ แสดงลำดับขั้นตอนการสูญไปดังนี้

ขั้นแรกพระบรมสารีริกธาตุที่ไม่ได้รับการสักการบูชา ก็จะเสด็จไปสู่ที่ที่ยังมีการสักการบูชาอยู่ เมื่อเวลาผ่านไปไม่มีการสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุในที่ทั้งปวง พระธาตุทั้งหลายในลังกาทวีปจะมารวมกันแล้วเสด็จไปสู่มหาเจดีย์ จากมหาเจดีย์ไปสู่นาคเจดีย์ไปสู่โพธิบัลลังก์แห่งเดียว และจะมาประชุมกันที่ต้นพระศรีมหาโพธิ แล้วรวมเป็นพุทธรูปของพระองค์ แสดงพุทธสรีระแล้วนั่งขัดสมาธิ ณ โพธิบัลลังก์ แล้วจึงกระทำปาฏิหาริย์แสดงเหมือนในวันแสดงยมกปาฏิหาริย์ หลังจากนั้นเปลวไฟก็จะลุกไหม้พระสรีระธาตุที่ประกอบเป็นพุทธรูปเหล่านั้นพุ่งขึ้นไปถึงพรหมโลก แม้พระธาตุเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดก็ถูกไหม้สิ้นไป เมื่อนั้นจึงถึงกาลแห่งธาตุอันตรธาน

ในบริบทนี้ พระบรมสารีริกธาตุจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งการเสื่อมสลายไปของพระพุทธศาสนาในเมืองต่าง ๆ

สรุปได้ว่า พระบรมสารีริกธาตุถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการเกิดขึ้นของเมืองสำคัญในล้านนา การมีอยู่ของพระบรมสารีริกธาตุในเมืองต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ก่อเกิดประเพณีการบูชาพระธาตุและการเดินทางไปนมัสการ

พระธาตุเจดีย์ตามเมืองต่าง ๆ และการสิ้นสูญไปของพระบรมสารีริกธาตุ เป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสลายไปของพระพุทธศาสนาในเมืองนั้น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน

พระบรมธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่เมืองบนที่ราบเชียงแสน คือ องค์ใด

ตำนานบ้านเมืองบนที่ราบเชียงแสน ระบุอย่างชัดเจนว่า พระธาตุดอยตุง คือ พระบรมธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่เมืองบนที่ราบเชียงแสน ประวัติพระธาตุดอยตุงสัมพันธ์กับประวัติการสร้างเมือง และประวัติการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ และเมืองหิริรัญนครเงินยาง โดยเฉพาะเมืองหิรัญนครเงินยางนั้น ดอยตุงมีฐานะเป็นที่อยู่ดั้งเดิมของต้นวงศ์ลวจังกราช ปฐมกษัตริย์ของเมืองด้วย

ด้วยเหตุนี้ เมื่อกษัตริย์องค์ใดขึ้นปกครองเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ หิรัญนครเงินยาง หรือเมืองเชียงแสน รวมถึงเมืองเชียงใหม่ ต้องเสด็จไปนมัสการพระธาตุดอยตุง เพื่อความเป็นสิริมงคลของบ้านเมือง ดังว่า “...ตั้งแต่มังรายก็เวนมิลักขุ 500 ครัวไว้อุปถากมหาธาตุเจ้าสืบราชประเวนีมาดั่งนี้ แรกแต่พระยาครามเสวยราชสมบัติบังเกิดด้วยปสาทสัทธาในวรชินธาตุเจ้าก็จิ่งสดับ จตุรงคเสนามีสัพพบูชาปการนบัวรมวนแล ก็สเด็ดลีลามาไหว้วรชินธาตุเจ้า ก็อุปถากตามราชสัทธาแล้วก็เวนมิลักขุ 500 ครัวเรือนไว้อุปถากมหาธาตุ และเขตด้านสามพันวารอดชู่ก้ำด้วยราชประเวณี เรียงนั้นไปพายหน้ามาเถิงพระยาแสนภู และพระยาคำฟู พระยาผายู พระยาเจ็ดพันตู พระยามหาพรหม พระยาโลกตรา (พระยากือนา) พระยาแสนเมืองมา กสัตรามหาราชสืบประเวนีก็มีดั่งนี้ กสัตรามหาราชชื่อกือนาเสวยสมบัติไนนพบุรีแล้ว มีสกลเสนาเปนบริวาร มีเครื่องบูชาขึ้นไหว้วรชินธาตุเจ้าก็อุปถากตามราชยส แล้วปงราชอนุญาตอาชญาทานคามเขต 3 พันวารอดชู่ก้ำแล้ว ก็เวนมิลักขุ 500 ครัวเปนทานหยาดน้ำไว้สันนี้ ...เรียงนั้นไปพายหน้าพระยาลการาช (พระยาติโลกราช) ได้เสวยราชามบัติไนนครพิงไชย ก็บรมวนยังประเวณีจิ่งจักแต่งเครื่องบูชาพร้อมแล้วทังมวนกับคัมภีร์มาไว้สักการบูชามหาธาตุเจ้าคัมภีร์หนึ่งไว้หื้อเปนที่ตั้งตำนาน ตราหลาบเงิน ก็เวนมิลักขุ 500 คน และไร่นาคามเขตด้านละสามพันวารอดชู่ก้ำแล...” [8]

เนื้อหาในตำนานข้างต้น ได้สะท้อนความสำคัญของพระธาตุดอยตุงในฐานะเจดีย์สำคัญของเมืองบนที่ราบเชียงแสน

ประวัติพระธาตุดอยตุงสัมพันธ์กับเรื่องราวเมืองบนที่ราบเชียงแสนอย่างไร

ประวัติพระธาตุดอยตุง เล่าถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าที่ดอยสามเส้า พร้อมบริวาร 500 องค์ ครั้งนั้นพระพุทธองค์ประทับนั่งบนก้อนหินก้อนหนึ่ง ที่มีสัณฐานดังมะนาวผ่าครึ่งบนดอยปู่เจ้า พร้อมทำนายว่าเมืองนี้ (เมืองเชียงแสน) จะเป็นที่ตั้งศาสนาไปตราบเท่า 5000 ปี เมื่อตถาคตนิพพานไปแล้ว จักเป็นสถานที่ไว้สรีรธาตุดูกด้ำมีดเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้าด้านซ้าย) พระมหากัสสปเถรจะเอามหาธาตุนี้มาบรรจุไว้ที่ผาก้อนนี้ ภายหลังสมัยพระยาอชุตราชครองเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหวัติใน พ.ศ. 1 พระองค์ได้รับพระบรมธาตุดูกด้ามมีดก้ำซ้ายกับธาตุทั้งปวง 500 องค์ จากพระมหากัสสปเจ้าตามพุทธทำนาย จึงนำพระบรมสารีริกธาตุทั้งหมดมาประดิษฐานบนดอยสามเส้า

พระมหากัสสปะอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุธาตุตั้งเหนือหินก้อนหนึ่ง พระธาตุก็จมลงในหิน ลึกลงไป 8 ศอก พระยาอชุตราชได้อยู่อุปัฏฐากพระบรมสารีริกธาตุพร้อมพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้งนั้นได้เรียกปู่เจ้าลาวจก ย่าเจ้าลาวจกมา แล้วให้ทองคำ 1,000 เพื่อซื้อที่ดินให้เป็นของพระธาตุเจดีย์ ด้านละ 3000 วา ให้ชาวป่ามิลักขุทั้งหลาย 500 คนอยู่อุปัฏฐากพระธาตุ จากนั้นพระมหากัสสปะอธิฐานตุงยาว 7000 วา กว้าง 5000 วา บูชาพระธาตุ ตั้งแต่นั้นจึงเรียกดอยปู่เจ้านี้ว่า ดอยตุง ต่อมาสมัยพระมังรายนราช ราว พ.ศ. 100 มหาวชิรโพธิเจ้าและพระอรหันต์อื่น ๆ กับฤาษี 500 ตน ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุอีกจำนวน 150 องค์ มาประดิษฐานซ้อนลงไป ลึก 6 ศอก เหนือพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานในครั้งแรก จากนั้นพระมังรายนราชจึงได้สร้างเจดีย์ครอบไว้

จากเนื้อหาในตำนานทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุดอยตุงกับเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติและเมืองหิรัญนครเงินยาง ในฐานะเป็นเจดีย์ที่เก่าที่สุดซึ่งถูกสถาปนามาตั้งแต่ พ.ศ. 1 บนภูเขาสูงนอกเมือง โดยการสถาปนาเจดีย์เกิดขึ้นในสมัยเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เกี่ยวข้องกับการสถาปนากษัตริย์ในราชวงศ์หิรัญนครเงินยาง คือ ปู่เจ้าลาวจกที่ต่อมาเป็นลวจักราชครองเมืองหิรัญนครเงินยางใน พ.ศ. 1181 และเกี่ยวข้องกับคติการสืบเชื้อสายพระยาสมันตราช ทางสายธรรมตามที่ได้อธิบายได้ก่อนหน้านี้แล้ว

พระธาตุดอยตุงตั้งอยู่บนภูเขาทางทิศใต้ของภูเขาสามลูกที่เรียงติดกัน ซึ่งรู้จักกันในปัจจุบันว่าดอยนางนอน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในตำนานเรียกดอยนางนอนว่า ดอยสามเส้า หรือดอยดินแดง เป็นที่อยู่ของบรรพชนตระกูลลาวจกหรือลวจังกราชปฐมกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยาง ภูเขาลูกที่อยู่ทางทิศเหนือนั้น ชื่อภูเขาท่า ลูกที่อยู่ตอนกลางชื่อภูเขาย่าเจ้า เพราะเป็นที่อยู่ของย่าเจ้าลาวจก

ส่วนลูกที่อยู่ทางใต้ เรียกว่าภูเขาปู่เจ้า เพราะเป็นที่อยู่ของปู่เจ้าลาวจก ที่เชิงดอยเป็นตลาดค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชนบนพื้นที่สูงกับชนในที่ราบ เรียก เมืองไร่เมืองบวบ

เมื่อพิจารณาพื้นที่ตั้งพระธาตุอันห่างจากตัวเมืองเชียงแสนถึง 10 กิโลเมตร ศรีศักร วัลลิโภดม [15] ให้ความเห็นว่า ที่สร้างเจดีย์สำคัญนอกเมืองนั้น เป็นไปเพื่ออำนวยสะดวกในการเดินทางมานมัสการของผู้คนต่างบ้านเมือง และเพื่อป้องกันเหตุร้ายในเมือง ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าที่ตั้งของพระธาตุดอยตุงอาจอยู่ในพื้นที่กลางอันเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองต่าง ๆ บนที่ราบเชียงแสนก็ได้ ซึ่งทำให้ผู้คนทุกเมืองสามารถเดินทางมานมัสการพระธาตุดอยตุงได้เสมอกัน และพื้นที่กลางนี้คงเคยเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชนพื้นเมืองมาก่อน เมื่อชนพื้นเมืองรับพระพุทธศาสนาหรือเมื่อพระพุทธศาสนาจากภายนอกเข้าไปถึงดินแดนโบราณ จึงมีการสร้างสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น เจดีย์ พระบาท พระพุทธรูป แทนที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ของชนพื้นเมืองเดิม เป็นไปตามที่ปรากฏในเนื้อหาตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่พบว่า พระธาตุดอยตุงเป็นเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยม เรียงคู่กัน 2 องค์ บนฐานเดียวกัน รูปแบบนี้เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ได้รับการบูรณะในสมัยครูบาศรีวิชัย พ.ศ. 2470 ก่อนจะถูกครอบด้วยเจดีย์ทรงปราสาทตามการออกแบบของ จิตต์ บัวบุศย์ ใน พ.ศ. 2516 ต่อมาใน พ.ศ. 2549 กรมศิลปากรได้ดำเนินงานโบราณคดีที่วัดพระธาตุดอยตุง ได้สันนิษฐานว่าเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยมองค์เดิมนั้น สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยพระญากือนา ในพุทธศตวรรษที่ 21 ในการบูรณะครั้งนั้น กรมศิลปากรได้ถอดเจดีย์องค์นอกแบบปราสาทออก ให้ปรากฏเป็นเจดีย์องค์เดิมที่ถูกครอบไว้ด้านใน [16]

พระบรมธาตุเจดีย์องค์อื่นบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนมีที่ใดบ้าง

ทั้งนี้ในตำนานยังได้ระบุพระธาตุองค์อื่น ๆ ทั้งในเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เมืองไชยนารายณ์หรือเมืองสุวรรณโคมคำเดิม และเมืองเชียงแสนด้วย จำแนกได้ดังนี้

(1) เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ นอกจากพระยาอชุตราชจะสถาปนาพระธาตุดอยตุงแล้ว พระองค์ยังได้สถาปนาพระธาตุเจดีย์ดอยกู่แก้ว ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเชียงแสน ใน พ.ศ. 2 เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุส่วนตาและพระบาทด้านขวา ต่อมาใน พ.ศ. 280 พระองค์ยังได้สร้างพระบรมธาตุช้างมูบบนดอยช้างมูบ ทางทิศตะวันตกของดอยตุง บรรจุพระบรมธาตุจากเมืองราชคฤห์ 15 องค์ เท่ามอนหมากถั่วแดง 5 องค์ เท่าเม็ดข้าวสารหักครึ่ง 5 องค์ เท่าพรรณผักกาด 5 องค์ ที่สุรเทพาฤาษีอัญเชิญมา สมัยพระองค์เจ้าเว้า สร้างพระบรมธาตุดอยเวาหรือดอยเว้า ใน พ.ศ. 295 และสมัยพระเจ้าพรหม สร้างพระบรมธาตุจอมกิตติ

ใน พ.ศ. 924 ประดิษฐานพระมหาธาตุกระดูกหน้าผาก ที่พุทธโฆษาจารย์นำมาจากลังกา รวมทั้งสิ้น 5 องค์

(2) เมืองไชนารายณ์หรือเมืองสุวรรณโคมคำเดิม มีเจดีย์จอมทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พุทธโฆษาจารย์นำมาจากลังกาใน พ.ศ. 924 ครั้งเดียวกับที่สร้างพระบรมธาตุจอมกิตติ

ในตำนานยังปรากฏเจดีย์ที่พระเจ้าแว่นและพระเจ้าแก้วสร้าง (ไม่ปรากฏชื่อและที่ตั้ง) เจดีย์ที่วัดป่าดักหลวงหัวดอน วัดภูกวาว วัดโพธิ์ศรี วัดศรีนาง วัดป่าดักน้อย วัดสอยฟ้า วัดหมากปิงหลวง วัดบุพพลา วัดหางดอน วัดสร้อยหลาก วัดเรือนแก้ว วัดแจงไคร่ วัดแว่นแก้ว วัดโคมคำ วัดหาดนางแสน วัดงิ้วเพร้า วัดเชียงยืน วัดหาดฮ่อ วัดเชียงลาว วัดยางทราย วัดผาหงอ เป็นต้น เจดีย์ในวัดทั้งหมดนี้ไม่ทราบที่ตั้ง เพราะตั้งอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ยังไม่มีการสำรวจทางโบราณคดีแต่อย่างใด

(3) เมืองเชียงแสน ตามที่ปรากฏในพงศาวดารภาคที่ 61 [2] ระบุว่า วัดภายในเมืองเชียงแสน มี 75 วัด ภายนอกเมืองเชียงแสนมี 66 วัด รวม 141 วัด ในจำนวนนี้มีวัดสำคัญที่ประดิษฐานเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ดังนี้ วัดพระบรมธาตุจอมกิตติ วัดแจ้งสีบุญเรือง วัดป่าสัก วัดบุญยืน วัดพระแก้ว (เกาะดอนแท่น ไม่ทราบที่ตั้ง) วัดพระคำ (เกาะดอนแท่น ไม่ทราบที่ตั้ง) วัดพระครู (ไม่ทราบที่ตั้ง) วัดป่าตาล (เกาะดอนแท่น ไม่ทราบที่ตั้ง) วัดคว้าง วัดพระเจ้าล้านทอง วัดอาทิตย์แก้ว (วัดอาทิต้นแก้ว หมายถึงวัดลำดับแรก) วัดสมภาร (ไม่ทราบที่ตั้ง) และวัดพระยืน รวม 12 องค์ ไม่นับพระบรมธาตุจอมกิตติที่สร้างมาตั้งแต่สมัยเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหวัติ

สรุปได้ว่า บนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน มีพระบรมธาตุเจดีย์อื่น ๆ นอกจากพระบรมธาตุดอยตุง จำนวนทั้งสิ้น 18 องค์ แบ่งเป็นในเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหวัติ จำนวน 5 องค์ ในเมืองไชนารายณ์หรือเมืองสุวรรณโคมคำเดิม มีจำนวน 1 องค์ในเมืองเชียงแสน มีจำนวน 12 องค์ ที่ไม่ทราบที่ตั้งมี 5 องค์ แจกแจงในรูปแบบตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 พระบรมธาตุเจดีย์ในเมืองต่าง ๆ บนที่ราบเมืองเชียงแสน

กษัตริย์	เมือง	พระบรมธาตุเจดีย์	ที่ตั้ง	พ.ศ. สร้าง	บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
พระยาอชุตราช	เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ	พระธาตุดอยตุง	อ.แม่สาย จ.เชียงราย	1	พระมหากัสสปเจ้า ได้นำพระบรมธาตุดูกด้ามมีดก้ำซ้าย กับธาตุเจ้าทั้งปวง 500 องค์ พระบรมธาตุดูกด้ำมีดและเกศธาตุ ทันตธาตุ เกศาธาตุ
พระมังรายนราช	เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ			100	มหาวชิรโพธิเจ้าและอรหันต์อื่น ๆ กับฤาษี 500 ตน นำพระบรมสารีริกธาตุจำนวน 150 พระองค์ อธิษฐานให้จมในก้อนหิน พระมังรายนราชสร้างเจดีย์กวม สุรเทโวฤาษีนำมาจากเมืองราชคฤห์ จำนวน 50 องค์
พระยาอชุตราช	เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ	พระบรมธาตุดอยกู่แก้ว ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเชียงแสน	ต.จันจว้าใต้ อ.แม่จัน จ.เชียงราย	2	มหากัจจายนเถรเจ้าได้อัญเชิญธาตุกระดูกตา ตีนพระพุทธเจ้าก้ำขวา
		พระบรมธาตุดอยช้างมูบ ทางทิศตะวันตก ของพระธาตุดอยตุง	อ.แม่สาย จ. เชียงราย	280	สุรเทพาฤาษี นำพระบรมธาตุจากเมืองราชคฤห์ 15 องค์ เท่ามอนหมากถั่วแดง 5 องค์ เท่าเม็ดข้าวสารหักครึ่ง 5 องค์ เท่าพรรณผักกาด 5 องค์
พระองค์เจ้าเว้า	เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ	พระบรมธาตุดอยเวา	อ.แม่สาย จ.เชียงราย	295	

ตารางที่ 1 พระบรมธาตุเจดีย์ในเมืองต่าง ๆ บนที่ราบเมืองเชียงแสน (ต่อ)

กษัตริย์	เมือง	พระบรมธาตุเจดีย์	ที่ตั้ง	พ.ศ. สร้าง	บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
พระเจ้าพรหม	เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ	พระบรมธาตุจอมกิตติ	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	924	พุทธโฆษาจารย์นำพระมหาธาตุกระดูกหน้าผากจากลังกามายังเมืองโยนก บรรจุไว้บนดอยน้อย (ดอยจอมทอง) ประดิษฐานธาตุกระดูกแขนขวา กับพระเกศาธาตุ
พระเจ้าพรหม	เมืองไชยนารายณ์ (เมืองสุวรรณโคมคำเดิม)	พระบรมธาตุจอมทอง	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ไม่ทราบที่ตั้ง)	924	พุทธโฆษาจารย์ได้นำพระมหาธาตุกระดูกหน้าผากจากลังกามายังเมืองโยนก
พระยาแสนภู	เมืองเชียงแสน	วัดแจ้งสีบุญเรือง (ไม่ปรากฏเจดีย์)	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	1832	บรรจุพระบรมธาตุเจ้า 60 พระองค์
พระยาแสนภู	เมืองเชียงแสน	วัดป่าสัก	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	1828	บรรจุพระบรมธาตุกระดูกตาตีนก้ำขวาแห่งพระพุทธเจ้าใหญ่เท่าเม็ดถั่วเขียวจากเมืองปาฏลีบุตร
ท้าวมหาพรหม	เมืองเชียงแสน	วัดบุญยืน	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	1909	พระบรมสารีริกธาตุ 350 องค์ ธาตุพระอรหันต์ 330 องค์
ศิริวังโสมหาเถรเจ้า	เมืองเชียงแสน	วัดพระแก้ว	เกาะดอนแท่น	1925	พระบรมสารีริกธาตุ 458 องค์

ตารางที่ 1 พระบรมธาตุเจดีย์ในเมืองต่าง ๆ บนที่ราบเมืองเชียงแสน (ต่อ)

กษัตริย์	เมือง	พระบรมธาตุเจดีย์	ที่ตั้ง	พ.ศ. สร้าง	บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
พระยาศรีรัชฎเงินกอง	เมืองเชียงแสน	วัดพระครู	ไม่ทราบที่ตั้ง	1950	บรรจุพระบรมธาตุมัทลุง
พระมหายานมงคลเถร	เมืองเชียงแสน	วัดป่าตาลดอนแท่น	เกาะดอนแท่น	1965	บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 150 พระองค์
พญาติโลกราชและหมื่นกวงเชียงแสน	เมืองเชียงแสน	วัดคว้าง	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	2022	บรรจุกระดูกหน้าผากและพระบรมธาตุย่อย 160 องค์ ธาตุอรหันต์ 360 องค์
พระยาศรีรัชฎเงินกอง	เมืองเชียงแสน	วัดพระเจ้าล้านทอง	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	2032	บรรจุพระบรมธาตุหัวใจ
พระยาศรีรัชฎเงินกอง	เมืองเชียงแสน	วัดพระคำ	เกาะดอนแท่น	2034	พระบรมสารีริกธาตุ 450 องค์
พระเมืองแก้ว	เมืองเชียงแสน	วัดอาทิต้นแก้ว	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	2049	เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุย่อย 868 องค์
หมื่นสมภาร	เมืองเชียงแสน	วัดสมภาร	ไม่ทราบที่ตั้ง	2070	เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุมัชฌิมา 5 องค์
พระยาหลวงไชยชิต	เมืองเชียงแสน	วัดพระยืน	อ.เชียงแสน จ.เชียงราย	2181	พระบรมธาตุย่อย 1440 องค์

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) อธิบายการตั้งบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน (2) ศึกษาความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ และ (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร ใช้เอกสารหลัก ได้แก่ ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน ตำนานพระธาตุดอยตุง และตำนานพระเจ้าเลียบโลก ทั้งยังได้ลงสำรวจเมืองเชียงแสนเพื่อตรวจสอบข้อมูลในตำนานด้วย ผลการวิจัยมีดังนี้

1) ประเด็นการตั้งบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนพบว่า เมืองบนที่ราบเชียงแสน ประกอบด้วย เมืองสุวรรณโคมคำ เมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เมืองหิรัญนครเงินยาง และเมืองเชียงแสน ทั้งสี่เมืองเกิดขึ้นและล่มสลายต่อกันไปเป็นลำดับ เรียงกันไปตามลำดับเวลาในการอุบัติของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ สมัยภัทรกัป สำหรับความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์และการสิ้นสูญของวงศ์กษัตริย์แต่ละเมืองเกี่ยวข้องโดยตรงกับคติพระพุทธศาสนาเรื่องพระมหาสมันตราช เฉพาะการล่มสลายของเมือง ยังเกิดขึ้นจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ กษัตริย์ไม่ปกครองบ้านเมืองด้วยหลักทศพิธราชธรรม และมีพฤติกรรมละเมิดธรรมเนียมกฎเกณฑ์โบราณ

2) ประเด็นความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุพบว่า พระบรมสารีริกธาตุเป็นสัญลักษณ์แห่งการเกิดขึ้น การคงอยู่ และการเสื่อมสลายไปของพระพุทธศาสนาในเมืองต่าง ๆ

3) ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมธาตุเจดีย์กับบ้านเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนพบว่า พระบรมธาตุอันเป็นหลักสำคัญของบ้านเมืองบนที่ราบเชียงแสน ได้แก่ พระธาตุดอยตุง การสถาปนาพระธาตุดอยตุงนั้น เริ่มตั้งแต่สมัยเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เกี่ยวข้องกับการขึ้นครองราชย์อันชอบธรรมตามคติพระมหาสมันตราชทางธรรมของกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยาง โดยเมื่อสถาปนาแล้ว พระธาตุดอยตุงก็เป็นที่เคารพสักการะของกษัตริย์ในเมืองบนที่ราบเชียงแสน มาจนกระทั่งสมัยราชวงศ์มังรายปกครองล้านนา นอกจากนี้ ยังปรากฏพระบรมธาตุเจดีย์อีกจำนวน 18 องค์ ในเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ เมืองไชยนารายณ์หรือเมืองสุวรรณโคมคำเดิม และเมืองเชียงแสน ในจำนวนนี้ ไม่ทราบที่ตั้งจำนวน 5 องค์ และพระบรมธาตุเจดีย์ทั้งหมดถูกสถาปนาขึ้นโดยกษัตริย์ทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการทำวิจัยเรื่องการสำรวจวัดพระบรมธาตุในเอกสารโบราณล้านนาอื่น ๆ นอกเหนือจากตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานเมืองโยนกนาคพันธ์สิงหนวัติ ตำนานเมืองหิรัญนครเงินยาง ตำนานดอยทุง (ดอยตุง) เชียงแสน และตำนานพระเจ้าเลียบโลก

2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับโบราณสถานในเมืองเชียงแสนทั้งหมด

3. ควรมีการทำวิจัยเรื่องเมืองสุวรรณโคมคำ ที่ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

คำขอบคุณ

งานวิจัยนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2559

เอกสารอ้างอิง

[1] ศิริพงษ์สมวรรณ. (2547). **การหาอายุของกำแพงเมืองเชียงแสนโบราณด้วยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซ็นท์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาฟิสิกส์ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[2] กรมศิลปากร. (2516). **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61**. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

[3] ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตร และฉัตรลดา สินธุสอน. (2555). **เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน**. เชียงใหม่: สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่.

[4] อุษณีย์ ธงไชย. (2540). **จารึกและตำนาน หลักฐานที่สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์**. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[5] สรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พลับลิชชิ่ง จำกัด.

[6] นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[7] กรมศิลปากร. (2512). **ประชุมตำนานภาคที่ 72**. พระนคร: คุรุสภา.

[8] กรมศิลปากร. (2475). **ประชุมตำนานพระธาตุ เล่ม 1.** พระนคร: พานิชสุภผล.

[9] พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2552). “ความหมายของตำนานพระธาตุเจ้าดอยตุง” **พระธาตุเจ้าดอยตุง: บันทึกว่า ด้วยการอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ถาวรกิจการพิมพ์.

[10] พระพุทธญาณ และพระพุทธพุกาม**.** (2519). **ตำนานมูลศาสนา**. กรุงเทพฯ: พระจันทร์.

[11] พระโพธิรังสี. (2519). **จามเทวีวงศ์ตำนานเมืองหริภุญไชย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสาร ประวัติศาสตร์.

[12] พระรัตนปัญญา. (2518). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. กรุงเทพฯ: บำรุงนุกูลกิจ.

[13] มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 11**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

[14] กรมศิลปากร.(2510). **ประชุมตำนานพระธาตุ เล่ม 2**. พระนคร : พระจันทร์.

[15] ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). **ความหมายของพระบรมธาตุ ในอารยธรรมสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

[16] กรมศิลปากร. (2552). **พระธาตุเจ้าดอยตุง: บันทึกว่าด้วยการอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ถาวรกิจการพิมพ์.

การค้าข้าวข้ามรัฐของคนไทยมุสลิมในบริบทชายแดนไทย - มาเลเซีย (พ.ศ.2489 - พ.ศ.2554)

Cross-Border Rice Trade of Thai - Muslim in The Context of Thailand and Malaysia Border (2489 B.E. - 2554 B.E.)

พรพันธุ์ เขมคุณาศัย[1] และกรุณา แดงสุวรรณ[2]
Pornpan Khemakhunasai[1] and Karuna Dangsuwan[2]

[1] รศ.ดร., สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000
[2] ผศ., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา 90000
[1] Assoc. Prof. Dr., Programs in Thai Language Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000
[2] Asst. Prof. Dr., Programs in Educational Administration Faculty of Education Songkhla Rajabhat University, Songkhla, 90000

บทคัดย่อ

ผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย มีความสัมพันธ์ร่วมกันมานานก่อนที่พรมแดนรัฐชาติจะเกิดขึ้น หลังจากสยามโอนรัฐกลันตัน เปรัค เปอร์ลิส และเคดาห์ให้แก่อังกฤษใน พ.ศ.2452 ชายแดนจึงกลายเป็นพื้นที่ปฏิบัติการต่อสู้ต่อรองทางอำนาจระหว่างคนท้องถิ่นกับภาครัฐตลอดมา นโยบายผูกขาดและรวบอำนาจการค้าข้าวเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้ราคาข้าวในประเทศเกิดความผันผวนและดิ่งลงมาก จนส่งผลให้ราคาข้าวในประเทศเพื่อนบ้านสูงกว่า 3–4 เท่า ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ขบวนการค้าข้าวนอกระบบเกิดขึ้นตามแนวพรมแดน ผู้ค้าไทยมุสลิมได้สร้างความสัมพันธ์แบบเครือข่ายอาศัยความผูกพันของคนในเครือข่าย พัฒนาความร่วมมือ และวิธีการพึ่งพาแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่าย ต่อรองกับอำนาจและกฎระเบียบของรัฐที่ควบคุมเหนือพื้นที่ชายแดน เครือข่ายเหล่านี้ช่วยให้ปฏิบัติการค้าข้าวข้ามรัฐของคนไทยมุสลิมดำเนินอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 65 ปี

คำสำคัญ: ปฏิบัติการค้าข้าวข้ามรัฐ คนไทยมุสลิม บริบทชายแดนไทย-มาเลเซีย

Abstract

People living along Thailand and Malaysia Border have developed long-term relationships prior to the setting up of state border. After the transfer of states of Kelantan, Perak, Perlis and Kedah to Great Britain in 2452 B.E., the border area has become a place for bargaining power between local people and the government. The monopoly policy and centralization of power for rice trade have led to the fluctuation and sharp drop in rice prices, resulting in the 3-4 times higher than the rice price of neighboring countries including illegal rice trade along the border area. Thai-Muslim traders build a network of trade relations from trust of people within the network and mutual dependence on each other in order to bargain with the government regulatory power over the area. These networks support rice trade of Thai-Muslim people across border for more than 65 years.

Keywords: Cross-Border Rice Trade, Thai-Muslim, Context of Thailand and Malaysia Border

บทนำ

คนไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดนราธิวาส ทำการค้ากับชุมชนชายแดนในเขตรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียมาตั้งแต่อดีต จากที่เคยค้าวัวจูงเดินข้ามแม่น้ำโก-ลก จนถึงการค้าข้าว โดยใช้แรงคนขนข้ามฟากจากฝั่งไทยไปขายยังฝั่งมาเลเซีย สายสัมพันธ์ของคนค้าข้าวทั้งสองฝั่งเชื่อมโยงถึงกันเป็นเครือข่ายทั้งในแนวลึกและแนวกว้าง ความสัมพันธ์ในแนวลึก เป็นความผูกพันทางครอบครัวและเครือญาติ ส่วนแนวกว้างเป็นความสัมพันธ์แบบมิตรสหายที่คบค้ากันมานานจนมีความเชื่อใจและไว้วางใจกัน สายสัมพันธ์ทั้งสองแบบเป็นจุดแข็งให้อาชีพค้าข้าวข้ามแดนยังคงดำรงอยู่ได้ ครั้งหนึ่งข้าวจึงเป็นสินค้าที่บ่งชี้ถึงความรุ่งโรจน์ของคนชายแดน ดังคำกล่าวของกองทัพมดคนหนึ่งว่า “คนที่นี่ถือว่าชายแดนคือศักยภาพของเรา เรื่องการค้าการขายเราไม่เป็นรองใคร” [1]

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า ‘ข้าว’ เคยเป็นสินค้าที่ช่วยให้คนไทยมุสลิมในท้องถิ่นมีอาชีพและมีรายได้ แต่หลังจากประเทศมาเลเซียประกาศให้รัฐเคดาห์เป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ และมีมาตรการส่งเสริมคุ้มครองทั้งด้านผู้ผลิต (ชาวนา) และผู้บริโภคข้าวภายในประเทศในระดับที่ค่อนข้างสูง [2] เช่น การพัฒนาระบบชลประทานและโครงสร้างพื้นฐานการเกษตร การจ่ายเงินบวกเพิ่มพิเศษเพื่อตอบแทนผลผลิตซึ่งสร้างความมั่นใจให้กับชาวนาว่าจะได้ราคาที่ยุติธรรม และการสร้างพิพิธภัณฑ์ข้าว ประจวบกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา ทำให้รัฐไทยเพิ่มมาตรการตรวจเข้มในการเดินทางผ่านแดนของประชาชน มีการปิดเส้นทางเข้าออกชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งเป็นเส้นทางธรรมชาติของชุมชนหลายจุด ส่งผลให้แรงงานรับจ้างขนข้าวข้ามแดนในฐานะอาชีพประเพณีของวัยรุ่นไทยมุสลิม ก่อนก้าวข้ามไปสู่อาชีพอื่น ๆ ต้องประสบกับความยากลำบากในการทำอาชีพนี้มากขึ้น จากเดิมที่เคยขนข้าวได้ทุกวัน ต้องลดจำนวนวันและจำนวนเที่ยวในการขนแต่ละครั้งลง ทำให้แรงงานวัยรุ่นส่วนใหญ่ซึ่งเรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษา มีรายได้ไม่เพียงพอในการเลี้ยงตนเอง ต้องดิ้นรนปรับตัว บางส่วนไปหางานทำในประเทศมาเลเซีย และบางส่วนไปเป็นสมาชิกในสังกัดของเถ้าแก่มุสลิมค้าข้าวรายย่อยในพื้นที่

การศึกษาปฏิบัติการค้าข้าวข้ามรัฐของคนไทยมลายูในบริบทชายแดนไทย-มาเลเซีย เก็บรวบรวมข้อมูลจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก ตรงกันข้ามกับชายแดนรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักมีทั้งหมด 5 กลุ่ม ประกอบด้วย เถ้าแก่หรือนายทุนย่อยในพื้นที่ กองทัพมด ผู้นำท้องที่ คนดูต้นทาง และเจ้าหน้าที่ภาครัฐในท้องถิ่น หมู่บ้านแห่งนี้

เคยเป็นตลาดนัดชายแดนที่คนทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำโก-ลก ใช้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อขายข้าวและสินค้าต่าง ๆ นอกจากนี้ ในพื้นที่กรณีศึกษา ยังคงมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มพ่อค้าข้าวรายย่อยและกองทัพมดอย่างต่อเนื่อง จนถึง พ.ศ.2554 สำหรับการอ้างอิงข้อมูลบุคคล ผู้วิจัยจะใช้นามสมมติ เพื่อปกป้องสิทธิความเป็นส่วนตัว และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการให้ข้อมูลดังกล่าว

บทความนี้ มุ่งนำเสนอความเป็นมาของการค้าข้าวในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย และปฏิบัติการค้าข้าวข้ามรัฐของคนไทยมุสลิมในบริบทชายแดนไทย-มาเลเซีย ในรอบ 65 ปี (พ.ศ.2489-พ.ศ.2554) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่หนึ่ง ยุครวบอำนาจผูกขาดการค้าข้าวโดยรัฐและการเกิดขึ้นของกองทัพมด ช่วงที่สอง ยุครุ่งเรืองของคนค้าข้าวข้ามรัฐ ช่วงที่สาม ยุคสิ้นสุด‘ทางรถยนต์’สู่ยุค‘ทางรถไฟ’ของกองทัพมดขนข้าวข้ามรัฐ ช่วงที่สี่ ยุครุ่งเรืองของผู้ค้าไทยมุสลิม‘สโตร์ข้าวสารประชิดชายแดน’ และช่วงที่ห้า ยุคความยากลำบากของคนไทยมุสลิมค้าข้าวข้ามรัฐ ประเด็นดังกล่าว สะท้อนความสามารถของคนไทยมุสลิมที่ใช้ศักยภาพชายแดนสร้างอาชีพให้แก่ตนเอง และปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อต่อสู้ต่อรองกับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดนภายใต้ขอบเขตอำนาจรัฐ

ความเป็นมาของการค้าข้าวนอกระบบในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย

จังหวัดนราธิวาส มีอำเภอชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโก-ลก อำเภอแว้ง และอำเภอสุคิริน โดยมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองโกตาบารู (Kota Baheu) เมืองรันเตาปันยัง (Rantau Panjang) และเมืองปาเซมัส (Pasia Mas) รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เส้นกั้นเขตแดนระหว่าง 2 ประเทศ ใช้ร่องน้ำลึกของแม่น้ำโก-ลกเป็นหลัก ต้นน้ำโก-ลกเริ่มจากอำเภอแว้งต่อแดนกับอำเภอสุคิริน ไหลผ่านอำเภอสุไหงโก-ลก และไหลลงทะเลอ่าวไทยในอำเภอตากใบ รวมเส้นเขตแดนแม่น้ำโก-ลกที่กั้นระหว่างไทยกับมาเลเซียมีระยะทางยาว 95 กิโลเมตร [3]

ผู้คนจากสองฟากฝั่งแม่น้ำโก-ลกเดินทางไปมาหาสู่กันมาช้านาน ก่อนที่สยามจะยกดินแดน 4 รัฐ คือ รัฐ กลันตัน รัฐตรังกานู รัฐเปอร์ลิส และรัฐเคดาห์ ให้แก่อังกฤษในปี พ.ศ.2452 ดังที่ แอล.แอ.ปีเตอร์ กอสลิง [4] บันทึกไว้โดยสรุปว่า ระบบการค้าแบบเก่ามักเป็นระบบเศรษฐกิจแบบแลกเปลี่ยนที่เป็นธรรมชาติ พวกที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนของที่เหลือใช้ในท้องถิ่นหรือในภูมิภาค เป็นพ่อค้าระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นอิสระจากข้อบังคับทางการเมือง เช่นเดียวกับ ริมอ่าวบ้านดอน ที่บ้านเฉงาะ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี คนที่นั่น [5] เล่าว่า “สมัยเด็ก ๆ มีเรือสำเภาของพ่อค้ามลายูนำพวกทองเหลืองมาแลกข้าวถึงเมืองกาญจนดิษฐ์” (จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในปัจจุบัน) ซึ่งแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าวในภาคใต้ ดังที่ สุวพันธุ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา [6] เขียนไว้ว่า “โรงสีอยู่ในภาคใต้แทบทั้งสิ้น และในปี พ.ศ.2466 ข้าวสยามส่วนใหญ่จะถูกส่งไปสิงคโปร์และมลายูซึ่งเป็นแหล่งกลางถึงประมาณร้อยละ 25 เนื่องจากข้าวสยามเป็นข้าวชนิดดีและมีรสดีกว่าข้าวพม่า อินโดนีเซีย และข้าวญวน”

ในยุคอาณานิคมเมื่อปี พ.ศ.2460 รัฐบาลไทยได้กรุยทางรถไฟสายใต้ผ่านเข้าไปในเขตป่าจันตุหลีจนจรดคลอง สุไหงโก-ลก เพื่อจะเชื่อมกับทางรถไฟของมลายู [7] ป่าจันตุหลีมาจากชื่อต้นจันตุหลีซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่ขนาด 2-3 คนโอบ อีกความหมายหนึ่งคำว่า “จันตุหลี” แปลว่า “ทึบมากจนเรียกกันไม่ได้ยิน” [8] และในภาษาถิ่นของคนมลายูมีคำว่า “ตูลี” หมายถึง คนหูหนวก ซึ่งน่าจะนำมาใช้เป็นความเปรียบกับความหนาทึบของป่าดงดิบแห่งนี้

เส้นทางรถไฟสายดังกล่าวได้เชื่อมตอนใต้ของไทยเข้ากับชายฝั่งตะวันออกของมลายู ส่งผลให้เกิดการตัดตอนการค้าขายที่สำคัญตามชายฝั่ง ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเชื่อมชุมชนปัตตานีและมาเลย์ในทางตอนใต้ของไทยเข้ากับชายฝั่ง กลันตันและตรังกานู นอกจากนั้น การขยายทางหลวงตามแนวชายฝั่งตะวันออกของมาเลเซีย มีผลให้รถบรรทุกเข้ามาแทนที่เรือใบ [4] รวมถึงชาวประมงชายฝั่งที่เคยใช้ใบแล่นลอยตามลมหาปลาตามธรรมชาติได้เปลี่ยนมาใช้เครื่องยนต์กับเรือขนาดเล็กของตน

ต่อมา ในพ.ศ.2475 รัฐบาลไทยจัดตั้งด่านสุไหงโก-ลก โดยกำหนดให้ด่านแห่งนี้เป็นสถานที่สำหรับการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียเฉพาะทางรถไฟเท่านั้น สถานที่ทำการด่านตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟสุไหงโก-ลก [9] ก่อนที่กระทรวงมหาดไทยจะจัดตั้งเทศบาลสุไหงโก-ลกขึ้นใน พ.ศ.2483

หลังสิ้นยุคอาณานิคม ประเทศมาเลเซียประกาศอิสรภาพในปี พ.ศ.2500 และรวมกลุ่มประเทศสหพันธ์มลายาเข้าด้วยกันใน พ.ศ.2506 [10] แต่ผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย-มาเลเซียยังคงไปมาหาสู่กันอย่างอิสระ และเริ่มมีการปรับตัวเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการค้าของคนท้องถิ่นในบริเวณชายแดนดังกล่าว เกิดขึ้นมาก่อนที่จะพัฒนาเป็นตลาดนัดชายแดน ดังคำบอกเล่าของอดีตแม่ค้าคนหนึ่งว่า “ที่บ้านขายข้าวสารมาตั้งแต่จำความได้ เป็นการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อมาคนฝั่งมาเลย์มาซื้อข้าวสารมากขึ้น จึงขายจำนวนมากตามความต้องการของคนที่ข้ามฟากมาซื้อ เมื่อมีคนซื้อเพิ่มขึ้น คนขายก็เพิ่มจำนวนตาม จนขยายเป็นตลาดนัดใหญ่ แต่หลังจากตลาดนัดปิดไปประมาณ พ.ศ.2540 เมาะก็เลิกขาย” [11]

พ.ศ.2508 รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียเริ่มเข้ามาควบคุมพื้นที่และผู้คนบริเวณชายแดนมากขึ้นใน 2 ทาง คือ ทางแรก ควบคุมโดยกฎหมายของประเทศนั้น ๆ

และทางที่สอง ควบคุมผ่านข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดนระหว่างรัฐบาลมาเลเซียกับรัฐบาลไทย ตามบันทึกความร่วมมือฉบับแรกใน พ.ศ.2508 [12] ที่ให้ความสำคัญใน 6 ด้านโดยสรุป คือ ด้านแรก การควบคุมปัญหาลักลอบขนสินค้าหนีภาษี ปัญหาประมง และปัญหาบุคคลสองสัญชาติ ด้านที่สอง การควบคุมปัญหาเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ด้านที่สาม การส่งเสริมความร่วมมือเพื่อความมั่นคงตามพื้นที่ชายแดน โดยการฝึกอบรม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเดินทางแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำเพื่อกระชับความสัมพันธ์ รวมทั้งการฝึกร่วมทางทหาร ด้านที่สี่ การส่งเสริมความร่วมมือในกิจการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้านที่ห้า การอำนวยความสะดวกให้กับการดำเนินความพยายามแบบทวิภาคีในการกำหนดและปักปันเขตแดนในส่วนที่ยังเป็นปัญหา และด้านที่หก การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อประสบภัยพิบัติ กล่าวได้ว่า การจัดการพื้นที่ชายแดนของรัฐเน้นเรื่องความมั่นคงทางอธิปไตยเหนือดินแดนเป็นหลัก ส่วนนโยบายพื้นที่ชายแดนให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาจุดผ่านแดนเพื่อรองรับหรือเอื้อประโยชน์ต่อการค้าในระดับมหัพภาค และเน้นมูลค่าการส่งออกเป็นสำคัญ เมื่อการค้าและการท่องเที่ยวในอำเภอชายแดนขยายตัวมากขึ้น รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียได้ทำความตกลงร่วมมือสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก และเปิดให้ประชาชนสัญจรไปมาเพื่อค้าขายติดต่อกันในปี พ.ศ.2516 [9]

สามสิบปีต่อมา พ.ศ.2551 มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโก-ลก เพื่อเป็นจุดผ่านแดนถาวร เพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง คือ ระหว่างบ้านบูเก๊ะตา อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ประเทศไทย กับบ้านบูเก๊ะบุหงา เมืองโกตาบารู อำเภอตะเนาะแมเราะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงใช้จุดผ่านแดนตามธรรมชาติ เป็นช่องทางไปมาหาสู่กัน เช่น เมื่อมีญาติพี่น้องเจ็บป่วย ญาติอีกฝั่งก็จะข้ามไปดูแล ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนดึกดื่นแค่ไหน พื้นที่ชายแดนจึงยังคงเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ของผู้คนแถบนี้ และมีความหมายมากกว่าเส้นแบ่งความเป็นสัญชาติ และความเป็นรัฐชาติ

อย่างไรก็ตาม แม้มีจุดผ่านแดนถาวร แต่การแสวงหาเส้นทางอิสระของคนไทยมุสลิมแถบชายแดนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการค้าข้าวยังมีอยู่ตลอดสายน้ำโก-ลก และคนชายแดนยังคงใช้เส้นทางแห่งนี้สร้างความผูกพันต่อกันผ่านเครือข่ายการค้าข้ามรัฐอย่างต่อเนื่อง

คนไทยมุสลิมกับปฏิบัติการค้าข้าวข้ามรัฐในบริบทชายแดนไทย-มาเลเซีย

คนไทยมุสลิมที่ดำรงชีพด้วยการค้าข้าวนอกระบบในบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย มีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเพื่อต่อรองกับนโยบายชายแดนของรัฐ ตลอดระยะเวลา 65 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 – พ.ศ.2554 จำแนกได้ 5 ช่วง ดังนี้

1. ยุครวบอำนาจผูกขาดการค้าข้าวโดยรัฐและการเกิดขึ้นของกองทัพมด (พ.ศ.2489 – ประมาณ พ.ศ.2514)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2489 ไทยตกอยู่ในภาวะจำยอมต้องส่งมอบข้าวเป็นค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่อังกฤษเป็นจำนวนถึง 1.5 ล้านตัน แต่การส่งมอบข้าวให้แก่อังกฤษเป็นการให้เปล่า รัฐบาลไทยจึงใช้นโยบายและมาตรการผูกขาด พร้อมทั้งควบคุมการส่งออกข้าว ทั้งนี้ เพื่อต้องการซื้อข้าวจากตลาดภายในประเทศในราคาถูก [13] นอกจากนี้ การกำหนดสถานที่ส่งออกข้าวที่ท่าเรือคลองเตยเพียงแห่งเดียว ทำให้การค้าข้าวสารนอกระบบเริ่มขึ้นตามจุดต่าง ๆ ของชายแดนที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย

การรวบอำนาจการค้าข้าวให้อยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ ในนามของคณะกรรมการที่มีอำนาจอนุญาตการค้าข้าวทุกกรณี การจัดตั้งเป็นสมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมพ่อค้าข้าว สมาคมผู้ส่งออกข้าวต่างประเทศ และการออกกฎหมายต่าง ๆ มาควบคุมการค้าข้าวตลอดจนการเคลื่อนย้ายข้าวอย่างเข้มงวดของรัฐ เป็นอุปสรรคต่อการคงอยู่ของการค้าข้าว (โรงสี) และผู้ค้าข้าว (ผู้ขายส่ง) ทำให้การส่งออกข้าวไม่มีกำไร ด้วยเหตุนี้ ระหว่างสงครามและหลังสงครามโลกครั้งที่สองจึงมีการค้าแบบใต้ดินเกิดขึ้น และมีการฝ่าฝืนลักลอบค้าข้าวกันมาก โดยเฉพาะ การลักลอบส่งออกทางเรือไปยังสิงคโปร์ [14] รวมทั้งการลักลอบขนข้าวจากเมืองไทยไปขายยังประเทศมาเลเซียได้เกิดขึ้นอย่างเนืองแน่นตลอดแนวชายแดน

พ่อค้าไทยมุสลิมได้สร้างเครือข่ายภายในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง และเพิ่มกลยุทธ์ในการค้าข้าวเพื่อต่อรองกับการขัดขวางการนำข้าวออกนอกประเทศของเจ้าหน้าที่รัฐไทย ด้วยการลักลอบส่งข้าวออกทางชายแดน 2 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางรถไฟจากอำเภอสุไหงโก-ลกไปปาเซมัส รัฐกลันตัน และ 2) ทางเรือ โดยอาศัยแม่น้ำบางนรา แม่น้ำตากใบ และแม่น้ำโก-ลกไปประเทศมาเลเซีย และออกสู่อ่าวไทยไปประเทศสิงคโปร์ การลักลอบค้าข้าวข้ามชายแดน นอกจากเกิดจากปัจจัยบางอย่างแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคภายในประเทศด้วยเช่นกัน คือ

ประการที่หนึ่ง การผูกขาดและควบคุมการส่งออกข้าวในปี พ.ศ.2489 ทำให้ราคาข้าวภายในประเทศถูกลง แต่ในขณะเดียวกัน ราคาข้าวในต่างประเทศกลับสูงขึ้นมาก คือ สูงกว่าราคาข้าวในประเทศตันละ 40 ปอนด์ โดยเฉพาะในมาเลเซีย ตันละ 200 – 500 ปอนด์ ในขณะที่รัฐบาลต้องการซื้อจากตลาดภายในประเทศเพียงตันละ 15-16 ปอนด์เท่านั้น [13] ราคาข้าวในมาเลเซียที่สูงกว่าไทย ทำให้เกิดการกักตุนข้าวสารในประเทศเพื่อลักลอบส่งออกไปมาเลเซียเป็นจำนวนมาก การส่งออกข้าวแบบนี้ต้องอาศัยความรวดเร็วและแรงงานจำนวนมาก ทำให้มีกลุ่มกองทัพมดเกิดขึ้นเต็มแนวชายแดน (กองทัพมดเป็นคำที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้เรียกกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้านแถบชายแดน ที่รวมตัวกันเป็นแรงงาน

รับจ้างขนข้าวสารของขบวนการค้าข้าวข้ามแดน สมาชิกของกลุ่มกองทัพมดมีประมาณ 8 คน รวมทั้งคนที่เป็นหัวหน้า ต่อมาคนกลุ่มนั้นได้ใช้คำว่ากองทัพมดเรียกแทนกลุ่มของตนด้วย กองทัพมดเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากต้องอาศัยแรงคนและความรวดเร็วในการขนข้าวข้ามชายแดน)

ประการที่สอง ผลกระทบจากการลักลอบส่งข้าวออกนอกประเทศจำนวนมาก พ.ศ.2492 โดยเฉพาะในเขตจังหวัดนราธิวาส ใน พ.ศ.2492 มีการขนข้าวออกไปมาเลเซียทำให้เกิดการอัตคัดขาดแคลนข้าว ภาวการณ์เช่นนี้ส่งผลให้ราคาข้าวสารภายในประเทศถีบตัวสูงขึ้น เนื่องจากร้านค้ากักตุนข้าวไว้ขายหลังร้านในราคาที่แพงกว่าหน้าร้าน คือ ราคาหน้าร้านกระสอบละ 220 บาท บวกค่าขนส่งกระสอบละ 40 บาท ถ้าหน้ามรสุมเพิ่มเป็น 50 บาท ในขณะที่หลังร้าน ข้าวสารมีราคาถึงกระสอบละ 600–800 บาท [15] ข้าวหลังร้านแอบไว้เพื่อขายให้แก่ผู้ค้านอกระบบ เพราะได้กำไรมากกว่าขายหน้าร้าน

ด้วยเหตุนี้ ใน พ.ศ.2493 รัฐบาลจึงหันไปใช้มาตรการใหม่ คือ ยกเลิกการควบคุมการส่งออกแต่เปลี่ยนไปเก็บภาษีพิเศษ จากการส่งออกแทน หลักการเก็บภาษีแบบนี้ คือ ถ้าราคาส่งออกสูงมากก็เก็บมาก ราคาส่งออกต่ำก็เก็บน้อย [13] การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจโดยการเก็บภาษีพิเศษข้าวดังกล่าว ทำให้ราคาข้าวภายในประเทศถูกตัดขาดจากราคาข้าวในตลาดโลก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยต้องการรักษาระดับราคาข้าวสารภายในประเทศให้อยู่ในระดับต่ำและมีเสถียรภาพเพื่อมิให้ผู้บริโภคเดือดร้อน [16] การเก็บภาษีพิเศษข้าวในรูปแบบนี้ ส่งผลให้พ่อค้าลักลอบส่งข้าวสารออกนอกประเทศผ่านทางชายแดนภาคใต้มากขึ้น นอกจากเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายค่าภาษีพิเศษข้าวที่สูงแล้ว พ่อค้ายังได้กำไรจากส่วนต่างของราคาข้าวที่แตกต่างกันมากอีกด้วย

ประการที่สาม คนไทยมุสลิมบริเวณชายแดนส่วนหนึ่งค้าข้าวสารเป็นอาชีพ เนื่องจากมาเลเซียปลูกข้าวได้น้อย คนมาเลเซียโดยเฉพาะในเขตรัฐตรังกานู รัฐกลันตัน รัฐเปรัค รัฐเคดาห์ และรัฐเปอร์ลิส ต้องพึ่งพาข้าวจากฝั่งไทยมาโดยตลอด ดังนั้น เมื่อรัฐบาลเข้ามาควบคุมการค้าข้าว แต่ความต้องการข้าวของคนในรัฐมาเลเซียดังกล่าวมีมาก ประกอบกับราคาข้าวสารในมาเลเซียสูงกว่าในไทย ทำให้การลักลอบค้าข้าวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง นอกจากมีผู้ค้าข้าวรายเล็ก ๆ เกิดขึ้นเต็มเมืองชายแดนแล้ว ยังมีผู้ยึดอาชีพรับจ้างขนข้าวในลักษณะกองทัพมด ทำให้การลักลอบค้าข้าวข้ามชายแดนยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ปัญหาการลักลอบค้าข้าวข้ามชายแดนและปัญหาการขาดแคลนข้าวในประเทศไทย ทำให้รัฐบาลเข้ามาควบคุมการส่งออกข้าวอย่างเข้มงวดมากขึ้น ใน พ.ศ.2509 กระทรวงเศรษฐการได้ออกประกาศ (ฉบับที่ 7) โดยห้ามส่งข้าวเปลือก ข้าวกล้อง ข้าวสาร ข้าวเหนียว ปลายข้าว รำข้าว และสิ่งใด ๆ ที่แปรสภาพจากข้าวทุกชนิดออกไปนอกราชอาณาจักร

แม้ว่าข้าวกลายเป็นสินค้าที่ถูกหวงห้ามเป็นพิเศษ แต่การค้าข้าวนอกระบบกลับขยายตัวอย่างกว้างขวาง จังหวัดนราธิวาสซึ่งเป็นเมืองชายแดน เล่าลือจากปากต่อปากว่าข้าวสารที่ส่งออกไปชายแดนเป็นข้าวหนีภาษีทั้งนั้น เพราะมีทั้งท่าเรือสินค้าของเอกชนส่งตรงไปยังประเทศสิงคโปร์ ท่าเรือดั้งเดิมของชาวประมง และท่าเรือของเถ้าแก่แพปลาการลักลอบขนข้าวสาร นอกจากไปทางเรือแล้ว ยังใช้วิธีการล่องแพ ดังคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ว่า “แม่น้ำบางนราในช่วงค่ำคืนไหวสะเทือนด้วยแรงเรือที่แล่นเหนือน้ำตั้งแต่หัวค่ำยันหัวรุ่ง เพราะบรรทุกข้าวสารไปมาเลเซีย ความคึกคักของขบวนเรือที่ลักลอบขนข้าวมีทั้งของพ่อค้าและข้าราชการระดับสูงในจังหวัดที่ได้รับผลประโยชน์จากการค้าข้าวจนร่ำรวยไปตาม ๆ กัน” [17] เช่นเดียวกับ คำสัมภาษณ์ในวารสารแดนใต้ สรุปได้ว่าผู้ค้าข้าวมีทั้งข้าราชการ พ่อค้า ชาวบ้าน ตลอดจนถึงเด็ก ซึ่งเรียกกันว่า กองทัพมดลำเลียงข้าวสารออกทางชายแดนไม่เว้นแต่ละวัน ข้าราชการ ส่วนใหญ่มีบทบาทสำคัญอำนวยความสะดวก และให้ความคุ้มครองเรียบร้อย ข้าวสารที่ลอบขนมาทางใต้ส่วนใหญ่มาทางเรือ มีเรือเล็ก ๆ รับลำเลียงอีกทอดหนึ่ง เรือเล็กที่ว่า คือ เรือกอและ ชาวบ้านได้ค่าจ้างกระสอบละ 30 บาท มีการแบ่งเขตท่าเรือเพื่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือตำรวจบางคนได้ตักตวงผลประโยชน์กันเต็มที่ ส่วนการลำเลียงทางรถยนต์มีความแยบยลอย่างยิ่ง เช่น มีการแสดงบัตรเป็นโค้ทลับ ทำเป็นบัตรรูปปลาบ้าง รูป หนุมานบ้าง และมีผู้ขี่มอเตอร์ไซด์นำร่องผลัดเปลี่ยนเป็นช่วง ๆ เมื่อผ่านด่านตรวจรถบรรทุกก็แล่นสบาย ถึงแม้จะมีไม้กั้นกลางถนน และด่านตรวจที่ตั้งเถื่อน ๆ ก็มีหลายแห่ง การค้าข้าวสารนั้นส่งผ่านกันหลายมือ แต่ที่สำคัญ คือ พ่อค้าใหญ่ในจังหวัด ถัดมาเป็นพ่อค้าคนที่สองนำไปให้เอเย่นต์ที่ชายแดน และที่ชายแดนใช้วิธีการบรรจุข้าวใส่ถุงเล็ก ๆ เพื่อสะดวกต่อการลำเลียง และว่าจ้างเด็กวัยรุ่นเป็นกองทัพมด ส่งไปให้พ่อค้าทางฝั่งมาเลเซีย [18]

2. ยุครุ่งเรืองของคนค้าข้าวข้ามรัฐ (ประมาณ พ.ศ.2515 – พ.ศ.2519)

ประมาณปี พ.ศ.2515–พ.ศ.2518 ราคาข้าวสารในตลาดมาเลเซียแพงกว่าตลาดในประเทศไทยถึง 3 เท่า ทำให้เถ้าแก่รายใหญ่ซึ่งส่วนมากเป็นคนจีนย้ายโกดังเก็บข้าวไปสร้างอยู่ในตัวอำเภอชายแดน วิธีการกักตุนข้าว คือ เถ้าแก่จะรอรับซื้อข้าวสารจากผู้ค้ารายย่อยที่ลักลอบขนมาจากอำเภอใกล้เคียงโดยให้กำไรหนึ่งเท่าตัว คือ กองทัพมดซื้อมาราคากระสอบละ 350 บาท เมื่อนำไปขายต่อให้เถ้าแก่ จะได้ราคากระสอบละ 700 บาท (หนึ่งกระสอบบรรจุข้าวหนึ่งร้อยกิโลกรัม) หรือซื้อปลีกมากิโลกรัมละ 8–9 บาท และสามารถนำไปส่งขายถึงชายแดน จะได้ราคาเพิ่มขึ้นเป็น 15 บาท หรือถ้าหากขนข้าวสารข้ามคลองไปส่งจนถึงฝั่งมาเลเซียได้ ราคาจะเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 20 บาท แต่ถ้าถูกจับได้ระหว่างทาง การค้าเที่ยวนั้นเป็นอันขาดทุน

การค้าข้าวทั้งคนพุทธ คนจีน และคนไทยมุสลิม ค้าด้วยกัน เนื่องจากมีหลายขั้นตอน กลุ่มคนเหล่านั้นต้องรวมกันเป็นเครือข่ายจึงจะทำได้ ผู้ค้าข้าวมีตั้งแต่รายเล็กรายน้อย ไปจนถึงผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อยส่วนใหญ่ใช้รถมอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะในการขนข้าวสาร เริ่มจากประมาณ 20 กิโลกรัม ไปจนถึง 4 กระสอบ การลักลอบขนข้าวใช้เวลาตอนกลางคืน ผู้ค้าจะขี่รถปิดไฟและลัดเลาะไปตามถนนสายในของอำเภอชายแดน ซึ่งเป็นเส้นทางที่ปลอดจากการควบคุม เพื่อขนข้าวไปส่งยังหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ จากนั้นกองทัพมดจะทำหน้าที่ต่อ โดยขนข้าวขึ้นบนรถไฟ ข้าวสารจะถูกส่งไปยังสถานีสุไหงโก-ลก กองทัพมดบางคนนำไปส่งถึงตรงหัวกุญแจรถไฟ บางคนไปส่งริมฝั่งแม่น้ำ โก-ลก บางคนขนใส่เรือข้ามแม่น้ำไปจนถึงฝั่งมาเลเซีย การส่งข้าวยิ่งส่งใกล้มือผู้ซื้อมากเท่าไรหมายถึงกำไรที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ยิ่งใกล้ยิ่งเสี่ยง ผู้ค้าบางคนถูกจับกลางแม่น้ำโก-ลกก็มี สำหรับผู้ค้ารายใหญ่ ใช้รถบรรทุกในการขนส่ง คืนหนึ่ง ๆ ขนกันอย่างต่ำ 2 เที่ยว การค้าจำนวนมาก ๆ ที่ขนส่งด้วยรถบรรทุกส่วนใหญ่จะจ่ายส่วยให้ตำรวจ ส่วนผู้ค้ารายย่อย ซึ่งเป็นการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ได้จ่ายส่วย จึงต้องเสี่ยงต่อการถูกจับและริบข้าวสารเป็นของกลาง แต่ถ้าใครสามารถขนข้าวไปส่งถึงโกดังเถ้าแก่ได้ ถือว่าปลอดภัย เพราะตำรวจจะไม่เข้าไปยุ่งในโกดังของเถ้าแก่ ความลักลั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ทำให้นักเรียนและชาวบ้านรวมตัวกันชุมนุมประท้วงหน้าที่ว่าการอำเภอสุไหงปาดี เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม ใน พ.ศ.2518 [19]

ยุคนี้ แม้แต่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาในเขตอำเภอชายแดนต่างหันมาค้าข้าวสารกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ชีวิตประจำวันของเด็กและกลุ่มวัยรุ่นมุ่งทำงานหาเงินมากกว่าเรียนหนังสือ เพราะวันหนึ่ง ๆ มีรายได้เป็นพันบาท ชาวบ้านเองยังเปลี่ยนอาชีพกันมาก เช่น พ่อค้า แม่ค้า คนตัดยาง ต่างหันไปค้าข้าวสาร หรือแม้แต่ลูกจ้างของหน่วยงานรัฐ หลังจากเลิกงานก็ไปหารายได้พิเศษจากการค้าข้าวสาร ซึ่งเล่ากันว่าการใช้จ่ายเงินในหมู่บ้านสะพัดมาก เนื่องจากชาวบ้านมีเงินจับจ่ายใช้สอยจากการค้าข้าวสาร

3. สิ้นยุค ‘ทางรถยนต์’ สู่ยุค ‘ทางรถไฟ’ ของกองทัพมดขนข้าวข้ามรัฐ (ประมาณ พ.ศ.2520 – พ.ศ.2539)

เส้นทางการลักลอบค้าข้าวสารทางบกเริ่มซบเซาลงประมาณ พ.ศ.2520 แต่กลับไปเคลื่อนไหวอย่างคึกคักและหนาแน่นบนรถไฟสายท้องถิ่นที่แล่นผ่านสถานีจังหวัดยะลาและสุดปลายทางที่สถานีสุไหงโก-ลก ดังบทสัมภาษณ์ [18] ตอนหนึ่งว่า

บนรถไฟเห็นกันโจ่งครึ่ม เด็กวางถุงข้าวสารซุกซ่อนกันวุ่นวาย ดูเหมือนในรถไฟเขามีอัตราเก็บไม่เหมือนกัน เช่น วางในห้องส้วม 300 บาท สำหรับจังหวัดปัตตานีไม่มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดนมาเลเซียโดยตรง จึงเป็นเพียงทางผ่านเท่านั้น พ่อค้ามักส่งข้าวสารย้อนจากนราธิวาสมาลำเลียงไว้ที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เพื่อหาช่องทางลักลอบขนส่งต่อไป ส่วนจังหวัดยะลาใช้กองทัพมดขนขึ้นที่สถานีรถไฟยะลา ไปสถานีสุไหงโก-ลก ที่นราธิวาสมีการควบคุมข้าวทุกอำเภอ แต่ที่อำเภอเมืองยะลา ไม่มีการควบคุม ทำให้ข้าวสารมากองอยู่ที่ยะลาโดยเฉพาะที่สถานีบาลอซึ่งติดกับอำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส พวกพ่อค้าจะกว้านซื้อกันที่นั่น คิดดูเถอะข้าวสารเมืองเรากระสอบละ 400-500 บาท พอไปถึงฝั่งโน้นราคา 1,200 บาท แม้จะหักเบี้ยใบ้รายทางแล้วจะได้กำไรแค่ไหน ตราบใดราคาข้าวสารระหว่างไทยกับมาเลเซียแตกต่างกัน ตราบนั้นเราจะค้ากันแบบเสรีไม่ได้อย่างแน่นอน

ขบวนการค้าข้าวข้ามชายแดนบนรถไฟสายท้องถิ่นมีทั้งความตื่นเต้น ความหวาดเสียว และความโกลาหล ตั้งแต่การแบก การยก การซ่อน การเปลี่ยนที่ซ่อน การขนข้าวสารออกจากที่นั่งผู้โดยสาร เป็นต้น ในช่วง พ.ศ.2518 – พ.ศ.2524 การขนข้าวใช้กลุ่มกองทัพมดเต็มรูปแบบ ข้าวสารถูกลำเลียงขึ้นรถไฟอย่างรวดเร็วภายในชั่วขณะที่รถไฟจอด หรืออาจโชคดีหากรถไฟต้องจอดนานกว่านั้นเพื่อรอสลับรางกับรถไฟขบวนอื่น พื้นที่บนรถไฟถูกกองทัพมดนำไปใช้ประโยชน์ในการเก็บข้าวสารทั้งใต้เก้าอี้ผู้โดยสาร ในห้องส้วม บนหลังคา ใต้ท้องรถไฟ และที่ว่างอื่น ๆ บรรดากองทัพมดส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น ซึ่งชีวิตประจำวันตั้งอยู่บนความเสี่ยง เพราะต้องโหนขึ้นบนหลังคา เท่า ๆ กับที่ต้องห้อยตัวอยู่ใต้ท้องรถไฟ และยังต้องเสี่ยงต่อการถูกค้นพบข้าวที่ซ่อนเอาไว้ แต่กลุ่มกองทัพมดมีวิธีแก้ลำเจ้าหน้าที่หลายรูปแบบ เช่น บางคนเอาข้าวสารไปผูกไว้ใต้ท้องรถและเอาน้ำกรดใส่ในกระป๋องโดยผูกติดกับถุงข้าวสารอีกทีหนึ่ง พอตำรวจก้มลอดเข้าไปดึงกระป๋องก็จะถูกน้ำกรดราดลงบนหน้า ทำให้ตำรวจไม่กล้าเสี่ยงเข้าไปตรวจค้นใต้ท้องรถ นอกจากนี้ บนขบวนรถไฟหากสังเกตให้ดี มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งนำข้าวสารผูกติดไว้กับหน้าท้อง ทำให้มองดูเหมือนคนท้อง บางคนใส่ผ้าถุงก็นำเอาถุงข้าวสารซ่อนไว้ใต้ผ้าถุงและนั่งคร่อมอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะถึงสถานีปลายทาง ตำรวจรถไฟรู้แต่ทำเป็น ไม่รู้ไม่เห็น บางครั้งแกล้งดึงมือผู้หญิงเหล่านั้นให้ลุกขึ้นจากที่นั่ง จนได้ยินเสียงหวีดร้องไปทั้งตู้รถไฟ การหยอกล้อระหว่างเจ้าหน้าที่รถไฟกับกองทัพมดผู้หญิงเป็นสีสันอย่างหนึ่งบนขบวนรถไฟสายท้องถิ่นในสมัยนั้น อดีตผู้ค้าข้าวสารรายย่อยคนหนึ่ง [20] ได้เล่าประสบการณ์ลักลอบขนข้าวสารขึ้นบนรถไฟในช่วงปี พ.ศ.2518 – พ.ศ.2527 ให้ฟังว่า

บ้านอยู่อำเภอสุไหงโก-ลก ตื่นนอนตั้งแต่เช้าตรู่เพื่อไปขึ้นรถไฟ เมื่อไปถึงสถานีสุไหงโก-ลก บนโบกี้รถเต็มไปด้วยกองทัพมดไม่ต่ำกว่า 30 คน คนเหล่านั้นส่วนมากซื้อข้าวสารมาขายเอง เมื่อรถไฟถึงสถานียะลา กลุ่มกองทัพมดรีบไปสั่งข้าวสารจากร้านของคนจีนที่พวกเขาเรียกสั้น ๆ ว่า “ตี๋” กลุ่มกองทัพมดซื้อข้าวสารคนละ 2-3 กระสอบ ราคากระสอบละ 800 บาท ไปขายต่อเถ้าแก่ที่สุไหงโก-ลกราคากระสอบละ 1,200 บาท ร้านตี๋ตั้งอยู่ในตลาดยะลา เมื่อตี๋จัดของตามรายการที่ลูกค้าสั่งเสร็จเรียบร้อยก็ให้ลูกน้องไปส่งของถึงสถานีรถไฟ จากนั้นกองทัพมดช่วยกันขนข้าวสารไปซ่อนบนรถไฟอย่างเร่งรีบ เพื่อให้ทันเวลารถไฟออกจากสถานี หลังจากขนข้าวสารขึ้นรถไฟเรียบร้อยแล้ว ต่างคนต่างทำเป็นไม่รู้จักกัน เพื่อไม่ให้มีพิรุธเมื่อเจ้าหน้าที่ขึ้นไปตรวจค้น เมื่อรถไฟไปถึงสถานีสุไหงโก-ลก มีพวกเด็กรับจ้างมาขนข้าวสารเพื่อเอาไปส่งโกดังเถ้าแก่ เด็กกลุ่มนี้ได้ค่าจ้างกระสอบละ 40 บาท เถ้าแก่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง กลุ่มกองทัพมดเรียกเถ้าแก่ผู้หญิงเหล่านั้นว่า “เจ๊” เมื่อข้าวสารถึงโกดังของ “เจ๊” ถือว่าปลอดภัยเพราะตำรวจไม่เข้าไปยุ่งในโกดัง จากนั้นเจ๊จะสต๊อกข้าวสารไว้จนกว่านายทุนฝั่งมาเลเซียติดต่อมา “เจ๊” ซึ่งเป็นนายทุนมีประมาณสิบกว่าคน ใครประจำเถ้าแก่คนไหนก็ส่งคนนั้น ไม่มีการแย่งลูกค้ากัน ในช่วงนั้นทางฝั่งมาเลเซียยังไม่มีทหารเฝ้า ถ้ารอดพ้นจากการถูกจับในฝั่งไทย การขนข้าวสารเที่ยวนั้นถือว่าได้กำไรไปเต็ม ๆ

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะมีมาตรการควบคุมการลักลอบค้าข้าวสารทั้งทางบกและทางทะเล ทางบก คือ ด่านพรมแดนสุไหงโก-ลก และด่านตรวจสุไหงปาดี สำหรับทางทะเล มีการออกพระราชบัญญัติใน พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มอำนาจให้ทหารเรือทำหน้าที่ปราบปรามการลักลอบนำข้าวหรือสินค้าอื่นออกทางลำน้ำที่ติดต่อกับต่างประเทศ และทางลำน้ำที่ออกสู่ทะเลได้ด้วย แต่มาตรการควบคุมดังกล่าวไม่สามารถหยุดยั้งขบวนการค้าข้าวในลักษณะกองทัพมดที่ขยายไปทั่วอำเภอชายแดนได้

กลุ่มกองทัพมดปฏิบัติการขนข้าวสารข้ามชายแดนโดยอาศัยรถไฟเป็นสะพานเชื่อมอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นใน พ.ศ.2526 ทักษิณ สลาตัน [7] เล่าโดยสรุปได้ว่า สุไหงโก-ลกมีการลักลอบส่งสินค้าเข้าออกกันเป็นประจำ บางทีมีการลำเลียงโดยใช้กองทัพมดขนข้าวสารเป็นถุงเล็ก ๆ นำไปให้พ่อค้าฝั่งมาเลเซียที่มารอรับบนขบวนรถไฟสายใต้ก่อนจะถึงปลายทางสุไหงโก-ลก คือ มีเด็กบ้าง ผู้ใหญ่บ้าง ลำเลียงข้าวสารขึ้นรถไฟจากสถานียะลา หรือสถานีตันหยงมัส บางครั้งก็หนีตำรวจรถไฟกันวุ่นวาย แต่บางครั้งก็ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เนื่องจากลำคลองโก-ลกแบ่งฝั่งระหว่างไทยกับมาเลเซีย ทำให้มีท่าเรือเล็ก ๆ มากมายเพื่อใช้ขนส่งสินค้า ท่าของเทศบาลมีถึง 10 กว่าท่า ใครประมูลได้คนนั้นก็ควบคุมดูแล แต่ส่วนใหญ่แล้ว ที่ดินของใครอยู่ชายคลอง เจ้าของที่ดินก็มักประมูลได้

และร่ำรวยไปตาม ๆ กัน สำหรับการลักลอบค้าข้าวสารบริเวณแม่น้ำบางนรา จังหวัดนราธิวาส ปรากฏว่า หลังจากรัฐบาลได้ก่อสร้างประตูระบายน้ำตามโครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนรา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใน พ.ศ. 2531 และกรมชลประทานได้ทำเขื่อนเล็ก ๆ ปิดทางสัญจรทางน้ำของชาวบ้าน จึงถือเป็นอันสิ้นสุดการค้าข้าวสารหนีภาษีด้านฝั่งแม่น้ำบางนรา

หลังจากรัฐบาลไทยผูกขาดการค้าข้าวมายาวนานถึง 30 ปี ใน พ.ศ.2529 นโยบายการค้าข้าวของไทยเริ่มผ่อนคลาย และเปลี่ยนเป็นแบบเสรี เพราะความจำเป็นที่จะต้องแข่งขันกับต่างประเทศ [21] อีกห้าปีถัดมา พ.ศ.2534 รัฐบาลโดยกระทรวงพาณิชย์ได้ออกระเบียบ (ฉบับที่ 1) เปิดให้เอกชนสามารถส่งข้าวไปนอกราชอาณาจักรได้ และในเวลาใกล้เคียงกันนี้ กลุ่มกองทัพมดที่เคยลักลอบขนข้าวสารขึ้นขบวนรถไฟต่างค่อย ๆ ทยอยเคลื่อนตัวลงจากรถไฟ บางส่วนมองหาช่องทางในการทำอาชีพนี้ต่อไป และบางส่วนมองหาอาชีพอื่นทำ

4. ยุครุ่งเรืองของผู้ค้าไทยมุสลิม ‘สโตร์’ ข้าวสารประชิดชายแดน (พ.ศ.2540 – พ.ศ.2546)

ต้นทศวรรษ พ.ศ.2540 กลุ่มผู้ค้าข้าวไทยมุสลิมได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ครั้งใหญ่ หลังจากการขนส่งข้าวสารภายในประเทศมีความสะดวกราบรื่นมากขึ้น สโตร์ (โกดัง) ข้าวสาร (สโตร์ : Store เป็นคำทับศัพท์ที่คนไทยมุสลิมท้องถิ่นใช้เรียกโกดังเก็บข้าวสาร) จากฝั่งไทยตั้งประชิดอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก ทำให้สามารถขนข้ามไปได้ทันทีที่นายทุนฝั่งมาเลเซียส่งสัญญาณมา การค้านอกระบบแบบนี้ต้องอาศัยคนไทยมุสลิมในพื้นที่ ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนมุสลิมในรัฐกลันตันของมาเลเซีย ส่งผลให้เถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยเกิดขึ้นในหลาย ๆ พื้นที่ของหมู่บ้านชายแดน แต่ละรายเป็นสมาชิกอยู่ในเครือข่ายของเถ้าแก่ใหญ่คนจีน ดังคำบอกเล่าของนายทุนใหญ่คนหนึ่งว่า “น้ามีโกดังข้าวสารขนาดใหญ่อยู่ 2 แห่ง เปิดทำมาตั้งแต่ พ.ศ.2540 มีทั้งข้าวสารของตนเอง และรับข้าวสารจากร้านอื่นด้วย น้ามีรถ 6 ล้อสองคันไว้ขนข้าวสารไปส่งให้กับเครือข่าย สมาชิกในเครือข่ายของน้า มี 20 กว่าราย เป็นเถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อย ส่งข้าวสารข้ามแดนไปมาเลเซีย” [22]

การค้าข้าวสโตร์ เป็นการค้าเพื่อนำข้าวสารจากฝั่งไทยไปป้อนโรงงานฝั่งมาเลเซีย หรือส่งต่อไปสิงคโปร์ น้ำหนักการบรรจุข้าวประมาณ 100 กิโลกรัมต่อกระสอบ การค้าแบบสโตร์ มี 2 ลักษณะ ดังที่อดีตเถ้าแก่คนหนึ่ง [23] เล่าว่า

การค้าแบบสโตร์ มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง พ่อค้าหรือเถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยเป็นสมาชิกอยู่ในเครือข่ายของเถ้าแก่ใหญ่โดยรับข้าวสารมาก่อนและจ่ายเงินทีหลัง ลักษณะที่สอง เถ้าแก่ใหญ่ ว่าจ้างผู้ประสานงานในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดเป็นคนมลายูมุสลิม การค้าลักษณะนี้ผู้ประสานงานไม่ต้องมีงบประมาณมาก เพียงแค่มีเงินจ่ายให้ลูกน้องหรือกองทัพมดในเครือข่าย แต่ผู้ประสานงานต้องมีความซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจของเถ้าแก่ใหญ่ทั้งฝั่งไทยและฝั่งมาเลเซีย สำหรับข้อตกลงอื่น ๆ เถ้าแก่ใหญ่ ทั้งสองฝั่งทำการตกลงกันเอง

เถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยที่ตั้งสโตร์เรียงรายอยู่ตามหมู่บ้านชายแดนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ในต้นปี พ.ศ.2543–พ.ศ.2544 เป็นช่วงที่รุ่งเรืองที่สุดของการค้าข้าวสารข้ามชายแดน คืนหนึ่ง ๆ กองทัพมดช่วยกันขนข้าวข้ามฝั่งไปมาเลเซียเป็น 1,000 กระสอบ (กระสอบละ100 กิโลกรัม) เนื่องจากสมัยนั้นทหารมาเลเซียยังไม่ตั้งด่านและไม่เข้มงวดเหมือนในช่วงนี้” [24]

เถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยแต่ละคนมีกองทัพมดอยู่ในสังกัดของตนหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีจำนวนสมาชิกประมาณ 8 คน เถ้าแก่แต่ละคนมีกลุ่มกองทัพมดในจำนวนที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับข้าวสารที่ต้องขนข้ามชายแดนในแต่ละครั้งว่ามีเท่าไร เถ้าแก่บางคนมีกองทัพมดอยู่ในสังกัดจำนวนมาก ประมาณสิบทีมหรือประมาณร้อยคน กองทัพมดคนหนึ่งเล่าถึงการทำงานให้ฟังว่า “เป็นหัวหน้าทีมขนข้าวสารให้เถ้าแก่ มีลูกทีมอีกเจ็ดคน การขนใช้เวลากลางคืนหรือไม่ก็ตอนเช้าตรู่ เริ่มต้นขนจากโกดังไปขึ้นรถกระบะ ขนจากรถกระบะไปลงเรือ และแบกจากเรือขึ้นรถทางฝั่งมาเลย์ ค่าจ้างขน คิดเป็นรายกระสอบ น้ำหนักข้าวสารกระสอบละ 50 กิโลกรัม ได้ค่าจ้าง 25 บาท ถ้าน้ำหนัก 100 กิโลกรัม จะได้กระสอบละ 50 บาท” [25]

ภาพที่ 1 กองทัพมดกำลังบรรทุกข้าวสารไปยังท่าเรือของเถ้าแก่ไทยมุสลิม

พ.ศ.2544 รัฐบาลไทยกับรัฐบาลมาเลเซียได้ฟื้นฟูความร่วมมือด้านชายแดน และทำความตกลงแก้ปัญหาชายแดนร่วมกัน ความร่วมมือประการหนึ่ง คือ การควบคุมปัญหาการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี [12] ข้อตกลงความร่วมมือดังกล่าว ยังไม่มีผลกระทบต่อการค้าข้าวข้ามแดนมากนัก สโตร์ข้าวยังคงตั้งเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก ดังคำบอกเล่าของเถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยคนหนึ่งว่า “แบลีและคนที่ทำอาชีพเหมือน ๆ กับแบลีตั้งสโตร์ข้าวสารอยู่ชิดริมแม่น้ำเพื่อขนข้าวขึ้นฝั่งมาเลเซียได้สะดวก เมื่อขนข้าวข้ามฝั่งเรียบร้อย แรงงานของเถ้าแก่มาเลเซียมาขนต่อตั้งแต่ริมแม่น้ำจนถึงรถและขนขึ้นรถ จากนั้นมีคนอีกกลุ่มมารับต่อและส่งไปสิงคโปร์” [23]

ภาพที่ 2 กองทัพมดกำลังขนข้าวสารลงเรือ

ภาพที่ 3 กองทัพมดกำลังถ่อเรือบรรทุกข้าวสารข้ามฟากจากฝั่งไทยไปยังฝั่งมาเลเซีย

5. ยุคความยากลำบากของคนไทยมุสลิมค้าข้าวข้ามรัฐ (พ.ศ.2547-2554)

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ.2547 เป็นต้นมา ทำให้พื้นที่ชายแดนมีความตึงเครียดตามไปด้วย รัฐบาลมาเลเซียเสริมกำลังเจ้าหน้าที่ประจำด่านตรวจคนเข้าเมืองในเขตต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ส่งตำรวจตระเวนชายแดนและทหารบกเข้าปฏิบัติการร่วมกับเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง พร้อมทั้งตรึงกำลังตำรวจและทหารตลอดแนวแม่น้ำโก-ลก โดยเฉพาะในบริเวณที่เชื่อมต่อกับชายแดนไทย กองทัพมดคนหนึ่งเล่าว่า “ช่วงนี้ทางการมาเลเซียเข้มงวดมาก มีทหารลาดตระเวนตามแนวชายแดนถี่ขึ้น การขนข้าวสารข้ามคลองทำได้ยากขึ้น ส่วนฝั่งไทยเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ทหารเข้ามาดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ทหารบอกกับชาวบ้านไม่ให้ตั้งสโตร์ใกล้แม่น้ำ ชาวบ้านจำต้องรื้อสโตร์ออกห่างจากแม่น้ำ และขนย้ายข้าวสารไปตั้งไว้ที่บ้านชาวบ้านแทน โดยจ่ายค่าบริการให้เจ้าของบ้านกระสอบละ 2 บาท” [26] ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 4 ข้าวสารที่ผู้ค้าไทยมุสลิมฝากเก็บไว้ในบ้านของชาวบ้าน

ผู้ค้าไทยมุสลิมต้องปรับตัวภายใต้นโยบายชายแดนของทั้งสองประเทศ ในขณะที่นโยบายข้าวของรัฐไทยเป็นแบบเสรีมากขึ้น แต่นโยบายข้าวของมาเลเซียกลับคุมเข้ม โดยกำหนดให้ข้าวเป็นสินค้าผิดกฎหมายและเป็นสินค้าหนีภาษี นโยบายข้าวที่สวนทางกันเช่นนี้ ส่งผลให้การค้าข้าวข้ามชายแดนมีความยุ่งยากเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การค้าข้าวนอกระบบในปลายทศวรรษ พ.ศ.2540 จนถึงต้นทศวรรษ พ.ศ.2550 ยังคงดำรงอยู่อย่างน้อย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง เปิดเป็นตลาดนัดชายแดนตามท่าข้ามแดนแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านทั้งสองฝั่ง ร้านขายข้าวสารตั้งอยู่ติดชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโก-ลก เป็นร้านที่ปรับตัวเองมาจากผู้ค้าข้าวข้ามแดน โดยหันมาเปิดร้านค้าเล็ก ๆ ขายข้าวสารแบบปลีกให้แก่ชาวมาเลเซียที่นั่งเรือข้ามฝั่งเข้ามาซื้อ และถ้าเป็นวันตลาดนัดจะข้ามฟากเข้ามามากเป็นพิเศษ ดังคำบอกเล่าของเจ้าของร้านคนหนึ่งว่า “คนไทยไม่มีศักยภาพในการซื้อเท่ากับคนมาเลเซีย ค้าขายกับคนไทยไม่ได้ ต้องค้าขายกับคนมาเลเซีย

วันหนึ่ง ๆ ขายได้ประมาณ 10 กระสอบ หรือประมาณ 1,000 กิโลกรัม ลูกจ้างที่มาช่วยงานในร้านส่วนใหญ่เป็นญาติกัน กระสอบหรือถุงบรรจุข้าวสารเป็นตราของมาเลเซียบ้าง ของไทยบ้างปน ๆ กัน ข้าวที่ขายมีทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว และข้าวเหนียวดำ" [27] จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโก-ลกที่มีชายแดนติดต่อกับมาเลเซียมีร้านขายข้าวสารประมาณ 2-3 ร้านทุกหมู่บ้าน ส่วนข้าวสารไปรับมาจากร้านของเถ้าแก่ในอำเภอสุไหงโก-ลก และอำเภอตากใบ ผู้ค้าข้าวคนหนึ่ง [28] เล่าว่า

> ค่าบริการแบกข้าวสารให้กับผู้ซื้อชาวมาเลเซียคิดตามน้ำหนัก ถ้าข้าวสารหนัก 25 กิโลกรัม ได้ค่าจ้างกระสอบละ 10 บาท แต่ต้องแบกไปส่งถึงเรือ คนมาเลเซียนั่งเรือพายข้ามฝั่งมาซื้อข้าวสารและของอื่น ๆ ตลอดทั้งวัน ส่วนวันศุกร์เข้ามามาก ประมาณ 2–3 พันคน ค่าโดยสารเรือไปกลับคนละ 20 บาท สำหรับรายได้จากเรือข้ามฟาก เจ้าของที่ดินฝั่งไทยและฝั่งมาเลเซียจะแบ่งกัน การเปิดร้านขายข้าวสารแบบนี้ ทางร้านต้องจ่ายให้เจ้าหน้าที่ไทยเป็นรายเดือน เรียกว่า ค่าน้ำชา และถ้าขนข้าวสารผ่านป้อมต้องจ่ายให้ป้อม เรียกว่า ค่าบริการ ที่ต้องจ่ายเพราะได้รับความสะดวก ไม่ยุ่งยาก

ลักษณะที่สอง เป็นกลุ่มพ่อค้าไทยมุสลิมรายย่อยที่มีเครือข่ายการค้าข้าวนอกระบบและมีความเชื่อมโยงกับ เถ้าแก่ใหญ่ในตัวอำเภอชายแดน การค้าลักษณะนี้ ยังเป็นการค้าแบบสโตร์เช่นเดียวกับยุคที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่บีบบังคับให้ผู้ค้าไทยมุสลิมประสบกับความยากลำบากในการค้าข้าวข้ามชายแดน จึงมีแนวโน้มว่าบรรดากลุ่มผู้ค้าเหล่านี้ได้ขยายเครือข่ายในรูปของการแบ่งปัน (Share) กันมากขึ้น ทั้งในเรื่องของทรัพยากร คน ข้อมูลข่าวสาร และการนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือได้ช่วยให้การติดต่อประสานงานหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารมีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ แม้รัฐบาลมาเลเซียจะคุมเข้มในบริเวณพื้นที่พรมแดน แต่กลุ่มกองทัพมดต่างพยายามหาช่องทางและวิธีการหลบเลี่ยงเพื่อขนข้าวข้ามชายแดนไปให้ได้

คนไทยมุสลิมค้าข้าวข้ามรัฐมีการสร้างเครือข่ายและขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกับคนไทยมลายูค้าข้าวกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ชายแดนอย่างกว้างขวางมากขึ้น เพื่อช่วยกันขนข้าวข้ามชายแดน ดังคำบอกเล่าของเถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยคนหนึ่งว่า "ถ้าเรามีข้าวสารเก็บอยู่ในสโตร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบ้านของชาวบ้าน ถ้าไม่รีบส่งออกไปมาเลเซีย เราก็ขาดทุน เพราะต้องจ่ายค่าฝากเก็บหลายวัน หรือถ้าเกิดน้ำท่วมข้าวสารจะเสียหายหมด

ฉะนั้น หากท่าน้ำที่แว้งขนข้าวสารออกไปไม่ได้ เราก็ติดต่อไปแถวอื่น หรือหมู่บ้านอื่น บางครั้งเถ้าแก่แถวตากใบ หรือสุไหงโก-ลก มาขอใช้ท่าน้ำที่แว้งเพื่อขนข้าวออกเหมือนกัน" [29]

เครือข่ายกองทัพมดคนหนึ่งเล่าประสบการณ์ในอาชีพขนข้าวข้ามชายแดนว่า

> พวกเขาต้องตื่นแต่เช้าและรีบไปรวมตัวกันเพื่อไปขนข้าวสาร สมาชิกกลุ่มพวกเขามีประมาณ 15 คน เจ้านาย (เถ้าแก่) เป็นคนโทรเรียกให้มารวมกันในที่นัดหมาย บางครั้งเรื่องเวลาไม่มีความแน่นอนเพราะต้องขึ้นอยู่กับทางมาเลย์ด้วยว่าปลอดภัยหรือไม่ เนื่องจากมีทหารมาเลเซียป้วนเปี้ยนอยู่แถวนั้นจึงไม่สามารถส่งข้าวไปได้ การขนข้าวต้องอาศัยจังหวะ เช่น ช่วงทหารผลัดเปลี่ยนเวร แต่ถ้าเจอทหารใจดีก็สามารถดำเนินการได้ ทหารใจดีส่วนมากเป็นทหารที่ต่างศาสนา ก่อนการรวมตัวกัน เจ้านายต้องประสานให้นายทุนฝั่งมาเลย์ทราบก่อนหรือเจ้านายฝั่งมาเลย์เป็นคนประสานมาโดยใช้วิทยุสื่อสารเป็นตัวเชื่อม ถ้าเห็นว่าปลอดภัย เมื่อรวมตัวกันเสร็จกองทัพมดก็ดำเนินการทันที หัวหน้าขับรถพาลูกน้องไปยังสโตร์ และให้ลูกน้องช่วยกันขนขึ้นบนรถ จากนั้นเดินทางไปยังท่าน้ำขนส่งข้าวสาร การขนข้ามแม่น้ำใช้เรือในการขนส่ง เมื่อขนข้ามไปถึงฝั่งมาเลเซีย ลูกน้องทางฝั่งมาเลเซียเป็นผู้ออกมารับข้าวสาร [30]

ความยุ่งยากในการค้าข้าวข้ามแดน สะท้อนผ่านคำบอกเล่าของกองทัพมดอีกคนหนึ่งว่า "เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พื้นที่ชายแดนโดยเฉพาะจังหวัดนราธิวาสเกิดความตึงเครียด การทำมาหากินของคนชายแดนถูกกวดขันอย่างเข้มงวดและทุกอย่างดูยุ่งยากไปหมด การขนข้าวข้ามชายแดนต้องเตรียมความพร้อมมากขึ้น เครือข่ายที่รับจ้างขนข้าวสารต้องมีพาหนะสำหรับการขนข้าว คือ รถปิกอัพ 1 คัน เรือบรรทุกข้าวข้ามฟากอย่างน้อย 2 ลำ เพราะมีเวลาน้อย บางครั้งมีเวลาแค่ 2–3 ชั่วโมง ถ้าคนดูต้นทางส่งข่าวว่าทหารมาเลเซียกำลังมาและอยู่ห่างเพียง 6–7 กิโลเมตร กองทัพมดต้องรีบเก็บข้าวสารและขนกลับทันที" [31]

แม้เผชิญความยุ่งยากในการส่งข้าวข้ามชายแดน แต่เถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อยยังไม่อาจเลิกจากอาชีพนี้ได้เพราะทำกันเป็นวงจรเครือข่าย หากจุดไหนไม่ทำจะส่งผลให้จุดอื่นทำต่อไปไม่ได้ ดังคำบอกเล่าว่า "คิดอยากจะหยุดทำอาชีพค้าข้าวสารหลายครั้ง เพราะว่าไม่คุ้มกับที่รอคอยกว่าจะได้ส่งข้าวสารแต่ละครั้งมันเหนื่อยเพราะต้องใช้เวลาในการรอนานมาก งานนี้แบลีไม่ได้เป็นเถ้าแก่ ได้แค่เปอร์เซ็นต์ วันข้างหน้าถ้าใครที่คิด

จะทำงานนี้บอกได้เลยว่าไม่ต้องทำดีกว่ามีแต่ขาดทุน หรือแม้แต่คนเป็นเถ้าแก่เองก็เหมือนกัน แต่สำหรับคนที่ทำแล้วจะทำไงได้ จะหยุดก็หยุดไม่ได้เพราะทำกันเป็นวงจรเครือข่ายถ้าเราหยุดตรงส่วนนี้งานส่วนอื่นก็กระทบทำต่อไปไม่ได้" [23]

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนจากผู้ค้าข้าวรายย่อย และสมาชิกในเครือข่ายของนายทุนใหญ่ไปเป็นผู้ประสานงานการส่งข้าวข้ามชายแดนของคนไทยมุสลิมท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดน ถือเป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นในระยะหลัง ๆ ที่การค้าข้าวข้ามชายแดนมีความยุ่งยากมากขึ้น

บทสรุป

การค้าข้าวข้ามรัฐเป็นปฏิบัติการทางสังคมในการเอาตัวรอดทางเศรษฐกิจของคนไทยมุสลิมในบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายทางการค้าและกำแพงภาษีของรัฐ ทำให้ราคาข้าวในประเทศไทยต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย 3-4 เท่า จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการค้านอกระบบตามแนวชายแดน การค้าแบบไม่เป็นทางการดำเนินไปได้อย่างสะดวก เนื่องจากผู้ค้าไทยมุสลิมอาศัยความสัมพันธ์ทางครอบครัวและ เครือญาติ เป็นช่องทางสร้างความร่วมมือและการพึ่งพาบนผลประโยชน์ร่วมกัน การค้าข้าวดังกล่าว ได้แสดงระบบการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการที่ค่อนข้างเหนียวแน่น และมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวราบ ทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ในเครือข่ายของเถ้าแก่ใหญ่กับสมาชิกผู้ค้าข้าวไทยมุสลิมรายย่อย ความสัมพันธ์ระดับเครือข่ายของเถ้าแก่ไทยมุสลิมรายย่อย และความสัมพันธ์ระดับกลุ่มเล็ก ๆ อย่างกองทัพมด การสร้างเครือข่ายเพื่อพึ่งพากันของคนเล็กคนน้อย ช่วยให้การค้าข้าวข้ามรัฐมีอุปสรรคน้อยลง ในขณะเดียวกัน นโยบายชายแดนที่เข้มงวดของรัฐไทยและรัฐมาเลเซีย บีบบังคับให้ผู้ค้าข้าวไทยมุสลิมรายย่อยในพื้นที่ต้องปรับตัว หันมาร่วมมือและพึ่งพิงกันมากขึ้น ทั้งในลักษณะการแชร์แรงงาน และการแชร์พื้นที่ส่งข้าวข้ามชายแดน นอกจากนี้ การค้าข้าวแบบไม่เป็นทางการยังสะท้อนกลุ่มอำนาจที่อยู่ในขบวนการค้านอกระบบดังกล่าว ซึ่งได้อาศัยเงื่อมเงาของกฎหมายเป็นช่องทางหรือเงื่อนไขในการอำนวยความสะดวกและหยิบยื่นผลประโยชน์แก่กันและกัน

เอกสารอ้างอิง

[1] แว (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2553.

[2] สมพร อิศวิลานนท์. (2558). “นโยบายเรื่องข้าวของมาเลเซีย และอำนาจผูกขาดของ Bernus”, **นิตยสารข้าวไทย**. 8(51), 70-73.

[3] กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 43. (2535). **ข้อมูลชายแดนไทย – มาเลเซีย**. สงขลา : กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 43 ค่ายรามคำแหง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา.

[4] แอล.แอ.ปีเตอร์ กอสลิง เขียน ดารุณี นฤดมกุล ถอดความ และวุฒินัฏร์ จิระพันธ์ เรียบเรียง. (2524). “พ่อค้ามลายูร่วมสมัย”, **รูสมิแล**. 5(3), 27-36.

[5] ศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเฉงาะ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี, เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2554.

[6] สุวพันธุ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2533). “ข้าวของประเทศสยาม”, **วารสารเศษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์**. 8(3), 141–148.

[7] ทักษิณ สลาตัน. (2526). “จากป่าจันตุหลีถึงสุไหงโก-ลก”, **รูสมิแล แลใต้.** 7(1), 51-59.

[8] ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. (2543). “สัมผัสเมืองชายแดนสุไหงโก-ลก”, **วารสารแดนใต้**. 18(14), 42-43.

[9] ชปา จิตต์ประทุม. (2540). “รายงานการศึกษาสภาพพื้นที่ภาคใต้ของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ และสถาบันนานาชาติศึกษา แห่งมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 16-24 พฤษภาคม 2540”, **เอเชียปริทัศน์**. 18(2), 68–86.

[10] พัทยา สายหู. (2509). “มาเลเซีย”, **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 4(2), 37-53.

[11] เมาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านนูโร๊ะ ตำบลนูโร๊ะ อำเภอแว้ง จังหวัด นราธิวาส, เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2552.

[12] ดลยา เทียนทอง. (2544). “ความร่วมมือด้านความมั่นคงชายแดนระหว่างไทย-มาเลเซียจากอดีตถึงปัจจุบัน”, **เอเชียปริทัศน์**. 22(1), 32–44.

[13] ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ. (2548). **การเมืองเรื่องข้าว ภายใต้อำนาจรัฐทุนผูกขาด**. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

[14] ชวลิต อังวิทยาธร. (2544). **การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

[15] วรมัย กบิลสิงห์. (2548). **ดุซงญอ 2491 ถึงตากใบวิปโยค** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เอส.พี.เอส พริ้นติ้ง จำกัด.

[16] สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2531). “ความแตกต่างของการดำเนินนโยบายข้าวระหว่างรัฐบาลสหรัฐกับไทย: เน้นกรณีฟาร์มแอกต์ ฉบับปี 2528”, **รัฐศาสตร์สาร**. 14(2), 61-97.

[17] อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองนราธิวาส (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านพักริมถนนภูผาภักดี ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 17-19 กรกฎาคม 2553.

[18] เสนีย์ มะดากะกุล และคณะ. (2517). “สัมภาษณ์สามพ่อเมือง”, **รูสมิแล**. 3(2), 5-11.

[19] บุษกร (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่โรงเรียนมัธยมสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2554.

[20] ปิ๊ะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 222 บ้านลูโบ๊ะดาลัม ตำบลแว้ง อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2553.

[21] อัมมาร สยามวาลา และดิเรก ปัทมสิริรัตน์. (2532). “ผลกระทบของการปรับนโยบายการค้าข้าว: บทวิเคราะห์โดยอาศัยแบบจำลองอุปทานของภาคการเกษตร”, **วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์**. 7(1), 139-154.

[22] หนอม (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่โกดังเก็บข้าวสาร บ้านเกาะสะท้อน ตำบล เกาะสะท้อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2553.

[23] แบลี (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัด นราธิวาส, เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2554.

[24] แบแอ (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัด นราธิวาส, เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2554.

[25] แบเซ็ง (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ร้านค้าตลาดนัดบ้านมูโนะ ตำบลมูโนะ อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2554.

[26] ฟาโร (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2554.

[27] แบยี (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ร้านค้าตลาดนัดบ้านมูโนะ ตำบลมูโนะ อำเภอ สุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2554.
[28] แบเป็ง (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ร้านค้าตลาดนัดบ้านมูโนะ ตำบลมูโนะ อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2554.
[29] แบเลาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2554.
[30] อันวา (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่มัสยิดบ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2553.
[31] อัสมาน (ผู้ให้สัมภาษณ์), พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (ผู้สัมภาษณ์), ที่มัสยิดบ้านนูโร๊ะ ตำบลโล๊ะจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส, เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2553.

สภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา

Problem Conditions in Screening and Prevention the Students' Bullying Behavior in Islamic Private Schools, Yala Province

เกษตรชัย และหีม[1]
Kasetchai Laeheem[1]

[1] รศ.ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สงขลา 90112
[1] Assoc. Prof. Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai, Songkhla, 90112

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน ครูผู้สอนจำนวน 20 คน และครูแนะแนวจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวทางการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผ่านการพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้หลักตรรกเทียบเคียงแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยควบคู่บริบท ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลามีสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอยู่ 4 ประการสำคัญ คือ 1) โรงเรียนไม่มีนโยบายเฉพาะเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น 2) โรงเรียนไม่มีเครื่องมือในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น 3) ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน และ 4) ผู้บริหารและครูคิดว่าการรังแกผู้อื่นเป็นเรื่องปกติตามวัยเด็กของนักเรียน

คำสำคัญ: การคัดกรอง การป้องกัน การรังแกผู้อื่น พฤติกรรมเสี่ยง สภาพปัญหา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

Abstract

The purpose of this research was to investigate problem conditions in screening and prevention of the students' bullying behavior in Islamic private schools, Yala province. The data were collected through an in-depth interview with 10 school administrators, 20 teachers, and 10 teacher counselors. The research instrument was a structured interview that was analyzed for content validity by experts. Content analysis was conducted using logical comparisons of concepts, theories, and research reports coupled with contexts. The research findings revealed that the problem conditions in screening and prevention of the students' bullying behavior in Yala Islamic private schools has 4 main conditions namely: 1) the school has no specific policy on screening and prevention of the students' bullying behavior, 2) the school does not have instruments for screening and prevention of the students' bullying behavior, 3) the teachers still lack knowledge and understanding about screening and prevention of the students' risky behavior, and 4) administrators and teachers think that the students' bullying behavior is a normal behavior of childhood.

Keywords: Conditions and Problems, Screening, Prevention, Risky Behavior, Bullying, Islamic Private School

บทนำ

พฤติกรรมการรังแกกันถือว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในหลายโรงเรียนทั่วประเทศ และเป็นปัญหาที่รู้กันดีในบรรดากลุ่มนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาที่น่าวิตกกังวลอย่างยิ่ง ที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต สภาพจิตใจ อารมณ์ และร่างกายของนักเรียน โดยผู้ที่ถูกรังแกมักจะได้รับบาดเจ็บ มีความทุกข์ และกลายมาเป็นรอยแผลหรือความทรงจำจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ [1] อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการรังแกและการทำร้ายร่างกายกันในโรงเรียนแม้ว่าจะเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย และมีผลกระทบต่อเด็กเป็นอย่างมาก แต่สังคมมักมองข้ามไป มองเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดาหรือถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมปกติของเด็ก จึงไม่ได้ให้ความสำคัญ ไม่ตระหนัก และไม่ให้ความสนใจกับการแก้ไขปัญหาการรังแกกันของนักเรียนเท่าที่ควร [2–3] เหตุการณ์การรังแกกันในโรงเรียนส่วนใหญ่มักเป็นพฤติกรรมของนักเรียนที่มีความแข็งแรงกว่าหรือที่มีจำนวนมากกว่าไปกระทำต่อนักเรียนที่มีความอ่อนแอกว่าหรือที่มีปมด้อยหรือที่มีร่างกายไม่สมประกอบโดยการทำร้ายร่างกาย ทำร้ายความรู้สึก ทำร้ายจิตใจ และกีดกั้นทางสังคม [4–5] สาเหตุสำคัญที่นักเรียนมักชอบรังแกผู้อื่นเพราะความสนุกสนาน เรียกร้องความสนใจ และแสดงพลังอำนาจ [3, 6] ในขณะที่ผู้เป็นเหยื่อจากการรังแกมีความรู้สึกว่าโรงเรียนไม่ปลอดภัย วิตกกังวล เศร้าซึม ถูกเพื่อนปฏิเสธ ถูกกีดกั้นไม่ให้เข้าร่วมกลุ่ม ลาออกจากโรงเรียน และในที่สุดอาจตัดสินใจพกพาอาวุธไปโรงเรียนเพื่อป้องกันตนเองหรือเพื่อแก้แค้น [5, 7–8] นอกจากนี้ปัญหาการรังแกกันในโรงเรียนยังเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนหนักใจให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในสังคม ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลร้ายต่อตัวเด็กหรือสังคมในอนาคตได้ เพราะผู้ที่มีพฤติกรรมรังแกซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้งจนกลายเป็นนิสัยความเคยชินอาจส่งผลให้เขาโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความหยาบคาย ก้าวร้าว ป่าเถื่อน อันธพาล และในที่สุดอาจกลายเป็นอาชญากร [3, 9] โดยทั่วไปแล้วพฤติกรรมการรังแกสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พฤติกรรมการรังแกทางร่างกาย และพฤติกรรมการรังแกทางวาจา ซึ่งพฤติกรรมการรังแกทางร่างกาย หมายถึง การแสดงการกระทำหรือท่าทางโดยใช้ส่วนประกอบของร่างกายจนทำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย เช่น ตบ ตี แหย่ ชก เตะ ต่อย กัด ข่วน บีบคอ หยิก และขว้างสิ่งของใส่ เป็นต้น ในขณะที่พฤติกรรมการรังแกทางวาจา หมายถึง การใช้คำพูดเพื่อให้ผู้อื่นมีความรู้สึกอับอาย เจ็บใจ และเสียอารมณ์ เช่น ด่าว่า เหน็บแหนบใช้วาจาหยาบคาย สบประมาท ล้อเลียน ใส่ร้าย และซุบซิบนินทา เป็นต้น [5, 10]

จากการศึกษาถึงความชุกของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนในประเทศไทย พบว่า นักเรียนในประเทศไทยมีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นร้อยละ 42 และเมื่อจำแนกตามภูมิภาคปรากฏว่าพบร้อยละ 44 ในภาคเหนือ พบร้อยละ 40 ในภาคกลาง พบร้อยละ 39 ในภาคตะวันตก พบร้อยละ 35 ในตะวันออกเฉียงเหนือ และพบร้อยละ 27 ในภาคใต้ [2] นักเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่มีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น 56.7 [11] นักเรียนในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมรังแกร้อยละ 18.5 [12] นักเรียนในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมการรังแกร้อยละ 32.9 [13] และร้อยละ 20.9 [14] นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.09 [15] นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลามีพฤติกรรมการรังแกอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.78 [16–17] และมีพฤติกรรมการรังแกร้อยละ 37.9 [18] ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการรังแกกันเป็นปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญ ให้ความสนใจ และให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้ความช่วยเหลือและแก้ไขให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม และป้องกันไม่ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้นต่อไป ซึ่งวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ทราบถึงพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียน คือ การใช้แบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแก [19] ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพิจารณาจำแนกบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง เพื่อให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาโดยใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนที่เรียกว่า “กิจกรรมกลุ่มศึกษา” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นำหลักการอิสลามมาประยุกต์ใช้สำหรับป้องกันและจัดการปัญหาพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม [20–21]

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญและสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา เพื่อศึกษาว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลามีสภาพปัญหาในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนหรือไม่อย่างไร ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำแบบคัดกรองและแนวทางการแก้ไขพฤติกรรมการรังแกที่ได้ไปเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์กับโรงเรียนอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนนำแบบคัดกรองและแนวทางการป้องกันพฤติกรรมการรังแกไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออก 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน ครูผู้สอนจำนวน 20 คน และครูแนะแนวจำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 40 คน โดยขอความร่วมมือกับผู้ประสานงานของสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา เพื่อร่วมคัดเลือกตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลัก ติดต่อประสานงาน และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นแนวทางหลักในการสัมภาษณ์ตามรายการคำถามที่กำหนดไว้และสามารถยืดหยุ่นได้ตามเหมาะสมขึ้นอยู่กับบริบทของคำตอบของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยมีการตั้งคำถามเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในแนวทางการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวทางการสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาว่าแนวทางการสัมภาษณ์ดังกล่าวมีคำถามที่ชัดเจนหรือไม่ ถามได้ตรงประเด็นและครอบคลุมเนื้อหาหรือสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ และถามได้ตรงหรือสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงหรือไม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม ตั้งแต่เดือนมกราคม 2559-กุมภาพันธ์ 2559 ซึ่งเป็นการสนทนาซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยถามเจาะลึกล้วงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน เป็นการถามเพื่อให้อธิบายปรากฏการณ์และแสดงเหตุผลประกอบ พร้อมทั้งการสังเกตบุคลิกภาพ อากัปกิริยา พฤติกรรมทางกายและวาจา และมีการทบทวนเพื่อเป็นการยืนยันคำถามและคำตอบ ซึ่งใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 60-90 นาทีต่อคน

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบถึงสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมวิจัยตามความสมัครใจ การปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลไม่มีผลต่อการขอรับความช่วยเหลือจากสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลาและสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดยะลาแต่อย่างใด ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะเปลี่ยนใจในระหว่างการสัมภาษณ์โดยสามารถหยุดการสัมภาษณ์และถอนตัวได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ข้อมูลส่วนบุคคลจะไม่ถูกเปิดเผย การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาจะเสนอในภาพรวม และใช้นามสมมุติในการนำเสนอชื่อผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยเน้นตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล 3 แหล่งคือ การตรวจสอบแหล่งเวลาเพื่อตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกันว่าได้รับข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ การตรวจสอบแหล่งสถานที่เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากต่างสถานที่กันว่าได้รับข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ และการตรวจสอบแหล่งบุคคลเพื่อตรวจสอบข้อมูลจากต่างบุคคลผู้ให้ข้อมูลว่าได้รับข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 2 เดือน โดยผู้วิจัยมีโอกาสสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ 2 ช่วงเวลา (ตรวจสอบแหล่งเวลาและแหล่งสถานที่) และมีการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและครูแนะแนว (ตรวจสอบแหล่งบุคคลและแหล่งสถานที่)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เน้นการวิเคราะห์สภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ผลจากการพูดคุยสนทนาและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการนำแนวคิดทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลเพื่อถอดรหัสตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย แล้วจึงนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ โดยนำข้อมูลที่ได้มาแยกประเด็น จัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล โดยแสดงความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงคำถามการวิจัยกับแนวคิดทฤษฎีด้วยการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์ที่วางไว้ เพื่อให้ได้แนวคิดเฉพาะจากข้อมูลรูปธรรมและหาคำอธิบายใหม่ ๆ ต่อไป โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้หลักตรรกเทียบเคียงแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยควบคู่บริบท

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 10 คน ครูผู้สอนจำนวน 20 คน และครูแนะแนวจำนวน 10 คน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนไม่มีนโยบายเฉพาะเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น

การกำหนดนโยบายของโรงเรียนถือว่าเป็นการดำเนินงานของผู้บริหารที่ต้องกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายในการดำเนินการและกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติการเพื่อให้เป็นไปตามทิศทางหรือเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องมีการกำหนดนโยบายที่สามารถปฏิบัติได้จริง มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับแผนดำเนินงาน และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังไม่มีนโยบายเฉพาะเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญน้อยมากกับปัญหาการรังแกผู้อื่นของนักเรียน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

> *“...โรงเรียนไม่ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอย่างชัดเจน ทำให้ขาดกระบวนการขับเคลื่อนในการดำเนินงานการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น...”*
>
> (นายอิลยาส, ผู้บริหาร)

> *“...โรงเรียนไม่มีนโยบายในการดำเนินกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นแต่อย่างใด...”*
>
> (นายคอเหล็ด, ผู้บริหาร)

"...โรงเรียนไม่เคยกล่าวถึงแนวทางในการดำเนินงาน กิจกรรม และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นเลย..."

(ครูฮาสน๊ะ, ครูผู้สอน)

"...ตลอดเวลาจากการเป็นครูก็ไม่เคยดำเนินกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นเลย..."

(ครูนาวาวี, ครูผู้สอน)

"...โรงเรียนไม่ได้กำหนดให้งานแนะแนวของโรงเรียนดำเนินการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนแต่อย่างใด ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเลย..."

(ครูรอมลี, ครูแนะแนว)

"...โรงเรียนไม่มีแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน ถึงแม้ว่าผู้บริหารโรงเรียนจะรู้ว่าปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจริงและมีอยู่มาก จนเห็นเป็นเรื่องปกติแล้วก็ตาม..."

(ครูซอลีฮะห์, ครูแนะแนว)

จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนไม่ได้ตระหนักและไม่ได้สนใจปัญหาพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนเลย ถึงแม้ว่าครูในโรงเรียนยอมรับว่า ปัญหาการรังแกกันมีอยู่จำนวนมาก และนักเรียนได้รับผลกระทบอยู่เป็นประจำก็ตาม โดยส่วนใหญ่โรงเรียนก็มักดำเนินการลงโทษนักเรียนตามกฎระเบียบของโรงเรียน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาปลายเหตุ อันส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง

ต่อการรังแกผู้อื่นอย่างจริงจัง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม เพื่อให้ครูในโรงเรียนได้มีแนวทางในดำเนินการที่ถูกต้องและบรรลุตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายก็จะทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติประสบความสำคัญมากยิ่งขึ้น ดังผลศึกษาที่กล่าวว่า การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนทำให้ผู้ปฏิบัติมีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน มีกลวิธี กฎเกณฑ์ วิธีการ และกลยุทธ์ที่จะเป็นหนทางนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดและเพื่อให้บรรลุผลงานภายในเวลาที่กำหนด [22] การกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการที่สำคัญที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนั้นก็จะทำให้การดำเนินงานตามนโยบายมีโอกาสประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้มากขึ้น [23–24] และการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมสามารถเป็นเครื่องชี้นำและเป็นกรอบในการวางแผนที่ทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติทราบว่าต้องทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และมีเครื่องมืออะไรบ้าง รวมทั้งยังเป็นเสมือนเข็มทิศและหางเสือที่ช่วยให้การดำเนินงานมีความถูกต้อง เป็นไปตามทิศทาง และช่วยให้หน่วยปฏิบัติงานเข้าใจถึงเป้าหมาย แนวปฏิบัติและทิศทางการดำเนินงานร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และการประสานงานกันได้สะดวกมากขึ้น [25–26]

2. โรงเรียนไม่มีเครื่องมือในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น

ในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เครื่องมือที่มีมาตรฐาน เป็นที่ยอมรับ และใช้อย่างแพร่หลาย ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาหานักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นตามเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาตามแต่กรณีได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ปัญหาให้ตรงกับบุคคล เกิดความชัดเจนในเป้าหมาย และมีความรวดเร็วในการช่วยเหลือ จนทำให้นักเรียนได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมและป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้นต่อไป ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังไม่มีเครื่องมือเฉพาะที่ใช้ในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน อันส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนที่ไม่ดำเนินการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมดังกล่าวในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีโอกาสน้อยมากในการแก้ไขปัญหาการรังแกกันระหว่างนักเรียน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

"...โรงเรียนไม่ทราบมาก่อนว่ามีเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการรังแกกันระหว่างนักเรียนมาก่อน ถ้าทราบก็จะได้ขออนุเคราะห์เครื่องมือดังกล่าวมาใช้..."

(นางรอบียะห์, ผู้บริหาร)

"...โรงเรียนไม่เคยทราบว่ามีนักวิชาการดำเนินการพัฒนาเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานมาแล้ว ทำให้โรงเรียนไม่ได้ดำเนินการขอความอนุเคราะห์เครื่องมือการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกมาใช้ในโรงเรียนแต่อย่างใด..."

(นายอันวา, ผู้บริหาร)

"...ถ้าโรงเรียนมีเครื่องมือที่ใช้การดำเนินการแก้ไขและป้องกันพฤติกรรมการรังแกแล้วโรงเรียนต้องมีการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นอย่างเป็นรูปธรรม..."

(ครูสุลัยคอ, ครูผู้สอน)

"...โรงเรียนน่าจะมีการกำหนดนโยบายในการดำเนินกิจกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นที่ชัดเจน ถ้าโรงเรียนมีเครื่องมือที่ใช้การดำเนินการที่เป็นรูปธรรม..."

(ครูเฟาซี, ครูผู้สอน)

"...ถ้าโรงเรียนมีเครื่องมือที่ใช้การแก้ไขและป้องกันพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนก็สามารถทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และทำให้การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาดังกล่าวมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น..."

(ครูซอและห์, ครูแนะแนว)

"...โรงเรียนไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนมาก่อนเลย ซึ่งมีผลให้ปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่มากขึ้นเรื่อย ๆ ทวีความรุนแรงมากขึ้น และยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด..."

(ครูอับดุลลอฮ, ครูแนะแนว)

จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังไม่มีเครื่องมือมาตรฐานที่ใช้ในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนไม่มีโอกาสในการดำเนินการแก้ไขและป้องกันปัญหาพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียน และมีโอกาสน้อยลงมากในการคัดกรองนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงเพื่อให้การช่วยเหลือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่ มีรูปแบบพฤติกรรมที่ซับซ้อนและทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น ถ้าหากโรงเรียนมีเครื่องมือดังกล่าวก็จะทำให้การดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบและขั้นตอนที่ชัดเจน และมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ ดังผลการศึกษาที่พบว่าการคัดกรองนักเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการในการดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง [27–29] เป็นระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีกระบวนการและมีระบบขั้นตอนที่ชัดเจนที่ทำให้นักเรียนได้ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง [28, 30–31] เป็นความร่วมมือร่วมแรงกันเพื่อแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงโดยใช้กระบวนการจัดโปรแกรมที่เหมาะสมสำหรับการป้องกัน แก้ไข และลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาดังกล่าว [31–32] เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับบุคคลยิ่งขึ้น เนื่องจากสามารถดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว [29, 33] และการแก้ไขและป้องกันพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนควรใช้เครื่องมือ 2 ประเภทควบคู่กัน คือ ประเภทที่ 1 การใช้แบบคัดกรองเพื่อวัดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแก เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ทราบถึงพฤติกรรมการรังแกของนักเรียน และเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาเพื่อจำแนกบุคคลที่เป็นกลุ่มเสี่ยงหรือมีพฤติกรรมการรังแกตามเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหา และดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องตรงกับบุคคล มีความรวดเร็ว และมีเป้าหมายชัดเจน ซึ่งบางครั้งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน และประเภทที่ 2 การใช้โปรแกรมป้องกันเพื่อแก้ไขหรือลดพฤติกรรมการรังแก ซึ่งเป็นโปรแกรมที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยหรือทดลองตามหลักวิชาการมาแล้ว [5, 19]

3. ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน

การคัดกรองนักเรียนและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้านพฤติกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการในการดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ โดยมีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับผู้ปกครองนักเรียน ครูแนะแนว และครูฝ่ายปกครอง รวมทั้งต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนทั้งในด้านการหาเครื่องมือการคัดกรองและโปรแกรมการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ และการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่าครูที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทั้งในเรื่องความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และกระบวนการและขั้นตอนในดำเนินการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนไม่มีการดำเนินการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

> *“...ครูยังไม่เข้าใจว่ากระบวนการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการให้ความช่วยเหลือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนได้...”*
>
> (นายซาฟีอี, ผู้บริหาร)

> *“...ผู้บริหารโรงเรียนไม่เคยสนับสนุนให้ครูที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับกระบวนการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน ถึงแม้จะเป็นแนวทางหนึ่งที่นำไปใช้ในการให้ความช่วยเหลือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนก็ตาม...”*
>
> (นางซอบารียะห์, ผู้บริหาร)

“...ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน เพื่อนำมาใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบขั้นตอน ที่สามารถทำให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น...”

(ครูตอยยีบะห์, ครูผู้สอนและครูประจำชั้น)

“...ครูไม่เคยรู้เลยว่าการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนได้...”

(ครูเฟาซียะห์, ครูผู้สอนและครูประจำชั้น)

“...ครูส่วนใหญ่ยังไม่รู้และยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนว่ามีประโยชน์และมีความสำคัญอย่างไร และสามารถดูแลช่วยเหลือและป้องกันพฤติกรรมของนักเรียนได้หรือไม่อย่างไร...”

(ครูมัยมูน, ครูแนะแนว)

“...ครูยังไม่รู้และยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการใช้แบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และที่สำคัญครูยังไม่รู้ว่าการคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมได้ตรงกับบุคคลมากยิ่งขึ้น และสามารถดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว...”

(ครูอับดุลรอฮีม, ครูแนะแนว)

จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทั้งในเรื่องความสำคัญ ความจำเป็น ประโยชน์ วิธีการดำเนินการและบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในโรงเรียน จนเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครูมีโอกาสน้อยมากในการนำแบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงมาใช้ในระบบดูแลนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ถ้าหากโรงเรียนมีนโยบายในการส่งเสริม

และสนับสนุนให้ครูได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และมีการนำแบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงมาใช้อย่างจริงจังแล้ว ก็จะทำให้การดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบและขั้นตอนที่ชัดเจน และมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ ทั้งในเรื่องวิธีการจัดนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรอง วิธีการแก้ไขปัญหาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง การเก็บผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ และการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมให้ช่วยเหลือนักเรียนอย่างระมัดระวัง ดังผลการศึกษาที่พบว่า การส่งเสริมให้ครูได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองนักเรียนและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน โดยการจัดนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหรือมีปัญหาด้านพฤติกรรมตามเกณฑ์การคัดกรอง แล้วดำเนินการแก้ไขปัญหาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงดังกล่าวตามแต่กรณี และที่สำคัญครูต้องเข้าใจว่าผลการคัดกรองนักเรียนจำเป็นต้องเก็บเป็นความลับและต้องระมัดระวังอย่างยิ่งไม่ให้นักเรียนรับรู้ว่าถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มที่มีปัญหา เพื่อป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อน และครูต้องมีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนอย่างระมัดระวังและต้องให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงผลดีผลเสียของการคัดกรองและการแก้ไขปัญหาดังกล่าว [29, 33] ครูที่มีความรู้ความเข้าใจว่า กระบวนการคัดกรองนักเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างชัดเจน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ โดยมีครูประจำชั้นเป็นผู้ดำเนินการและประสานความร่วมมือกับครูที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารโรงเรียน และพ่อแม่ผู้ปกครอง จนทำให้นักเรียนมีโอกาสในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีและที่พึงประสงค์ต่อไป [27–28, 34] และความรู้ความเข้าใจของครูที่มีต่อกระบวนการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่มีผลต่อการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบขั้นตอน ซึ่งทำให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง มีแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง รวมทั้ง ครูได้รู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันปัญหาของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง [30–31, 33] โดยมีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐาน และมีคุณภาพ รวมทั้ง การดำเนินงานต้องมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกโรงเรียน [31–32]

4. ผู้บริหารและครูคิดว่าการรังแกผู้อื่นเป็นเรื่องปกติตามวัยเด็กของนักเรียน

พฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนในโรงเรียนถือว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตามปกติและเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในทุกโรงเรียน และเป็นปัญหาที่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างก็รับรู้และทราบกันดีมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นระหว่างนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา ถึงแม้ว่าปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต สภาพจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก และร่างกายของนักเรียนที่เป็นเหยื่อจากการถูกรังแก และส่งผลกระทบต่อนักเรียนที่รังแกผู้อื่น ซึ่งอาจกลายเป็นนิสัยความเคยชินแล้วโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความหยาบคาย ก้าวร้าว ป่าเถื่อน อันธพาล และในที่สุดอาจกลายเป็นอาชญากรในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารและครูในโรงเรียนส่วนใหญ่กลับให้ความสำคัญน้อยมากกับการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการรังแกของนักเรียน มักมองข้ามปัญหาดังกล่าว โดยคิดว่าปัญหาดังกล่าวเป็นพฤติกรรมตามปกติธรรมดาตามวัยเด็กของนักเรียน หรือเป็นพฤติกรรมการเล่นอย่างสนุกสนานที่อาจเกินเลยขอบเขตไปบ้างหรือเพราะความไร้เดียงสาของนักเรียนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

> *"...ผู้บริหารและครูในโรงเรียนต่างคิดว่าพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนเป็นพฤติกรรมตามปกติธรรมดาของนักเรียนที่อยู่ในวัยที่มีการเล่นอย่างสนุกสนาน ซึ่งบางครั้งมีเหตุการณ์ที่มีนักเรียนต้องร้องไห้และแสดงความโกรธเคืองกันจากการถูกเพื่อนรังแก..."*
>
> (นายอุสมาน, ผู้บริหาร)

> *"...ผู้บริหารและครูในโรงเรียนต่างคิดว่าพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนเป็นพฤติกรรมการเล่นอย่างสนุกสนานที่อาจเกินเลยขอบเขตไปบ้าง ทั้งการถูกล้อเลียนและถูกกระทบกระทั่งกัน แต่ในวันต่อมานักเรียนกลุ่มนั้นก็กลับมาเล่นกันตามปกติเช่นเดิม..."*
>
> (นางสาวคอยรียะห์, ผู้บริหาร)

> *"...เด็กนักเรียนในวัยนี้มักมีการเล่นกันอย่างสนุกสนานเป็นประจำทุกวัน ซึ่งบางครั้งมีการทะเลาะวิวาทกันและชกต่อยกัน และพูดจาล้อเลียนกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปไม่นาน นักเรียนเหล่านั้นก็กลับมาเป็นเพื่อนเล่นด้วยกันอีกเช่นวันที่ผ่านมา..."*
>
> (ครูซากีรีน, ครูผู้สอนและครูประจำชั้น)

“...เด็ก ๆ มักเล่นกันอย่างสนุกสนานทุกวัน อาจมีการทะเลาะต่อยตีกันบ้าง อาจมีการกลั้นแกล้งจนเลยขอบเขตกันบ้าง อาจมีการโกรธแค้นกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็กลับมาเป็นเพื่อนเหมือนเดิม ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาของเด็กในวัยนี้...”

(ครูวาฮับ, ครูผู้สอนและครูประจำชั้น)

“...นักเรียนในโรงเรียนมีการเล่นตามวัยและความไร้เดียงสาของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นอย่างรุนแรงที่เลียนแบบการ์ตูน ซึ่งบางครั้งอาจมีเหตุการณ์ที่มีนักเรียนได้รับบาดเจ็บบ้างก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไป...”

(ครูอิมรอม, ครูแนะแนว)

“...การเล่นที่แปลกประหลาด ซับซ้อน และผสมกับรุนแรงเล็กน้อย นับว่าเป็นพฤติกรรมตามปกติธรรมดาของเด็กในวัยนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นบทบาทสมมุติเป็นมนุษย์แปลงร่างในการ์ตูน แล้วมีการเลียนแบบการทำร้ายร่างกายกันดังเช่นตัวการ์ตูน...”

(ครูมูนีเราะห์, ครูแนะแนว)

จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ต่างคิดว่า พฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนเป็นการเล่นอย่างสนุกสนาน เป็นพฤติกรรมปกติตามวัยเด็กและเป็นพฤติกรรมไร้เดียงสาของนักเรียน จึงทำให้โรงเรียนไม่ได้ให้ความสนใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการรังแกกันระหว่างนักเรียนอย่างจริงจังเท่าที่ควร ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่ง เนื่องจากว่าเมื่อเหตุการณ์การรังแกระหว่างนักเรียนเกิดขึ้นในแต่ละครั้งย่อมส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่นักเรียนที่เป็นเหยื่อจากการถูกเพื่อนรังแกและนักเรียนที่รังแกเพื่อน ซึ่งผลกระทบบางอย่างเกิดขึ้นทันที บางอย่างสามารถสะสมความเคยชินหรือความทรงจำที่ไม่ดีจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตได้ ดังผลการศึกษาที่พบว่า นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกจะได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความหวาดกลัว วิตกกังวล ปฏิเสธการเข้าร่วมกลุ่ม ไม่กล้ามาโรงเรียนหรือลาออกจากโรงเรียน และพกพาอาวุธเพื่อป้องกันตัวหรือแก้แค้น [5, 7–8] ซึ่งเหยื่อบางรายได้รับบาดเจ็บจนถึง

ขั้นอาการสาหัสและต้องเข้าโรงพยาบาล [35] นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกจะมีอาการวิกลจริต นอนไม่หลับ และนอนละเมอหรือนอนฝันร้าย นักเรียนบางคนถึงขั้นนอนฉี่รดที่นอน เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวตามหลอกหลอนอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งเวลานอนก็ตาม [36] นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกจะไม่กล้าเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน มีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ เกิดภาวะซึมเศร้า มีความอัปยศอดสู มีความโกรธแค้น ปรารถนาที่จะแก้แค้น คิดจะฆ่าตัวตาย [37–38] ในขณะที่นักเรียนที่รังแกผู้อื่นก็ได้รับผลกระทบในระยะยาวเช่นเดียวกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจะมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว และมีพฤติกรรมรุนแรงในสังคมและในครอบครัวต่อไปในอนาคต ดังที่เคยกระทำเมื่อตอนเป็นเด็กนักเรียน เช่น การทะเลาะตบตีกับคู่สมรสและบุคคลในครอบครัว การทำร้ายร่างกายบุพการี การลงโทษบุตรหลานอย่างรุนแรง [13–14, 39] และมีแนวโน้มสูงมากที่จะก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรง เช่น การข่มขู่เพื่อนบ้าน ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย เป็นมือปืนรับจ้าง และอาจกลายเป็นอันธพาลหรืออาชญากร เป็นต้น [14, 40–41]

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าปัญหาพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียนเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนหนักใจให้กับนักเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหารทางการศึกษา และบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลร้ายหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อนักเรียนหรือสังคมในอนาคตได้ เพราะนักเรียนที่มีพฤติกรรมการรังแกซ้ำ ๆ กันหลาย ๆ ครั้งจนกลายเป็นนิสัยความเคยชินอาจส่งผลให้เขาโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความหยาบคาย ก้าวร้าว ป่าเถื่อน อันธพาล และในที่สุดอาจกลายเป็นอาชญากรในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจส่งผลต่อเนื่องทำให้เกิดปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งการกระทำต่อคู่สมรส การกระทำต่อบุตรหลาน และการกระทำต่อบิดามารดาที่แก่ชรา ในขณะที่นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกมักได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน เช่น ทำให้การใช้ชีวิตในโรงเรียนไม่มีความสุข เกิดความทุกข์ใจ มีความเครียด มีความหวาดระแวง และบางกรณีมีการพกพาอาวุธเพื่อใช้ในการป้องกันตัวหรือใช้แก้แค้นกับนักเรียนที่เคยรังแกตนมาก่อน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้บริหารและครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่กลับมองว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมธรรมดาตามปกติของวัยเด็กที่มีการเล่นอย่างสนุกสนานจนเลยขอบเขตและด้วยความไร้เดียงสาของนักเรียน จึงให้ความสำคัญและให้ความสนใจน้อยมากเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง นอกจากนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีนโยบายในการป้องกันและแก้ไขปัญหา

ดังกล่าวที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น รวมทั้งยังไม่มีเครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น และที่สำคัญครูที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดยะลาส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขและป้องกันพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้และยังไม่มีโอกาสได้รับรู้เกี่ยวกับการคัดกรองและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดและอำเภอควรมีแนวทางในการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้มีการใช้แบบคัดกรองและแนวทางการป้องกันปัญหาพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินการ และการตรวจคะแนนในการใช้แบบคัดกรองดังกล่าว โดยศึกษาจากคู่มือการใช้แบบคัดกรองอย่างละเอียด ซึ่งแบบคัดกรองนี้มีประโยชน์สำหรับครู อาจารย์ บุคลากรแนะแนว และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นเบื้องต้น เพื่อช่วยให้สามารถคัดกรองนักเรียนได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และสามารถแก้ไขปัญหาถูกบุคคลก่อนที่จะส่งต่อให้แก่ผู้เชี่ยวชาญต่อไป

3) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียน ซึ่งได้แก่โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มศึกษา (ฮัลเกาะฮฺ) มาใช้เป็นแนวทางหลักในการป้องกันพฤติกรรมดังกล่าว โดยโรงเรียนอาจใช้แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นมาสอบวัดนักเรียนก่อน แล้วนำนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มศึกษา (ฮัลเกาะฮฺ) ต่อไป เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการป้องกันและจัดการเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหาของสังคม และช่วยกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทันท่วงที

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีศึกษาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการใช้แบบคัดกรองและแนวทางการป้องกันปัญหาพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2) ควรการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแบบคัดกรองและการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลาโดยเฉพาะ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก กองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สัญญารับทุนเลขที่ ป.001/2559

เอกสารอ้างอิง

[1] Rigby, K. (1996). **Bullying in schools and what to do about it**. **Melbourne**. Vic.: ACER.

[2] สมบัติ ตาปัญญา. (2549). **รายงานการสำรวจปัญหาการรังแกกันของนักเรียน**. เชียงใหม่ : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

[3] Laeheem, K. (2013). “Bullying behavior among primary school students in Islamic private schools in Pattani province”, **Kasetsart Journal: Social Sciences**. 34(3), 500–513.

[4] Farrington, D. (1993). “Understanding and preventing bullying”. In M. Tony and N. Morris (Eds.). **Crime & justice: A Review of the Research**. 381–458. Chicago: University of Chicago Press.

[5] เกษตรชัย และหีม. (2554). “พฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียน”, **วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์**. 32(1), 158–166.

[6] Besag, V. E. (1989). **Bullies and victims in schools**. Milton Keynes: Open University Press.

[7] Boulton, M. and Underwood, K. (1992). “Bully/ victim problems among middle school children”, **The British Journal of Educational Psychology**. 62(1), 73–87.

[8] Craig, W. (1998). “The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children”, **Personality and Individual Differences**. 24(1), 123–130.

[9] Besag, V. (2006). “Bullying among girls”, **School Psychology International**. 27(5), 535–551.

[10] Coloroso, B. (2003). **The bully, the bullied, and the bystander: from pre-school to high school: how parents and teachers can help break the cycle of violence**. New York: Harper Collins.

[11] ภัทรา จุลละปิยะ. (2550). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้พฤติกรรมการรังแกกันกับพฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียนในจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

[12] Yodprang, B. (2007). **Bullying among lower secondary school students in Pattani province**. Master Thesis. Pattani: Prince of Songkla University.

[13] Laeheem, K., Kuning, M., McNeil, N. and Besag, V. E. (2008). “Bullying in Pattani primary schools in southern Thailand”, **Child: Care Health and Development**. 35(2), 178–183.

[14] Laeheem, K., Kuning, M. and McNeil, N. (2009). “Bullying: Risk factors becoming ‘bullies’”, **Asian Social Science**. 5(5), 50–57.

[15] Laeheem, K. (2013). “Family and upbringing background of students with bullying behavior in Islamic private schools, Pattani province, southern Thailand”, **Asian Social Sciences**. 9(7), 162–172.

[16] เกษตรชัย และหีม และอุทิศ สังขรัตน์. (2555). “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะทางจิต ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และปัจจัยอิทธิพลความรุนแรงกับพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. 4(2), 65–82.

[17] เกษตรชัย และหีม และอุทิศ สังขรัตน์. (2557). “ปัจจัยในการพยากรณ์พฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 54(1), 189–220.

[18] เกษตรชัย และหีม. (2557). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามในจังหวัดสงขลา”, **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. 6(12), 14–30.

[19] เกษตรชัย และหีม และ อุทิศ สังขรัตน์. (2555). “การพัฒนาแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, **วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์**. 33(2), 175–187.

[20] Laeheem, K. (2013). “Guidelines for solving bullying behaviors among Islamic private school students in Songkhla province”, **Asian Social Sciences**. 9(11), 83–89.

[21] Laeheem, K. (2013). “The effects of group study activities on the reduction of bullying behaviors among Islamic private school students in Songkhla province”, **Asian Social Sciences**. 9(11), 308–315.

[22] สุคนธา คงศีล และสุขุม เจียมตน. (2550). “การวิจัยนโยบายคืออะไรและทำอย่างไร?”, **วารสารบริหารงานสาธารณสุข**. 13(2), 56–71.

[23] สิริกาญจน์ เอี่ยมอาจหาญ. (2554). **การนำนโยบายธรรมาภิบาลไปปฏิบัติในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: วิเคราะห์กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี**. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

[24] Winter, S. C. (2006). “Implementation”, In Peter, B. G. & Pierre, J. (Eds). **Handbook of Public Policy**. London: SAGE Publication.

[25] เอกนรินทร์ ปันยานะ. (2547). **มาตรการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ: ศึกษากรณีสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

[26] วิจิตร ศรีสอ้าน และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2551). “แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับนโยบาย”, ใน **ประมวลสาระชุดวิชานโยบายและการวางแผนการศึกษา หน่วยที่ 1 หน้า 1-73**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

[27] Meisels, S. J. and Atkins-Burnett, S. (2005). **Developmental screening in early childhood: A guide** (5th edition). Washington, D.C.: National Association for the Education of Young Children.

[28] กรมสุขภาพจิต. (2544). **คู่มือครูที่ปรึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

[29] กรมสุขภาพจิต. (2545). **แบบคัดกรองทางสุขภาพจิต**. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

[30] กรมสามัญศึกษา. (2544). **เอกสารคู่มือระบบการช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

[31] Guralnick, M. (2001). "A developmental systems model for early intervention", **Infants & Young Children.** 14(2), 1–18.

[32] วิสรรณ พลเสน. (2547). **คู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดราชบุรี**. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

[33] Squires, J., Bricker, D. and Potter, L. (1997). "Revision of a parent-completed developmental screening tool: Ages and stages questionnaires", **Journal of Pediatric Psychology**. 22(3), 313–328.

[34] Meisels, S. (1988). "Developmental screening in early childhood: The interaction of research and social policy", **Annual Review of Public Health**. 9(1), 527–550.

[35] เกษตรชัย และหีม และดลมนรรจน์ บากา. (2555). "การศึกษาพฤติกรรมรุนแรงของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้", **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 52(1), 159–187.

[36] Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Marttunen, M., Rimpela, A. and Rantanen, P. (1999). "Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: School survey", **BMJ: British Medical Journal**. 159(319), 348–356.

[37] Hanish, L. D., and Guerra, N. G. (2000). "Children who get victimized at school: What is known? What can be done?", **Professional School Counseling**. 4(2), 113–119.

[38] Hazler, R. J. (2000). "When victims turn aggressors: Factors in the development of deadly school violence", **Professional School Counseling**. 4(2), 105–114.

[39] การีมะห์ และหีม และ ดวงมณี จงรักษ์. (2554). “ปัจจัยที่พยากรณ์พฤติกรรมการรังแกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดปัตตานี”, **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์**. 17(4), 625–642.

[40] Junger-Tas, J. (1996). “Youth and violence in Europe”, **Studies on Crime and Crime Prevention**. 5(1), 31–58.

[41] Marano, H. E. (1995). “Big bad bully”, **Psychology Today**. 28(5), 51–82.

สถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 10 ปี ไฟใต้

Review of Current Knowledge on Communication of the Unrest in Southern Border Provinces within a Decade

ฟารีดา เจะเอาะ[1]
Fareeda Jehoh[1]

[1] อ.ดร., สาขาวิชานิเทศศาสตร์ สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช 80160
[1] Ph.D, Department of Communication Arts, School of Informatics, Walailak University, Nakhonsithammarat, 80160

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสารจากงานวิจัยในรูปแบบวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยในสาขานิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ สื่อสารมวลชน และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 2547-2556 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ 1 ทศวรรษหรือ 10 ปีไฟใต้ ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี 2547-2556 มีจำนวนทั้งสิ้น 43 เรื่อง แบ่งเป็นวิทยานิพนธ์ จำนวน 23 เรื่อง และรายงานวิจัย จำนวน 20 เรื่อง สถาบันที่ผลิตผลงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์มากที่สุด คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนสถาบันที่ผลิตผลงานวิจัยประเภทรายงานวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี แนวทางการศึกษาวิจัยโดยภาพรวมมุ่งเน้นการศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ โดยใช้วิธีการตีความและวิเคราะห์เนื้อหาสารภายใต้กรอบคิดทางทฤษฎีแบบปฏิฐานนิยม แนวคิดทฤษฎีที่ถูกหยิบยกเป็นแนวทางการศึกษามากที่สุด คือ การกำหนดวาระข่าวสาร นอกจากนี้พบว่า จุดพลิกผันของเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นเงื่อนไขในการผลิตองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการหรือการสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสื่อใน 2 ประเด็กหลัก ได้แก่ ความรุนแรง/ความขัดแย้งและสันติภาพ

คำสำคัญ: สถานภาพองค์ความรู้ สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ การสื่อสาร

Abstract

The research is based on document analysis of theses and research reports in communication arts, journalism, mass communication, and relevant fields with the research problems formulated on the unrest in southern border provinces published between 2004-2013 or within a decade. The results reveal that, a total of 43 theses and research reports are undertaken from 2004 to 2013, accounting for 23 and 20 respectively. Chulalongkorn University and Thammasat University conduct the most number of the former while Prince of Songkla University Pattani Campus carries out most of latter studies. As a whole, the studies focus on interpreting and analyzing the unrest situation in southern border provinces appeared in newspaper with positivism theory, and the most widely used approach is agenda setting. It is also found that the turning point of the incident brings about the art of communication caused by a construction of reality regarding the unrest with two main issues consisting of violence and conflict, and peace.

Keyword: The State of the Art, the Unrest in Southern Border Provinces, Communication

บทนำ

การสื่อสารเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีการพัฒนา “การวิจัย” เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับศาสตร์ในสาขาวิชาอื่น ๆ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์และท้าทายองค์ความรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งวิวัฒนาการของการวิจัยการสื่อสารนั้นเกิดขึ้นมาควบคู่กับวิวัฒนาการของแบบจำลองและทฤษฎีทางการสื่อสาร (Communication Theory) โดยเฉพาะภายหลังการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการแยกทฤษฎีทางสังคม จิตวิทยา และภาษามาเป็นศาสตร์ใหม่ในตัวของมันเองที่เรียกว่า “การสื่อสารมวลชน” โดยมุ่งสู่การวิจัยผลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่ในฟากฝั่งวิชาการนิเทศศาสตร์เพิ่งเริ่มสถาปนาเป็นหลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นที่สหรัฐอเมริกาเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 ก่อนขยายไปเจริญเติบโตที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อังกฤษ และออสเตรเลีย

สำหรับการวิจัยด้านการสื่อสาร/นิเทศศาสตร์ในประเทศไทยเติบโตขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการเปิดสอนหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการในปี 2521 ต่อมาในปี 2525 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เปิดสอนหลักสูตรวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน [1] ทำให้มีการผลิตงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ทางการสื่อสารเรื่อยมา กระทั่งขยายออกไปสู่สถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนอีกหลายแห่งที่ทยอยเปิดสอนระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิตในสาขาด้านการสื่อสาร อาทิ สื่อสารการเมือง การสื่อสารนวัตกรรม การบริหารสื่อมวลชน เป็นต้น ทำให้มีงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ด้านการสื่อสารมากขึ้น ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาหรือหน่วยต่าง ๆ มีการส่งเสริมให้อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยทำงานวิจัย

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาปรากฏการณ์ทางการสื่อสาร โดยเฉพาะสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมาราวศตวรรษ ทว่าความสนใจที่จะศึกษาวิจัยประเด็นดังกล่าวอย่างจริงจังในทางวิชาการเกิดขึ้นคล้อยหลังจากนั้นกว่าครึ่งศตวรรษ เมื่อนายหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี เมื่อปี 2490 นำเสนอข้อเรียกร้อง 7 ข้อให้ความเป็นธรรมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในพื้นที่ ต่อรัฐบาลในสมัยพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่กระทั่งได้เกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อปลายปีเดียวกันและมีการเปลี่ยนขั้วรัฐบาล โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีคนใหม่ซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างจากขั้วอำนาจเดิม ทำให้ข้อเรียกร้องทั้ง 7 ข้อ ของหะยีสุหลงถูกเพ็งเล็งว่าเป็นกบฏกระด้างกระเดื่องต่อความมั่นคงของราชอาณาจักร จนในที่สุดถูกจำคุก

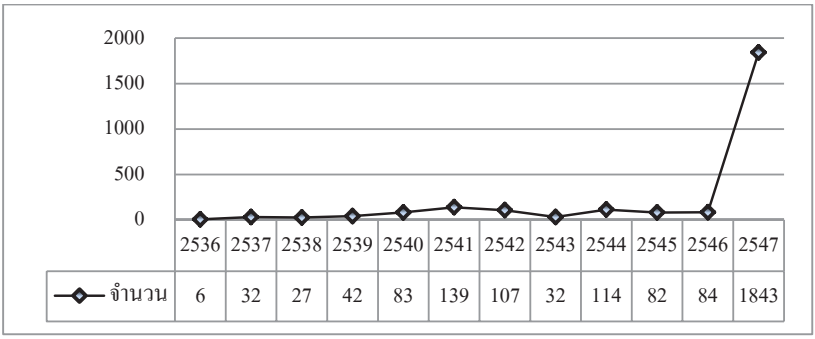
ในข้อหาปลุกระดมและก่อการกบฏเพื่อแบ่งแยกดินแดน เมื่อพ้นโทษก็ยังถูกคุกคามจากอำนาจรัฐกระทั่งหายตัวไปเมื่อปี 2498 [2] เหตุการณ์ดังกล่าวนับเป็นชนวนความขัดแย้งครั้งสำคัญที่เกิดจากอำนาจรัฐ และเป็นปฐมเหตุของสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นักวิชาการให้ความสนใจ

รัชนี กัลยาณคุณาวุฒิ (2533) สำรวจเอกสารการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างปี 2521-2532 พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวน 97 เรื่อง โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มคนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขณะที่งานวิจัยที่ศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธในพื้นที่เดียวกันแทบไม่มีปรากฏในช่วงเวลานั้น ต่อมาในปี 2535 ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ทำการสำรวจเอกสารการวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างปี 2523-2532 ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก จำนวน 6 เล่ม งานวิจัยที่ตีพิมพ์ 4 เรื่อง บทความวิชาการและบทวิจารณ์ จำนวน 23 เรื่อง และได้เขียนเป็นบทความออกมาชิ้นหนึ่งเรื่อง “Pattani in the 1980s: Academic Literature Politics Stories” กระทั่ง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ต่อยอดการทบทวนวรรณกรรมระหว่างปี 2534-2543 (10 ปี) โดยนำเสนอในผลงานวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงกับการจัดการ ‘ความจริง’ ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ” [3] นำเสนอในมิติรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์

ก่อนปี 2547 แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง [2] ทบทวนวรรณกรรม “ความรู้เรื่องจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสังคมไทยตั้งแต่ปี 2521-2546 (26 ปี) พบว่า องค์ความรู้ดังกล่าวอยู่ในแวดวงความสนใจของนักวิชาการใน 2 สาขาหลัก ๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา จำนวน 92 เรื่อง และด้านการเมืองการปกครอง และสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 245 เรื่อง เป็นที่น่าสังเกตว่าจากจำนวนงานวิจัยที่แพรศึกษามากกว่า 300 เรื่องในช่วงเวลา 26 ปี ไม่พบหลักฐานหรืองานวิจัยด้านสื่อสารมวลชน/นิเทศศาสตร์หรือสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ กระทั่งปี 2552 [4] แพรทบทวนวรรณกรรมอีกครั้ง โดยเลือกศึกษางานวิจัยตั้งแต่ปี 2543-2550 หรือช่วงระยะเวลา 7 ปี พบว่า โดยภายหลังเกิดสถานการณ์ความไม่สงบปริมาณงานวิจัยที่เติบโตอย่างเด่นชัดและเติบโตอย่างก้าวกระโดดก็คืองานวิจัยด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และแพรสำรวจพบงานวิจัยด้านการสื่อสาร/นิเทศศาสตร์ในช่วงนี้

สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้นับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สื่อและนักวิชาการให้ความสำคัญมาโดยตลอด ปรากฏการณ์ดังกล่าวปะทุขึ้นอีกครั้งภายหลังการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในปี 2547 สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นวาระแห่งชาติที่หลายภาคส่วนในสังคมไทยให้ความสนใจ แต่หากนับย้อนอดีต

กลับไปเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกปกคลุมด้วยปัญหาสถานการณ์/เหตุการณ์ความไม่สงบยืดเยื้อยาวนานนับศตวรรษ และเป็นที่รับรู้กันในสังคมว่าความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยเป็นปัญหาด้านความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันที่มีมายาวนาน แม้ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย แต่อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจังหวะการเปลี่ยนแปลง (Shifting) ครั้งสำคัญในปี 2547

ภาพที่ 1 การขยายตัวของเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี 2536-2547 ที่มา: [5]

จากภาพ 1 การขยายตัวของเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ในปี 2547 เป็นปีแห่งภาพความรุนแรงของสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นชนวนความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมีจำนวนมากกว่าปี 2536-2546 หรือ 11 ปีรวมกัน (748 เหตุการณ์) มากกว่า 2.5 เท่า [6] ผู้คน สื่อมวลชน นักวิชาการ และหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจต่อพื้นที่ “พิเศษ” แห่งนี้ โดยเริ่มตื่นตัวต่อปัญหาและพยายามแสวงหาความเข้าใจต่อเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กระทั่งประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายภาคใต้ถูกหยิบยกนำมาเป็น “ปัญหา” ในการศึกษาและผลิตงานวิจัยด้านการสื่อสาร ช่วงเวลา 1 ทศวรรษจึงเป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับแวดวงวิชาการที่จะทบทวนองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่พิเศษแห่งนี้

นับจากปี 2547 จนถึงปัจจุบัน (ปี 2560) จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังถูกปกคลุมไปด้วยสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากจะทำความเข้าใจประเด็น/

ปัญหาหรือสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่แห่งนี้จำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างโลกวิชาการซึ่งก็คืองานวิจัยทางด้านการสื่อสารกับโลกความเป็นจริงของสถานการณ์ที่สะท้อนผ่านสื่อ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้งานวิจัยด้านสื่อสารของไทยที่ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบหนึ่งทศวรรษหรือ 10 ปีไฟใต้ (ปี 2547-2556) ซึ่งจะเป็นคุณูปการต่อวงการวิชาการ ต่อแวดวงสื่อสารมวลชน และต่อผู้คนในพื้นที่ที่จะทบทวนบทบาทของตนเองในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลนำไปสู่การแสวงหาแนวทางขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นภาพสะท้อนการเติบโตของงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยด้านการสื่อสารต่อไป

คำถามนำวิจัย

สถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยในช่วงปี 2547 ถึงปี 2556 เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสถานภาพองค์ความรู้งานวิจัยทางด้านการสื่อสารที่ศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี 2547-2556

นิยามศัพท์

งานวิจัยด้านการสื่อสาร หมายถึง วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยด้านการสื่อสาร โดยเกี่ยวข้องกับสาขานิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ สื่อสารมวลชน และสาขาอื่น ๆ ที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อาศัยสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือหรือเป็นปัญหาในการศึกษาวิจัย

ขอบเขตและข้อจำกัดการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เผยแพร่หรือตีพิมพ์ช่วงปี 2547-2556 โดยจำกัดขอบเขตเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและมีประเด็นหรือปัญหาในการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ขอบเขตการสำรวจงานวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วิทยานิพนธ์ ในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่จัดทำขึ้นโดยนิสิต/นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย และ 2) รายงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในประเทศไทย

ข้อจำกัดของบทความนี้คือการรวบรวมงานวิจัย เนื่องจากรายงานวิจัยบางเล่มอาจปรากฏชื่อเรื่องอยู่ในฐานข้อมูล แต่ไม่ปรากฏเนื้อหาหรือตัวเล่มในห้องสมุดของสถาบันการศึกษา อาจด้วยเหตุผลการไม่สามารถเผยแพร่ได้ ตลอดจนวิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์ปี 2556 อาจมีบางเรื่องที่ยังไม่ได้จัดเก็บในฐานข้อมูลห้องสมุดของมหาวิทยาลัย จึงมีอุปสรรคในการแสวงหาข้อมูล

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เก็บข้อมูลจากงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัย สาขานิเทศศาสตร์/วารสารศาสตร์/สื่อสารมวลชน และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกและลงรหัสข้อมูลโดยแบ่งตามปีที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือโดยการทดสอบซ้ำแบบทิ้งระยะเวลาไว้ห้วงหนึ่ง ซึ่งวัดอย่างน้อย 2 ครั้ง แต่ละครั้งห่างกัน 6 เดือน สิ้นสุดการสืบค้นข้อมูลเดือนกรกฎาคม 2558 นำเสนอผลการศึกษาโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ด้วยค่าร้อยละ (Percentage) และพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลผ่านการสืบค้น (Search Engine) กำหนดกรอบการคัดเลือกแหล่งข้อมูลโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็นในแบบตามสะดวก (Convenient Sampling) โดยวางแผนเลือกแหล่งข้อมูลที่ตนเห็นว่าเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูล จำนวนทั้งสิ้น 9 แหล่ง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) กลุ่มฐานข้อมูลห้องสมุดมหาวิทยาลัย จำนวน 6 แหล่ง ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ 2) กลุ่มฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 แหล่ง ประกอบด้วย โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (Thai Library Integrated System - ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ฐานข้อมูลวิจัยจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกูเกิล (Google)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นฐานข้อมูลงานวิจัยด้านการสื่อสารที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบหนึ่งทศวรรษ (10 ปีไฟใต้)

2. นักวิจัยมองเห็นช่องว่างและแนวทางการพัฒนางานวิจัยด้านการสื่อสารต่อการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้

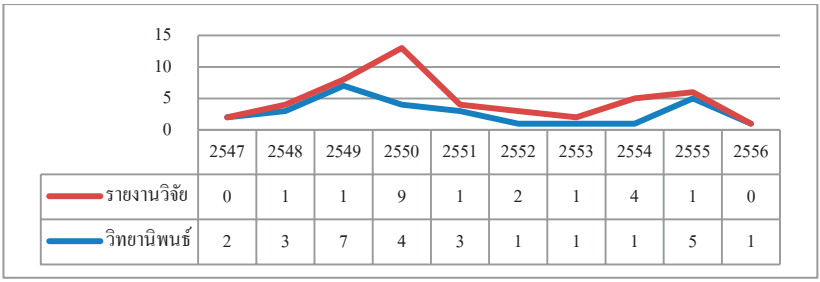
3. สื่อมวลชนปรับกระบวนทัศน์ในการทำหน้าที่สื่อบนพื้นที่ขัดแย้งโดยมองเป้าหมายสันตภาพที่ปลายทาง

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยจำแนกผลการศึกษางานวิจัยในเชิงสำรวจ ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเภทและแหล่งที่มาของงานวิจัย 2) ประเภทของการวิจัย 3) องค์ประกอบของการสื่อสาร และ 4) ประเภทของทฤษฎี

1. ประเภทและแหล่งที่มาของงานวิจัย

งานวิจัยด้านการสื่อสารที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในช่วงปี 2547-2556 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 43 เรื่อง แบ่งเป็น วิทยานิพนธ์ จำนวน 23 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 53) ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก จำนวน 4 เรื่อง และวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท จำนวน 19 เรื่อง และรายงานวิจัย จำนวน 20 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 47)

	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556
รายงานวิจัย	0	1	1	9	1	2	1	4	1	0
วิทยานิพนธ์	2	3	7	4	3	1	1	1	5	1

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบสัดส่วนวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัยทางด้านการสื่อสาร ปี 2547-2556

จากภาพที่ 2 สัดส่วนงานวิจัยระหว่างวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัยในภาพรวมมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยในแต่ละปีมีงานวิจัยด้านการสื่อสารที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เกิน 5 เรื่อง ยกเว้นปี 2550 มีงานวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 11 เรื่อง โดยปัจจัยที่ทำให้สัดส่วนงานวิจัยมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ทุนอุดหนุนการวิจัย และโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยด้านตัวผู้วิจัย หรือสังกัดของผู้วิจัย นอกจากนี้ปี 2547 และปี 2556 ไม่ปรากฏการเผยแพร่รายงานวิจัย

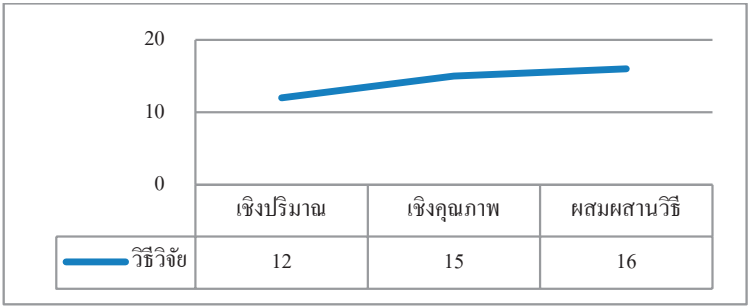
ตารางที่ 1 สถาบันที่ผลิตผลงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัย ปี 2547-2556

สถาบัน/หน่วยงาน	ประเภทงานวิจัย		ร้อยละ (ของงานวิจัย)	สาขาวิชา/คณะ
	วิทยานิพนธ์	รายงานวิจัย		
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	7	1	19	นิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	7	1	19	วารสารศาสตร์ฯ /และรัฐศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)	1	-	2	พัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยศิลปากร	1	-	2	ศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	1	-	2	นิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	1	-	2	การสื่อสารศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	-	15	36	วิทยาการสื่อสาร
มหาวิทยาธุรกิจบัณฑิตย์	2	-	6	นิเทศศาสตร์ สารสนเทศ
มหาวิทยาลัยเกริก	1	-	2	สื่อสารการเมือง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	1	-	2	สื่อสารพัฒนาการ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต	1	-	2	นิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม	1	-	2	นิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช	-	1	2	นิเทศศาสตร์
โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาวะของสังคม	-	1	2	-

จากตารางที่ 1 พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นรายงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และทั้งหมดเป็นงานวิจัยของคณาจารย์ภายในมหาวิทยาลัย (คณะวิทยาการสื่อสาร) ได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์เพื่อสันติสุขของชาติ และโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย กอปรกับเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล ขณะที่วิทยานิพนธ์สัมพันธ์กับการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก จากตารางจะเห็นได้ว่าวิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในด้านสื่อสารมวลชนหรือนิเทศศาสตร์มายาวนาน

นอกจากนี้ยังพบว่า งานวิจัยเกือบทั้งหมดอยู่ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ สื่อสารมวลชนโดยตรง ยกเว้น วิทยานิพนธ์จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ซึ่งเป็นสาขาพัฒนาสังคม โดยศึกษาเรื่อง เจตคติของสื่อมวลชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อโครงการทักษิณพัฒนา [7] และวิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาเรื่อง จิตนาการปลายด้ามขวาน: อ่าน “ภูมิศาสตร์ในจินตนาการผ่านนวนิยายจังหวัดชายแดนภาคใต้ [8]

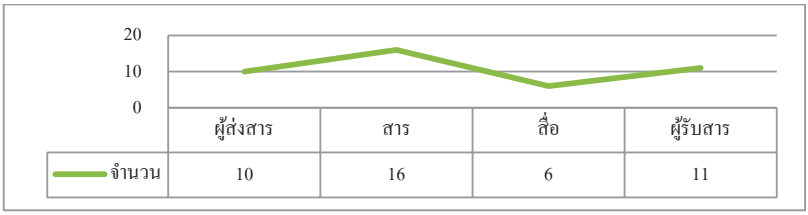
2. ประเภทของการวิจัย

ภาพที่ 3 ประเภทของการวิจัยด้านการสื่อสารที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ปี 2547-2556

จากภาพที่ 3 พบว่า ประเภทของการวิจัยมีการศึกษาในสัดส่วนใกล้เคียงกัน โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) มีจำนวน 16 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 37) ส่วนใหญ่เริ่มต้นด้วยการใช้การวิจัยเชิงปริมาณในการแสวงหาความรู้ และจึงตามมาด้วยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์ลักษณะต่าง ๆ รองลงมาคือ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 15 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 35) ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 ลักษณะ คือ 1) เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) การสนทนากลุ่ม ร่วมกับวิธีการสังเกต และ 3) การตีความ/อ่านตัวบท และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จำนวน 12 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 28) ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 ลักษณะ คือ 1) การสำรวจ (Survey) ประกอบด้วย การศึกษาทัศนคติ การรับรู้ พฤติกรรมของผู้รับสารโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และ 2) การแจงนับคำ/สารในหนังสือพิมพ์

3. องค์ประกอบของการสื่อสาร

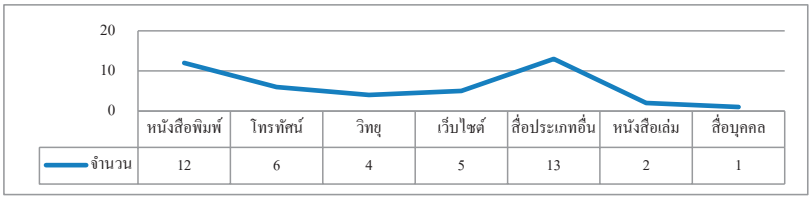
ภาพที่ 4 องค์ประกอบของการสื่อสารที่ใช้ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากภาพที่ 4 พบว่า องค์ประกอบของการสื่อสารที่มีการศึกษามากที่สุด คือ สาร/เนื้อหา จำนวน 16 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 37) รองลงมา คือ ด้านผู้รับสาร จำนวน 11 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 26) ด้านผู้ส่งสาร มีจำนวน 10 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 23) และด้านสื่อ จำนวน 6 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 14) ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า สาร/เนื้อหาที่มีการศึกษามากที่สุด คือ การนำเสนอ “ข่าว” ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ส่วนองค์ประกอบด้านผู้รับสารเน้นศึกษากลุ่มคนในพื้นที่หรือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขณะที่งานวิจัยที่ศึกษาผู้รับสารกลุ่มคนนอกพื้นที่พบเฉพาะผู้รับสารในพื้นที่กรุงเทพมหานครเท่านั้น สำหรับองค์ประกอบด้านผู้ส่งสารส่วนใหญ่มุ่งเน้นองค์กรสื่อมากกว่าบุคลากรในสังกัดองค์กรสื่อ ส่วนองค์

ประกอบด้านสื่อเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96) มุ่งเน้นการสื่อสารในระดับการสื่อสารมวลชน

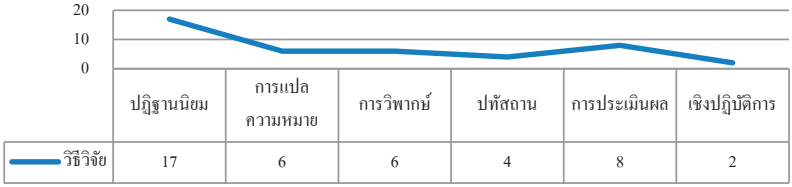
ทั้งนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษาองค์ประกอบด้านสาร/เนื้อหา เนื่องจากมนุษย์รับรู้ความหมายไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมผ่านภาษา ซึ่งภาษาก็คือสาร/เนื้อหาที่มนุษย์สื่อสารกัน ขณะที่องค์ประกอบด้านสื่อมีงานวิจัยน้อยที่สุด ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เนื่องจากการสื่อสารอาจไม่จำเป็นต้องใช้สื่อ แต่การสื่อสารแทบทุกประเภทมักจะใช้สื่อไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งเสมอ นักวิจัยจึงอาศัยการศึกษาสื่อมวลชนโดยอ้อมหรือศึกษาผลของสื่อมวลชนที่มีต่อชีวิต และสังคมทั้งบริบทการเมือง สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี

ภาพที่ 5 ประเภทสื่อที่ใช้ในการศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากภาพที่ 5 ประเภทสื่อที่นักวิจัยเลือกศึกษามากที่สุด คือ สื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ (ไม่เฉพาะเจาะจงสื่อประเภทใดประเภทหนึ่ง) จำนวน 13 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 30) รองลงมา คือ สื่อหนังสือพิมพ์ จำนวน 12 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 28) สื่อโทรทัศน์ จำนวน 6 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 14) สื่อเว็บไซต์ จำนวน 5 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 12) และสื่อวิทยุ จำนวน 4 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 9) ทั้งนี้ ประเภทของสื่อที่เลือกศึกษาสัมพันธ์กับระเบียบวิธีการวิจัย กล่าวคือ งานวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนประเภทอื่น ขณะที่งานวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมักเป็นศึกษาผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุ สื่อบุคคล และสื่อหนังสือเล่ม นอกจากนี้พบว่า งานวิจัยบางชิ้นศึกษาสื่อมวลชนในฐานะเครื่องมือของการสื่อสาร เช่น จินตนาการปลายด้ามขวาน: อ่าน “ภูมิศาสตร์ในจินตนาการผ่านนวนิยายจังหวัดชายแดนภาคใต้ [8] การสื่อสารการเมืองผ่านหนังสือเล่มว่าด้วยปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาในห้วงเวลาปี 2547-2553 [9]

4. ประเภทของทฤษฎี

ภาพที่ 6 ประเภทของทฤษฎีใช้ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากภาพที่ 6 พบว่า ประเภทของทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมากที่สุด คือ ทฤษฎีแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) จำนวน 17 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 39) รองลองมา คือ ทฤษฎีการประเมินผล (Evaluation Theory) จำนวน 8 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 19) ทฤษฎีการแปลความหมาย (Hermeneutics) และทฤษฎีการวิพากษ์ (Critical Theory) มีจำนวนเท่ากัน คือจำนวน 6 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 14) ทฤษฎีปทัสถาน (Normative Theory) จำนวน 4 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 9) และทฤษฎีเชิงปฏิบัติการ (Practical Theory) จำนวน 2 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 5) ตามลำดับ

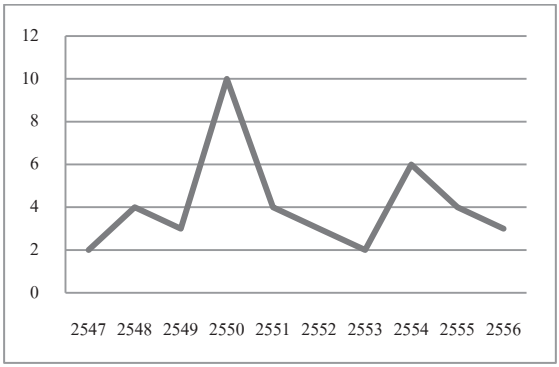
จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ในช่วงเวลา 10 ปี นักวิจัยด้านการสื่อสารส่วนใหญ่เลือกอธิบายสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยอาศัยทฤษฎีแบบปฏิฐานนิยมเป็นหลัก โดยนิยมนำมาใช้ในการตั้งสมมติฐานสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น การวัดการเปิดรับสื่อ การรับรู้ ทัศนคติ แบบแผนการสื่อสาร เป็นต้น ขณะที่การเลือกใช้ทฤษฎีประเภทอื่น ๆ พบในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ ทฤษฎีการประเมินผลที่สนใจการทำหน้าที่ของสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เช่น การอธิบายสถานการณ์/ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทับซ้อน การนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การประเมินคุณค่าข่าวในภาวะวิกฤติ แรงกดดันต่อสื่อที่มาจากบริบทต่าง ๆ การรายงานข่าวตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น เป็นต้น ส่วนทฤษฎีการแปลความหมายสนใจการกระทำที่ว่าด้วยการสื่อสารและการตีความหมายถ้อยคำและถ้อยความ เช่น การวิเคราะห์วาทกรรม การสร้างความเป็นจริงต่อเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนทฤษฎีการวิพากษ์เป็นทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองโดยมีสื่อเป็นตัวการสำคัญ เช่น อุดมการณ์ ชนชั้น นายทุน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยนิยมใช้ในการศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย การกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) หน้าที่นิยม/บทบาทหน้าที่สื่อ (Functionalism) ข่าวและคุณค่าข่าว (News and News Value) การรับรู้/ทัศนคติ/พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ การสร้างความเป็นจริง (Construction of Reality) การเล่าเรื่อง (Narrative) สัญญวิทยา (Semiology) ภาพตัวแทน (Representation) วาทกรรม (Discourse) อำนาจ (Power) การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) อุดมการณ์ (Ideology) การเข้ารหัส-ถอดรหัส (Encoding-Decoding) อัตลักษณ์และความเป็นอื่น (Identity and Others)

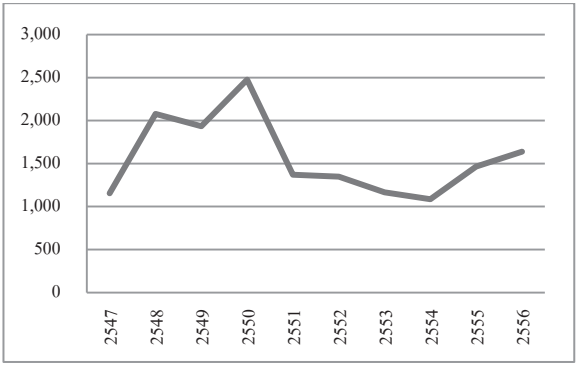
สรุปและอภิปรายผล

สถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้กับ 10 ปีไฟใต้ (ปี 2547-2556) มีจำนวนทั้งสิ้น 43 เรื่อง โดยงานวิจัยเกือบทั้งหมดมาจากสถาบันการศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน นอกจากนี้สถานภาพงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์ 1 ใน 23 เรื่อง เป็นของนักวิจัยที่เป็นนิสิตต่างชาติจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสถานภาพของรายงานวิจัย 1 ใน 20 เรื่องไม่ใช่ผลงานวิจัยที่มาจากสถาบันการศึกษา แต่เป็นงานวิจัยขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรหรือโครงการสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะของสังคม (Media Monitor)

นับตั้งแต่ปี 2547 ที่ถือเป็นปีแห่งภาพเหตุการณ์ความไม่สงบที่เป็นชนวนความขัดแย้งรุนแรงในรอบหนึ่งทศวรรษ (พ.ศ.2547-2556) และเป็นปีที่แวดวงวิชาการด้านการสื่อสาร/นิเทศศาสตร์/สื่อสารมวลชน/วารสารสารศาสตร์ตื่นตัวต่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า เงื่อนไขการผลิตงานวิจัยด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ 10 ปีไฟใต้ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ประเด็นความรุนแรง/ความขัดแย้ง และ 2) ประเด็นสันติภาพ คำอธิบายข้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชนิกานต์ ใสยเกื้อ [9] ที่พบว่า ส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อความรุนแรงของปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คือ นโยบายของรัฐบาล

ภาพที่ 7 จำนวนงานวิจัย ปี 2547-2556
ที่มา: รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 8 สถิติการเกิดเหตุทุกประเภทเกี่ยวกับปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี 2547-2556
ที่มา: [6]

จากภาพที่ 7 และภาพที่ 8 พบว่า นับจากปี 2547-2550 งานวิจัยมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาบริบททางการเมือง พบว่า ปี 2548 สถานการณ์ความรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นกว่า 2,000 เหตุการณ์ ภายใต้การบริหารงานของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งใช้นโยบายตอบโต้แบบรุนแรงต่อปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ต่อมาปี 2549-2550

ซึ่งเป็นรอยต่อของรัฐบาลทักษิณกับรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐประหารและปรับเปลี่ยนนโยบายมาสู่การสมานฉันท์ภายใต้แนวคิดพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” แต่กลับเป็นห้วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์มากที่สุด เงื่อนไขในการผลิตงานวิจัยในช่วงเวลานี้งานวิจัยส่วนใหญ่จึงมุ่งศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อประเด็นปัญหาความรุนแรง

นอกจากนี้ ยังพบว่า ปีที่มีจำนวนงานวิจัยมากที่สุดกับปีที่มีสถิติการเกิดเหตุมากที่สุดเป็นปีเดียวกัน คือ ปี 2550 โดยในปีดังกล่าวงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยประเภทรายงานวิจัย จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตปัตตานี) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเทคโนโลยีสารสนเทศและนิเทศศาสตร์เพื่อสันติสุขของชาติ โดยหัวข้องานวิจัยของโครงการสนใจศึกษาการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มองมิติของความรุนแรง และผลกระทบที่เกิดจากการนำเสนอข่าวสารโดยคาดหวังต่อบทบาทในการคลี่คลายความขัดแย้งของสถานการณ์

สอดคล้องกับผลการศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารที่มีการศึกษามากที่สุดในรอบ 10 ปี คือ สาร/เนื้อหา (Message/Content) โดยวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกทุกชิ้นมุ่งศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารด้านเนื้อหา/สาร และ 3 ใน 4 เรื่องเน้นการศึกษาเนื้อหา/การนำเสนอ “ข่าว” ที่พบว่า ภาพรวมการนำเสนอข่าวความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักเป็นไปในทิศทางที่แยกขาดจากวิถีชุมชน ความมีชีวิต และความเป็นจริงทางสังคมที่ผูกติดกับศาสนาและวัฒนธรรมจนทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกมองว่าเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรง เต็มไปด้วยผู้ร้าย และโจรแบ่งแยกดินแดน [10] อีกทั้งภาพตัวแทน (Representation) ของคนมุสลิมยังถูกเหมารวมในทางลบ โดยเกี่ยวเนื่องกับการก่อการร้าย การสร้างความไม่สงบ ความเหี้ยมโหด เป็นต้น [11]

ต่อมาปี 2551-2553 เป็นช่วงเวลาภายใต้การบริหารของรัฐบาล 3 รัฐบาล คือ รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช รัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบมีแนวโน้มลดลง และปี 2554 เป็นปีที่เกิดเหตุการณ์น้อยที่สุด ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ออกมายอมรับต่อสถานการณ์ความรุนแรงที่ไม่สามารถแก้ไขได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว กระทั่งปี 2555 รัฐบาลมีนโยบายใช้แนวทางสันติวิธี เป็นจุดเปลี่ยนผ่านจากความรุนแรง เงื่อนไขในการผลิตงานวิจัยในช่วงเวลาดังกล่าวปรับมาสู่ความสนใจต่อประเด็นสันติภาพมากขึ้น

ทั้งนี้ แนวทางการเข้าสู่ปัญหา (Approach) ปัญหาในการศึกษาองค์ความรู้งานวิจัยด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและรายงานวิจัยส่วนใหญ่ รวมถึงวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก 1 ใน 4 เรื่อง เลือกใช้แนวทางภาพสะท้อน (Reflective Approach) ในการเข้าสู่ปัญหา (Approaches) โดยในแง่ของสื่อมวลชนจะเชื่อว่า สื่อกำลังทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนความหมายหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมให้เราได้รับรู้ [12] ตัวอย่างงานวิจัยตามแนวทางนี้ ได้แก่ คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม [13] การรายงานข่าวโทรทัศน์เหตุการณ์ปล้นคลังอาวุธหน่วยทักษิณพัฒนา ระหว่างวันที่ 28 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2546 [14] การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนต่อเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ [15] ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทัศนคติของประชาชนในเขตสามจังหวัดชายแดนใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ [16] กระบวนการหาข่าวของนักข่าวสังกัดสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ กรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเทศไทย [17] เป็นต้น

ส่วนวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกส่วนใหญ่ และวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทบางเรื่อง เลือกใช้แนวทางการประกอบสร้าง (Constructivism Approach) Edward Soja [20-21] มองว่า การศึกษาตามแนวทางการประกอบสร้าง ปัจจุบันผู้คนไม่ได้อยู่แค่ในโลกความเป็นจริงหรือโลกแห่งจินตนาการอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น หากแต่อยู่ในโลกที่ทั้งความเป็นจริงและจินตนาการผสมผสานกันอยู่ โลกแห่งความจริง (Real) คือ โลกที่เรารับรู้ (Perceive) ขณะที่โลกแห่งจินตนาการ (Imagined) คือ โลกที่เราคิดนิยามขึ้น (Conceive) แต่โลกที่เป็นความจริงและจินตนาการมาผสมกัน (Real-and-Imagined) นั้นต่างหากที่เป็นโลกที่เราอยู่ (Live) ตัวอย่างงานวิจัยในแนวทางนี้ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น [18] การสื่อสารการเมืองผ่านหนังสือเล่มว่าด้วยปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาในห้วงเวลาปี พ.ศ. 2547-2553 [9] และ การวางกรอบเนื้อหาข่าวของสื่อเกี่ยวกับความรุนแรงจากความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ [19] การสร้างความเป็นเรื่องแบ่งแยกดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในหนังสือพิมพ์ [22] การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรณีกรือเซะและตากใบ [23] เป็นต้น

จากคำอธิบายของ Soja สะท้อนอิทธิพลของสื่อสารมวลชน กล่าวคือ ถ้าหากสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ (หรือโลกแห่งความจริง) ผสมผสานไว้ด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สื่อมวลชนต่างผลิตความหมายออกมา (อย่างหลากหลาย)

และหากสื่อสารมวลชน (หรือโลกแห่งจินตนาการ/โลกแห่งความหมาย) สร้างความเป็นจริงเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยเช่นกันแล้ว อิทธิพลของสื่อ (โลกที่เราเป็นอยู่) ซึ่งหมายถึง การเปิดรับ/การตีความสารจากสื่อก็คือกระบวนการผสมผสาน (Hybridization) ความหมายเหล่านั้นเอาไว้อย่างซับซ้อน ดังนั้น ท่ามกลางโลกที่เต็มไปด้วยความหมายทางสังคมที่มีสื่อเป็นผู้ประกอบสร้าง ความรู้ส่วนใหญ่ของคนเราจึงมาจากสื่อมวลชน (Mass Mediated Experiences) [24]

แนวทางการเข้าสู่ปัญหาทั้ง 2 ทัศนะข้างต้น ในแง่ของการทำหน้าที่ กาญจนา แก้วเทพ [25] มองว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง อาจไม่เพียงพอในปัจจุบัน แต่การทำหน้าที่ในการสร้างสรรค์ความเป็นจริงให้เกิดขึ้นมาในสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญสำหรับสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกับสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอหรือที่เรียกว่า ผลผลิตทางวัฒนธรรมกับโครงสร้างสังคมพบว่า มีลักษณะ 2 ด้าน โดยด้านหนึ่ง งานวิจัยในฐานะผลผลิตทางวัฒนธรรมจึงเป็นตัวสะท้อนโครงสร้างสังคมได้บางส่วน กล่าวคือ ผลการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นแบบไหน สื่อก็นำเสนอเป็นแบบนั้น และในอีกด้านหนึ่ง ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านวิจัยก็เป็นตัววางรูปแบบและสร้างสรรค์ (Shape and Constitute) โครงสร้างสังคมเช่นกัน [26] ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขความรุนแรง/ความขัดแย้ง หรือเงื่อนไขสันติภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยประเภทสื่อที่ใช้ในการศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่พบการศึกษาผ่านสื่อภาพยนตร์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ออกเป็น 2 เหตุผล โดยเหตุผลแรกมองว่า งานวิจัยเกือบทุกชิ้นมุ่งศึกษาเนื้อหา/สารประเภทเรื่องจริง (Factual/Non-Fiction) โดยเฉพาะ “ข่าว” ขณะที่เรื่องแต่ง (Fiction) พบงานวิจัยเพียง 1 เรื่อง โดยมุ่งศึกษานวนิยายจังหวัดชายแดนภาคใต้ [8] ส่วนภาพยนตร์ที่มีเค้าโครงเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่ถูกหยิบยกเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยแต่อย่างใด เช่น สันติ (ภาพ), กะลา, ละติจูดที่ 6 ไท เป็นต้น

ผลการวิจัยประเภทของสื่อที่ใช้ในการศึกษา และประเภทของทฤษฎีได้แบ่งความสำคัญของงานวิจัยด้านการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) งานวิจัยที่มุ่งศึกษาผล/อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อบริบทต่าง ๆ หรือปรากฏการณ์สังคม และความพึงพอใจของการสื่อสาร และ 2) งานวิจัยที่อาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการศึกษา หรืองานวิจัยที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งทั้ง 2 ลักษณะมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

เมื่อพิจารณาการเลือกใช้ทฤษฎีการสื่อสารสะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยมุ่งการอธิบายการสื่อสารใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ความหมาย 2) ผล อิทธิพล และ 3) บทบาทหน้าที่ ส่วนการอธิบายการสื่อสารในด้านอื่น ๆ พบงานวิจัยอย่างประปราย ประกอบด้วย วิธีการ กระบวนการ หลักการ องค์ประกอบ การใช้ ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร สภาพปัญหา แนวคิดของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น สื่อเพื่อสันติภาพ การสื่อสารเพื่อสันติภาพ อัตลักษณ์และความเป็นอื่น เป็นต้น ส่วนตัวแปรที่ยังไม่มีการศึกษา ได้แก่ การควบคุม และแนวโน้มในอนาคต

แม้การแสวงหาความรู้ทางการสื่อสารในปัจจุบันนั้นสามารถใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ทว่างานวิจัยด้านการสื่อสารในประเทศไทยที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ 10 ปีไฟใต้ ยังจำกัดอยู่ในส่วนการวิจัยเชิงปริมาณทางด้านการสำรวจ (Survey) และการวิเคราะห์สาร (Content Analysis) หรือการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ หรือการวิจัยแบบผสมผสานวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในรูปแบบข้างต้น แต่ยังขาดการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการทำนายและวิเคราะห์แนวโน้มโดยการใช้สถิติขั้นสูง ตลอดจนระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยแบบชาติพันธ์วรรณา การวิจัยโดยวิธีการสังเกต หรือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้เติบโตขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบเมื่อปี 2547 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรนิเทศศาสตร์/วารสารศาสตร์/สื่อสารมวลชน/การสื่อสาร นักวิชาการต่างเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ ทำให้มีงานวิจัยด้านการสื่อสาร ทั้งวิทยานิพนธ์ที่มาจากมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานครเป็นหลัก รวมถึงมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค และรายงานวิจัยที่มาจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่เกิดขึ้นจำนวนมาก ทั้งนี้ จากการสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่า จุดพลิกผันของเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นเงื่อนไขในการผลิตองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการหรือการสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสื่อใน 2 ประเด็กหลัก ๆ ได้แก่ ความรุนแรง/ความขัดแย้ง และสันติภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ดังนั้น เพื่อให้ภาพสะท้อนงานวิจัยด้านการสื่อสารที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้คมชัดมากขึ้น สามารถศึกษาเนื้อหา (Content) หรือผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ

อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์องค์ความรู้และกระบวนทัศน์การวิจัยในมิติที่กว้างขึ้น นอกจากนี้การศึกษาสถานภาพของงานวิจัยด้านการสื่อสารจำเป็นต้องมีการศึกษาต่อเนื่อง/ภาคต่อ โดยเฉพาะภายหลังปี 2556 อันเป็นช่วงเวลาที่สถานการณ์ความไม่สงบก้าวล่วงกว่าหนึ่งทศวรรษ

2. เป็นที่น่าสังเกตว่านับจากปี 2547 ที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น สื่อภาพยนตร์ยังไม่เคยถูกหยิบยกเป็นเครื่องมือหรือเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย ซึ่งภาพยนตร์นับเป็นสื่อที่มีความน่าสนใจสื่อหนึ่งที่เหมาะสำหรับการค้นหาความหมาย/การตีความผ่านแนวคิดต่าง ๆ โดยเฉพาะในสาขาวิชานิเทศศาสตร์/สื่อสารมวลชน นอกจากนี้องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีการเผยแพร่ออกมาในรูปแบบอื่น ๆ อาทิ บทความในวารสาร บทความ/คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ เอกสารประกอบการ ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเอกสารดังกล่าว

3. ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการสืบค้นงานวิจัยกลุ่มฐานข้อมูลห้องสมุดมหาวิทยาลัย จำนวน 6 แหล่ง และฐานข้อมูลออนไลน์ 3 แหล่ง ทั้งนี้ นักวิจัยสามารถขยายขอบเขตการสืบค้นงานวิจัยให้กว้างขวางมากขึ้น เช่น สถาบันการศึกษาของไทยทุกสถาบัน ตลอดจนงานวิจัยต่างประเทศที่ศึกษาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติการสื่อสาร ซึ่งจะช่วยสะท้อนองค์ความรู้งานวิจัยด้านการสื่อสารสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ชัดเจนและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณงานวิจัยทุกชิ้นที่ช่วยกันทำให้แวดวงวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ สื่อสารมวลชน และการสื่อสารตื่นตัวต่อปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเฉพาะสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย รวมถึงงานวิจัยของแพร ศิริศักดิ์ดำเกิง ที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดในการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ด้านการสื่อสารอันเป็นศาสตร์ใกล้ตัวที่สามารถปรับใช้กับชีวิต ชุมชน และสังคม

เอกสารอ้างอิง

[1] โมไนยพล รณเวช. (2558). “สถานภาพของการวิจัยเชิงปริมาณในการแสวงหาความรู้ทางการสื่อสาร”, **วารสารศาสตร์ ฉบับ “Seeing Is Believing?”**. 8(3), 103-122.

[2] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (มีนาคม, 2555). “ตำรวจพัวพันการหายตัวของนายหะยี สุหลง”, ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). **กาลานุกรมสยามประเทศไทย 2485-2554**. 60. กรุงเทพฯ : โพสต์ พับลิชชิ่ง.

[3] แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2551). “ความรู้เรื่องจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสังคมไทยในรอบ 26 ปี”, ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ). **แผ่นดินจินตนาการ**. 108-170. กรุงเทพฯ : มติชน.

[4] แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2552). “องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง (พ.ศ. 2543-2550)”, ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ). **ศึกษาความรุนแรงภาคใต้: บริบททางนโยบาย ความรู้ การรับรู้ รายงานการศึกษาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. 69-182. กรุงเทพฯ : ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[5] ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี. (2549). “ทศวรรษแห่งพัฒนาการความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้: ปฏิกิริยาลูกโซ่ในการต่อต้านและการตอบโต้ของรัฐ”, ในคณะกรรมการจัดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในส่วนภูมิภาคประจำปี 2548 (ภาคใต้) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (บรรณาธิการ). **การสร้างความสมานฉันท์และร่วมกันฟื้นฟูท้องถิ่นภาคใต้**. 59-67. สงขลา : มาสเตอรพีซ แอนด์ โครเซร์.

[6] ทีมข่าวอิศรา. (2557). **เจาะสถิติ 10 ด้านในวาระ 10 ปีไฟใต้ 10 ปีปล้นปืน**. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม2557, จาก http://www.isranews.org/ south-news/stat-history/item/26389-10subjects.html.

[7] อาคม พงศ์พรหม. (2547). **เจตคติของสื่อมวลชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อโครงการทักษิณพัฒนา**. ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

[8] ศรัณย์ วงศ์ขจิตร. (2555). **จินตนาการปลายด้ามขวาน: อ่าน “ภูมิศาสตร์ในจินตนาการ” ผ่านนวนิยามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[9] ชนิกานต์ ใสยเกื้อ. (2555). **การสื่อสารการเมืองผ่านหนังสือเล่มว่าด้วยปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาในห้วงเวลาปี 2547-2553**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกริก.

[10] อัมพร หมาดเด็น. (2548). **เสียงสะท้อนจากแดนใต้ เมื่อความรุนแรงเขย่าบ้านเกิด**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

[11] โครงการกลไกสื่อมวลชนศึกษาเพื่อสุขภาวะ มูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา. (2548). **รายงานผลการศึกษา ภาพตัวแทนและความสมดุลในรายการโทรทัศน์กับบทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาวะของสังคม.

[12] Hall, S. (2013). **Representation: Cultural representations and signify Practices**. London : Sage.

[13] เสริมศิริ นิลดำ. (2550). **คุณค่าข่าวในภาวะวิกฤตทางสังคม**. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[14] กัลยาณี กาญจนธานี. (2547). **การรายงานข่าวโทรทัศน์เหตุการณ์ปล้นคลังอาวุธหน่วยทักษิณพัฒนา ระหว่างวันที่ 28 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2546**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[15] อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ. (2549). **การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนต่อเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[16] นุวรรณ ทับเที่ยง. (2550). **ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทัศนคติของประชาชนในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ**. รายงานวิจัย คณะวิทยาการสื่อสาร. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

[17] ยุคลธร บริสุทธิ์. (2553). **กระบวนการหาข่าวของนักข่าวสังกัดสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ กรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

[18] พิสิฐ ประเสริฐศรี. (2554). **การวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ของหนังสือพิมพ์ส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[19] ดวงกมล เทวพิทักษ์. (2555). **การวางกรอบเนื้อหาข่าวของสื่อเกี่ยวกับความรุนแรงจากความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

[20] Soja, E.W. (1996). **Thirdspace: Journey to Los Angeles and Other Real-and-imagined Places**. Oxford : Blackwell.

[21] สมสุข หินวิมาน. (2558). **อ่านทีวี: การเมืองวัฒนธรรมในจอโทรทัศน์**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

[22] ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ. (2550). **การสร้างความจริงเรื่อง “แบ่งแยกดินแดน” สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในหนังสือพิมพ์**. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[23] สมัชชา นิลปัทม์. (2549). **การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยกรณีกรือเซะและตากใบ**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[24] กาญจนา แก้วเทพ. (2545). **เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ศาลาแดง.

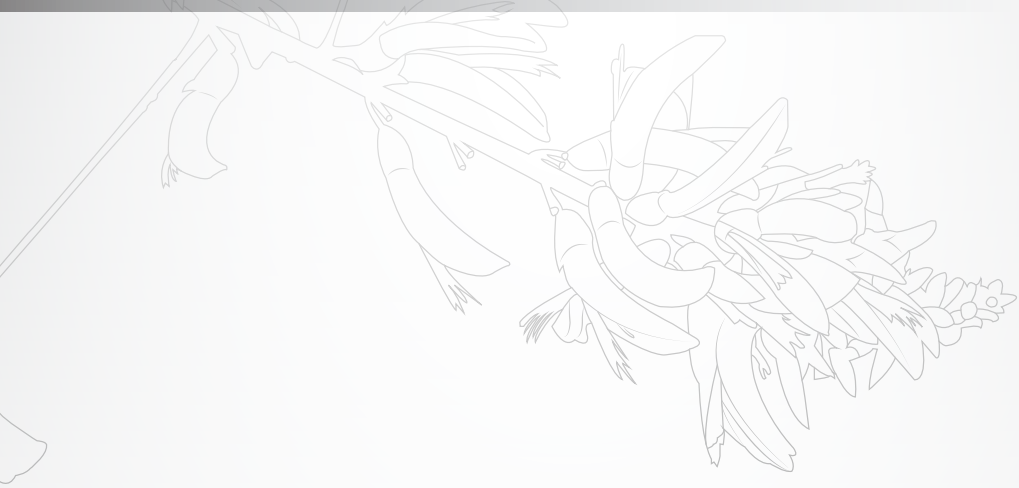
[25] กาญจนา แก้วเทพ (บรรณาธิการ). (2530). **สื่อในสันติภาพ**. กรุงเทพฯ : วิคตอรี่เพาเวอร์พอยท์.

[26] กาญจนา แก้วเทพ. (2557). **ศาสตร์และสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

ต้นทุนธุรกรรมของการรวบรวมและจำหน่ายน้ำยางสด ของเครือข่ายสหกรณ์กองทุนสวนยางในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

Transaction Costs of Fresh Latex Collection and Distribution of Na Thawi Rubber Fund Cooperatives Network, Songkhla Province

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย[1] และกลาโสม ละเต๊ะ[2]
Chinasak Suwan-achariya[1] and Kalasom Lahteh[2]

[1] รศ.ดร., ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000
[2] นักวิจัย บริษัทอัลฟ่า โลจิสติกส์ เอเจนซี่ จำกัด
[1] Assoc. Prof. Dr., Department of Economics, Faculty of Economics and Business Administration, Thaksin University, Songkhla, 90000
[2] Researcher of Alpha Logistics Agency Co.,Ltd.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการวัดขนาดของต้นทุนธุรกรรมของการรวบรวมและการจัด จำหน่ายน้ำยางและวิธีการลดต้นทุนธุรกรรมของศูนย์รวบรวมน้ำยาง ผลการศึกษาค้นพบว่า ศูนย์รวบรวมน้ำยางมีปัญหาด้านการตั้งราคารับซื้อภายในกลุ่ม เนื่องจากไม่สอดคล้องกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่โรงงานกำหนดซึ่งเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสของการรับซื้อน้ำยางของกลุ่มน้ำยางของศูนย์รวบรวมน้ำยางมีผลทำให้เกิดต้นทุนธุรกรรมทำให้ขาดรายได้จากน้ำหนักยางแห้งลดลงคิดเป็นร้อยละ 63.19 ของต้นทุนธุรกรรมทั้งหมดและสูญเสียรายได้จากต้นทุนธุรกรรมคิดเป็นร้อยละ 15.7 วิธีการแก้ปัญหากำหนดค่าการใส่แอมโมเนีย(NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) 1.16% ของน้ำหนักยางทั้งหมด โดยแอมโมเนีย (NH3) ในปริมาณ 6 ใน 7 ส่วนของสารเคมีที่ใช้และยาขาว (ZnO/TMTD) 1 ส่วน จึงจะไม่ส่งผลให้น้ำหนักยางแห้งลดลง ส่งผลทำให้มีกำไรเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.75% จากการขายน้ำยางให้แก่โรงงาน

คำสำคัญ: ศูนย์รวบรวมน้ำยาง น้ำหนักยางสด ต้นทุนธุรกรรม

Abstract

The objective of this research was aimed to measure the transaction cost of latex collection and distribution and how to reduce the transaction cost of latex collection center. The results showed that the latex collection center encountered the difficulties in pricing within the groups, because it was inconsistent with product standard required by the plants, caused by taking advantage of the situation in buying latex among the groups, resulting in higher transaction costs, lack of revenue from the weight of dry rubber decreased by 63.19 percent of the transaction cost as well as loss of income from the transaction cost by 15.7 percent. The solution was to apply ammonia (NH3) and ZnO / TMTD by 1.16% of weight of the total rubber. The ratio of the ammonia (NH3) applied was 6 of 7 solutions used and ratio of ZnO / TMTD was 1. The respective ratio showed no impact on the reduction in the weight of dry rubber, but profit increased by 10.75% from the sale of latex to the factory.

Keywords: Latex Collection Center, Weight of Dry Rubber, Transaction Cost

บทนำ

ความพยายามอย่างหนึ่งของการกำหนดการต่อรองราคาสินค้าของเกษตรกร โดยวิธีการจัดตั้งอำนาจของตนเองในตลาดสินค้าการเกษตร ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องค้นหาการจัดการแก้ปัญหาในการจำหน่ายผลผลิต การค้นหาคนกลาง นายหน้า ค้นหาวิธีการเพิ่มมูลค่าของตนเอง วิธีการอย่างหนึ่งที่ผู้ผลิตรายย่อยนำมาใช้ในตลาดน้ำยางสด คือ การรวมตัวกันของสหกรณ์น้ำยางโดยมีศูนย์ของเครือข่ายสหกรณ์น้ำยาง แนวคิดส่วนใหญ่เชื่อว่า หากสามารถรวมตัวกันได้จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการต่อรองกับผู้ซื้อได้ในรูปเครือข่ายสหกรณ์ ทั้งนี้ขึ้นกับการพัฒนากฎ กติกาการร่วมมือกันภายในเครือข่ายและที่สำคัญการกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับในตลาด โดยพิจารณาจากต้นทุนธุรกรรมว่า มีสัดส่วนเท่าไหร่ในราคาสินค้าหากคำนวณออกมาเป็นรายได้ของสหกรณ์

ปัญหาต้นทุนธุรกรรมเป็นปัญหาวิวัฒนาการความสัมพันธ์เศรษฐกิจของระบบเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับการแบ่งงานการทำตามความเชี่ยวชาญของเจ้าภาพเศรษฐกิจ สามารถปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อตลาดมีตัวกลางทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่าย ทำให้สามารถเห็นปัจจัยที่ยับยั้งการทำงานของเจ้าภาพทางเศรษฐกิจต่อการทำสัญญานั้น คือรายจ่ายทางธุรกรรมหรือต้นทุนธุรกรรม การเกิดการแลกเปลี่ยนในกรรมสิทธิ์ส่วนตัวถูกค้นพบโดยโคลว์ สังเกตว่าผู้ซื้อและผู้ขายต้องรู้ราคาทั้ง 2 ฝ่ายว่าต้องทำให้เกิดการซื้อขาย ต้องเจรจา การพัฒนาความสัมพันธ์ ประกันความเชื่อถือต่อกันและมีนายหน้าสำหรับประกันกิจกรรมในการแลกเปลี่ยน ค่าใช้จ่ายตรงนี้ คือ ต้นทุนธุรกรรม [1] แต่ใช่ว่าการแลกเปลี่ยนเป็นธุรกรรม กล่าวคือ การแลกเปลี่ยนกำหนดปริมาณสินค้าและราคาแต่ขาดการวัดพื้นที่และเวลาซึ่งไม่สามารถกำหนดการได้สินค้าสอดคล้องกับคุณภาพ โคมมอนส์สังเกตว่า ธุรกรรมเป็นการแลกเปลี่ยนในสิทธิกรรมสิทธิ์ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ [2] แสดงให้เห็นว่า การแลกเปลี่ยนไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่ไว้ ทำให้การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นทั้ง 2 ฝ่ายในข้อเสนอของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะไม่มีการโอนทรัพย์สินในกรรมสิทธิ์และกรรมสิทธิ์ได้เคลื่อนย้ายจากฝ่ายหนึ่งไปสู่อีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ หมายถึง ไม่ได้เปลี่ยนผู้ถือครอง แต่ต้นทุนธุรกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กรรมสิทธิ์และการปกป้องกรรมสิทธิ์จากอำนาจในสิทธิ์ที่เป็นทางการ [3] ฉะนั้น ค่าใช้จ่ายในการทำธุรกรรมให้ความหมายจากค่าใช้จ่ายในการค้นหาข้อมูล การเจรจา การตกลงสัญญา (ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ) การประกันเงื่อนไขตามสัญญาซึ่งขึ้นกับการก่อตัวของตลาดในระบบเศรษฐกิจที่ผ่านมาว่ามีการพัฒนาอย่างไร [4] เกณฑ์ประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจถูกกำหนดของขนาดต้นทุนธุรกรรมในผลิตภัณฑ์แห่งชาติหรือ

ภาคการผลิต หากมีขนาดจำนวนมากหมายถึงต้นทุนที่ใช้จ่ายทรัพยากรของการเข้าสู่ตลาดของเจ้าภาพเศรษฐกิจสัมพันธ์กับกติกาหรือข้อจำกัดที่ทำให้เกิดการฉวยโอกาสของเจ้าภาพเศรษฐกิจต่อกัน ส่งผลทำให้สูญเสียทรัพยากรและความเป็นอยู่ของเจ้าภาพเศรษฐกิจแย่ลง ในปัจจุบันการศึกษาการวัดขนาดของต้นทุนธุรกรรม [5] ได้นำเอามาใช้ในการศึกษาต้นทุนธุรกรรมในระดับเศรษฐศาสตร์มหภาค แต่มีข้อจำกัดในการอธิบายเนื่องจากการก่อตัวของแต่ละภาคการผลิตมีความแตกต่างกัน [6] แต่หากนำเอามาใช้แบบกว้างก็จะสามารถวิเคราะห์ได้ในเงื่อนไขก่อนการตกลงสัญญา ตกลงสัญญา ปฏิบัติตามสัญญา [7] โดย ได้พัฒนาวิธีการศึกษาแบบเฉพาะของตนเองสำหรับการนำเอามาศึกษาตลาดสินค้าการเกษตร [8]

ที่ผ่านมาขาดการศึกษาปัญหาต้นทุนธุรกรรมของความร่วมมือกันภายในเครือข่ายและการจัดการต้นทุนธุรกรรมในวรรณกรรมด้านกิจกรรมการจำหน่ายสินค้าภาคการเกษตรของประเทศ หากสามารถพัฒนาวิธีการวัดต้นทุนธุรกรรมได้ก็จะสามารถระบุขนาดของต้นทุนในการแลกเปลี่ยนธุรกรรมในตลาดจะสามารถเสนอแนวทางในการจัดการลดต้นทุนเพื่อเพิ่มรายได้ของตนเอง [9] นอกจากนั้นการร่วมมือกันภายในเครือข่ายตามวิถีชีวิตของชาวสวนยาง จรรยาบรรณในการทำงานและการทำงานบนหลักการความโปร่งใส โดยเฉพาะสินค้าที่ไม่สามารถตรวจสอบโดยสายตาได้อย่างน้ำยางสด มีส่วนต่อการกำหนดขนาดของต้นทุนธุรกรรมอย่างแน่นอนและส่งผลต่อการร่วมมือกันที่ไม่สามารถกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเสี่ยงของการตั้งราคาและรายได้ที่แน่นอนแก่ผู้ผลิตในตลาดน้ำยางในภาพรวมและการพัฒนาวิธีการคำนวณต้นทุนธุรกรรมในวรรณกรรมด้านเศรษฐศาสตร์มีน้อยมากที่นำเอามาใช้ในการศึกษา [10] โดยเฉพาะตลาดน้ำยางสดยังขาดความชัดเจนในกระบวนการจำหน่ายสินค้าการเกษตรและยังขาดวิธีการประเมินค่าที่เป็นสากลซึ่งเป็นภารกิจที่ท้าทายทางวิชาการในปัจจุบัน ดังนั้น การวิจัยต้นทุนธุรกรรมในการซื้อขายน้ำยางสดจึงเป็นปัญหาทางวิชาการและปฏิบัติในสถานการณ์ปัจจุบันที่ปรากฏอยู่เรียกร้องไปสู่การแก้ปัญหา

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. การวัดขนาดของต้นทุนธุรกรรมของการรวบรวมและการจัดจำหน่ายน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

2. วิธีการลดต้นทุนธุรกรรมของศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ระเบียบวิธีการศึกษา

เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเก็บข้อมูลประจำวันของการตั้งราคาน้ำยาง การพยากรณ์ราคาการตกลงราคากับโรงงานและการรวบรวมน้ำยางในวงจรการทำงานประจำสัปดาห์ของศูนย์รวบรวมน้ำยางและสมาชิกของศูนย์รวบรวมน้ำยางและบันทึกบัญชีซื้อขายน้ำยางแบบการแจ้งรายการยาง ช่วงเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติของวงจรการผลิตซ้ำซื้อขายน้ำยางในรอบวันที่ 11 มกราคม - 16 มกราคม พ.ศ.2557 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงของการซื้อขายและรวบรวมน้ำยางที่เข้มข้นโดยศูนย์รวบรวมน้ำยาง

สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่การตั้งราคาน้ำยาง การพยากรณ์ ราคาการตกลงราคากับโรงงานและการรวบรวมน้ำยาง การขนส่งของศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางอำเภอนาทวี และกลุ่มน้ำยาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วน 1 ศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ส่วนที่ 2 กลุ่มน้ำยาง ประกอบด้วย 17 กลุ่ม (คลองจีน 1 คลองจีน 2 คลองทราย 1 คลองทราย 2 คลองบอน คลองยอ ควนแดง ช้างให้ ปลักจอก ปลายรำ 1 ปลายรำ 2 ปลายรำ 3 พรุเตียว พอบิดใต้ ลำชิง ลำพด วังบวบ)

วิธีการวิเคราะห์รายงานข้อมูลการหมุนเวียนสินค้าปัจจัยที่ส่งผลต่อการหมุนเวียนของสหกรณ์วิเคราะห์โดยการใช้สมการคำนวณจำนวนกิโลกรัม วัน ครั้ง บาท ค่าสัมประสิทธิ์จัดทำเป็นตารางและนำเสนอตัวเลข การค้นหาจุดของการส่งมอบ ในรูปของน้ำยางกิโลกรัม เปอร์เซ็นต์ บาท ซึ่งคำนวณจากส่วนที่หนึ่งโดยตัวเลขในด้านการหมุนเวียนสินค้าน้ำยางในด้านของช่วงเวลาปกติ และช่วงเวลาของการสำรองการกำหนดจุดของประสิทธิภาพของการรวบรวมน้ำยางของกลุ่มน้ำยางจากเงื่อนไขของการตั้งราคาเงื่อนไขของสเปคน้ำยางที่กำหนดโดยโรงงาน และปริมาณการหมุนเวียนที่เป็นจริงโดยสร้างสมการด้านคณิตศาสตร์มาใช้ในสถานการณ์เฉพาะของการขายน้ำยางของกลุ่มน้ำยางและจุดประสิทธิภาพของความร่วมมือของกลุ่มน้ำยาง การคำนวณจุดของการส่งมอบน้ำยางของกลุ่มน้ำยางจากกลุ่มน้ำยาง 17 กลุ่มให้แก่จุดเครือข่ายเพื่อค้นหาปริมาณการส่งมอบที่เป็นจริงในแต่ละวงรอบ จากสมการแสดงจุดของการส่งมอบซึ่งเป็นการคำนวณจากปริมาณการรับซื้อน้ำยางและปริมาณการขายน้ำยางแล้ว รวมไปถึงการคำนวณจากจุดเครือข่ายไปยังโรงงาน การคำนวณกำไรหน่วยสุดท้ายของกลุ่มน้ำยางแต่ละกลุ่มจากต้นทุนทั้งหมดในการกระบวนการไหลเวียนใน 1 วงรอบ ในรูปของต้นทุนการสำรองต้นทุนการผลิต รายได้อื่น ๆ ที่เกิดจากการ หมุนเวียนในปริมาณเท่าไร คำนวณต้นทุน

ธุรกรรมในด้านความร่วมมือจากการตั้งราคา ตกลงราคา รวบรวมน้ำยางและการกระจายน้ำยางประจำวันและการได้รับผลตอบแทนจากการรวบรวมในแง่ของรายได้

ผลการศึกษา

ราคา (ปิด เปิด) ที่โรงงานรับซื้อน้ำยางจากศูนย์รวบรวมน้ำยางและราคาที่ศูนย์รวบรวมน้ำยางรับซื้อ (ราคาภายหลังจากการพยากรณ์) และระดับราคาที่รับซื้อตามช่วงชั้นค่าดีอาร์ซีของโรงงานที่รับซื้อจากศูนย์รวบรวมน้ำยางและช่วงชั้นราคาที่ศูนย์รวบรวมน้ำยางรับซื้อจากกลุ่มน้ำยางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ราคารับซื้อประจำวันของศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลาและโรงงาน

วันที่	ราคารับซื้อ(บาทต่อกิโลกรัม)			
	ณ ศูนย์รวบรวมน้ำยาง	ณ โรงงาน (ราคาเปิด-ราคาปิด)		
		TOP	HYD	SOU
11/1/2557	58	(60.00,-)	(60.80,-)	(60.50,-)
12/1/2557	59	(61.00,-)	(62.00,-)	(61.70,-)
13/1/2557	60	(62.00,-)	-	(62.00,-)
14/1/2557	60	(62.00,-)	(62.00,62.20)	(62.00,-)
15/1/2557	60	(62.00,-)	(62.50,-)	-
16/1/2557	60	(63.00,-)	(62.50,-)	(63.20,-)

ตารางที่ 2 ระดับราคารับซื้อตามค่าดีอาร์ซีของศูนย์รวบรวมน้ำยางและกลุ่มน้ำยาง

	ระดับราคาเพิ่ม/ลดตามราคาประกาศ 30 %																	
DRC %	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
HYD	N/A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOP	-	-	-	-	-	-	-	-	0.25	0.50	0.75	1.00	2	2	2	2	2	2
SOU	N/A	N/A	N/A	N/A	-	-	-	-	-	0.20	0.40	0.60	0.80	1	1.20	1.40	1.60	1.80
HUB	N/A	N/A	N/A	-0.8	-0.6	-0.4	-0.2	0	0.5	0.5	0.5	1	1	1	1	1	1	1

หมายเหตุ : 0 คือ ราคาประกาศรับซื้อ +คือราคาที่เพิ่มขึ้นจากราคาประกาศ -คือราคาที่ลดลงจากราคาประกาศ, N/A คือไม่รับซื้อ HUB = ศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย)

ต้นทุนธุรกรรมของการดำเนินกิจกรรมการรวบรวมน้ำยางเพื่อขายให้แก่โรงงาน

ต้นทุนธุรกรรมของการดำเนินกิจกรรมรวบรวมน้ำยางของศูนย์รวบรวมน้ำยางกับสมาชิกมีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ต้นทุนธุรกรรมของการประกันข้อมูลและการประสานงาน ต้นทุนธุรกรรมค่าอำนวยความสะดวกในการผ่านทาง (ใช้เส้นทาง) ให้แก่หน่วยงานของรัฐ และต้นทุนอื่น ๆ ต่อสัดส่วนรายได้ที่มีความ สอดคล้องกันในด้านการดำเนินกิจกรรมการเกิดต้นทุนของการดำเนินกิจกรรมการขายน้ำยางให้แก่บริษัทรับซื้อน้ำยางมีขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นต้นทุนธุรกรรมก่อนและระหว่างการดำเนินการซื้อขาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ช่วงเวลาของการรวบรวมน้ำยางของเครือข่ายและการส่งมอบให้แก่โรงงานในรอบปัจจุบัน

การรวบรวมน้ำยางของเครือข่าย และการส่งมอบให้แก่โรงงาน	เวลา (น.)
1. การตรวจสอบราคารับซื้อ (ขั้นต่ำ) ของโรงงาน	ช่วงเย็น เมื่อวาน
2. การค้นหาราคา (พยากรณ์ราคารับซื้อ)	07.00 - 09.00
3. การรับราคาจากโรงงาน	12.00 - 12.30
4. การแจ้งราคารับซื้อของแต่ละโรงงาน	12.20 - 12.40
5. การแจ้งปริมาณน้ำยางประจำวัน (เครือข่ายแจ้งมายังศูนย์ รวบรวม)	12.00 - 13.00
6. การรับโควตาการรับซื้อของโรงงาน	12.00 - 13.00
7. การคำนวณและการเลือกโรงงานแก่เครือข่าย (ยอมรับการสูญเสีย)	13.00 - 14.00
8. การต่อรองปริมาณการรับซื้อ (ถ้ามี)	13.30 - 14.00

จากตารางเห็นได้ว่า การดำเนินกิจกรรมของศูนย์รวบรวมน้ำยางก่อนมีการซื้อขายน้ำยางระหว่างเครือข่ายของตนเองนั้นมีการพยากรณ์ราคารับซื้อต้นทางจากกลุ่มน้ำยางที่น้ำยาง 1 ครั้ง คือ ช่วงเวลา 07.00 - 09.00 น. และจะมีการพยากรณ์ราคาจากปลายทางคือโรงงานที่รับซื้อน้ำยาง 2 ครั้ง คือ การตรวจสอบราคาขั้นต่ำที่โรงงานประกาศที่จะรับซื้อรอบวันนี้จากช่วงเย็นของเมื่อวาน และการตรวจสอบราคา (เปิด-ปิด) ที่โรงงานรับซื้อในรอบของวันนี้ ช่วงเวลา 12.00 - 12.30 น. และกิจกรรมอื่น ๆ ดังตาราง ซึ่งตลอดช่วงเวลาของการรับซื้อน้ำยางนั้นเป็นต้นทุนธุรกรรมของการประสานงานและการประกัน

ข้อมูลภายในรูปแบบของกิจกรรมดังสมการของการเกี่ยวค่าใช้จ่ายธุรกรรมดังต่อไปนี้

1.1 การตรวจสอบราคาพยากรณ์รอบที่ n+1 (ช่วงเย็นเมื่อวาน) โดยที่โรงงานที่ศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย) เป็นสมาชิกประกอบด้วย 3 โรงงาน คือ

- Top Glove Technology (thailand).co.,ltd ตัวย่อ TOP
- Southland Rubber co.,ltd ตัวย่อ SOU
- Hydsin Latex co.,ltd ตัวย่อ HYD

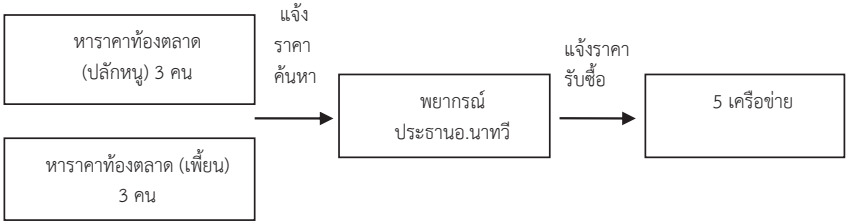
โรงงานที่รับซื้อ จะแจ้งราคารับซื้อไปยังศูนย์รวบรวมน้ำยาง แม่ข่าย)

$$TCFP = n \qquad (1)$$

เมื่อ TCFP = ต้นทุนธุรกรรมการตรวจสอบราคารอบที่ n+1

n = จำนวนโรงงานที่รับซื้อในรอบที่ n+1 แจ้งราคาศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย)

1.2 การพยากรณ์ราคารับซื้อประจำวัน (ช่วง 07.00-09.00 น.)

ภาพที่ 1 รูปแบบความสัมพันธ์ของการพยากรณ์ราคารับซื้อประจำวันจากตลาดยาง โดยกลุ่มและพ่อค้าคนกลางและการประสานงานการพยากรณ์ระหว่างกลุ่มและเครือข่าย

จากรูปเห็นได้ว่า การค้นหาราคารับซื้อจากท้องตลาดนั้นเป็นระบบการทำงาน 2 ส่วนสำหรับการค้นหาราคาจากตลาดน้ำยาง ทั้งพ่อค้าคนกลาง กลุ่มย่อยที่มีสถานะเป็นผู้รับซื้อน้ำยางและจำหน่ายให้แก่โรงงานเหมือนกัน จากนั้นทั้ง 2 ส่วนก็จะรายงานให้แก่เจ้าภาพรวบรวมน้ำยาง คือ ประธานศูนย์รวมน้ำยาง (แม่ข่าย) เป็นผู้คำนวณและตั้งราคาการรับซื้อน้ำยาง หลังจากนั้นจะแจ้งให้แก่กลุ่มน้ำยางย่อย และเครือข่ายทราบ ทำให้ได้สมการของการพยากรณ์ราคาการรับซื้อประจำวันดังต่อไปนี้

$$TCPP = 3(2FH) + 5HN \qquad (2)$$

เมื่อ TCPP = ต้นทุนธุรกรรมการพยากรณ์ราคารับซื้อประจำวัน

H = การแจ้งราคาจากการค้นหาการรับซื้อน้ำยางไปยังศูนย์รวมน้ำยาง

1.3 การรับราคาจากโรงงาน (ช่วงเวลา 12.00 - 12.30 น.)

โรงงานจะแจ้งราคาที่รับซื้อประจำวันซึ่งเรียกว่าเป็นราคาเปิดให้แก่ประธานกลุ่มศูนย์รวบรวมน้ำยางอ.นาทวี ในขณะที่ราคาเปิดมีการเคลื่อนที่หากเมื่อถึงช่วงปลายของการรับซื้อของโรงงานและต้องการน้ำยางเพิ่ม โรงงานจะประกาศราคาปิดอีกราคา อย่างไรก็ตามโรงงานแต่ละโรงงานไม่ได้รับซื้อน้ำยางทุกวันขึ้นอยู่กับความต้องการของโรงงานซึ่งสามารถคำนวณจำนวนครั้งของต้นทุนธุรกรรมในการประสานงาน จนกว่าการรับราคาจากโรงงานนั้นจะมีโอกาสที่ส่งผลต่อปริมาณการเติบโตและการตัดสินใจของโรงงาน โรงงานที่พยากรณ์วงรอบที่ n+1 (ในช่วงเย็นของเมื่อวาน) อาจจะไม่มีการรับซื้อ ฉะนั้น จำนวนโรงงานในวันที่แจ้งราคาให้กับประธานกลุ่มศูนย์รวบรวมน้ำยางจึงมีผลต่อการเลือกและการจัดสรรทรัพยากรน้ำยางที่มีอยู่ไม่ให้เกิดความเสี่ยงในด้านปริมาณน้ำยางล้นเหลือทำให้สมการของการรับราคาจากโรงงานมีดังต่อไปนี้

$$TCprfac = nprfac \quad (3)$$

เมื่อ Cprfac = ต้นทุนธุรกรรมการรับราคาจากโรงงาน

nprfac = จำนวนโรงงานที่เสนอราคา

1.4 การแจ้งราคารับซื้อของแต่ละโรงงาน (ช่วงเวลา 12.20 - 12.40 น.)

ประธานศูนย์รวมน้ำยางอ.นาทวีจะแจ้งราคารับซื้อซึ่งเป็นราคาเปิดให้แก่เครือข่ายทำให้ได้สมการของการประสานเพื่อแจ้งราคาเปิดของโรงงานแก่เครือข่ายดังนี้

$$TCC = \sum_{i=1}^{5}(In_{fac}) \ \sum_{i=1}^{5}(In_{fac}) \quad (4)$$

เมื่อ TCC = ต้นทุนธุรกรรมของการแจ้งราคารับซื้อ (ราคาเปิด-ปิด) แก่เครือข่าย

I = เครือข่ายที่ 1-5

n_{fac} = จำนวนโรงงานที่เครือข่ายที่เข้าร่วม

1.5. การแจ้งปริมาณน้ำยางประจำวัน (เครือข่ายแจ้งมายังศูนย์รวบรวม) (ช่วงเวลา 12.00 - 13.00 น.)

เมื่อประธานกลุ่มศูนย์รวบรวมน้ำยางได้แจ้งราคาเปิดของโรงงานให้แก่เครือข่ายแล้ว ภายหลังจากที่เครือข่ายได้ตัวเลขของค่าประมาณการน้ำยางประจำวันแล้วจะมีการแจ้งกลับไปยังประธานกลุ่มศูนย์รวบรวมน้ำยางเพื่อการเลือกโรงงานที่เครือข่ายแต่ละแห่ง

ควรจะเลือก อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมดังกล่าวนั้น หากเครือข่ายใดไม่มีความสนใจในด้านราคาก็จะไม่แจ้งกลับมายังศูนย์ทำให้สามารถเขียนสมการการประสานงานดังต่อไปนี้

$$TCJa = I \quad (5)$$

เมื่อ TCJa = ต้นทุนธุรกรรมของการแจ้งปริมาณน้ำยางในรอบที่ a

I = จำนวนเครือข่ายที่เข้าร่วมในวงรอบนั้น ๆ (ภายหลังจากการพิจารณาด้านราคา)

1.6. การรับโควตาการรับซื้อของโรงงาน (ช่วงเวลา 12.00 - 13.00 น.)

โรงงานจะแจ้งปริมาณโควตาของการรับซื้อประจำวันของเครือข่ายอ.นาทวีและ 5 เครือข่ายว่าบริษัทรับซื้อในปริมาณเท่าไร

$$TCJ_{fac}a = N_{fac}a \quad (6)$$

เมื่อ $TCJ_{fac}a$ = ต้นทุนธุรกรรมการรับโควตาการรับซื้อของโรงงาน

$N_{fac}a$ = จำนวนโรงงานที่รับซื้อในวงรอบที่ a

1.7. การคำนวณและการเลือกโรงงาน

เมื่อประธานศูนย์รับทราบราคาเปิดประจำวัน ปริมาณโควตาการรับซื้อ และปริมาณน้ำยางของเครือข่ายทั้งหมดแล้ว และแจ้งกลับไปยังโรงงาน และเครือข่ายที่เข้าร่วมดังต่อไปนี้

$$TCS_{fac}a = \sum_{i=1}^{n} + Ci - 1 \sum_{i=1}^{n} + Ci - 1 \quad (7)$$

เมื่อ $TCS_{fac}a$ = ต้นทุนธุรกรรมของการคำนวณและการเลือกโรงงาน

n = จำนวนเครือข่ายที่เข้าร่วมกับโรงงานที่ 1 ถึง n

Ci = คือ ค่าคงตัวเท่ากับ 1 (แทนด้วยโรงงาน)

- 1 = กรณี 1 เครือข่ายที่มีสองโรงงาน

จากสมการดังกล่าวสามารถเขียนเป็นตารางของต้นทุนธุรกรรมภายในเครือข่ายและนอกเครือข่ายในการรวบรวมน้ำยางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ต้นทุนธุรกรรมภายในเครือข่ายและนอกเครือข่ายในการรวบรวมน้ำยาง (หน่วย: บาท)

ค่าใช้จ่ายในการประกันข้อมูลและการประสานงาน	วันที่						TRN
	11	12	13	14	15	16	
1. การตรวจสอบราคาพยากรณ์รอบที่ n +1 (TCFP)	3	3	2	3	2	3	16
2. การพยากรณ์ราคา (TCPP)	7	7	7	7	7	7	42
3. การรับราคาจากโรงงาน (TCprfac)	3	3	2	3	2	3	16
4. การแจ้งราคารับซื้อของแต่ละโรงงาน (TCC)	10	10	8	10	6	10	54
5. การแจ้งปริมาณน้ำยางประจำวัน (TCJa)	3	4	5	4	3	5	24
6. การรับโควตาการรับซื้อของโรงงาน (TCJfaca)	3	3	2	3	2	3	16
7. การคำนวณและการเลือกโรงงานแก่เครือข่าย (TCSfaca)	5	7	8	6	5	7	38
8. การต่อรองปริมาณการรับซื้อ (ถ้ามี)	-	-	-	-	-	-	-
รวม	45	49	47	50	42	54	287

หมายเหตุ: TRN = รวมค่าใช้จ่ายในการประกันข้อมูลและการประสานงาน (ตั้งแต่วงรอบวันที่ 11/1/2014-16/1/2014), n = รอบปัจจุบัน, n+1 = รอบปัจจุบันในช่วงเวลาเมื่อวาน

นอกจากนี้ ยังพบว่าการดำเนินกิจกรรมเพื่อการขายน้ำยางสดให้แก่โรงงานของแม่ข่ายนั้นยังมีต้นทุนธุรกรรมในการอำนวยความสะดวกให้แก่ภาครัฐ เนื่องจากการใช้เส้นทางขนส่ง (TRI) เดือนละ 4,000 บาท คิดเฉลี่ยวันละ 133.33 บาท อย่างไรก็ตาม การซื้อขายน้ำยางสดให้ได้ราคาเมื่อเปรียบเทียบกับค่าดีอาร์ซีนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการผลิตให้ได้มาตรฐานซึ่งพบว่ามาตรฐานการผลิตของศูนย์รวบรวมน้ำยาง และกลุ่มน้ำยางถูกกำหนดโดยปลายทาง หรือ โรงงานที่รับซื้อดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 มาตรฐานการผลิตน้ำยางสด และมาตรวัด (หน่วย : อัตราส่วน)

มาตรฐานการวัด	ต้นทาง กลุ่มน้ำยาง	กลางทาง ศูนย์รวบรวมน้ำยาง
แอมโมเนีย : ยาวขาว / น้ำยางสด 1 กก.	0.0176 : 0.0029	0.0200 : 0.0010
การใช้ปริมาณน้ำยางสด เพื่อวัดค่าดีอาร์ซี (กก.)/ครั้ง	0.0085	0.0100

อย่างไรก็ตาม ในความในสถานการณ์ที่เป็นจริงถึงแม้ว่าจะมีมาตรวัดน้ำยางสดที่ใช้ทดสอบค่าดีอาร์ซี (DRC) แต่ก็ไม่มีการตรวจสอบในหน้าที่ของผู้ที่ทำการวัดค่าดังกล่าวในการใช้ปริมาณน้ำยางตามมาตรวัดที่ได้ถูกกำหนดไว้ ในขณะเดียวกันมาตรวัดแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ของกลุ่มน้ำยาง และศูนย์รวบรวมน้ำยางในการผลิตยังเป็นปริมาตรที่เกิดจากการประมาณการใช้ ทำให้ไม่มีความแม่นยำในด้านการผลิตที่เป็นจริง จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดการก่อตัวของต้นทุนธุรกรรมในด้านการผลิตจากค่าน้ำหนักแห้งเมื่อศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย) ลดลงเมื่อน้ำยางที่ถูกขายถูกวัดจากโรงงานโดยสามารถวัดสมการต้นทุนธุรกรรมดังต่อไปนี้

$$PrDRC = QDRC * PY \text{ โดยที่ } PrDRC = TRDRC \text{ ก็ต่อเมื่อ } PrDRC < 0 \quad (8)$$

กำหนดให้

PrDRC = กำไร/ขาดทุนที่เกิดจากการความแตกต่างในการวัดดีอาร์ซี บาท

QDRC = น้ำหนักยางแห้งสุทธิ (QDRCY-QDRCX) กิโลกรัม

เมื่อ QDRCY = น้ำหนักยางแห้งปลายทาง (ที่วัดได้จากโรงงาน)กิโลกรัม

QDRCX = น้ำหนักยางแห้งต้นทาง (ที่วัดได้จากศูนย์รวบรวมน้ำยาง) กิโลกรัม

และ QDRCX และ QDRCY คือ DRC * Q

เมื่อ DRC = ค่าดีอาร์ซีที่วัดได้จากเครื่องมือวัด

Q = น้ำหนักยางสด กิโลกรัม

PY = ราคารับซื้อของปลายทาง ณ ระดับค่าดีอาร์ซีต่าง ๆ (ดูตารางที่ 1 และ 2)

TRDRC = ต้นทุนธุรกรรมหรือการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลง บาท

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า ผลลัพธ์จากการขายน้ำยางยังประสบปัญหาการพยากรณ์ที่ผิดพลาด เนื่องจากการวัดค่าดีอาร์ซีจะทราบผลได้ต่อเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 21 ชม. ดังนั้น การที่ศูนย์รวบรวมน้ำยางนำน้ำยางสดจำหน่ายให้แก่โรงงานจึงใช้ข้อมูลในอดีตสำหรับการพยากรณ์ค่าดีอาร์ซีให้มีการสอดคล้องกับค่าดีอาร์ซีที่เป็นจริง เป็นที่มาของการก่อตัวของต้นทุนธุรกรรมในด้านการพยากรณ์ที่ผิดพลาด โดยแบ่งเป็น 2 สถานการณ์ ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ที่ศูนย์รวบรวมน้ำยาง จะต้องขายน้ำยางสดจำนวน 3 เที่ยว แต่จำนวนรถบรรทุกที่ขนส่งน้ำยางได้มีจำนวน 2 คัน ซึ่งจากตารางเวลาของการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับราคาที่โรงงานทั้ง 3 ประกาศสิ้นสุดเมื่อเวลา 12.30 น. แต่การขายน้ำยางให้แก่โรงงานมีเวลาสิ้นสุดรับซื้อ ประมาณ 15.30 น. ใช้เวลา 1 ชม.ในการขนส่งจากศูนย์รวบรวมน้ำยางไปยังโรงงาน ในขณะเดียวกันการขนส่งน้ำยางสิ้นสุดต่อคันรถใช้เวลาประมาณ 30 นาที และเวลาในการเข้าคิวเพื่อขายน้ำยางต้องใช้เวลาที่ไม่อาจคิดว่าใช้เวลาเท่าไร เพราะมีพ่อค้ารายอื่น ๆ ที่ขายน้ำยางให้แก่โรงงานเช่นกัน ฉะนั้นหากวันใดที่ศูนย์รวบรวมน้ำยางพยากรณ์ว่าจำเป็นจะต้องใช้ 3 เที่ยวในการขนส่งจึงต้องรีบขนส่งน้ำยางเพื่อไปโรงงานที่คาดว่าจะให้ราคาที่ดีที่สุด (ราคาสูงสุด) เพื่อขายน้ำยางทั้งหมดที่รับซื้อจากสมาชิก ถึงแม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่ได้รับราคาที่เสนอซื้อทั้งหมดจากโรงงาน โดยเที่ยวแรกรถบรรทุกออกช่วงเวลา ประมาณ 11.00 น. ในขณะที่ช่วงเวลาที่โรงงานประกาศราคาคือ ช่วงเวลา 12.00 น. จึงเป็นที่มาของต้นทุนธุรกรรมการพยากรณ์ที่ผิดพลาดจากการพยากรณ์ อันเนื่องจากข้อมูลในครบถ้วนซึ่งสามารถคำนวณต้นทุนธุรกรรมจากความผิดพลาดในด้านการพยากรณ์พบว่า ในรอบวันที่ 12 เที่ยวแรกของการขนส่ง โดยศูนย์รวบรวมน้ำยางคาดว่าจะได้รับราคาดีที่สุดจากโรงงาน HYD แต่ผลลัพธ์จากการเสนอราคาของ TOP ให้ราคาดีที่สุด โดยเมื่อดูจากตารางที่ 1 พบว่า TOP เสนอราคาสูงกว่า 1 บาท/1 กก. ของน้ำหนักยางแห้ง และเมื่อพิจารณาค่าดีอาร์ซี 33.14% (ดูจากระดับการเปลี่ยนแปลงราคาในตารางที่ 2) ทำให้สามารถค้นหามูลค่าการสูญเสียจากสมการดังต่อไปนี้

$$TER = PY_{MAX} - PY_{CH} \text{ เมื่อ PY เป็นราคาที่เสนอซื้อ ณ ระดับดีอาร์ซี 33.14\%} \quad (9)$$

จากสมการดังกล่าวพบว่า สูญเสียรายได้เฉลี่ย 0.75 บาท โดยน้ำหนักยางแห้งทั้งหมด 6,826.00 กก. ทำให้ศูนย์รวบรวมน้ำยางเสียหายจากการพยากรณ์ เนื่องจากการขายก่อนเวลาประกาศที่จะได้รับข้อมูลครบถ้วน (TER) คิดเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 5,119.5 บาท

2. สถานการณ์การพยากรณ์ภายหลังจากการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับราคาที่โรงงานทุกโรงงานเสนอซื้อแล้ว และมีเที่ยวของการขนส่งน้ำยาง 2 เที่ยวตามจำนวนรถที่มีอยู่ 2 คัน แต่มีการพยากรณ์ค่าดีอาร์ซีผิดพลาด เนื่องจากเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลค่าดีอาร์ซีในช่วงเวลาอดีต เพราะต้องใช้เวลาในการระบุค่าดีอาร์ซี 21 ชม. ตามช่วงเวลาที่กล่าวข้างต้น ฉะนั้น จึงเกิดความผิดพลาดในด้านการพยากรณ์ภายหลังทราบราคาที่โรงงานเสนอซื้อแล้ว (PRP) จากผลการวิจัยพบว่า รอบวันที่ 11 เที่ยวที่ 2 ศูนย์รวบรวมน้ำยางได้เลือกขายน้ำยางให้แก่ TOP ในขณะที่ HYD เสนอราคาสูงกว่า 0.55 บาท/น้ำหนักยางแห้ง 1 กก. ณ ระดับดีอาร์ซี 31.87% ทำให้สามารถคำนวณรายได้ที่สูญเสียได้จากสมการ ในสถานการณ์ที่ 1 ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า มูลค่ารายได้ที่เสียหายในวงรอบดังกล่าวคิดเป็นจำนวนเงิน 1592.8 บาท จากน้ำหนักยางแห้งทั้งหมด 2,896.00 กก. สำหรับในด้านรายได้ที่เป็นจริงของการดำเนินกิจกรรมเพื่อขายน้ำยางนั้นเกิดจากกิจกรรม 3 แนวทาง คือ แนวทางการรวบรวมน้ำยางที่ขายให้แก่โรงงานที่รับซื้อน้ำยางโดยตรง แนวทางการดำเนินกิจกรรมการไหลเวียนทำให้เกิดเป็นของเหลือจากการผลิตนำจำหน่ายเป็นขี้ยาง และรายได้จากการเป็นนายหน้าจากกฎกติกาความร่วมมือระหว่างเครือข่ายที่เข้าร่วมใช้รหัสของโรงงานในด้านดำเนินงาน คือ 5 เครือข่ายที่กล่าวมาข้างต้น โดยศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย) จะคิดค่านายหน้า (RCo) 0.03 บาท/น้ำหนักยางแห้ง 1 กก. ที่ขายได้ หรือ 3% ของน้ำหนักยางแห้ง

ตารางที่ 6 ผลการดำเนินการตัววัดต้นทุนธุรกรรมและรายได้จากการขายน้ำยาง (บาท)

ตัววัด	11/1/57	12/1/57	13/1/57	14/1/57	15/1/57	16/1/57	รวม	%
รายได้ (R)	13,878.4	38,617.6	32,621.0	28,142.2	23,367.2	40,672.9	177,299.4	100.00
PrDRC	13,878.4	38,617.6	32,621.0	28,142.0	23,367.2	40,672.9	177,299.4	87.76
RCo	11,490.0	34,634.0	28,015.0	24,768.0	20,069.0	36,617.0	155,593.0	2.86
RCUP	486.0	813.0	1,224.0	732.0	656.0	1,157.0	5,068.0	9.38
ต้นทุนธุรกรรม (TC)	1,902.4	3,170.6	3,382.0	2,642.2	2,642.2	2,898.9	16,638.4	100.00
TRDRC	6,096.3	5,978.0	3,355.0	5,630.5	4,820.4	8,549.5	34,430.1	63.19
TER	4,325.2	676.2	3,174.7	572.2	4,645.1	8,362.2	21,755.8	14.87
PRP	-	5,119.5	-	-	-	-	5,119.5	18.79
TRN	1,592.8	-	-	4,875.0	-	-	6,467.8	0.83
TRI	45.0	49.0	47.0	50.0	42.0	54.0	287.0	2.32

หมายเหตุ : PrDRC = รายได้จากการจำหน่ายน้ำยาง, RCo = รายได้จากค่านายหน้า, RCUP = รายได้จากขี้ยาง TRDRC = ต้นทุนธุรกรรมหรือการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลง TER = รายได้ที่สูญเสียจากการพยากรณ์เนื่องจากข้อมูลไม่ครบ คือ รอบวันที่ 12 เป็นจำนวนเงิน 5,119.5 บาท PRP = รายได้ที่สูญเสียจากการพยากรณ์ภายหลังทราบข้อมูลครบถ้วน คือรอบวันที่ 11 คิดเป็นจำนวนเงิน 1592.8บาท วันที่ 14 คิดเป็นจำนวนเงิน 4875 บาท TRI = ต้นทุนธุรกรรมในการอำนวยความสะดวกให้แก่ภาครัฐ TRN = ต้นทุนธุรกรรมการประสานงานและการประกันข้อมูล

ตารางที่ 7 สัดส่วนของต้นทุนธุรกรรมต่อรายได้ (บาท)

ตัววัด	11/1/57	12/1/57	13/1/57	14/1/57	15/1/57	16/1/57	รวม
(TER +TRI)/ PrDRC	1.16%	15.17%	0.48%	0.54%	0.66%	0.36%	3.80%
TRN / RCo	9.26%	6.03%	3.84%	6.83%	6.40%	4.67%	5.66%
TC/R	43.93%	15.48%	10.29%	20.01%	20.63%	21.02%	19.42%

จากตารางที่ 5 และ 6 จะเห็นได้ว่า ต้นทุนธุรกรรมส่วนใหญ่มาจากค่าใช้จ่ายของการวัดจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงคิดเป็น 63.19% ของต้นทุนธุรกรรมทั้งหมดและหากคำนวณต้นทุนธุรกรรมในส่วนรายได้คิดสัดส่วน 15.7% หมายความว่าหากสามารถลดต้นทุนส่วนนี้ได้ทำให้เกิดการเพิ่มรายได้จากการใช้ศักยภาพของเครือข่ายสหกรณ์การรวบรวมการจัดซื้อซึ่งมีความหมายมากกว่าต้นทุนธุรกรรมตัวอื่น ๆ อย่างค่าใช้จ่ายสำหรับการค้นหาข้อมูลด้านการกำหนดราคาการประสานงาน

วิธีการลดต้นทุนธุรกรรมของเครือข่ายสหกรณ์

การแก้ปัญหาการลดต้นทุนธุรกรรมควรระบุในรายจ่ายด้านบัญชีของเครือข่ายการรวบรวมการจัดซื้อและตรวจสอบคุณภาพน้ำยางจากการวัดจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลง จากผลการศึกษาต้นทุนธุรกรรมเกิดจากการไม่กำหนดมาตรวัดอย่างชัดเจนของสมาชิกเครือข่ายสหกรณ์ทำให้มีพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสในขั้นตอนการรวบรวมและจัดซื้อของเครือข่ายสหกรณ์ควรใช้เทคนิคแก้ปัญหาดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนแรก คือ การเลือกเครือข่ายสหกรณ์ที่มีอิทธิพลทำให้เกิดต้นทุนการวัดจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงในการดำเนินการซื้อและรวบรวมน้ำยาง โดยวัดค่าสัมประสิทธิ์ที่แปรผันของจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงไม่เกินร้อยละ 10 และกลุ่มที่มีค่าเกินร้อยละ 10 จะสามารถกำหนดแนวทางการรวบรวมการจัดซื้อหลังจากตกลงราคากันระหว่างศูนย์รวบรวมและกลุ่มน้ำยาง

2. ขั้นตอนที่สอง คือ การตรวจสอบกลไกของการเกิดขึ้นของต้นทุนการวัดจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงในการดำเนินการซื้อและรวบรวมน้ำยาง ซึ่งไปเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอย่างไร ทั้งด้านส่วนตัวและค่าเทคนิคทางวิทยาศาสตร์หากพิจารณาจากรูปที่ 3 โดยที่ A ซื้อน้ำยางจาก B ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นก่อนที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย แสดงให้เห็นว่ามีปัญหามาตรวัด คือ การใช้สารเคมี (แอมโมเนีย (NH3) และ ยาขาว (ZnO/TMTD) ไม่ได้ตามขนาดหรือพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสของเจ้าหน้าที่วัดค่าดีอาร์ซีทำให้ได้น้ำยางไม่ได้ตามค่าที่เป็นจริง ฉะนั้น เมื่อศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์จำหน่ายแก่โรงงานจะได้น้ำหนักยางแห้งที่ลดลงทำให้ได้กำไรน้อยลงหรือขาดทุนตามมา

3. ขั้นตอนที่สาม คือ การวิเคราะห์ต้นทุนโดยการเปรียบเทียบโครงสร้างของต้นทุนการทำธุรกรรมของสมาชิกในเครือข่ายเพื่อค้นหาสาเหตุและแรงจูงใจของต้นทุนการวัด จากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลง การวิเคราะห์มาตรฐานการวัดค่าน้ำยางแห้งขึ้นอยู่กับการศึกษาอย่างรอบคอบของแต่ละองค์ประกอบของการ

ดำเนินการของการจัดการรับซื้อ การวัดและการตรวจสอบของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและความเป็นไปได้ของการกำหนดมาตรฐานของน้ำยางเพื่อที่จะลดค่าใช้จ่าย ฉะนั้น หากจะมีการแก้ไขปัญหาน้ำยางแห้งที่ลดลงจากต้นทาง (ศูนย์รวบรวมน้ำยาง) ไปยังปลายทาง ทำอย่างไรไม่ให้น้ำหนักยางแห้ง หรือค่าดีอาร์ซีไม่เปลี่ยนแปลงลดลง เพื่อรักษากำไรจากส่วนต่างน้ำหนักยางแห้ง (ดีอาร์ซี) เอาไว้ได้ ผู้วิจัยเสนอแนวทางของการผลิตน้ำยางสดตั้งแต่กลุ่มน้ำยาง มายังศูนย์รวบรวมน้ำยาง (แม่ข่าย) โดยการแก้ไขปัญหาการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตจากการชั่งวัด การใช้ตัวเลขเชิงบัญชีในการค้นหาปริมาณแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ที่กลุ่มน้ำยางแต่ละกลุ่มใช้ที่เป็นจริง โดยค้นหาจากปริมาณของน้ำหนักยางที่วัดจากศูนย์รวบรวมน้ำยางของกลุ่มน้ำยางแต่ละคันรถ (QX=น้ำหนักยางต้นทาง) และน้ำหนักรวมของน้ำหนักยางสดก่อนการขนส่งมายังศูนย์รวบรวมน้ำยาง (QY=น้ำหนักยางปลายทาง) และหักค่าเฉลี่ยในการล้างบิ๊กยาง (ภาชนะที่บรรทุกน้ำยางบนรถกระบะ) (AQ = น้ำหนักยางที่หลงเหลือในบิ๊กยางจากการล้าง) 7.06 กก. จะทำให้พบค่าเฉลี่ยของตัวเลขแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) 2.06% - 2.07% หากพบว่า ช่องว่างของตัวเลขดังกล่าวมากกว่าแสดงว่าการใช้แอมโมเนีย (NH3) เกินค่ามาตรฐาน และหากต่ำกว่าแสดงว่าการใช้แอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด

นอกจากนี้ ควรจะมีการทดสอบการใช้ปริมาตรของแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงน้ำหนักยางแห้งอย่างต่อเนื่องเพื่อหาเพดานของน้ำหนักยางแห้งที่สูงที่สุดเพื่อทำกำไร ซึ่งจากการทดสอบ 6 วงรอบคือวันที่ 11/1/2557-16/1/2557 พบว่าสัดส่วนการใช้แอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ที่ส่งผลต่อน้ำหนักยางแห้งโดยใช้เครื่องมือ INTERCEP ใน MS.EXCEL โดยเงื่อนไขการคัดเลือกที่จะทำให้ได้กำไรจากน้ำหนักยางแห้งที่เพิ่มขึ้น และเงื่อนไขที่เพิ่มขึ้นและปริมาณแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) เป็นไปตามมาตรฐานกล่าวคือน้ำหนักยางแห้งไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นแต่ไม่ลดลง

ตารางที่ 8 ปริมาณแอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ที่แนะนำในการใช้

กลุ่มน้ำยาง	ปริมาณยาขาว (ZnO/TMTD) และแอมโมเนีย (NH3)	น้ำหนักยางแห้ง
ศูนย์รวบรวมน้ำยาง	1.16%	0
	0	-0.49%

เนื่องจากค่าน้ำหนักยางที่ส่งมอบให้แก่โรงงานในแต่ละเที่ยวมีความแตกต่างกันมาก ผู้วิจัยจึงได้ใช้การคำนวณแบบเปอร์เซนต์ของน้ำหนักยางสดจากศูนย์รวบรวมน้ำยางไปยังโรงงานในการคำนวณ คือ การเลือกจุดตัดของศูนย์รวบรวมน้ำยางนั้นพิจารณาการอดีตของเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงค่าดีอาร์ซีที่ลดลงจากกลางทาง (ศูนย์รวบรวมน้ำยาง) ไปยังโรงงานมักจะมีค่าต่ำกว่าทำให้ศูนย์รวบรวมน้ำยาง ขาดทุน จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลง ผู้วิจัยจึงกำหนดค่าการใส่แอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) 1.16% ของน้ำหนักยางทั้งหมด โดยแอมโมเนีย (NH3) ในปริมาณ 6 ใน 7 ส่วนของสารเคมีที่ใช้ และยาขาว (ZnO/TMTD) 1 ส่วน จึงจะไม่ส่งผลให้น้ำหนักยางแห้งลดลงทำให้สามารถลดต้นทุนเฉลี่ย 1,115.19 บาท/ครั้ง คิดเป็น 10.75% ของกำไรจากการขายน้ำยางให้แก่โรงงาน อย่างไรก็ตามศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยางอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา สามารถนำวิธีการดังกล่าวใช้สำหรับปรับใช้กรณีเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงปริมาณสารเคมีที่ใช้ในการผลิตตั้งแต่ต้นทางมายังปลายภายใต้การบันทึกและติดตามผลจึงจะให้ผลทางปฏิบัติ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวัดและคำนวณต้นทุนธุรกรรมในกิจกรรมการค้าน้ำยางมีเป้าหมายเพื่อลดต้นทุนธุรกรรมให้ต่ำที่สุดและสุดท้ายเพิ่มกำไรแก่ศูนย์การรวบรวมน้ำยาง ปัญหาที่ก่อให้เกิดต้นทุนธุรกรรมมาจากการตั้งราคาของแต่ละสมาชิกสหกรณ์นั้นยังไม่มีความโปร่งใสและเป็นธรรม เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์จำนวนหนึ่งตั้งราคาไม่สอดคล้องกับน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงในการดำเนินการซื้อทำให้สมาชิกสหกรณ์อื่น ๆ และศูนย์การรวบรวมน้ำยางต้องแบกภาระของการสูญเสียกำไรจากน้ำหนักยางแห้งที่เพิ่มขึ้นซึ่งเกิดขึ้นมาจากพฤติกรรมที่ฉวยโอกาสของสมาชิกในการใส่แอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) และปริมาณค่าดีอาร์ซี สัดส่วนของต้นทุนธุรกรรมจากค่าใช้จ่ายของการวัดจากการสูญเสียรายได้จากน้ำหนักยางแห้งที่ลดลงคิดเป็นร้อยละ 63.19 ของต้นทุนธุรกรรมทั้งหมด และหากคำนวณต้นทุนธุรกรรมในส่วนรายได้คิดเป็นร้อยละ15.7

ฉะนั้น วิธีการแก้ปัญหาศูนย์รวบรวมน้ำยางสามารถเลือกทำกำไรจากน้ำหนักยางแห้งที่เพิ่มขึ้น หรือ การตั้งราคารับซื้อ โดยที่น้ำหนักยางแห้งนั้นสามารถที่จะควบคุมไม่ให้ลดลงจากวิธีการวัดค่าดีอาร์ซีระหว่างกลุ่มน้ำยางและศูนย์รวบรวมน้ำยางในเกณฑ์เดิมของปริมาณการใช้โดยกำหนดปริมาณการใส่แอมโมเนีย (NH3) และยาขาว (ZnO/TMTD) ในปริมาณเท่าใดที่จะไม่ทำให้น้ำหนักยางแห้งลดลง หรือการค้นหาระดับเพดานสูงสุดของน้ำหนักยางแห้งที่เพิ่มขึ้น วิธีการนี้สามารถที่จะเพิ่มกำไรแก่ศูนย์รวบรวมน้ำยางและเงินปันผลแก่สมาชิกศูนย์รวบรวมน้ำยางอย่างน้อยร้อยละ10และศูนย์รวบรวมน้ำยาง

ควรที่จะกำหนดกลยุทธ์การตลาดในการทำงานร่วมกับสมาชิกโดยให้ผลตอบแทนหรือในรูปของสวัสดิการต่าง ๆ ตามความจำเป็นเพื่อพัฒนาการคุณภาพในการรวบรวมน้ำยางที่จะสามารถสร้างอำนาจของการต่อรองในอนาคตโดยการสร้างข้อตกลงของผลประโยชน์

การพัฒนาวิธีการวัดต้นทุนธุรกรรมของการรวบรวมและจำหน่ายน้ำยางสดมี 3 ระดับของโครงสร้างอำนาจระดับแรกของโครงสร้างอำนาจคือการตั้งราคาและการรวบรวมน้ำยางของเครือข่ายเพื่อการจำหน่ายแก่โรงงานผ่านศูนย์รวบรวมระดับ 2 ขั้นตอนของการดำเนินการจำหน่ายแก่โรงงาน ระดับ 3 ขั้นตอนการวัดและการตรวจสอบมาตรฐานน้ำยางโดยโรงงานซึ่งในขั้นตอนนี้จะสามารถกำหนดแหล่งที่มาขนาดของประเภทต้นทุนธุรกรรม หากศูนย์ต้องการจัดการปัญหาควรกำหนดสิทธิและหน้าที่ในความเป็นเจ้าของน้ำยางสดต้นทาง ไม่ควรใช้การโอนสิทธิ์และกำไรของศูนย์รวบรวมไปสู่เครือข่ายสหกรณ์อย่างที่ปฏิบัติ เพราะต้นทุนธุรกรรมส่วนใหญ่มาจากต้นทางมากกว่ากลางทางการจัดซื้อและรวบรวมน้ำยางสดโดยศูนย์รวบรวมน้ำยาง

คำขอบคุณ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยประเมินค่าประสิทธิภาพของเครือข่ายการรวบรวมน้ำยางเพื่อจำหน่ายของเครือข่ายสหกรณ์กองทุนสวนยางในเขตอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ขอขอบคุณศูนย์รวบรวมน้ำยางสหกรณ์กองทุนสวนยาง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา คุณสมพงษ์ ราชสุวรรณประธานสหกรณ์กองทุนสวนยางอำเภอนาทวี และกรรมการสหกรณ์ฯในนามของประธานกลุ่มน้ำยางทุกท่านที่ให้ข้อมูลการวิจัยและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนทุนอุดหนุนประจำปี 2557

เอกสารการอ้างอิง

[1] Kouz, R. (1993). Problema social'nyh izderzhek. **Firma, Rynok I Pravo**. M: Delo.

[2] Shastitko, A.E. (1997). **Vneshnie Ehffekty I Transakcionnye Izderzhki**. M: Ehkonomicheskij fakul'tetMGU - TEIS.

[3] Olejnik, A. (2000). **Institucional'Naya Ehkonomika**. M: Voprosy ehkonomiki. INFRA-M.

[4] Malahov, S. (1998). "Transakcionnye izderzhki i makroehkonomicheskoe ravnovesie", **Voprosy Ehkonomiki**. 11, 78-96.

[5] Kuz'minov, Y., Bendukidze K. and Yudkevich, .M. (2006). **Kurs Institucional'noj Ehkonomiki: Instituty, Seti, Transakcionnye Izderzhki, Kontrakty**. M: Izdat. dom GU VSHEH.

[6] Nort, D. (1997). **Instituty, Institucional'nye Izmeneniya i Funkcionirovanie Ehkonomiki**. D. Nort. - M: Fond ehkon. kn. «Nachala»

[7] ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2556). **รายงานผลงานวิจัยการประเมินค่าต้นทุนธุรกรรมของเศรษฐกิจชาวนา ในคาบสมุทรสทิงพระ**. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

[8] Suwan-achariya, C. and Chanpaso, P. (2011). "Evaluation of Transaction Cost of Peasant Economy in Southern Thailand International", **Journal of Business and Management**. 6(8), 122-129.

[9] Olejnik, A. (2002). **Institucional'naya Ehkonomika. Uchebno-Metodicheskoe posobie**. Moskva : Infraru

[10] Volostnov, N. (2005). "Transakcionnye izderzhki v deyatel'nosti gosudarstvennyh predpriyatij: vidy i sredstva minimizacii", **Menedzhment v Rossii i Za Rubezhom**. 3, 70-79.

แนวทางจัดการมลพิษทางน้ำตามกฎหมาย: กรณีศึกษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก[1]

Water Pollution Management under Legal Perspective: A Case Study of Western Songkhla Lake Basin Area

ปพนธีร์ ธีระพันธ์[2]
Papontee Teeraphan[2]

[1] งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (วพส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

[2] อ., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง 93210

[1] This research was funded by Institute of Research and Development for Health of Southern, Thailand and Thai health Promotion Foundation

[2] Lecturer, Faculty of Law, Thaksin University, Phattalung Campus, 93210

บทคัดย่อ

ปัญหามลพิษทางน้ำเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการเป็นอยู่ของสังคมส่วนรวม โดยเฉพาะ ในเขตจังหวัดพัทลุงซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์มาก จังหวัดหนึ่งซึ่งต้องพึ่งพาแหล่งน้ำในการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อประชาชนในจังหวัดพัทลุง ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาภายใต้วัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงการมีอยู่ของปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก (2) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงสาเหตุของมลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก และ (3) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเห็นของประชาชน ที่มีต่อปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบผสม ซึ่งมีทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่างแล้วจึงนำมาวิเคราะห์กับเอกสารทางกฎหมาย

ผลการศึกษาพบว่า (1) มลพิษทางน้ำเกิดในพื้นที่ที่ศึกษาเกินกึ่งหนึ่ง โดยมีสาเหตุหลัก คือ การทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลอื่น ๆ ลงน้ำ การปล่อยน้ำเสียจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการปล่อยน้ำเสียจากการเกษตรกรรม โดยที่ปัญหามลพิษทางน้ำดังกล่าวมักจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (2) กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดต่างเห็นว่าปัญหามลพิษทางน้ำนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ และหากมีปัญหามลพิษทางน้ำเกิดขึ้น กลุ่มตัวอย่างเลือกแจ้งองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล และแจ้งกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ดำเนินการจัดการกับปัญหา (3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำควรใช้การดำเนินการแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เช่น การเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน รองลงมาเป็นการใช้กระบวนการลงโทษทางชุมชนหรือสังคมเป็นหลัก โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การลงโทษผู้ก่อปัญหามลพิษอย่างเด็ดขาดตามกฎหมายนั้นไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหา (4) หน่วยงานที่เข้ามาดูแลและจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล (5) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ทราบขั้นตอนการดำเนินการตามกฎหมายเพื่อจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำ และกลุ่มตัวอย่างเกินกึ่งหนึ่งไม่เคยมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งน้ำหรือจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำและ (6) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการป้องกัน

ปัญหามลพิษทางน้ำควรจะเริ่มจากการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับชาวบ้าน และควรมีหน่วยงานภาครัฐคอยตรวจสอบแหล่งน้ำอยู่เสมอ ๆ

จากการศึกษา ผู้เขียนขอเสนอแนะ ดังนี้ (1) ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำและปัญหาความขัดแย้ง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ควรมีการประสานความร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เพื่อการจัดการข้อร้องเรียนที่เกี่ยวเนื่องกันให้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (2) ควรมีการให้ความรู้ด้านกฎหมายกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการกับปัญหามลพิษทางน้ำ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนรู้และสามารถปกป้องสิทธิของตนตามกฎหมายได้ และ (3) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมกับการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ทั้ง วิธีที่เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 รับรองและวิธีที่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองโดยตรง

คำสำคัญ: มลพิษทางน้ำ พัทลุง ทะเลสาบสงขลา

Abstract

Water pollution is the important problems affecting society, especially in Phattalung where most residents, as farmers, have been working and consuming water for their careers. In this study, there are three core objectives. First, it is to survey and analyze problems of water pollution. Second, it is to survey and analyze the causes of water pollution. Lastly, it is to survey and analyze the responsibility of samples when the water pollution occurs. This study was conducted by quantitative and qualitative methods. The information and statistics were firstly surveyed by a use of a questionnaire. It was followed by an analysis under the laws, legal perspectives and related legal documents.

The study reveals that, first, there is water pollution existing in the studied areas. It has mainly been the results of garbage disposal, waste water released by aquaculture businesses and farming. Fortunately, the water problem does not cause much violence in the communities. Second, the majority is aware of the importance of water pollution existence, and when it happens, it will be informed to the local governments, subdistrict administrative organizations and municipalities, as well as to the village headmen and the subdistrict headmen. Third, in consideration of majority, it

shows that the solution on water pollution issue is to use negotiation and community justice, whereas the enforcement of law and punishment are not the best suit for this problem. Fourth, the local governments, subdistrict administrative organizations and municipalities in the studied areas are holding responsibility when water pollution occurs. Fifth, the majority does not perceive about the Enhancement and Conservation of the National Environmental Quality Act B.E.2535. Lastly, the solutions for this problem are that the residents should be educated about the pollution and the pollution should be observed by the government officers.

Based on the study, there are suggestions that (1) the accountable organizations on water pollution and dispute issues such as subdistrict administrative organization and municipality should collaborate with the village headmen and the subdistrict headmen in order to resolve the problems quickly and effectively, (2) the communities should be educated in legal aspects that govern on issues relating to water pollution, and (3) the communities should be encouraged to participate in the management of water pollution.

Keywords: Water Pollution, Phattalung, Songkhla Lake

บทนำ

มลพิษทางน้ำ (Water Pollution) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “น้ำเสีย” หมายถึง น้ำที่มีสิ่งเจือปนเกินมาตรฐาน ทำให้มีคุณสมบัติเปลี่ยนไป และเป็นอันตรายต่อการบริโภคหรืออุปโภค ทั้งนี้ การพิจารณาว่าแหล่งน้ำใดเป็นมลพิษหรือไม่นั้น นอกจากจะดูถึงสภาพของน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการนำน้ำนั้นไปใช้ด้วย เช่น น้ำที่ไม่สามารถดื่มได้ อาจไม่เป็นน้ำเสียหากนำไปใช้ในการเกษตรหรืออุตสาหกรรมบางประเภท เป็นต้น [1]

จังหวัดพัทลุงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของภาคใต้ของประเทศไทย มีความยาวจากทิศเหนือถึงทิศใต้เป็นระยะทางประมาณ 78 กิโลเมตร และมีความกว้างจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกเป็นระยะทางประมาณ 53 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,424 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,140,296 ไร่ พื้นที่ดังกล่าวประกอบด้วยพื้นดิน 1,919,446 ไร่ และพื้นน้ำ 220,850 ไร่ มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสงขลา และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดตรัง นอกจากนี้พัทลุงยังเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่อยู่ในอาณาเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ “ต้นน้ำ” ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของลำคลองและสายน้ำต่าง ๆ พื้นที่ “กลางน้ำ” ที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท รวมทั้งแหล่งการค้า แหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ และพื้นที่ “ปลายน้ำ” ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มและเป็นพื้นที่ชายฝั่งที่สำคัญของทะเลสาบสงขลา โดยที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาถูกยกย่องให้เป็นอู่ข้าวอู่น้ำของประชาชนในจังหวัดพัทลุง และเป็นแหล่งทรัพยากรที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีพทั้งด้านเกษตรกรรม ประมง และการท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุด วิถีชีวิตประชาชนในจังหวัดพัทลุงจะมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันมาตั้งแต่อดีต

จังหวัดพัทลุงมีประชากรทั้งสิ้น 520,419 คน แบ่งเป็นชาย 254,372 คน และเป็นหญิง 266,047 คน [2] ประชากรในจังหวัดพัทลุงอยู่อาศัยกันเป็นครอบครัว โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง เช่น ทำนาข้าว ทำไร่ทำสวน ทำสวนยาง เลี้ยงสัตว์ ทำประมง เป็นต้น ประชากรดังกล่าวมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบใกล้ชิดและเรียบง่ายตามแบบสังคมชาวบ้าน (Folk Society) [3]

ในปัจจุบันมักได้รับข่าวสารว่า พื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดพัทลุงประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยการบริหารจัดการกับปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มที่แย่ลง ทั้งปัญหามลพิษทางน้ำ มลพิษ

ทางอากาศ ขยะมูลฝอย หรือมลพิษรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าและประชากรในจังหวัดพัทลุงได้รับผลกระทบโดยตรงและกว้างขวางนั้น คือ “ปัญหามลพิษทางน้ำ” เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพัทลุงนั้นอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา

งานการวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาถึงการมีอยู่ ลักษณะของความขัดแย้ง และกระบวนการจัดการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก เพื่อให้ทราบสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางที่เหมาะสมในการรับมือกับปัญหาทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาต่อไป

ภาพที่ 1 มลพิษทางน้ำบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา

ภาพที่ 2 มลพิษทางน้ำบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา

วัตถุประสงค์

การศึกษาครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงการมีอยู่ของปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก (2) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงสาเหตุของมลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก และ (3) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งความเห็นของประชาชน ที่มีต่อปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบผสม ซึ่งมีทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่างแล้วจึงนำมาวิเคราะห์กับเอกสารทางกฎหมาย

ในการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหามลพิษทางน้ำในตำบลที่มีอาณาเขตพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 11 ตำบลในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ ได้แก่ ตำบลทะเลน้อย ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน ตำบลลำป้า อำเภอเมืองพัทลุง ตำบลจองถนน ตำบลหานโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน ตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว และตำบลอ่าวพะยูน ตำบลดอนประดู่ ตำบลเกาะนางคำ ตำบลเกาะหมาก ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่อาศัยในเขตตำบลที่มีอาณาเขตติดต่อทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก 11 ตำบล 5 อำเภอ จำนวน 25,232 ครัวเรือน จำนวนกลุ่มตัวอย่างสำหรับประชากร คำนวณตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 394 ตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างสำหรับกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนประชากรและเลือกสุ่มอย่างง่ายจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละเขต จากนั้นเลือกตัวแทนครัวเรือนที่จะตอบแบบสอบถามตามความสมัครใจของตัวอย่าง (Volunteer Nonrandom Method)

วิธีสร้างเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่มีโครงสร้างและเนื้อหาสอดคล้องกับปัญหามลพิษทางน้ำเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำ และใช้เป็นแนวทางในการนำมาสร้างแบบสอบถาม

2) กำหนดขอบเขตของคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ

3) สร้างแบบสอบถามที่เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกเพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะศึกษาในเขตพื้นที่ดังกล่าว

4) ตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแบบสอบถาม โดยให้คณะกรรมการในที่ประชุมใหญ่และผู้ทรงคุณวุฒิของโครงการการสำรวจปัจจัยสุขภาวะและคุณภาพชีวิตประชาชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกพิจารณาและวิพากษ์

5) จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6) นำแบบสอบถามส่งให้คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ พิจารณาเกี่ยวกับเนื้อหา ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิ ศักดิ์ศรี ความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของกลุ่มตัวอย่าง

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ขอและส่งหนังสือรับรองจากมหาวิทยาลัยทักษิณถึงผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นทั้ง 11 ตำบล ใน 5 อำเภอ เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่

2) จัดแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ จำนวน 394 ชุด สำหรับให้กลุ่มตัวอย่างในท้องถิ่นทั้ง 11 ตำบล ที่มีอาณาเขตติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกเป็นผู้ตอบ โดยมอบหมายให้นิสิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุงเป็นผู้นำไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม และส่งคืนผู้วิจัยภายในระยะเวลาที่กำหนด

3) รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วพบว่า ได้รับข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ทุกชุดคิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีวิเคราะห์โดยหาความถี่และร้อยละ

2) ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีอยู่ สาเหตุของมลพิษทางน้ำในเขตที่ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่อาศัย และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้วิธีวิเคราะห์โดยหาความถี่และร้อยละ และนำจำนวนที่ได้หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน (SD)

สมมุติฐานการวิจัย

ปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดขึ้นในเขตจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกส่วนใหญ่จะเป็นจะมาจากการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลของครัวเรือน โดยประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่มักไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการรักษาแหล่งน้ำตามที่กฎหมายให้สิทธิไว้

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแทนครัวเรือนจำนวน 394 ครัวเรือน เป็นเพศชาย ร้อยละ 34.8 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 65.2 อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง คือ 53.09 ปี มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 16.16 โดยกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย คือ 4 คน มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.71

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 66.3 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 13.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 12.4 ระดับ และ นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ไม่เคยเข้าศึกษา และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 31.7 รองลงมา คือ อาชีพค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 26.4 ประกอบอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 14 นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพรับจ้างหรือลูกจ้าง ว่างงาน เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา และรับราชการหรือทำงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ตามลำดับ

ผลการศึกษาซึ่งปรากฏแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ประการ มีดังนี้

1) ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจและวิเคราะห์ถึงการมีอยู่ของปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก

(1) กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 58.1 เห็นว่าในเขตที่ตนอยู่อาศัยมีปัญหามลพิษทางน้ำผลกระทบที่อาจตามมาจากการมีอยู่ของมลพิษทางน้ำ ประกอบไปด้วย 1.1) ผลกระทบที่มีต่อสุขภาพอนามัย ซึ่งได้แก่ การเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค โดยมีโรคที่พบเจอได้บ่อย เช่น โรคที่เกิดกับระบบทางเดินอาหารเมื่อมีการบริโภคน้ำนั้น หรือโรคผิวหนังเมื่อมีการอุปโภคหรือสัมผัสกับน้ำที่เน่าเสีย เป็นต้น การปนเปื้อนของสารพิษชนิดต่าง ๆ เช่น ปรอท ตะกั่ว แคดเมี่ยม สังกะสี ทองแดง เหล็ก สารหนู โคบอลต์ โดยสารพิษเหล่านี้อาจถูกปล่อยมาจากแห่งกำเนิดมลพิษที่มีตำแหน่งชัดเจนหรือไม่ชัดเจนก็ได้ สารพิษเหล่านี้หากเข้าสู่ร่างกายมนุษย์ สัตว์ หรือพืช ย่อมจะก่อให้เกิดการเจ็บป่วยต่อสุขภาพและอนามัย แม้ว่าการเจ็บป่วยจากการได้รับสารพิษจะต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน แต่เมื่อปรากฏผลแล้วจะมีความร้ายแรงต่อสิ่งมีชีวิตอย่างมาก 1.2) ผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจส่วนรวม ซึ่งได้แก่ผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมและการประมง 1.3) ผลกระทบต่อการท่องเที่ยว มลพิษทางน้ำส่งผลต่อการท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งในรูปของทัศนียภาพที่ไม่น่าดู กลิ่นที่เน่าเหม็น ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวในเขตแหล่งน้ำนั้นลดลง [4-5]

(2) ปัญหามลพิษทางน้ำดังกล่าว ไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนตามมา อย่างไรก็ดีกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อย คิดเป็นร้อยละ 11.4 เห็นว่า ปัญหามลพิษทางน้ำก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งตามมา โดยลักษณะของความขัดแย้งนั้นมีตั้งแต่ การด่าทออย่างรุนแรง คิดเป็นร้อยละ 86.4 การทำร้ายร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 6.8 การทำให้พิการ คิดเป็นร้อยละ 3.4 และการทำให้เสียชีวิต คิดเป็นร้อยละ 3.4

2) ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจและวิเคราะห์ถึงสาเหตุของมลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก

(1) สาเหตุหลักของปัญหามลพิษทางน้ำ คือ การทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลอื่น ๆ ลงน้ำ คิดเป็นร้อยละ 40.5 การเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ฝนตกหนักแล้วน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน คิดเป็นร้อยละ 18.6 การปล่อยน้ำเสียจากการเพราะเลี้ยงสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 15.7 การปล่อยน้ำเสียจากการเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 14.1 รองลงมาเป็นการทำฟาร์มปศุสัตว์ การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และการประกอบธุรกิจโรงแรม ตามลำดับ

(2) ผู้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำ ได้แก่ ครัวเรือนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 40.3 เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 21.9 รองลงมาเป็นการกระทำของธรรมชาติ ผู้ทำประมง นายทุนหรือเจ้าของธุรกิจ และหน่วยงานของรัฐตามลำดับ โดยระดับของปัญหามลพิษยังอยู่ในขั้นปานกลาง

ผลทั้งสองประการดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ของประชาชนที่มีต่อปัญหามลพิษทางน้ำดังกล่าว

3) ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจและวิเคราะห์ถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและความเห็นของประชาชน ที่มีต่อปัญหามลพิษทางน้ำในเขต 11 ตำบลของจังหวัดพัทลุงที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก

(1) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 92.9 เห็นว่าปัญหามลพิษทางน้ำนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ และหากมีปัญหามลพิษทางน้ำเกิดขึ้น กลุ่มตัวอย่างจะเลือกแจ้งองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ให้ดำเนินการจัดการกับปัญหา คิดเป็นร้อยละ 38.4 วิธีการถัดมา กลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะแจ้งกำนันผู้ใหญ่บ้านให้ดำเนินการจัดการกับปัญหา คิดเป็นร้อยละ 28.2 โดยยังมีกลุ่มตัวอย่างอีกบางส่วนที่เลือกจะไม่ดำเนินการอย่างใด ๆ กับปัญหามลพิษทางน้ำดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 26.7 รองลงมา เลือกแจ้งผู้ก่อปัญหาโดยตรง แจ้งฝ่ายปกครอง แจ้งตำรวจ และดำเนินการหาทางแก้ไขปัญหากันเอง ตามลำดับ

(2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำควรใช้การดำเนินการแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 53.4 รองลงมาเป็นการลงโทษผู้ก่อปัญหาอย่างเด็ดขาดตามกฎหมาย คิดเป็นร้อยละ 16.6 การใช้กระบวนการลงโทษทางชุมชนหรือสังคมเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 16.4 และไม่ทราบวิธี คิดเป็นร้อยละ 13.6

(3) หน่วยงานที่เข้ามาดูแลและจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำ คือ องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 42.3 รองลงมา ไม่มีหน่วยงานใด ๆ เข้ามาดูแลรับผิดชอบปัญหาดังกล่าว คิดเป็นร้อยละ 21.5 รองลงมาเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน องค์กรอิสระเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฝ่ายปกครอง

หน่วยงานอื่น ๆ เช่น ประปาจังหวัด ประมงจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด การรวมกลุ่มกันของประชาชนในพื้นที่ ผู้ก่อปัญหา และหน่วยงานภาคเอกชน ตามลำดับ

(4) กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 47 ไม่ทราบขั้นตอนการดำเนินการตามกฎหมายเพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ

(5) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.3 ไม่เคยมีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งน้ำหรือจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำเลย ร้อยละ 14.8 ช่วยประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 10.7 เป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 5 ช่วยบริจาคเงินให้องค์กรที่ดำเนินงานเพื่อรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 4.5 จัดการการดูแลด้วยตนเอง และร้อยละ 0.7 จดทะเบียนหรือเข้าเป็นสมาชิกองค์กรเอกชนเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(6) กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 31.6 เห็นว่าการป้องกันปัญหามลพิษทางน้ำควรจะเริ่มจากการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับชาวบ้านก่อน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 24.9 เห็นว่า ควรมีหน่วยงานภาครัฐคอยตรวจสอบแหล่งน้ำอยู่เสมอ ๆ รองลงมาเห็นว่า ควรมีการสอดส่องแหล่งน้ำโดยสมาชิกในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม ควรมีกฎหมายลงโทษชัดเจนและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และควรมีวิธีการป้องกันอื่น ๆ ตามลำดับ

การอภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ปัญหาความขัดแย้งที่ตามมาจากปัญหามลพิษดังกล่าวจะมีลักษณะของการด่าทออย่างรุนแรง การทำร้ายร่างกาย การทำให้พิการ และการทำให้เสียชีวิต ซึ่งทุกการกระทำล้วนแต่เป็นความผิดตามกฎหมายอาญาตามลำดับ ดังนี้ [6]

(1) การด่าทอต่อหน้าอย่างรุนแรง “มาตรา 393 บัญญัติว่า ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณาต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(2) การทำร้ายร่างกายแต่ไม่เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ “มาตรา 391 บัญญัติว่า ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(3) การทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ “มาตรา 295 บัญญัติว่า ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(4) การทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส “มาตรา 297 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย จนเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำร้ายรับอันตรายสาหัส ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสิบปี

อันตรายสาหัสนั้น คือ

(4.1) ตาบอด หูหนวก ลิ้นขาด หรือเสียฆานประสาท

(4.2) เสียอวัยวะสืบพันธุ์ หรือความสามารถสืบพันธุ์

(4.3) เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้วหรืออวัยวะอื่นใด

(4.4) หน้าเสียโฉมอย่างติดตัว

(4.5) แท้งลูก

(4.6) จิตพิการอย่างติดตัว

(4.7) ทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บเรื้อรังซึ่งอาจถึงตลอดชีวิต

(4.8) ทุพพลภาพ หรือป่วยเจ็บด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่ายี่สิบวัน หรือจนประกอบกรณียกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่ายี่สิบวัน

(5) การทำให้เสียชีวิต “มาตรา 288 บัญญัติว่า ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี”

เห็นได้ว่า หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว การกระทำของคู่ขัดแย้งเป็นความผิดกฎหมายอาญาทั้งสิ้น ซึ่งหากเป็นการกระทำในข้อ (3) - (4) แล้วเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพบเห็น เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมีสิทธิดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องมีการรอการร้องทุกข์ หรือที่ทั่วไปเรียกว่า “แจ้งความเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ” จากผู้เสียหาย อย่างไรก็ดี หากเป็นความผิดตาม (1) - (2) โดยทั่วไป ขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายเข้าร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจในท้องที่ที่การกระทำผิดเกิดขึ้นเสียก่อน [7]

2) เนื่องจากปัญหามลพิษทางน้ำเป็นเรื่องที่สำคัญ หากมีปัญหามลพิษทางน้ำเกิดขึ้น การแจ้งองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย จึงเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด ดังนี้ [8-9]

2.1) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 67 กำหนดว่า “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล

มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

(1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

(2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล...

(3) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม..."

2.2) พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 มาตรา 50 กำหนดว่า "ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาล ดังต่อไปนี้

(1) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(2) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ

(3) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล...

ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายข้างต้น การจัดการกับปัญหามลพิษทางน้ำเป็นหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลต้องรับผิดชอบ ดังนั้น เมื่อประชาชนเข้าแจ้งเหตุและปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลก็จะต้องดำเนินการเพื่อยับยั้งและฟื้นฟูแหล่งน้ำ หรือทางน้ำต่อไป บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดหน้าที่ให้องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลต้องกระทำ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลไม่อาจใช้ดุลยพินิจในการเลือกกระทำได้

3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำควรใช้การดำเนินการแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เช่น การเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน รองลงมาเป็นการใช้กระบวนการลงโทษทางชุมชนหรือสังคมเป็นหลัก โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การลงโทษผู้ก่อปัญหาอย่างเด็ดขาดตามกฎหมายนั้นไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด

ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในข้อนี้ กลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการที่จะใช้การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมสายหลัก เช่น การแจ้งความอาญา หรือฟ้องศาล โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การดำเนินการด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เช่น การไกล่เกลี่ย การยุติข้อพิพาทโดยชุมชนนั้นเป็นวิธีการที่ดีกว่า การใช้วิธีการยุติปัญหาทางอื่นที่ไม่ใช่การดำเนินคดีในศาลนับว่าเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่มีประสิทธิภาพและรวดเร็วกว่าการดำเนินคดีในศาล เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินคดีในศาลมักจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน และมีระบบและขั้นตอนที่เคร่งครัด ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมต่อปัญหาที่เกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4) แม้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 จะให้สิทธิประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรักษาคุณภาพของแห่งน้ำได้ โดยกำหนดแนวทางไว้ดังนี้ [10]

"มาตรา 7 เพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมิได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง"

"มาตรา 8 องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนตามมาตรา 7 แล้ว อาจได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับการสนับสนุนจากทางราชการในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การจัดให้มีอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(2) การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ข้อมูลหรือข่าวสาร เพื่อสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

(3) การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ริเริ่มโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น

(4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเสนอแนะความคิดเห็นต่อรัฐบาลหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

(5) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากภาวะมลพิษอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคดีที่มีการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นด้วย...."

แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กลับไม่เคยมีส่วนร่วมกับการดำเนินการอย่างใด ๆ ตามกฎหมายดังกล่าวเลย ทำให้การใช้ประโยชน์จากบทบัญญัติของกฎหมายไม่เกิดขึ้นในความเป็นจริง กรณีดังกล่าวนับว่าเป็นที่น่าเสียดายที่กลไกที่ถูกให้อำนาจไว้ตามกฎหมายไม่ได้ถูกนำไปใช้งานจริงในทางปฏิบัติจากภาคประชาชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1) การระงับข้อพิพาททางเลือก เช่น การเจรจาเพื่อยุติข้อขัดแย้ง หรือการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง เช่น ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน เป็นวิธีการที่ง่ายสะดวก และรวดเร็วที่สุด เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ ดังนั้น จึงควรมีการให้ความรู้ทางด้านกฎหมายที่จำเป็นต่อการจัดการและการแก้ไขปัญหากับตัวผู้ใหญ่บ้านและกำนัน

2) ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำและปัญหาความขัดแย้ง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ควรมีการประสานความร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เพื่อการจัดการข้อร้องเรียนที่เกี่ยวเนื่องกันให้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3) ควรมีการให้ความรู้ด้านกฎหมายกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการกับปัญหามลพิษทางน้ำ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนรู้และสามารถปกป้องสิทธิของตนตามกฎหมายได้

4) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมกับการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ทั้งวิธีที่เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 รับรองและวิธีที่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองโดยตรง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

ควรศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมและความพร้อมของการระงับข้อพิพาททางเลือกหรือการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ กลิ่นอันไม่พึงประสงค์และความขัดแย้งจากเหตุดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

[1] อุดม เชยกีวงศ์. (2557). **มลพิษทางน้ำ**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

[2] ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2557.

[3] ปพนธีร์ ธีระพันธ์. (2559). “ความรุนแรงในครอบครัวในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”, **วารสารปาริชาต**. 29(2). 155-168.

[4] สัญชัย สูติพันธ์วิหาร. (2539). **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำจากชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

[5] สุมลรัตน์ นาคพานิชล. (2548). **กฎหมายในการควบคุมและจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[6] ประมวลกฎหมายอาญา

[7] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

[8] พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537

[9] พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496

[10] พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

ภาวะสุขภาพและวิถีชีวิตของประชาชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก จังหวัดพัทลุง ประเทศไทย

Health Status and Life Style of People Living in Western Songkla Lake, Phatthalung Province, Thailand

เสาวนีย์ สังข์แก้ว[1] และปัทมา รักเกื้อ[1]

Saowanee Sungkaew[1] and Patthama Rakkua[1]

[1] อ., สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

[1] Lecturer, Public Health Department, Faculty of Health and Sports Science, Thaksin University, Phatthalung, 93210

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจภาวะสุขภาพ และวิถีชีวิตด้านสุขภาพของประชาชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก จำนวน 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามภาวะสุขภาพ และวิถีชีวิตด้านสุขภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่าด้านภาวะสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างมากกว่า 1 ใน 3 ปวดเอวด้านขวามากที่สุด (ร้อยละ 38.6) มีโรคประจำตัวร้อยละ 15.0 โดยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด (ร้อยละ 50.0) เพศหญิงมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน ร้อยละ 68.5 เพศชายมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน ร้อยละ 32.2 และมีอุบัติเหตุรุนแรง ร้อยละ 4.5 ระดับวิถีชีวิตด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านโภชนาการ สุขอนามัยส่วนบุคคล การหลีกเลี่ยงสารเสพติด/การพนัน การดูแลสุขภาพ/การใช้บริการสาธารณสุข ความปลอดภัยในชีวิต อนามัยสิ่งแวดล้อม/สาธารณูปโภค การจัดการความเครียด/อารมณ์ สำหรับด้านการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลาง จากผลการศึกษาเห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำสำคัญ: ภาวะสุขภาพ วิถีชีวิต ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก

Abstract

This survey research aimed to explore the lifestyles and health status of people living in Western Songkla Lake. The participants included 400 people residing in this area. Questionnaires were used to collect the data. Data were analyzed using frequency distribution, percentage, mean and standard deviation. The results showed that more than one third of participants participated in this study complained of waist pain, particularly on the right part (38.6 percent). About 15 percent of participants were living with the chronic disease and hypertension was predominant condition (50 percent). It has been found that both women and men have higher waist circumference than normal ratio of 68.5 and 32.2 percent respectively. Serious accident was revealed amongst the participant group (4.5 percent). Overall, the vast majority of participants in this study presented high level of healthy lifestyles in terms of nutrition, personal hygiene, avoided addictive substance/gambling, self-care/health care utilization, safety in everyday life, environment/utility and stress management/emotion. However, the exercise reached middle level. These findings suggest that relevant organizations in the local community should participate more in promoting their people well-being.

Keywords: Health Status, Life Style, Western Songkla Lake

บทนำ

สุขภาพของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและการคงไว้ซึ่งความมั่นคงของชุมชน ในสภาวะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ได้เอื้อประโยชน์ด้านสุขภาพให้กับประชาชน และกลับทำให้ภาวะสุขภาพโดยรวมของประชาชนด้อยกว่าในอดีต เช่นเดียวกันกับวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดพัทลุง จากเดิมจะมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล และมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันมา แต่อดีตตามชุมชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จนเปลี่ยนแปลงมาสู่การผลิตเพื่อกิน เพื่อใช้และเพื่อขายในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งอยู่ทางภาคใต้ตอนกลางฝั่งตะวันออกของประเทศไทยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และมีความหลากหลายทางชีวภาพมากแหล่งหนึ่งในภาคใต้และได้ชื่อว่าเป็น “อู่ข้าวอู่น้ำ” ที่สำคัญ โดยมีพื้นที่ครอบคลุมใน 3 จังหวัด ได้แก่ พัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุงมีเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด เป็นที่ราบลุ่มและเป็นพื้นที่ชายฝั่งซึ่งเป็นส่วนสำคัญของทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วยทะเลน้อย ทะเลหลวงหรือทะเลสาบสงขลาตอนใน (ลำปำ) และทะเลสาบสงขลาตอนกลางบางส่วนในอำเภอเขาชัยสน และอำเภอปากพะยูน โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ด้วยเหตุผลของการที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

นอกจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พบได้บ่อยในพื้นที่ลุ่มน้ำและไม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดได้ นั่นคือ การเกิดภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนมากมาย เช่น ความเสียหายต่อชีวิต ทรัพย์สิน อาคาร บ้านเรือน ความเสียหายต่อแหล่งเกษตรกรรม แหล่งอาหารและที่ทำกิน ความเสียหายทางเศรษฐกิจ รายได้ลดลง ความเสียหายทางด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน ขณะเกิดอุทกภัยขาดน้ำดื่มในการอุปโภคบริโภค ขาดความสะดวกด้านห้องน้ำ ห้องส้วม ทำให้เกิดโรคระบาด เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความไม่มั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเมื่อประสบปัญหาดังกล่าว

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษา ภาวะสุขภาพ และวิถีชีวิตของประชาชนเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก โดยผลจากการศึกษาใช้เป็นข้อมูลแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นแนวทางในการวางแผนระบบการดูแลสุขภาพให้แก่ประชาชน และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพัทลุง และหากประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีภาวะสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และปัญญา ก็จะนำพาสังคมไปสู่ความก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านทั้ง เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างมั่นคงมุ่งสู่เป้าหมาย “เมืองสุขภาพดี ปัญญาดีที่ยั่งยืน”

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพและวิถีชีวิตด้านสุขภาพของประชาชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ในจังหวัดพัทลุง

ระเบียบวิธีการศึกษา

รูปแบบการวิจัย : Survey Study Design

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป ในจังหวัดพัทลุง ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ติดต่อกับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ 5 อำเภอ 11 ตำบล จำนวน 69,724 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ติดต่อกับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ 11 ตำบล จังหวัดพัทลุง จำนวนกลุ่มตัวอย่างได้มาจากตารางการสุ่มตัวอย่างของ Yamane [1] กำหนดให้ระดับความเชื่อมั่นเท่ากับ 95% ความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 จากประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ทั้งสิ้น 69,724 คน ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 397 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำไว้ที่ 400 คน โดยสุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมายตามสัดส่วนประชากร และคัดเลือกหมู่บ้านตัวแทนแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลสาบมากที่สุด จำนวน 2 หมู่บ้านในแต่ละตำบล คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Selection) โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีคุณสมบัติและข้อตกลงคือสามารถให้ข้อมูลได้ พูดคุยรู้เรื่อง มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ประจำในจังหวัดพัทลุงถึงวันที่ให้ข้อมูลมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี

เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ภาวะสุขภาพ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และดัดแปลงจากแบบประเมินภาวะสุขภาพเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา [2] และ 3) วิถีชีวิต 8 ด้าน โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย ด้านโภชนาการ ด้านการออกกำลังกาย ด้านสุขอนามัยส่วนบุคคล ด้านการหลีกเลี่ยงสารเสพติดและการพนัน ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุข ด้านความปลอดภัยในชีวิต ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค และด้านการจัดการความเครียดและอารมณ์ความรู้สึก ข้อคำถามเป็นการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 4 ระดับ ข้อคำถามมีทั้งเชิงบวกและลบ โดยกำหนดคะแนนการตอบแบบสอบถามเป็นรายข้อดังนี้

ข้อคำถามเชิงบวก ระดับมาก ปานกลาง น้อย และไม่เลย ให้คะแนน 4 3 2 และ 1 ตามลำดับ

ข้อคำถามเชิงลบ ระดับมาก ปานกลาง น้อย และไม่เลย ให้คะแนน 1 2 3 และ 4 ตามลำดับ

จากนั้นนำคะแนนที่ได้จากวิถีชีวิตแต่ละด้านมาแบ่งเป็น 3 ระดับได้แก่ วิถีชีวิตระดับสูง ปานกลาง และต่ำ โดยเครื่องมือทั้ง 3 ส่วน ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

ผลการศึกษา

1) ลักษณะทางประชากร

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน เพศหญิง 263 คน (ร้อยละ 67.1) และเพศชาย 129 คน (ร้อยละ32.9) อายุต่ำสุด 15 ปี สูงสุด 87 ปี อายุเฉลี่ย 49.39 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส 291 คน (ร้อยละ 74.4) นับถือศาสนาพุทธ 319 คน (ร้อยละ 80.2) ระดับการศึกษาประถมศึกษา 241 คน (ร้อยละ 61.50) จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.17 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.092 มีบุคคลที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ 134 คน (ร้อยละ 33.5) และต้องดูแลเด็ก 0–5 ปี มากที่สุด 81 คน (ร้อยละ 89.7) มีอาชีพทำสวนมากที่สุด 114 คน (ร้อยละ 28.8) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001–10,000 บาท/เดือน 152 คน (ร้อยละ 41.3) รายได้มีความเพียงพอ 268 คน

(ร้อยละ 67.7) มีหนี้สิน 191 คน (ร้อยละ 47.8) โดยมียอดหนี้เฉลี่ย 179,940 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 30,150 ที่อยู่อาศัยเคยประสบน้ำท่วม 281 คน (ร้อยละ 70.8) ระดับน้ำที่ท่วมเฉลี่ย 0.80 เมตร ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.052 ระยะเวลาที่น้ำท่วมเฉลี่ย 18.85 วัน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 21.627 และเคยประสบปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชน 336 คน (ร้อยละ 84.0)

2) ภาวะสุขภาพ

จากการศึกษา กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน

1. มีอาการปวดเมื่อยหรือไม่สุขสบายตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายใน 1 ปีที่ผ่านมาจำนวน 233 คน (ร้อยละ 58.2) พบว่า ปวดบริเวณเอว/สีข้างด้านขวา มากที่สุด 90 คน (ร้อยละ 38.6) โดยปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปีมากที่สุด 39 คน (ร้อยละ 43.33) รองลงมาปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี 19 คน (ร้อยละ 21.11) ปวดตลอดเวลา 17 คน (ร้อยละ 18.89) ปวด 6-12 ครั้งต่อปี 15 คน (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ ปวดบริเวณเอว/สีข้างด้านซ้าย 76 คน (ร้อยละ 32.6) โดย ปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี มากที่สุด 44 คน (ร้อยละ 57.89) รองลงมาปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี 13 คน (ร้อยละ 17.11) ปวด 6-12 ครั้งต่อปี 10 คน (ร้อยละ 13.16) ปวดตลอดเวลา 9 คน (ร้อยละ 11.84) ตามลำดับ ปวดเข่าซ้าย 72 คน (ร้อยละ 30.9) โดยปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี 26 คน (ร้อยละ 36.11) รองลงมาปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี 24 คน (ร้อยละ 33.33) ปวดตลอดเวลา 17 คน (ร้อยละ 23.61) และปวด 6-12 ครั้งต่อปี 5 คน (ร้อยละ 6.94) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของอาการปวดเมื่อยหรือไม่สุขสบายตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายใน 1 ปีที่ผ่านมา

ภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพ	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
อาการปวดเมื่อยหรือความไม่สุขสบายใน 1 ปีที่ ผ่านมา		
ไม่มี	167	41.8
มี	233	58.2
เอว/สีข้างขวา	90	38.6
ปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี	39	43.33
ปวด 6-12 ครั้งต่อปี	15	16.67
ปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี	19	21.11
ปวดตลอดเวลา	17	18.89
เอว/สีข้างซ้าย	76	32.6
ปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี	44	57.89
ปวด 6-12 ครั้งต่อปี	10	13.16
ปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี	13	17.11
ปวดตลอดเวลา	9	11.84
เข่าซ้าย	72	30.9
ปวดน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี	24	33.33
ปวด 6-12 ครั้งต่อปี	5	6.94
ปวดมากกว่า 12 ครั้งต่อปี	26	36.11
ปวดตลอดเวลา	17	23.61

2. ใน 1 ปีที่ผ่านมามีการเจ็บป่วยถึงขั้นต้องไปพบแพทย์ 96 คน (ร้อยละ 24.0) โดยมีสาเหตุจากโรคอื่น ๆ (ต้อกระจก ปวดท้อง ปวดศีรษะ ปวดเมื่อย ไข้หวัด) มากที่สุด 74 คน (ร้อยละ 77.1) รองลงมาจากโรคเรื้อรัง (เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หัวใจ หลอดเลือดสมอง มะเร็ง) 12 คน (ร้อยละ 12.5) โรคเรื้อรังอื่น ๆ (ไขมันในเลือดสูง) 7 คน (ร้อยละ 7.3) และมีบาดแผล/อุบัติเหตุ 1 คน (ร้อยละ 1.0) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของการเจ็บป่วยถึงขั้นต้องพบแพทย์ใน 1 ปีที่ผ่านมา

ภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพ	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
การเจ็บป่วยถึงขั้นต้องพบแพทย์ใน 1 ปีที่ ผ่านมา		
ไม่มี	304	76.0
มี	96	24.0
โรคเรื้อรัง (เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หัวใจ หลอดเลือดสมอง มะเร็ง)	12	12.5
โรคเรื้อรังอื่น ๆ	7	7.3
มีบาดแผล/อุบัติเหตุ	1	1.0
เจ็บป่วยจากการประกอบอาชีพ	1	1.0
อื่น ๆ (ต้อกระจก ปวดท้อง ปวดศีรษะ ปวดเมื่อย ไข้หวัด)	74	77.1

3. มีโรคประจำตัว 60 คน (ร้อยละ 15.0) โดยป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด 30 คน (ร้อยละ 50.0) รองลงมา คือ โรคเบาหวาน 22 คน (ร้อยละ 36.7) และโรคหัวใจและหลอดเลือด 8 คน (ร้อยละ 13.3) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของการมีโรคประจำตัว

ภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพ	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
โรคประจำตัว		
ไม่มี	304	85.0
มี	60	15.0
เบาหวาน	22	36.7
ความดันโลหิตสูง	30	50.0
หัวใจและหลอดเลือด	8	13.3
หลอดเลือดสมอง	5	8.3
มะเร็ง	1	1.7
เก๊าท์	1	1.7
ข้อและกล้ามเนื้อ	1	1.7
อื่น ๆ	7	11.7

4.เคยบาดเจ็บด้วยอุบัติเหตุรุนแรง 18 คน (ร้อยละ 4.5) โดยเกิดจากอุบัติเหตุรถชน 10 คน (ร้อยละ 55.6) และอื่น ๆ (พลัดตกหกล้ม) 8 คน (ร้อยละ 44.4) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของการเคยบาดเจ็บด้วยอุบัติเหตุรุนแรง

ภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพ	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
บาดเจ็บด้วยอุบัติเหตุรุนแรง		
ไม่มี	382	95.5
มี	18	4.5
รถชน	10	55.6
อื่น ๆ (พลัดตกหกล้ม)	8	44.4

5. เส้นรอบเอว เพศหญิงมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน 270 คน (ร้อยละ 68.5) เส้นรอบเอวเฉลี่ย 85.36 ซม. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.714 เส้นรอบเอวสูงสุด 130 ซม. เพศชายมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน 127 คน (ร้อยละ 32.2) เส้นรอบเอวเฉลี่ย 85.11 ซม. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.99 เส้นรอบเอวสูงสุด 144 ซม. ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของความยาวเส้นรอบเอว

ภาวะสุขภาพและปัญหาสุขภาพ	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
เส้นรอบเอว		
หญิง		
ตามเกณฑ์มาตรฐาน	124	31.5
เกินเกณฑ์มาตรฐาน (≥80 ซม.)	270	68.5
$\bar{X}$ ± S.D. 85.36 ± 0.714		
min.-max. 61 - 130		
ชาย		
ตามเกณฑ์มาตรฐาน	267	67.8
เกินเกณฑ์มาตรฐาน (≥80 ซม.)	127	32.2
$\bar{X}$ ± S.D. 85.11 ± 0.99		
min.-max. 63 - 144		

3) วิถีชีวิตด้านสุขภาพ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีวิถีชีวิตด้านสุขภาพโดยรวม 8 ด้านอยู่ในระดับสูง 321 คน (ร้อยละ 80.2) และระดับปานกลาง 79 คน (ร้อยละ 19.8) ระดับวิถีชีวิตด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านโภชนาการ จำนวน 216 คน (ร้อยละ 54.0) สุขอนามัยส่วนบุคคล จำนวน 300 คน (ร้อยละ 75.0) การหลีกเลี่ยงสารเสพติดและการพนัน จำนวน 364 คน (ร้อยละ 91.0) การดูแลสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุข จำนวน 246 คน (ร้อยละ 61.5) ความปลอดภัยในชีวิต จำนวน 187 คน (ร้อยละ 46.8) อนามัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค จำนวน 285 คน (ร้อยละ 71.2) การจัดการความเครียดและอารมณ์ จำนวน 349 คน (ร้อยละ 87.2) สำหรับด้านการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 208 คน (ร้อยละ 52.0) โดยกลุ่มตัวอย่างมีระดับวิถีชีวิตแต่ละด้านดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของระดับวิถีชีวิตด้านสุขภาพ

วิถีชีวิต	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านโภชนาการ		
ต่ำ (0-9 คะแนน)	3	0.8
ปานกลาง (10-18 คะแนน)	181	45.2
สูง (19-27 คะแนน)	216	54.0
2. ด้านการออกกำลังกาย		
ต่ำ (0-3 คะแนน)	110	27.5
ปานกลาง (4-6 คะแนน)	208	52.0
สูง (7-9 คะแนน)	82	20.5
3. ด้านสุขอนามัยส่วนบุคคล		
ต่ำ (0-10 คะแนน)	2	0.5
ปานกลาง (11-20 คะแนน)	98	24.5
สูง (21-30 คะแนน)	300	75.0
4. ด้านการหลีกเลี่ยงสารเสพติดและการพนัน		
ต่ำ (0-5 คะแนน)	6	1.5
ปานกลาง (6-10 คะแนน)	30	7.5
สูง (11-15 คะแนน)	364	91.0

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของระดับวิถีชีวิตด้านสุขภาพ (ต่อ)

วิถีชีวิต	กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน	ร้อยละ
5. ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุข		
ต่ำ (0-5 คะแนน)	8	2.0
ปานกลาง (6-10 คะแนน)	146	36.5
สูง (11-15 คะแนน)	246	61.5
6. ด้านความปลอดภัยในชีวิต		
ต่ำ (0-7 คะแนน)	44	11.0
ปานกลาง (8-14 คะแนน)	169	42.2
สูง (15-21 คะแนน)	187	46.8
7. ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค		
ต่ำ (0-4 คะแนน)	4	1.0
ปานกลาง (5-8 คะแนน)	111	27.8
สูง (9-12 คะแนน)	285	71.2
8. ด้านการจัดการความเครียดและอารมณ์		
ต่ำ (0-7 คะแนน)	2	0.5
ปานกลาง (8-14 คะแนน)	49	12.2
สูง (15-21 คะแนน)	349	87.2
วิถีชีวิตรวมทั้ง 8 ด้าน		
ต่ำ (0-50 คะแนน)	0	0.0
ปานกลาง (51-100 คะแนน)	79	19.8
สูง (101-150 คะแนน)	321	80.2

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับวิถีชีวิตด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านโภชนาการ จำนวน 216 คน (ร้อยละ 54.0) สุขอนามัยส่วนบุคคล จำนวน 300 คน (ร้อยละ 75.0) การหลีกเลี่ยงสารเสพติดและการพนัน จำนวน 364 คน (ร้อยละ 91.0) การดูแลสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุข จำนวน 246 คน (ร้อยละ 61.5) ความปลอดภัยในชีวิต จำนวน 187 คน (ร้อยละ 46.8) อนามัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค จำนวน 285 คน (ร้อยละ 71.2) การจัดการความเครียดและอารมณ์ จำนวน 349 คน (ร้อยละ 87.2) สำหรับด้านการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 208 คน (ร้อยละ 52.0)

สรุปและการอภิปรายผล

จากผลการศึกษาสรุปและอภิปรายได้ว่า

1. กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งเป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 49.39 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ เรียนจบชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.17 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.092 1 ใน 3 มีบุคคลที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็ก 0–5 ปี มีอาชีพทำสวนมากที่สุด รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001–10,000 บาทมากที่สุด ส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอ แต่เกือบครึ่งหนึ่งมีหนี้สิน โดยมียอดหนี้เฉลี่ย 179,940 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 30,150 ส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยเคยประสบน้ำท่วม ระดับน้ำที่ท่วมเฉลี่ย 0.80 เมตร ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.052 ระยะเวลาที่น้ำท่วมเฉลี่ย 18.85 วัน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 21.627 และเคยประสบปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชน สอดคล้องกับ ผลการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2555 [3] ซึ่งสุ่มตัวอย่างจากประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปพบว่า กลุ่มตัวอย่างในภาคใต้จำนวน 900 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.1) อายุเฉลี่ย 47.80 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 13.30 การศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด (ร้อยละ 39.4) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด มีรายได้ของครัวเรือน 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด (ร้อยละ 36.0) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 25,794.67 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 25,062.35 เกินครึ่งหนึ่งมีหนี้สิน (ร้อยละ 55.7) โดยมีหนี้หลักหมื่นบาทมากที่สุด (ร้อยละ 28.9) รองลงมาหลักแสนบาท (ร้อยละ 21.4) ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในบ้าน 3-4 คน มากที่สุด (ร้อยละ 48.6) เกินครึ่งหนึ่งมีภาระการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวที่ไม่มีรายได้ (ร้อยละ 58.7) โดยต้องเลี้ยงดูบุตรมากที่สุด (ร้อยละ 46.9) ซึ่งเห็นได้ว่าลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีความใกล้เคียงกันกับกลุ่มตัวอย่างประชาชนในภาคใต้จากผลการวิจัยระดับประเทศ

2. ภาวะสุขภาพ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน มีอาการปวดเมื่อยหรือมีความไม่สุขสบายใน 1 ปีที่ผ่านมา โดยบริเวณที่มีอาการมากเป็นลำดับต้น คือ ปวดบริเวณเอว/สีข้างด้านขวา ด้านซ้าย และปวดเข่าซ้าย ตามลำดับ มีโรคประจำตัว โดยป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด รองลงมา คือ โรคเบาหวาน และโรคหัวใจและหลอดเลือด เพศหญิงมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน ร้อยละ 68.5 เส้นรอบเอวสูงสุด 130 ซม. เพศชายมีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐาน ร้อยละ 32.2 เส้นรอบเอวสูงสุด 144 ซม. อภิปรายได้ว่า จากวิถีชีวิตด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในระดับสูงเกือบทุกด้าน

ยกเว้นด้านการออกกำลังกายที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง จะเห็นได้ว่าประชาชนในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก ลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัยที่ไม่เอื้อต่อการออกกำลังกาย และจากการประกอบอาชีพซึ่งอาชีพของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ทำสวน ค้าขาย รับจ้างและอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดความเหน็ดเหนื่อย ใช้เวลาในการทำงานไม่แน่นอน จึงไม่มีเวลาสำหรับการออกกำลังกาย ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีภาวะสุขภาพดังที่กล่าวมา สอดคล้องกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ [4] การที่คนเราจะมีสุขภาพกายที่สมบูรณ์แข็งแรงนั้น จำเป็นต้องออกกำลังกาย เพราะถ้าเราไม่ออกกำลังกาย ร่างกายก็จะไม่แข็งแรง อ่อนเพลีย และเจ็บป่วยบ่อย เป็นช่องทางให้เกิดโรคร้ายแรงได้ง่าย โรคที่มากับคนที่ไม่ออกกำลังกาย เช่น กลุ่มโรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจขาดเลือด โรคอ้วน โรคเบาหวาน และไขมันในเลือดสูง โรคเครียด โรคภูมิแพ้ โรคปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคมะเร็ง เป็นต้น การออกกำลังกายจึงเป็นเสมือนเกราะป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย การออกกำลังกายที่ดี จำเป็นต้องออกกำลังให้ครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ออกกำลังหัวใจและปอดให้แข็งแรง ออกกำลังกล้ามเนื้อให้แข็งแรง และให้ร่างกายมีความยืดหยุ่นสูง สอดคล้องกับผลการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2555 [3] พบว่า กลุ่มตัวอย่างในภาคใต้จำนวน 900 คน มีการเจ็บป่วยเล็กน้อยในรอบปีที่ผ่านมา ร้อยละ 60.7 เจ็บป่วยต้องเข้ารักษาในคลินิกหรือโรงพยาบาล ร้อยละ 32.1 มีโรคประจำตัว ร้อยละ 34.9 โดยเป็นโรคระบบไหลเวียนเลือดมากที่สุด ร้อยละ 62.4 รองลงมาโรคระบบทางเดินหายใจ ร้อยละ 13.2 และโรคระบบย่อยอาหาร ร้อยละ 10.3 ตามลำดับ และสอดคล้องกับผลการศึกษาคุณภาพชีวิตและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง [5] พบว่า ส่วนใหญ่มีดัชนีมวลกายอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม (ร้อยละ 61.6) มีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังที่พบมาก ได้แก่ อาการปวดหลังส่วนล่าง (ร้อยละ 40.7) โรคความดันโลหิตสูง (ร้อยละ 39.7) โรคเกี่ยวกับตา (ร้อยละ 19.0) และโรคเบาหวาน (ร้อยละ 14.1) ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะสุขภาพของประชาชนในชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ [6] พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ป่วยด้วยกลุ่มโรคระบบกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูกและข้อ กลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือดและกลุ่มโรคต่อมไร้ท่อและเบาหวาน คิดเป็นร้อยละ 30.67 9.33 และ 9.33 ตามลำดับ และภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์กับการออกกำลังกายที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และสอดคล้องกับผลการศึกษาสภาวะสุขภาพและปัจจัยที่มีผลต่อระดับเชาวน์สุขภาพ

ของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา [7] พบว่า จากกลุ่มตัวอย่าง 934 คน พบว่า ร้อยละ 34.15 มีโรคประจำตัว ดังนี้ โรคกระดูกและข้อ ร้อยละ 20.38 โรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 13.79 โรคภูมิแพ้ ร้อยละ 12.54 โรคหัวใจและหลอดเลือด ร้อยละ 5.02 โรคเบาหวาน ร้อยละ 4.70 และในจำนวนนี้ พบว่า ร้อยละ 54.55 ต้องเข้ารับการรักษาและรับประทานยาเพื่อรักษาโรคอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 27.27

3. วิถีชีวิตด้านสุขภาพ จากการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มี 7 ด้านที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ ด้านโภชนาการ ด้านสุขอนามัยส่วนบุคคล ด้านการหลีกเลี่ยงสารเสพติดและการพนัน ด้านการดูแลสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุข ด้านความปลอดภัยในชีวิต ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณูปโภค ด้านการจัดการความเครียดและอารมณ์ และวิถีชีวิตรวม 8 ด้าน อภิปรายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักและใส่ใจในการปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพเป็นอย่างดี ส่งผลให้มีระดับวิถีชีวิตในแต่ละด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง เป็นไปได้ว่าในบริบทของสังคมชนบทภาคใต้ มีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการมีสุขภาพดี ทั้งนี้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้วัฒนธรรมวิถีใต้ (สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) [8] โดยสุภาคย์ อินทองคง ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรช.) ได้สรุปประเด็นวัฒนธรรมวิถีใต้ที่มีผลต่อสุขภาพของคนใต้ไว้ทั้งสิ้น 7 ประเด็น ได้แก่ วัฒนธรรมทางการบริโภค วัฒนธรรมทางอาชีพ วัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้าน วัฒนธรรมทางความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการแพทย์ และวัฒนธรรมทางด้านประเพณี โดยวัฒนธรรมเหล่านี้ได้ถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากสภาพแวดล้อม พื้นที่อยู่อาศัยของชาวใต้ซึ่งจะส่งผลกับสุขภาพของคนในทุกด้าน ตั้งแต่ด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยแต่ละวัฒนธรรมจะมีผลต่อสุขภาพแต่ละด้านมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาคุณภาพชีวิตและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง [5] พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 58.4) มีพฤติกรรมการออกกำลังกายเป็นบางครั้งมากที่สุด (ร้อยละ 41.3) รองลงมาไม่ออกกำลังกายเลย (ร้อยละ 33.15) และออกกำลังกายเป็นประจำ (ร้อยละ 25.54) ตามลำดับ และผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดูแลสุขภาพตนเองของเกษตรสวนยางพารา [9] ในตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงพบว่า เกษตรกรสวนยางพารามีการดูแลสุขภาพของตนเองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า การรับประทานอาหาร และการป้องกันโรคและอุบัติเหตุอยู่ในระดับสูง ในส่วนสุขภาพอนามัย

ส่วนบุคคล การออกกำลังกาย การพักผ่อน การดูแลสุขภาพจิต และการตรวจสุขภาพประจำปี อยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งผลการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2555 [3] พบว่า กลุ่มตัวอย่างในภาคใต้จำนวน 900 คน ไม่เคยออกกำลังกายเลย มากที่สุด (ร้อยละ 35.1) รองลงมา นาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ 31.8) ค่อนข้างบ่อย (ร้อยละ 19.9) และออกกำลังกายเป็นประจำ (ร้อยละ 13.2) ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาในครั้งนี้ที่พบว่าวิถีชีวิตด้านการออกกำลังกายส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 52.0 ระดับต่ำร้อยละ 27.5 และระดับสูง ร้อยละ 20.5 อภิปรายได้ว่า เมื่อพิจารณาถึงบริบทชุมชนของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในด้านสถานที่ในการออกกำลังกายทั้งในบริเวณบ้านและในชุมชน พบว่า ลักษณะของบ้านเรือนมีการปลูกสร้างด้วยไม้หรือคอนกรีต มีทั้งกระท่อมหรือเพิงไปจนถึงบ้านที่มีโครงสร้างที่แข็งแรง ส่วนใหญ่ยกพื้นสูงเพื่อให้อยู่เหนือระดับน้ำด้านล่างของตัวบ้านมีน้ำขังตลอดหรือเกือบทั้งปี แต่ละหลังคาเรือนติดต่อกันอย่างต่อเนื่องและไม่มีพื้นที่บริเวณบ้านซึ่งอาจส่งผลต่อการขาดสถานที่ที่เอื้อต่อการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในด้านสถานที่ออกกำลังกายในชุมชน พบว่า ในชุมชนบางแห่งมีการจัดตั้งชมรมออกกำลังกาย ชมรมผู้สูงอายุ และมีกิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น การเต้นแอโรบิค ภายในลานกิจกรรมของชุมชนหรือในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล แต่ยังขาดความต่อเนื่องทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่น การขาดผู้นำการออกกำลังกาย สภาพภูมิอากาศในช่วงที่มีฝนตกทำให้ไม่สะดวกในการออกกำลังกาย รวมทั้งระยะทางจากบ้านไปถึงสถานที่ออกกำลังกาย หากมีระยะทางไกล ทำให้ผู้สูงอายุไม่สะดวกในการเดินทางรวมทั้งอาจไม่มีลูกหลานรับ-ส่ง

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางประชากร ได้แก่ อายุ อาชีพ การมีบุคคลที่ต้องดูแลเป็นพิเศษในครอบครัว และการมีหนี้สิน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง อายุ 45-59 ปีมากที่สุด (ร้อยละ 36.8) รองลงมา 60-74 ปี(ร้อยละ 26.5) และ 30-44 ปี (ร้อยละ 24.5) ตามลำดับซึ่งอยู่ในวัยสูงอายุ และวัยผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน โดยประกอบอาชีพทำสวนมากที่สุด (ร้อยละ 28.8) รองลงมาทำงานบ้านหรือไม่ได้ทำงาน (ร้อยละ 19.2) และอาชีพค้าขาย (ร้อยละ 15.4) ตามลำดับ และมีหนี้สิน (ร้อยละ 47.8) ดังนั้น ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานและเวลาในการทำงานที่ไม่แน่นอน อาจส่งผลให้ไม่สามารถจัดสรรเวลาในการออกกำลังกายได้เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ (ร้อยละ 33.5) โดยเป็นเด็ก 0-5 ปีมากที่สุด จึงอาจทำให้ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลบุตรหลาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาสมาชิกเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ อำเภอนบพิตำ

จังหวัดนครศรีธรรมราช กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ [10] พบว่า อายุ เพศ รายได้ ความสะดวกในการเดินทางไปชมรม แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และการรับรู้ประโยชน์มีความสัมพันธ์กับการเลือกประเภทกิจกรรมชมรม และการศึกษาสถานการณ์การออกกำลังกายของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา [11] พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการออกกำลังกายในระดับที่เพียงพอ โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย ได้แก่ อายุ ศาสนา การศึกษา สภาพการเงิน ที่พักอาศัย ปัจจัยสนับสนุนด้านสนามกีฬา การรวมกลุ่มออกกำลังกาย การสนับสนุนจากครอบครัว และการสนับสนุนจากเพื่อน และการรับรู้ประโยชน์ของการออกกำลังกาย

จากการศึกษาครั้งนี้ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพโดยเฉพาะการออกกำลังกาย เพื่อส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายเพิ่มมากขึ้นทั้งในผู้ที่มีและไม่มีโรคประจำตัว รวมทั้งผู้สูงอายุ อีกทั้งยังส่งผลต่อการลดขนาดเส้นรอบเอวในผู้ที่มีเส้นรอบเอวเกินมาตรฐานเพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โดยที่หน่วยงานด้านสาธารณสุขในชุมชนควรมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสุขภาพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีภาวะสุขภาพและวิถีชีวิตด้านสุขภาพที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

[1] สุวิมล ติรกานันท์. (2548). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[2] สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2554). **แบบประเมินภาวะสุขภาพเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ**. พระนครศรีอยุธยา : มปป. สืบค้นเมื่อ10 กุมภาพันธ์ 2558. จาก http://www.ayph.in.th/sanitation/file_upload/ subblocks/.

[3] สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2555). **รายงานวิจัย เรื่องคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2555**. กรุงเทพฯ : ทิพเนตร์การพิมพ์. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก http://rc.nida.ac.th/th/research/37-2555/189-2555.

[4] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. (2553). **สุขภาพดีกับกีฬา**. กรุงเทพฯ: สสส. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2559, จาก http://resource.thaihealth.or.th/library/hot/12699.

[5] ปุญญพัฒน์ ไชยเมล์ บุญเรือง ขาวนวล และพลภัทร ทรงศิริ. (2555). “คุณภาพชีวิตและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ตำบลแหลมโตนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง”, **วารสารสาธารณสุขศาสตร์**. 42(1). 55-65.

[6] ชลธิษา แนมมณี. (2555). **การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อภาวะสุขภาพของประชาชนในชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

[7] ปิยะนุช อัศวตรีรัตนกุล. (2554). “สภาวะสุขภาพและปัจจัยที่มีผลต่อระดับเชาวน์สุขภาพของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา”, **วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกันแห่งประเทศไทย**. 1(1). 89-97.

[8] สุภาคย์ อินทองคง. (2550). **คนใต้สุขภาพดี สวรส. ชี้มีสารพัดวัฒนธรรมพื้นบ้านเสริมสร้างสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: สวรส. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2558, จาก: http://www.prachatai.com/journal/2007/11/14685.

[9] ปุญญพัฒน์ ไชยเมล์ และตั้ม บุญรอด. (2555). “ปัจจัยที่มีผลต่อการดูแลสุขภาพตนเองของเกษตรสวนยางพารา”, **วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา**. 7(1). 42-49.

[10] จินดา จันทร์พิทักษ์. (2554). **สมาชิกเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

[11] ขนิษฐา นาคะ สุนุตตรา ตะบูนพงศ์ และเนตรนภา คู่พันธวี. (2545). **รายงานการวิจัย สถานการณ์การออกกำลังกายของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

หลักอิสรภาพ 5 ประการที่เป็นปัจจัยอิทธิพลของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย

The Five Freedoms: Factors Affacting of Red - Whiskered Bulbul Birdmen in Habitat

พิชศาล พันธุ์วัฒนา[1]
Pitsarn Phanwattana[1]

[1] อ., คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นครปฐม 74310
[1] Lecturer, Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy, Nakornpatom, 74310

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปของตัวแปรคุณลักษณะพื้นฐานนก อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย การดูแลรักษา และการเลี้ยงนกของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย (2) อิทธิพลของคุณ ลักษณะพื้นฐานนก อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย กา รดูแลรักษาที่มีต่อการเลี้ยงนกของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย 2 แนวทางทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้เลือกซื้อนกปรอดหัวโขนเคราแดงจำนวน 133 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและเทคนิคการวิเคราะห์การผันแปรตัวแปรตามตัวเดียว ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีโครงสร้าง บันทึกสนาม และบันทึกความจำ ผลการวิจัยพบว่าอาหารและการดูแลรักษาเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลัก การคุ้มครองสัตว์และตรงตามหลักอิสรภาพ 5 ประการ มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงถึงร้อยละ 52 ของการผันแปร

คำสำคัญ: นกปรอดหัวโขนเคราแดง หลักอิสรภาพ 5 ประการ

Abstract

The purposes of this research were to study (1) generality characteristics of birds, food, habitat, safety, treatment and the Whiskered Bulbul birdmen in habitat and (2) The influence of characteristics of birds, food, habitat, safety, treatment in conditions the Whiskered Bulbul birdmen in habitat. This study was conducted applying 2 research methodologies with both quantitative and qualitative. With the quantitative approach, questionnaire were used to collect data from 133 of the Whiskered Bulbul birdmen in habitat. The data was analyzed, using descriptive statistics, univariate analysis of variance analysis. With the qualitative approach, in-depth interview, focus group, structured observation and memos were conducted with the Whiskered Bulbul birdmen in habitat. The research found that food and treatment had influence of the Whiskered Bulbul birdmen (part of the five freedoms) and had 52 percent of variance to the influence of the Whiskered Bulbul birdmen.

Keywords: Red-Whiskered Bulbul, The Five Freedoms

บทนำ

นกปรอดหัวโขนมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า นกปรอดหัวโขนเคราแดง ชื่อสามัญว่า Red-Whiskered Bulbul และชื่อวิทยาศาสตร์ Pycnonotus jocosus เป็นนกในอันดับนกที่พัฒนากล่องเสียงขึ้นเป็นพิเศษ (Tracheobronchial Syrinx) เพื่อใช้สำหรับส่งเสียงร้อง ได้ชื่อว่า The Nightingale of Persia จากเสียงร้องที่ไพเราะ [1] นกชนิดนี้อาศัยอยู่ในป่าตามธรรมชาติและในกรงเลี้ยงตามที่พักอาศัยของมนุษย์ เป็นนกที่จัดอยู่ในสัตว์ประเภทคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า [2] แต่ด้วยความที่นกชนิดนี้มีเสียงร้องสูงต่ำที่ไพเราะคล้ายท่วงทำนองเพลง เป็นเอกลักษณ์ของนกแต่ละตัวที่ร้องเสียงไม่เหมือนกัน ทำให้มนุษย์นิยมเลี้ยงนกชนิดนี้ไว้เพื่อฟังเสียงร้องรวมทั้งนำนกที่เลี้ยงไปประกวดแข่งขันประชันเสียงที่มีจัดประกวดกันหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ และถึงแม้ว่านกปรอดหัวโขนเคราแดงจะเป็นนกประเภทตัวเล็กที่ดูเหมือนง่ายต่อการที่ผู้เลี้ยงจะเลี้ยงดูนกชนิดนี้ แต่ไม่อาจปฏิเสธความจริงได้ว่านกไม่ว่าจะชนิดใดก็สามารถเจ็บป่วยไม่สบายเฉกเช่นเดียวกับมนุษย์หรือสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ทั่วไปและนกก็ไม่สามารถสื่อความบอกมนุษย์ผู้ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงได้โดยตรง ดังนั้น ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงจำต้องเอาใจใส่ดูแลเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดความเสี่ยงของนกในการเจ็บป่วยจนถึงขั้นเสียชีวิต ซึ่งการดูแลเอาใจใส่ของผู้เลี้ยงต้องกระทำโดยใช้ความรู้หรือศาสตร์ต่าง ๆ ในการเลี้ยงหรือดูแลรักษานกควบคู่กัน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงนกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้เลี้ยงมิอาจละเลยได้ [3] ตัวอย่างเรื่องของความรู้ เช่น (1) คุณลักษณะพื้นฐานนก เช่น เพศ อายุ สายพันธุ์ แหล่งกำเนิด (2) อาหารการกินของนกเช่น ผลไม้หรือผักชนิดต่าง ๆ ที่นกชนิดนี้บริโภครวมถึงหนอนและสัตว์จำพวกแมลง หรือ (3) ความรู้ในการคุ้มครองนกให้ได้รับความปลอดภัยจากศัตรูตามธรรมชาติหรือแม้แต่การถูกคุกคามของมนุษย์ที่เป็นเรื่องที่สำคัญเป็นต้น

ยุคโบราณหลักการคุ้มครองสัตว์ยังไม่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม แนวทางการคุ้มครองเป็นไปในลักษณะการปฏิบัติตามแต่ลัทธิความเชื่อของมนุษย์ เช่น ชาวอียิปต์ยุคโบราณบูชาแมวเสมือนเป็นเทพเจ้าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่ห้ามฆ่าหรือทำร้าย หรือมนุษย์ยุคก่อนที่อาศัยในดินแดนเมโสโปเตเมียยกย่องว่า แกะเป็นตัวแทนแห่งความอุดมสมบูรณ์แห่งฝูงสัตว์ทั้งปวง แต่ปัจจุบันหลักการคุ้มครองสัตว์ที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมมีอยู่มากโดยมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์หรือหลักอิสรภาพ 5 ประการเป็นหนึ่งในหลักการคุ้มครองสัตว์ที่เป็นสากล เป็นหลักเกณฑ์การคุ้มครองสัตว์ในระดับนานาชาติที่เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกตระหนักและใส่ใจมาตรฐานในการเลี้ยงดูสัตว์ การรักษาและการป้องกันจากความเจ็บปวดที่สัตว์อาจจะได้รับจากโรคภัย [4] หลักการคุ้มครองสัตว์ดังกล่าวครอบคลุม

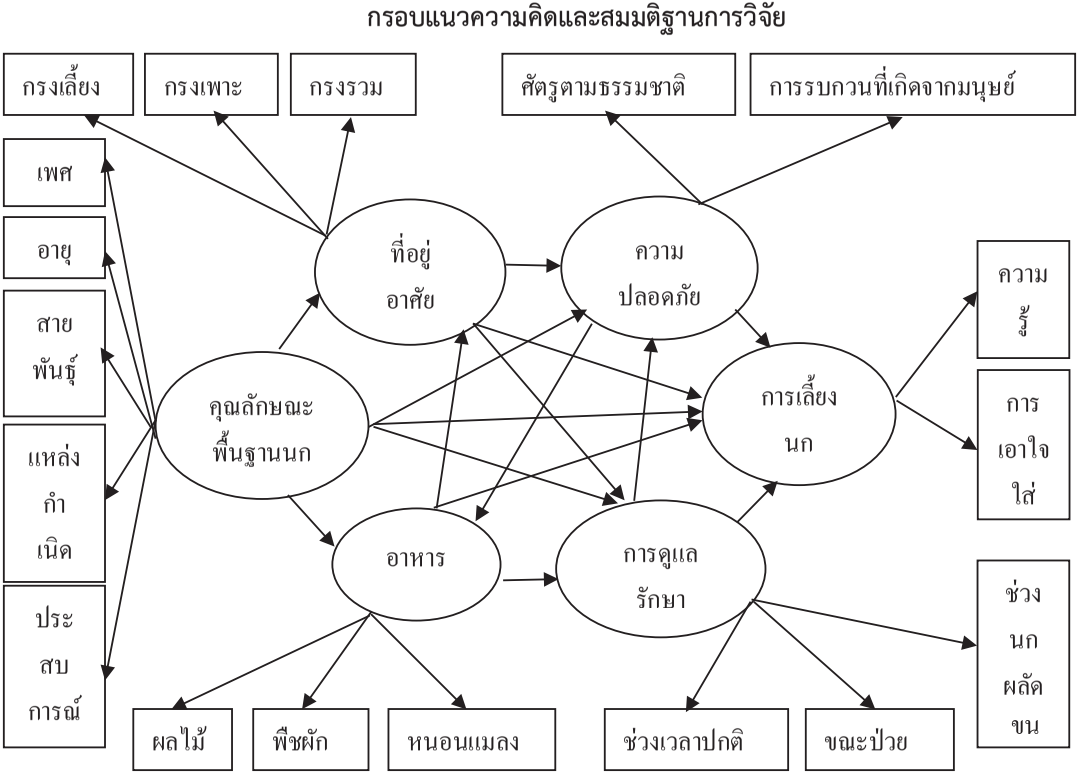
ถึงสัตว์นานาชนิดซึ่งรวมถึงนกปรอดหัวโขนเคราแดงเช่นกัน หรือกล่าวได้ว่านกปรอดหัวโขนเคราแดงจัดเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักการคุ้มครองตามหลักอิสรภาพ 5 ประการอันประกอบด้วย (1) อิสรภาพจากความกระหายหิวและทุโภชนาการ (2) อิสรภาพจากความไม่สะดวกสบายจากสภาวะแวดล้อม (3) อิสรภาพจากความเจ็บปวด บาดเจ็บ และโรคภัย (4) อิสรภาพจากการแสดงออกตามธรรมชาติของสัตว์ และ (5) อิสรภาพจากความกลัวและความกังวลใจ [5]

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้หลักอิสรภาพ 5 ประการเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดให้ (1) ตัวแปรอาหารแทนหลักการข้อ 1 (2) ตัวแปรที่อยู่อาศัยแทนหลักการข้อ 2 (3) ตัวแปรการดูแลรักษาแทนหลักการข้อ 3 (4) ตัวแปรคุณลักษณะพื้นฐานนกแทนหลักการข้อ 4 และ (5) ตัวแปรความปลอดภัยแทนหลักการข้อ 5 ส่วนตัวแปรตามที่ใช้ศึกษาได้แก่ การเลี้ยงนกของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดง (ภาพที่ 1) โดยผู้วิจัยในฐานะหนึ่งของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงมีความประสงค์ต้องการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงและนำความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงนกชนิดนี้ของตน และเผยแพร่ความรู้ออกสู่สาธารณะให้แก่บุคคลผู้เลี้ยงนกชนิดนี้ รวมทั้งนักการศึกษาและบุคคลทั่วไปที่จะนำความรู้ไปพัฒนาต่อยอดให้แก่แวดวงการศึกษาไทย โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้กระทำขึ้นในระหว่างวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2559 – 6 มกราคม พ.ศ.2560

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคุณลักษณะพื้นฐานนก อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย การดูแลรักษาและการเลี้ยงนกของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย

2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะพื้นฐานนก อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย การดูแลรักษาที่มีต่อการเลี้ยงนกของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในงานวิจัย

จากภาพกรอบแนวความคิดพบว่า การศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 6 ตัวแปรหลัก และ 18 ตัวแปรองค์ประกอบ โดยตัวแปรการเลี้ยงนกเป็นตัวแปรตามที่มีตัวแปรองค์ประกอบ 2 ตัว ได้แก่ ความรู้และการเอาใจใส่ ส่วนตัวแปรอิสระมีทั้งสิ้น 5 ตัวได้แก่ (1) การดูแลรักษาที่มีตัวแปรองค์ประกอบ 3 ตัว ได้แก่ ช่วงเวลาปกติ ขณะป่วย และช่วงเวลาผลัดขน (2) อาหารประกอบด้วย 3 ตัวแปรองค์ประกอบได้แก่ ผลไม้ พืชผัก และหนอนแมลง (3) ที่อยู่อาศัยมีกรงเลี้ยง กรงรวม กรงเพาะเป็น 3 ตัวแปรองค์ประกอบ (4) ความปลอดภัยมี 2 ตัวแปรองค์ประกอบ คือ ศัตรูตามธรรมชาติและการรบกวนที่เกิดจากมนุษย์ และตัวแปรอิสระที่ (5) คุณลักษณะพื้นฐานนกที่ประกอบด้วย 5 ตัวแปรองค์ประกอบได้แก่ เพศ อายุ สายพันธุ์ แหล่งกำเนิด และประสบการณ์ ซึ่งกรอบแนวความคิดสามารถอธิบายได้ความว่า (1) การเลี้ยงนก (HERDSMAN) ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา อาหาร ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย และคุณลักษณะพื้นฐานนก (2) ความปลอดภัย (SAFETY) ขึ้นอยู่กับที่อยู่อาศัย การดูแลรักษา และคุณลักษณะพื้นฐานนก (3) การดูแลรักษา (TREATM) ขึ้นอยู่กับที่อยู่อาศัย อาหาร และคุณลักษณะพื้นฐานนก และ (4) ที่อยู่อาศัย (HABITAT) ขึ้นอยู่กับอาหาร และคุณลักษณะพื้นฐานนก ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถเขียนเป็นสมมติฐานการวิจัยดังนี้

$$HERDSMAN = f\ (TREATM + FOOD + HABITAT + SAFETY + CHARACB) \quad ....(1)$$

$$SAFETY = f\ (HABITAT + TREATM + CHARACB) \quad .....(2)$$

$$TREATM = f\ (HABITATFOOD, CHARACB) \quad .....(3)$$

$$HABITAT = f\ (FOOD, CHARACB) \quad .....(4)$$

ระเบียบวิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพคู่กันหรือที่เรียกว่า พหุวิธี (Triangulation) [6] เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีลักษณะส่งเสริมเกื้อกูลกัน โดยการวิจัยนี้ให้ข้อค้นพบที่เป็นรูปธรรมได้ทุกแนวคิดและทุกประเด็นที่ศึกษาเพราะสามารถวัดค่าทุกแนวคิดทุกตัวแปรออกเป็นตัวเลขได้เมื่อนำมาวิเคราะห์สามารถให้อัตราความสัมพันธ์ที่เป็นตัว เลขชัดเจนได้ข้อค้นพบตอบต่อวัตถุประสงค์การวิจัย [7]

1. แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิสัยหรือความรู้สึกที่นักการศึกษาต่างนิยมใช้อย่างแพร่หลาย [8-9] จึงได้ประยุกต์กับงานวิจัย มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1.1ประชากรเป้าหมายและจำนวนตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย โดยผู้วิจัยไม่กำหนดจำนวนตัวอย่างที่แน่ชัด ทำการเก็บจนกว่าข้อมูลที่ได้ไม่มีประเด็นอะไรใหม่เพิ่มเติมจากที่มีจึงทำการยุติหรือที่เรียกว่า เกิดความอิ่มตัวเชิงทฤษฎี (Theoretical Saturation) [8] ใช้วิธีการเจาะจงโดยสุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) เพื่อความเป็นตัวแทนของประชากรเป้าหมายคัดเลือกจากผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัย โดยยุติที่จำนวน 16 ราย [7]

1.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้ทฤษฎีติดพื้นที่ (Grounded Theory) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Dept Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) การบันทึกสนาม (Field Notes) และบันทึกความจำ (Memos) [8] ซึ่งผู้วิจัยตั้งใจใช้หลากหลายวิธีแบบที่เรียกว่าพหุวิทยา (Triangulation) เพื่อใช้การยืนยันข้อค้นพบว่า มีความถูกต้องและตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลและข้อสนเทศที่ได้ภายใต้ความหลากหลายวิธี การจัดเก็บข้อมูล (Multiple Methods of Data Collection) คำนึงถึงความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นสำคัญ [10]

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) ทำการให้รหัสเริ่มจากการเตรียมแฟ้มข้อมูลดิบศึกษารายละเอียดเอกสารข้อความให้เกิดความคุ้นเคยกับข้อมูลและแยกประเด็นเนื้อเรื่องต่าง ๆ เพื่อได้แบบแผนของความสัมพันธ์ (Patterns of Relationships) ที่ผ่านกระบวนการทำซ้ำ (Interative) การหมุนวน (Cyclical) และการเปรียบเทียบในกรณีมีเชิงลบ (A Constant Comparative Negative Case) เมื่อข้อมูลจัดเป็นกลุ่มเรียบ ร้อยเลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยนำรายการข้อมูลเข้าโปรแกรม ATLAS.ti [11]

2. แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ

แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงสำรวจเป็นการวิจัยที่เน้นนำข้อมูลที่เป็นตัวเลขมาวิเคราะห์ด้วยสถิติต่าง ๆ เป็นหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของข้อค้นพบและข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาวิจัย [7]

2.1 ประชากรเป้าหมายและจำนวนตัวอย่าง

งานวิจัยใช้หน่วยวิเคราะห์ (Units of Analysis) ที่มีคุณสมบัติของหน่วยในระดับบุคคลอันได้แก่ ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัยจำนวน 133 ราย

สุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปเคอซี่และมอแกน [12] ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณใช้การเก็บจากแบบสอบถาม (Questionnaire) คำถามเป็นข้อความเข้าใจง่ายไม่สลับซับซ้อนให้ผู้ตอบเกิดข้อสงสัยในข้อความ คำถามมีการแบ่งคำถามเป็นหมวดหมู่ตามตัวแปรที่ใช้ศึกษาเพื่อให้เกิดความสะดวก ครอบคลุมทุกประเด็นของการศึกษา ทดสอบรายการข้อคำถาม (Pre-Test) กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับประชากรเป้าหมายก่อนเข้าสู่สนามจริง

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) เพื่อกำหนดน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ของแต่ละรายการและนำน้ำหนักปัจจัยแต่ละรายการมาคูณกับค่าเดิมของรายการนั้น ผลรวมของผลคูณที่ได้จึงเป็นตัวแปรประจักษ์ที่มีความถูก ต้อง ยืนยันความถูกต้องตามหลักวิชาการเชิงทฤษฎีว่า ได้วัดในสิ่งที่ต้องการจากที่พิจารณาเรื่องความถูกต้องทั้ง 10 ประการประกอบด้วย (1) ความถูกต้องของตัวสร้าง (Construct Validity) (2) ความถูกต้องในการสร้าง (Construction Validity) (3) ความถูกต้องในเนื้อหา (Content Validity) (4) ความถูกต้องด้านการบรรจบ (Convergent Validity) (5) ความถูกต้องด้านการจำแนก (Discriminant Validity) (6) ความถูกต้องที่เกี่ยวกับมาตรฐาน (Criterion – Related Validity) (7) ความถูกต้องพ้องกันหรือไปด้วยกันได้ (Concurrent Validity) (8) ความถูกต้องผิวหน้า (Face Validity) (9) ความถูกต้องเชิงบริบท (Nomological Validity) และ (10) ความถูกต้องในการแปลง (Translation Validity) และทำการวัดหาค่าความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้แต่ละรายการมาตรวัดโดยหาค่าครอนบัคอัลฟา (Cronbach's Alpha) และที่สำคัญอันมิอาจละเลย คือ การตรวจสอบสภาพข้อมูลว่ามีการละเมิดข้อสมมติหรือไม่ก่อนนำข้อมูลไปใช้วิเคราะห์สถิติ ใช้การพิจารณากระจายปกติตัวแปรเดียว (Univariate Normality) ความเป็นเส้นตรง (Linearity) ตัวแปรอิสระไม่สัมพันธ์สูง (Muticollinearity) ความเหมือนกันของการผันแปร (Homoscedasticity) การกระจายปกติหลายตัวแปร (Multivariate Normality) [13]

ตัวอย่างการทำ Factor Score เพื่อให้ได้ตัวแปรประจักษ์ที่มีความถูกต้อง ในที่นี้ขอยกตัวอย่างตัวแปรช่วงเวลาปกติที่เป็นตัวแปรองค์ประกอบของการดูแลรักษาพอสังเขป กล่าวคือ ตัวแปรช่วงเวลาปกติประกอบด้วยรายการข้อคำถามจำนวน 6 ข้อ

ได้แก่ การตรวจอากัปกิริยาของนก (MANNERB) การอาบน้ำให้นก (BATHEB) การเอานกไปตากแดด (BASKB) การพานกไปเที่ยวที่ต่าง ๆ (TRIPB) การใช้ผ้าคลุมกรงให้นกนอน (VEILB) และการตรวจดูมูลว่าผิดปกติหรือไม่ (DUNGB) ผู้วิจัยวิเคราะห์หาค่าน้ำหนักของแต่ละรายการด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยได้ค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบ (Component) ของแต่ละรายการข้อคำถามที่ไล่เรียงตามลำดับดังนี้ .367, .501, .448, .681, .676, .774 จากนั้นนำค่าสัมประสิทธิ์องค์ประกอบเหล่านี้ไปคูณกับค่าเดิมของแต่ละรายการจนครบแล้วนำผลที่ได้ไปรวมกันเป็นตัวแปรประจักษ์ที่มีความถูกต้องในการสร้าง (Construct Validity) ดังสมการต่อไปนี้

ช่วงเวลาปกติ = [(.367 *MANNERB) + (.501 *BATHEB) + (.448 *BASKB) + (.681 *TRIPB) + (.676 *VEILB) + (.774 *DUNGB)]

ส่วนการพิจารณาความถูกต้องอื่น ๆ ใช้การตรวจสอบที่แตกต่างกันเช่น ความถูกต้องในตัวสร้างต้องพิจารณาความสัมพันธ์ของมาตรวัดกับสมมติฐานของทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยซึ่งต้องมีทิศทางที่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือเลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นเครื่องช่วยยืนยันด้วยการทดสอบองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) หาค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างที่ค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.4 ขึ้นไป ส่วนความถูกต้องเนื้อหา พิจารณาความครอบคลุมของมาตรวัดในเรื่องที่เป็นเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการวัดที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม การให้คำนิยามจริงและคำนิยามปฏิบัติการว่า ปรากฏในงานหรือไม่ (บท 1 และบท 2 ในเล่มงานวิจัย) ความถูกต้องพ้องกันหรือไปด้วยกันได้หมายถึง สิ่งที่สามารถไปด้วยกันได้อย่างดี เช่น ผู้เลี้ยงที่มีความรู้ในการเลี้ยงนกและเอาใจใส่ในการเลี้ยงนกจะเลี้ยงนกได้ดี พิจารณามาตรวัดโดยการสร้างมาตรวัดได้สร้างเป็นเรื่องสอดคล้องกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันสูงอันแสดงถึงความถูกต้องพ้องกันของมาตรวัด ส่วนความถูกต้องแตกต่างพิจารณามาตรวัดแต่ละตัวแปรโดยแต่ละตัวแปรต้องมีค่าความสัมพันธ์ต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ความถูกต้องผิวหน้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความชัดเจนของรายการข้อความที่ใช้ในการสร้างมาตรวัด ผู้ใดอ่านก็สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี ความถูกต้องในการแปลงต้องตรวจสอบว่า ได้แปลงแนวคิดที่เป็นนามธรรมเป็นรายการที่จะใช้วัดให้เป็นรูปธรรมที่มีความถูกต้อง เมื่อแปลงข้อความแล้วนำรายการข้อความไปเก็บข้อมูล จากนั้นทำการลงรหัสและมีการให้น้ำหนักของแต่ละรายการอย่างถูกต้องโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ปัจจัยความถูกต้องเชิงบริบทต้องสร้างมาตรวัดสอดคล้องกับบริบทในเชิงองค์ความรู้หรือทฤษฎีของสิ่งที่ต้องการวัด ซึ่งค่าของมาตรวัดมีความสัมพันธ์

กันสูงกับอีกตัวแปรหนึ่งในทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ส่วนความถูกต้องด้านการบรรจบใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficients) พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีลักษณะเชิงเส้นตรง และความถูกต้องด้านการจำแนกพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละรายการข้อคำถามของทุกมาตรวัดต้องมีค่าห่างจากศูนย์พอสมควรแสดงถึงข้อคำถามมีอำนาจจำแนก [13-14]

หลังเสร็จสิ้นกระบวนการข้างต้นครบถ้วนจึงเข้าสู่การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows เลือกใช้สถิติพรรณนาอธิบายสภาพทั่วไปของตัวแปรต่าง ๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 โดยใช้อัตราส่วนร้อยเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ ส่วนการวิเคราะห์อิทธิพลตัวแปรอิสระทั้ง 5 ที่มีต่อการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยงในที่พักอาศัย (ตัวแปรตาม) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์การผันแปรตัวแปรตามตัวเดียว (Univariate Analysis of Variance) ซึ่งครอบคลุมแบบจำลองเชิงเส้น (General Linear Model) ที่ใช้การวิเคราะห์การผันแปรและการวิเคราะห์ถดถอยเป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ที่ศึกษาสภาพทั่วไปของตัวแปรต่าง ๆ ปรากฏในตารางที่ 1 และ 2 ส่วนการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้ง 5 ที่มีต่อการเลี้ยงนก (ตัวแปรตาม) ปรากฏในตารางที่ 3 ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ มีดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของการดูแลรักษาและอาหาร (n=133) (ต่อ)

	รายการที่ใช้วัด	อัตราส่วนร้อย				
		ไม่เคย	นาน ๆ ครั้ง	บาง ครั้ง	บ่อย ครั้ง	เป็น ประจำ
	การใช้ผ้าคลุมกรงให้นกนอน	3.1	1.24	5.6	24.3	54.6
	การตรวจดูมูลว่าผิดปกติหรือไม่	6.7	17.6	52.7	15.9	7.1
ขณะป่วย	การให้ยารักษาเบื้องต้น	-	13.3	22.6	36.7	27.4
	การพานกไปพบสัตว์แพทย์	28.7	31.3	28.4	11.6	-
	การแสดงออกถึงความห่วงใย	-	14.7	33.4	41.1	10.8
	การให้นกได้พักผ่อนเต็มที่	-	-	11.7	26.0	62.3
ช่วงนก ผลัดขน	การบำรุงนกด้วยวิตามิน	7.1	21.3	14.3	35.5	21.8
	การเปิดผ้าคลุมให้นก	33.4	28.4	25.8	12.4	-
	การแยกไปสถานที่เป็นสัดส่วน	23.1	6.7	20.3	12.2	37.7
	การช่วยถอนขนนกด้วยการดึง	71.3	8.4	20.3	-	-
	การให้อยู่ในกรงกว้างใหญ่	3.1	24.4	30.3	28.9	13.3
พืชผัก	บวบ	8.6	27.1	36.0	16.6	11.7
	แตงกวา	19.1	18.8	31.3	24.2	6.6
	พริกสด	9.2	31.8	37.6	14.3	7.1
	มะเขือเทศ	12.4	32.2	35.7	16.6	3.1
	ลูกตำลึง / ยอดตำลึง	-	41.7	38.7	12.3	7.3
	ใบผักหวาน	34.6	26.7	30.3	8.4	-
	ใบมะขาม	58.8	33.9	7.3	-	-

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของการดูแลรักษาและอาหาร (n=133) (ต่อ)

	รายการที่ใช้วัด	อัตราส่วนร้อย				
		ไม่เคย	นาน ๆ ครั้ง	บาง ครั้ง	บ่อย ครั้ง	เป็น ประจำ
ผลไม้	กล้วยน้ำหว้าสุก / กล้วยหิน	-	-	-	11.6	88.4
	ส้มเขียวหวาน / ส้มโอ	13.2	30.7	36.2	10.7	9.2
	มะละกอสุก	-	16.3	39.6	35.2	8.9
	แก้วมังกร	8.4	21.7	41.1	24.0	4.8
	ฝรั่งสุก	-	38.7	31.2	30.1	-
	มะม่วงสุก	21.2	43.4	16.7	11.6	7.1
	พุทธาสุก	54.2	30.3	15.5	-	-
	ลูกหว้า / ลูกไทร	23.0	32.4	26.9	14.6	3.1
หนอน/ แมลง	หนอนนก	-	18.7	23.2	37.6	20.5
	ไข่มดแดง	-	37.7	34.3	20.7	7.3
	ปลวก	56.4	36.6	7.0	-	-
	จิ้งหรีด / ตั๊กแตน/ แมลงเม่า /	11.8	27.3	36.6	19.0	5.3
	ตัวอ่อนของตัวต่อ	44.7	31.9	11.5	7.1	4.8

จากตาราง 1 สภาพทั่วไปของการดูแลรักษาของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัยพบว่า ในช่วงเวลาปกติผู้เลี้ยงส่วนใหญ่อาบน้ำให้นกและคลุมผ้าให้นกนอนเป็นประจำ บ่อยครั้งที่นำนกไปตากแดดและพาไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ แต่ผู้เลี้ยงตรวจอาการผิดปกติของมูลนกแค่บางครั้งเท่านั้น ส่วนการดูแลรักษาขณะป่วยพบว่า การปฏิบัติของผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะให้นกพักเต็มที่เป็นประจำ ให้ยารักษาและแสดงออกถึงความห่วงใยบ่อย ครั้ง แต่เพียงนาน ๆ ครั้งเท่านั้นที่จะพานกไปพบแพทย์ และการดูแลรักษาช่วงนกผลัดขนพบว่า ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่แยกนกไปสถานที่เป็นสัดส่วนเป็นประจำ บำรุงวิตามินให้นกบ่อยครั้ง และบางครั้งให้นกอยู่ในสถานที่กว้างใหญ่แต่จะไม่เคยเปิดผ้าคลุมและช่วยถอนขนให้นก สภาพทั่วไปของอาหารในด้านพืชผักพบว่าผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ให้นกปรอดหัวโขนเคราแดงกินบวบ แตงกวา พริก มะเขือเทศบางครั้ง

และนาน ๆ ครั้งจะให้ลูกตำลึงหรือยอดตำลึง แต่ผู้เลี้ยงนกส่วนใหญ่จะไม่เคยให้ใบผักหวานและใบมะขามแก่นกเลย ในด้านผลไม้พบว่า ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ให้กล้วยน้ำหว้าสุกหรือกล้วยหินแก่นกเป็นประจำ บางครั้งให้ส้มเขียวหวานหรือส้มโอ มะละกอสุก และแก้วมังกร ส่วนฝรั่งสุก มะม่วงสุก และลูกหว้าหรือลูกไทรให้บางครั้งเท่านั้น แต่จะไม่เคยให้พุทธาสุกแก่นกเลย และในด้านหนอนและแมลงพบว่าบ่อยครั้งที่ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ให้หนอนนกแก่นก บางครั้งจะให้จิ้งหรีดหรือตั๊กแตน และนาน ๆ ครั้งก็ให้ไข่มดแดง แต่ผู้เลี้ยงจะไม่เคยให้ปลวกและแมลงเม่าหรือตัวอ่อนของตัวต่อแก่นกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยงเลย

ในภาพรวมของสภาพทั่วไปของการดูแลรักษาและอาหารสามารถสรุปได้ว่าเรื่องที่ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ปฏิบัติกับนกที่เลี้ยงเป็นประจำได้แก่ การอาบน้ำให้นก การใช้ผ้าคลุมกรงให้กนอน การให้นกได้พักผ่อนเต็มที่ การแยกไปสถานที่เป็นสัดส่วน และการให้นกกินกล้วยน้ำหว้าสุกหรือกล้วยหิน ต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับเรื่องการพานกไปพบสัตว์แพทย์ การเปิดผ้าคลุมให้นก การช่วยถอนขนนกด้วยการดึง การให้นกกินใบผักหวาน ใบมะขาม ปลวก และแมลงเม่าหรือตัวอ่อนของตัวต่อที่ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ไม่เคยปฏิบัติกับนกที่ตนเลี้ยงเลย

ตารางที่ 2 สภาพทั่วไปของความปลอดภัย ที่อยู่อาศัย และคุณลักษณะพื้นฐานนก (n=133)

รายการที่ใช้วัด		น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ความปลอดภัย						
ศัตรูตามธรรมชาติ	ปริมาณหนูบ้านบริเวณที่พักอาศัย	11.8	30.1	34.3	13.5	10.3
	ปริมาณงูบริเวณที่พักอาศัย	27.4	43.3	22.2	7.1	-
	ปริมาณแมวบริเวณที่พักอาศัย	4.8	24.2	40.7	17.4	12.9
	ปริมาณมดบริเวณที่พักอาศัย	11.3	20.8	42.4	25.5	-
การรบกวนฯ	มีเสียงดังขณะนกหลับนอน	25.1	41.4	21.7	11.8	-
	มลภาวะเป็นพิษจากบุหรี่ สารเคมี	21.7	37.6	30.3	12.0	8.4
	ควันจากท่อไอเสียยานพาหนะ	9.6	32.7	28.6	21.4	7.7
	ปริมาณฝุ่นละอองไอระเหยละแวก	-	15.8	35.5	30.3	18.4
	กลิ่นจากน้ำเสีย ขยะมูลฝอย	25.4	31.8	22.7	15.3	4.8
	ความสะอาดของน้ำที่ให้นก	-	4.8	28.2	37.0	30.0

ตารางที่ 2 สภาพทั่วไปของความปลอดภัย ที่อยู่อาศัย และคุณลักษณะพื้นฐานนก (n=133) (ต่อ)

คุณลักษณะที่อยู่อาศัย		**กรงเลี้ยง**	**กรงเพาะ**	**กรงรวม**
สถานที่ตั้งระยะใกล้ที่พักของผู้เลี้ยง		77.4	46.2	39.6
ระยะห่างที่พักของผู้เลี้ยง		22.6	53.8	60.4
ความแข็งแรงคงทน	มาก	52.4	66.6	61.7
	ปานกลาง	38.2	26.3	30.0
	น้อย	9.4	7.1	8.3
อายุการใช้งานของกรง	ไม่เกิน 1 ปี	24.7	11.8	7.1
	1 – 3 ปี	44.6	29.7	17.9
	3 ปีขึ้นไป	30.7	58.5	75.0
คุณลักษณะพื้นฐานนก				**อัตราส่วนร้อย**
เพศ	ผู้			79.4
อายุ	ไม่เกิน 3 ปี			22.3
	3 – 5 ปี			27.5
	5 ปีขึ้นไป			50.2
สายพันธุ์	เลือด 100			72.6
	ลูกผสม			24.7
แหล่งกำเนิด	ในประเทศ			77.0
	ต่างประเทศ			23.0
ประสบการณ์	เคยผ่านการประกวดการแข่งขัน			41.6
	ไม่เคยผ่านการประกวดการแข่งขัน			58.4

จากตารางที่ 2 แสดงสภาพทั่วไปของความปลอดภัย ที่อยู่อาศัย และคุณลักษณะพื้นฐานนก ในภาพรวมของความปลอดภัยด้านศัตรูธรรมชาติของนกพบว่าผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงส่วนใหญ่คิดเห็นว่าบริเวณที่พักอาศัยมีหนู แมว มด ในระดับปานกลาง และมีงูน้อย ส่วนภาพรวมของการรบกวนที่เกิดจากมนุษย์ตามความคิดเห็นผู้เลี้ยงนกส่วนใหญ่คิดเห็นว่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างปลอดภัย เนื่องจากมีเสียงดังขณะนกหลับนอน มีมลภาวะเป็นพิษจากบุหรี่ สารเคมี มีควันจากท่อไอเสียยานพาหนะ

และมีกลิ่นจากน้ำเสีย ขยะมูลฝอยในระดับน้อยเท่านั้น อีกทั้งน้ำและผักผลไม้ที่นกกินมีความสะอาดในระดับมาก จะมีเพียงปริมาณฝุ่นละอองไอระเหยในละแวกที่เกิดจากมนุษย์เท่านั้นที่รบกวนนกในระดับปานกลาง จึงสามารถสรุปได้ว่าภาพรวมทั้งหมดด้านความปลอดภัยของนกอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างดี อย่างไรก็ดีหากผู้เลี้ยงสามารถปรับปรุงเรื่องปริมาณฝุ่นละอองไอระเหยในละแวกได้จะส่งผลให้ภาพรวมด้านความปลอดภัยมีมาก

สภาพทั่วไปด้านที่อยู่อาศัยพบว่า กรงเลี้ยงของผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ตั้งอยู่ระยะใกล้ที่พักของผู้เลี้ยง มีปริมาณแสงสว่างที่เพียงพอ แข็งแรง และมีอายุการใช้งาน 1 – 3 ปี ส่วนกรงเพาะและกรงผสมของผู้เลี้ยงส่วนใหญ่มีคุณสมบัติที่เหมือนกันกล่าวคือ ตั้งอยู่ห่างจากที่พักอาศัยของผู้เลี้ยง มีปริมาณแสงสว่างที่เพียงพอ แข็งแรง และมีอายุการใช้งาน 1 – 3 ปี ซึ่งในภาพรวมสังเกตได้ว่าจะมีเพียงด้านสถานที่ตั้งเท่านั้นที่ทำให้กรงเลี้ยงแตกต่างกับกรงอีกสองประเภท อย่างไรก็ดีสามารถสรุปภาพรวมด้านได้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความเหมาะสมแก่นกปรอดหัวโขนเคราแดงที่เลี้ยง สำหรับด้านสภาพทั่วไปของคุณลักษณะพื้นฐานนกพบว่า นกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นเพศผู้อายุมากกว่า 5 ปี เลือด 100 เกิดในประเทศ และนกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการประกวดแข่งขันแต่อย่างใด

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การผันแปรการเลี้ยงดูนกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยง

ที่มาของการผันแปร	ผลรวมของกำลังสอง	อัตราอิสระ	ค่าเฉลี่ยของผลรวมกำลังสอง	F	ระดับนัยสำคัญ
ตัวแปรอิสระ	1727628.28	5	345525.657	329.884	.000
อาหาร	1711507.333	1	1711507.333	163.029	.000*
ที่อยู่อาศัย	3772.578	1	3772.578	3.602	.062
คุณลักษณะพื้นฐานนก	2271.155	1	2271.155	2.168	.145
การดูแลรักษา	7093.389	1	7093.389	6.772	.011*
ความปลอดภัย	2983.830	1	2983.830	2.849	.076
ค่าผันแปรที่อธิบายได้	172862.728	5			.052
ค่าผันแปรที่เหลือ	71224.276	68	1047.416		
ค่าผันแปรทั้งหมด	1798852.560	73			

หมายเหตุ: * หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อยที่ระดับ .05 R Squared = .052

ผู้วิจัยวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระ ซึ่งได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย คุณลักษณะพื้นฐานนก การดูแลรักษา และความปลอดภัยด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ผันแปรตัวแปรตามตัวเดียว (Univariate Analysis of Variance) ตาราง 3 ปรากฏว่าในด้านความสำคัญของความแตกต่างแสดงให้เห็นชัดเจนว่า อาหารก่อให้เกิดความแตกต่างของการเลี้ยงนกปรอดหัว โขนเคราแดงอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งการดูแลรักษาก็ก่อให้เกิดความแตกต่างของการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงเช่นกันแต่น้อยกว่าอาหาร เมื่อเป็นเช่นนี้จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้ง 4 ข้อ เนื่องจากผลการวิเคราะห์ที่ได้ไม่ตรงสมมติ ฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงของผู้เลี้ยงในสถานที่พักอาศัยประกอบด้วยปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย ได้แก่ อาหารและการดูแลรักษา ผลที่ได้จากการทดสอบสถิติแสดงให้เห็นว่าอาหารและการดูแลรักษามีอิทธิพลต่อการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงถึงร้อยละ 52 ของการผันแปร

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

อาหารและการดูแลรักษาเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงในที่พักอาศัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักการคุ้มครองสัตว์และตรงตามหลักอิสรภาพ 5 ประการในข้อ 1 อิสรภาพจากความกระหายหิวและทุโภชนาการ และข้อ 3 อิสรภาพจากความเจ็บปวด บาดเจ็บและโรคภัยตามลำดับ ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงจึงควรปฏิบัติโดยเคร่งครัด และจำต้องให้ความสำคัญเรื่องอาหารและการดูแลรักษาเนื่องจากปัจจัยทั้งสองมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงมากถึงร้อยละ 52 ของการผันแปร รายละเอียดของอาหารที่นกปรอดหัวโขนเคราแดงกินแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ผลไม้ พืชผักและหนอนหรือแมลง ส่วนการดูแลรักษานกแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเวลาปกติ ขณะป่วย และช่วงเวลาผลัดขน ซึ่งแนวทางการให้อาหารและดูแลรักษานกที่ผู้เลี้ยงควรปฏิบัติมีข้อเสนอแนะดังนี้

ผลไม้: ผู้เลี้ยงควรให้สลับหมุนเวียนกันเพื่อให้นกได้รับวิตามินที่หลากหลายและไม่เกิดความจำเจที่อาจส่งผลให้นกเบื่อการกิน การให้ผลไม้หมุนเวียนที่ไม่สร้างปัญหาแก่ผู้เลี้ยงมากนักได้แก่ การให้นกกินผลไม้ตามฤดูกาล จากข้อมูลพบว่าผู้เลี้ยงส่วนใหญ่มักให้กล้วยแก่นก ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ดีเนื่องจากกล้วยเป็นผลไม้ที่หาได้ง่ายตามท้องตลาดและมีแทบทั้งทุกฤดูกาล อีกทั้งนกกินแล้วอยู่ท้องมากกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ แต่การให้กล้วยจำต้องคำนึงถึงความสุกของกล้วยให้อยู่ในระดับพอดี เฉกเช่น คนรับประทาน และหากเป็นไปได้ควรเลือกกล้วยที่สุกติดต้นมากกว่ากล้วยที่สุกด้วยการนำไปอบหรือผ่านกรรมวิธีอื่นใดจากมนุษย์

พืชผัก: การให้บวบและแตงกวาแก่นกควรระมัดระวังเป็นพิเศษมากกว่าพืชผักชนิดอื่น เนื่องจากทั้งสองชนิดนี้มักผ่านการใช้สารเคมีกระตุ้นเร่งเจริญเติบโตจึงมีสารพิษตกค้างอันอาจเป็นสาเหตุของการป่วยหรือเสียชีวิตของนกได้ ส่วนใบมะขามที่ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงที่ตกเป็นประชากรเป้าหมายมากกว่าครึ่งไม่เคยให้นกของตนไม่ว่าจะสาเหตุใดก็สามารถทดลองได้ เชื่อว่าสัญชาติญาณตามธรรมชาติของนกปรอดหัวโขนเคราแดงเมื่อเห็นจะแสดงพฤติกรรมตอบรับเป็นแน่

หนอนหรือแมลง: การที่ผู้เลี้ยงมากกว่าครึ่ง (ประชากรเป้าหมาย) ให้หนอนนกบ่อยครั้งถึงเป็นประจำแก่นกของตนเป็นสิ่งที่ดี เพราะหากให้นกกินเพียงแต่ผลไม้หรือผักก็จะไม่ได้รับสารอาหารจำพวกโปรตีน แต่การให้หนอนนกควรต้องมีการควบคุมทั้งคุณภาพและปริมาณ ด้านคุณภาพกรณีผู้เลี้ยงมีทางเลือกควรให้หนอนนกที่เพิ่งลอกคราบใหม่ ๆ หรือตัวที่มีสีขาวแก่นกมากกว่าหนอนนกที่สีปกติหรือสีน้ำตาลเปลือกแข็ง ส่วนด้านปริมาณจำต้องพิจารณานกเป็นรายตัว นกบางตัวกินมากแล้วอ้วนแต่บางตัวก็ไม่ส่งผลอันใด กรณีนกอ้วนจะส่งผลให้นกขาดความกระฉับกระเฉง หรือการส่งเสียงร้องของนกจะลดลงอันเกิดจากความขี้เกียจก็เป็นได้

ช่วงเวลาปกติ: การดูแลรักษานกในช่วงเวลาปกติควรเน้นเรื่องการตรวจอากัปกิริยาของนกที่เป็นข้อบกพร่องของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงส่วนใหญ่ เพราะนอกจากจะทำให้ผู้เลี้ยงทราบสภาพทั่วไปเบื้องต้นของนกยังเป็นการป้องกันเหตุที่ไม่คาดคิด เช่น นกซึมเนื่องจากขาดน้ำหรือน้ำที่มีสกปรกไม่สามารถกินได้ หรือนกถูกสัตว์ตัวเล็ก เช่น มดกัด ซึ่งหากละเลยอาจก่อเกิดปัญหาขึ้น ส่วนการปฏิบัติด้านอื่น ๆ ในภาพรวมเป็นไปด้วยดีเพียงแต่เพิ่มการนำนกออกไปเที่ยวสำหรับผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงเพื่อประกวดแข่งขัน เนื่องจากการที่นกได้ไปยังสถานที่ต่าง ๆ จะทำให้นกนั้นมีประสบการณ์และส่งเสริมให้มีจิตใจห้าวหาญ กล้าเล่นกล้าร้องมากขึ้นขณะประกวดแข่งขันที่สนาม

ขณะป่วย: ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงมากกว่าครึ่งพานกไปพบสัตว์แพทย์นาน ๆ ครั้ง จนถึงกระทั่งไม่เคยเลยเข้าใจว่าประการหนึ่งเกิดจากสถานบริการเอกชนที่เปิดรักษาสัตว์ส่วนใหญ่ไม่มีสัตว์แพทย์ผู้ซึ่งชำนาญการรักษาสัตว์ประเภทนก แนวทางการปฏิบัติของผู้เลี้ยงจึงควรแสวงหาสถานที่ที่มีสัตว์แพทย์ประจำซึ่งโดยมากจะเป็นสถานบริการภาครัฐ ควบคู่กับศึกษาเรียนรู้ในการรักษาอาการเบื้องต้นอันอาจแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง ส่วนการปฏิบัติด้านอื่นผู้เลี้ยงนกส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ถูกต้องเป็นอย่างดี เช่น การให้นกได้พักผ่อนเต็มที่หรือการแสดงออกถึงความห่วงใย เป็นต้น

ช่วงนกผลัดขน: เป็นวัฏจักรตามธรรมชาติของสัตว์ประเภทนกที่เกิดขึ้นทุกปี นกผลัดขนเป็นช่วงเวลาที่นกอ่อนแอมากที่สุด จึงเป็นช่วงที่นกต้องได้รับสารอาหารมากกว่าเดิม ผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงควรดูแลและบำรุงนกอย่างใกล้ชิด ส่วนการปฏิบัติของผู้เลี้ยงนกปรอดหัวโขนเคราแดงส่วนใหญ่ที่บำรุงนกด้วยวิตามินเพื่อให้ได้รับสารอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งแคลเซียมเพื่อใช้เสริมสร้างขนใหม่ หรือการเปิดผ้าคลุมให้นกเพื่อให้อากาศถ่ายเทไม่เป็นที่หมักหมมของเสียรวมถึงนกได้ถูกแดดบ้างเป็นครั้งคราวเพื่อรับวิตามิน ตลอดจนการแยกนกไปสถานที่เป็นสัดส่วน เงียบสงบ สร้างความรู้สึกถึงความปลอดภัยให้แก่นก เหล่านี้เป็นปัจจัยเสริมสร้างให้กระบวนการผลัดขนนกของผู้เลี้ยงได้ดำเนินอย่างสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

[1] พิชศาล พันธุ์วัฒนา. (2557). “นกกรงหัวจุกและการใช้ประโยชน์เพื่อชุมชนสัมพันธ์ของตำรวจในภาคใต้”, **วารสารหาดใหญ่วิชาการ**. 12(2), 105-111.

[2] ราชกิจจานุเบกษา. (2557). **พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2557**. หน้า 4 เล่ม 131 ตอน 89ก. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2560. จาก http://tg-f2.aitproject.com/upload s/document/5/2016/05/pdf/g2n10.pdf.

[3] Jochemson, H. (2013). “An ethical foundation for careful animal husbandry”, **Journal of Life Sciences**. 66, 55-63. Retrieved January, 9, 2017, from http://www.sciencedire ct.com/science/article/pii/S1573521413000171.

[4] Mancy, J. (2013). **Australian Animal Protection Law Journal**. Retrieved January 10, 2017, from https://www. animallaw.info/sites/default/files/australia_journal_vol9.pdf.

[5] OIE. (2016). **World Organisation for Animal Health: Terrestrial Animal Health Code**. Retrieved January 9, 2017 from http://www.oie.int/international-standard-setti ng/terrestrial-code/access-online/.

[6] O'Brien, B.C., Harris, L.B., Beckman, T.J., Reed, D.A. and Cook, D.A. (2016). "Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations", **Research Report: Academic Medicine**. 89(9), 1245-1251. Retrieved January 8, 2017, from https://depts.washington.edu/fammed/wp-content/uploads/2016/06/obrien _standards_for_ reporting_qualitative_research.pdf.

[7] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สามลดา.

[8] Cresswell, J. (2013). **Steps in Conducting a Scholarly Mixed Methods Study**. University of Nebraska – Lincoln. Retrieved January, 9, 2017, from http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1047&context = dberspeakers

[9] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2554). **วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: สามลดา.

[10] สุชาต ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม. (2551). **วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคตกาล** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สามลดา.

[11] Bonnycastle, M.M. (2015). Engaging with qualitative data analysis: The metaphor of "Looking at data like a landscape to be explored", **The Qualitative Report**. 20(1), 84-86.

[12] Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). Determining samplesize for research activities. **Educational and Psychological Measurement.** 30, 607-610. Retrieved January 8, 2017, from http://home.kku.ac.th/s ompong/guest_speaker/KrejcieandMorgan_ article.pdf.

[13] สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2558). **การสร้างมาตรวัดสำหรับการวิจัยที่ถูกต้องและได้มาตรฐานสากล**. กรุงเทพฯ: สามลดา.

[14] Peeters, M.J., Beltyukova, S.A. and Martin, B.A. (2013). Educational testing and validity of conclusions in the scholarship of teaching and learning. **American Journal of Pharmaceutical Education**. 77(9), 186-197.

การวิเคราะห์มาตรการไม่เอาโทษทางอาญามาใช้พัฒนานโยบายยาเสพติดของประเทศไทย*

Analysis of the Decriminalization in the Development of Thai Policy on Drug

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด[1] อรรถพล ควรเลี้ยง[2]
ทองใหญ่ อัยยะวรากูล[3] และศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ[4]
Srisombat Chokprajakchat[1], Attapol Kuanliang[2],
Tongyai Iyavarakul[3] and Siriphol Kusonsilwut[4]

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำแนวคิด การทำให้ถูกกฎหมาย การไม่เอาโทษทางอาญาและการลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติด มาใช้เพื่อพัฒนานโยบายยาเสพติดของประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยสำนักงาน ป.ป.ส.

[1] รศ.ดร., สาขาวิชาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิยาลัยมหิดล นครปฐม 73170

[2] รศ.ดร., มหาวิทยาลัย Midwestern State University

[3] อ.ดร., คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

[4] พ.ต.อ.ดร., ILEA, สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรุงเทพฯ 10330

* This research article is a part of the research titled “Legalization,decriminalization and harm reduction : the Development of the Thai Policy on Drugs”. This research was granted by the Office of the Narcotics Control Board.

[1] Assoc. Prof., Doctoral Program in Criminology Justice Administration and Society, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Nakhon Pathom, 73170

[2] Assoc. Prof., College of Health Sciences & Human Services, Midwestern State University, Wichita Falls, TX, 76308, U.S.A.

[3] Dr,. National Institute of Development Administration, Bangkok, 10240

[4] Police POL.COL. Dr.., ILEA, The Royal Thai Police, Bangkok, 10330

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษามาตรการ การไม่เอาโทษทางอาญาของยาเสพติดกัญชาและเพื่อศึกษาวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ ในการนำมาตรการไม่เอาโทษทางอาญามาแก้ไขปัญหายาเสพติด ของประเทศไทย โดยวิเคราะห์นโยบายการไม่เอาโทษทางอาญา ของนานาประเทศจำนวน 14 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษเนเธอร์แลนด์ โปรตุเกสและออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม มาเลเซียและไต้หวัน เม็กซิโก อาร์เจนตินา บราซิลและเอกวาดอร์ โดยการวิเคราะห์ เปรียบเทียบแนวนโยบายด้านยาเสพติดของประเทศที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการนำนโยบายการไม่เอาโทษทางอาญาของประเทศโปรตุเกสเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ของ Markov transition matrix มาประมาณความเป็นไปได้ในการนำนโยบายการไม่เอาโทษทางอาญามาพัฒนานโยบายยาเสพติดของไทย พบว่ามาตรการต้องจูงใจให้ผู้เสพบางส่วนเข้ารับการบำบัด และจำนวนผู้เสพใหม่อันเนื่องมาจากภาระทางกฎหมายที่น้อยลง จะได้ประสิทธิผลเมื่อสามารถประเมินได้ว่าสามารถทำให้ผู้เสพยาเสพติดเพิ่มเข้ามาในระบบ 100 คนและสามารถบำบัดผู้เสพยาเสพติดออกจากระบบไปได้ 181 คน นั่นคือต้องใช้มาตรการการทำให้ไม่เป็นความผิดทางอาญาพร้อมทั้งเน้นด้านการบำบัดฟื้นฟูด้วย

คำสำคัญ: ไม่เอาโทษทางอาญา นโยบายยาเสพติด ไทย

Abstract

Decriminalization is technique that several countries have recently implemented in order to alleviate their drug problems, and reduce the consequences of such problems. In this current study, researchers examine decriminalization policy in 14 countries including: Argentina, Australia, Brazil, Canada, China, Ecuador, England, Malaysia, Mexico, the Netherlands, Portugal, Taiwan, the United States, and Vietnam. It was found that, the success of the drug decriminalization policy in Portugal was largely due to the fact that the stigma of drug use was lessened, which helped increase the number of users checking into rehabilitation. This research modeled the effect of drug decriminalization policy on the change of inflow of

users into rehabilitation and inflow of new users using a Markov transition matrix. Estimation results using aggregate data from Thailand suggests that a successful decriminalization policy requires at least 181 users checking into rehabilitation for every 100 new users.

Keywords: Decriminalization, Drugs Policy, Thai

บทนำ

ในอดีตนโยบายของประเทศไทยมุ่งเน้นนโยบายการบังคับใช้กฎหมายที่เน้นการปราบปราม การจับกุมและนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล และกำหนดโทษรุนแรงเพื่อให้เกิดความหวาดกลัว ยับยั้งมิให้บุคคลทั่วไป หรือ ผู้กระทำผิดเองกระทำผิดในลักษณะเดียวกันอีก โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นการเสพหรือการครอบครองยาเสพติด นอกจากนี้ปัญหายาเสพติดมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นและเป็นปัญหาที่รุนแรงขึ้น โดยจำนวนคดีด้านยาเสพติดที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้รับแจ้งกระโดดมาเป็นอันดับ 1 นับตั้งแต่ปี 2548-2551 หากเทียบจำนวนคดียาเสพติดต่อประชากร 1 แสนคน พบว่า จำนวนคดียาเสพติด 112.94 ราย ในปี 2547 และเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัวคือ 304.09 รายต่อแสนคน ในปี 2551 จำนวนนักโทษเด็ดขาดในคดียาเสพติดมีจำนวนมากกว่าคดีประเภทอื่น อาจกล่าวได้ว่าในจำนวนนักโทษเด็ดขาดทั้งหมด 2 รายจะเป็นนักโทษเด็ดขาดคดียาเสพติด 1 รายหรือ 2 ต่อ 1 [1] จากปัญหาทางด้านยาเสพติดที่เรื้อรังในหลายประเทศทั่วโลก และค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นของมาตรการควบคุมปราบปรามและกำจัดยาเสพติด ซึ่งรวมถึงค่าใช้จ่ายทางด้านกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นด้านตำรวจ ศาล หรือราชทัณฑ์ และค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุขในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ทำให้นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ พยายามที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว หนึ่งในมาตรการในการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีการเสนอแนะและนำมาใช้ในหลาย ๆ ประเทศก็คือ การไม่เอาโทษทางอาญา (Decriminalization) ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักการเมือง และประชาชนทั่ว ๆ ไปและถือว่าเป็นนโยบายที่ยังคงมีการอภิปรายและถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบันถึงผลกระทบและผลลัพธ์จากการนำนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติใช้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดว่าประเทศไทยควรจะนำเอามาตรการการไม่เอาโทษทางอาญามาใช้ได้แค่ไหนเพียงไร

แนวนโยบายด้านการปราบปรามยาเสพติดของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาล ใช้มาตรการที่เน้นการปราบปรามยาเสพติดที่เข้มงวด ได้กำหนดนโยบาย “การทำสงครามกับยาเสพติด” ซึ่งมีนโยบายการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดโดยมุ่งเน้นการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติด หรือการลักลอบค้ายาเสพติดที่ผิดกฎหมาย แม้รัฐบาลได้ประกาศชัยชนะสงครามกับยาเสพติดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2546 [2] อย่างไรก็ตาม นโยบายการใช้ความรุนแรงเด็ดขาดถูกวิพากษ์จากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้นโยบายที่รุนแรงจัดการกับปัญหายาเสพติด ปัญหายาเสพติดถูกกำหนดเป็นวาระแห่งชาตินับตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมาโดยใช้ยุทธศาสตร์พลังแผ่นดิน ภายใต้ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ (ศตส.) โดยเน้นยุทธศาสตร์หลักการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด นอกจากนี้มีการจัดทำ Roadmap เป็นกลไกในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โดยกำหนดระยะแรกเป็นการยึดพื้นที่ แยกสลาย ทำลายวงจรยาเสพติด ระยะต่อมา เป็นการฟื้นฟู ดูแล พัฒนา สร้างพลังแผ่นดิน และชุมชนเข้มแข็ง ส่วนระยะที่สามคือการดำรงความเข้มแข็งของพลังแผ่นดินและชุมชนยั่งยืน [3]

สำนักงาน ป.ป.ส. นับเป็นฝ่ายนโยบายของประเทศในการบูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ได้ศึกษาหาแนวทาง แก้ไขปัญหายาเสพติด ทั้งด้วยวิธีการประสาน ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้านยาเสพติด เพื่อร่วมกันพิจารณากำหนดข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหายาเสพติด อีกทั้งศึกษาค้นคว้าแนวนโยบายที่ประเทศต่างๆได้มีการบังคับใช้และพัฒนาแนวทางการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งการพยายามศึกษาแนวคิด Decriminalization มาใช้ในประเทศไทย โดยเชิญวิทยากรจากสถาบัน Transnational Institute (TNI) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระ ตั้งอยู่ในประเทศเนเธอร์แลนด์ วิเคราะห์ในเรื่องของการพัฒนาระดับประเทศ [4]

มาตรการการไม่เอาโทษทางอาญา (Decriminalization) ตามนิยามของ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction หรือ EMCDDA [5] ได้นิยาม Decriminalization หมายถึง การที่กำหนดขอบเขตไม่ให้มีการนำระบบกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมปกติมาใช้ แม้ข้อห้ามจะยังคงอยู่ แต่ก็จะไม่มีมาตรการในการจำคุก คงเหลือไว้แต่โทษปรับและการรักษาบำบัดเท่านั้น ส่วน Depenalization หมายถึง ยังกำหนดให้มีโทษทางอาญาที่หมายถึงการจำคุกเป็นสำคัญ แต่อาจจะไม่มีการนำมาใช้ ดังนั้น ผู้กระทำผิดยังคงมีประวัติการกระทำผิดอยู่นั่นเอง [6]

จากการศึกษานโยบายยาเสพติดใน 14 ประเทศกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย ประกอบด้วย สาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม มาเลเซีย และ ไต้หวันพบว่า ในการช่วงการวิจัยนำมาศึกษาเพียง 10 ประเทศ พบดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลกลาง มีนโยบายบังคับใช้กฎหมายยาเสพติดอย่างเคร่งครัดตั้งแต่ ค.ศ. 1875 เป็นต้นมา และใน ค.ศ.1971 ประธานาธิบดี Nixon ก็ได้ประกาศสงครามกับยาเสพติด [7] มีการกำหนดโทษรุนแรงของกฎหมายยาเสพติด ใน ค.ศ. 1994 แต่ในระดับมลรัฐ นับแต่ ค.ศ.1969 เป็นต้นมาพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดเป็น Decriminalization ใน กัญชา มีการใช้ยาเสพติดประเภทกัญชาเพื่อความบันเทิง และใน คศ. 1973 มลรัฐในสหรัฐอเมริกา 14 มลรัฐประกาศใช้การไม่เอาโทษทางอาญากับกัญชา [8]

ประเทศแคนนาดา และมีนโยบายในการ Decriminalization สำหรับกัญชามาตั้งแต่ต้น ค.ศ.2000 ยอมรับว่ากัญชามีคุณสมบัติในการรักษาทางการแพทย์ใน ค.ศ.2003 ได้เริ่มผลักดันนโยบาย Decriminalization อย่างจริงจัง สำหรับการครอบครองกัญชาเพียงเล็กน้อยในปริมาณไม่เกิน 30 กรัม จะไม่ถือเป็นความผิดทางอาญา แต่ถ้ามีกัญชาไว้ในครอบครองมากกว่าปริมาณดังกล่าว กฎหมายให้สันนิษฐานว่ามียาเสพติดไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ซึ่งจะถือเป็นโทษทางอาญาที่ร้ายแรง [9]

ประเทศอังกฤษ ได้กำหนดให้กัญชาเป็นสิ่งผิดกฎหมายตั้งแต่ ค.ศ.1928 หลังจากที่ประเทศอังกฤษได้เข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญา International Opium Convention ในปี 1925 แต่ไม่ทำให้กัญชาลดลง ในทางปฏิบัติแล้ว ประเทศอังกฤษได้เริ่มนำนโยบายทางบริหารมาใช้แทนการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น นโยบายของตำรวจในบางพื้นที่ของ Brixton area หัวหน้าตำรวจ มีนโยบายไม่ดำเนินการจับกุมผู้ครอบครองกัญชาเพียงเล็กน้อย แต่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการตักเตือนพร้อมให้ยึดกัญชาที่ตรวจพบนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่จับกุมผู้ใช้หรือเสพหรือสูดดมกัญญา เว้นแต่ผู้เสพนั้น มีอายุน้อยกว่า 17 ปี เว้นแต่พบในพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่ามีไว้เพื่อจำหน่ายแก่เด็ก เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะทำการจับกุมบุคคลนั้น [10]

ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้แก้ไขกฎหมายยาเสพติดเมื่อ ค.ศ. 1976 โดยแยกชัดเจนระหว่างยาเสพติดร้ายแรงกับยาเสพติดไม่ร้ายแรง ได้กำหนดให้การมีกัญชาไว้เพื่อเสพเพียงเล็กน้อย จึงไม่ถูกดำเนินคดีในทางปฏิบัติ (De Facto) ตามนโยบาย Decriminalization อย่างไม่เป็นทางการ โดยผู้เสพกัญชาสามารถซื้อกัญชาจากร้านกาแฟ (Coffee Shops) ที่รับอนุญาตจากรัฐได้ เช่นกัญชามีไว้ในครอบครองไม่เกิน 5 กรัม [8]

ห้ามมีเด็กและเยาวชนในสถานที่ดังกล่าว ห้ามขายแอลกอฮอล์ ห้ามขายยาเสพติดร้ายแรง (Hard Drugs) ห้ามโฆษณา และห้ามกระทำให้มีลักษณะเป็นการวุ่นวายต่อสาธารณะ (Public Nuisance) การกำหนดให้มีการซื้อขายยาเสพติดที่ไม่ร้ายแรง ในร้านกาแฟได้ก็เพื่อแบ่งแยกตลาดระหว่างยาเสพติดร้ายแรงกับยาเสพติดไม่ร้ายแรงออกจากกันซึ่งประสบความสำเร็จ [11]

ประเทศโปรตุเกส เป็นประเทศแรกในกลุ่มประเทศยุโรปที่กำหนดนโยบาย Decriminalization และ Harm Reduction นับแต่ ค.ศ. 2001 แต่เฉพาะลักษณะเพื่อเสพส่วนตน (Personal Use) เท่านั้น ไม่รวมถึงการผลิต การลักลอบจำหน่าย หรือการมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายแต่ประการใด เนื่องจากการกระทำดังกล่าวยังคงเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาที่อัตราโทษสูงเช่นเดิม [8] การกำหนดนโยบาย Decriminalization ครอบคลุมถึง การซื้อ การครอบครอง การเสพ สำหรับยาเสพติดทุกประเภท เพื่อเสพส่วนตัว (Personal Use) กำหนดเงื่อนไขสำคัญไว้เกี่ยวกับปริมาณการครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพต้องไม่เกิน 10 วัน หรือมีกัญชาไม่เกิน 2.5 กรัม หรือมีเฮโรอีนหรือโคเคน ไม่เกิน 1 กรัม จะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาแบบทั่วไป ไม่มีประวัติการต้องโทษด้วย ซึ่งแตกต่างจากนโยบาย Depenalization ของประเทศยุโรปอื่น ๆ ซึ่งผู้เสพยังถือเป็นผู้กระทำผิดทางอาญา [6]

ประเทศออสเตรเลีย มีนโยบาย Decriminalization สำหรับกัญชา ในหลายเขตการปกครอง เช่น มลรัฐทางใต้นำมาใช้เมื่อ ค.ศ. 1987 มลรัฐตอนเหนือนำมาใช้ ค.ศ. 1996 มลรัฐตะวันตกนำมาใช้เมื่อ ค.ศ. 2004 สำหรับเขตเมืองหลวงนำมาใช้เมื่อ ค.ศ.1993 สำหรับการมีกัญชาไว้ในครอบครองรวมถึงการปลูกในปริมาณเล็กน้อยสำหรับการใช้เป็นการส่วนตัว มลรัฐทางใต้กำหนดโทษทางอาญาเป็นโทษปรับจำนวน 300 เหรียญออสเตรเลีย หากมีกัญชาปริมาณไม่เกิน 100 กรัม ส่วนมลรัฐทางตะวันตกให้มีการกัญชาไว้ในครอบครองปริมาณไม่เกิน 30 กรัม กำหนดเป็นโทษปรับจำนวน 200 เหรียญออสเตรเลีย [8]

ประเทศแม็กซิโก รัฐบาลแม็กซิโก ได้นำนโยบาย Decriminalization มาใช้ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2009 โดยรัฐสภาของแม็กซิโก ได้ตรารัฐบัญญัติอนุญาตให้การครอบครองยาเสพติดจำนวนเล็กน้อยไม่เป็นความผิดทางอาญาอีกต่อไป โดยการตรากฎหมายดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้การซื้อยาเสพติดมีปริมาณน้อยลง และลดความรุนแรงขององค์กรอาชญากรรมยาเสพติดด้วย [12] นับแต่แก้ไขกฎหมายสุขภาพอัยการไม่สามารถฟ้องผู้ที่ครอบครองกัญชาน้อยกว่า 5 มิลลิกรัม โคเคนน้อยกว่า 0.5 กรัม และ 50 มิลลิกรัมของเฮโรอีน หรือยาเอสตาซี 1 เม็ด [8]

ประเทศอาร์เจนตินา ใน ค.ศ. 2009 จากคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีของ Arriola การลงโทษของรัฐต่อผู้ครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกัญชาเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ และผลักดันให้รัฐบาลเปิดเสรีต่อผู้ที่เสพยาเสพติด เป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญทำให้ประเทศอาร์เจนตินา ใช้นโยบายการไม่เอาโทษทางอาญา [13] เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. 2012 รัฐบาลได้เสนอกฎหมายต่อสภาคองเกรสไม่เอาโทษทางอาญาต่อการครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพส่วนตัว กฎหมายดังกล่าวได้อนุญาตสำหรับการปลูกกัญชาเพื่อใช้ส่วนตัว แต่ต้องมีจำนวนตามที่กฎหมายกำหนด [8] อย่างไรก็ตามปัญหานี้ก็ยังคงหาข้อสรุปไม่ได้ระหว่างเจ้าพนักงานตำรวจและศาลที่จะบังคับใช้กฎจากคำพิพากษาในคดีนี้ เจ้าหน้าตำรวจก็ยังใช้อำนาจในการจับกุมผู้ที่เสพยาเสพติด และศาลก็ยังคงตีความหมายของกฎหมายที่ยังขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่

ประเทศบราซิล รัฐบาลบราซิลมีการเสนอกฎหมายเมื่อ ค.ศ. 2006 เพื่อแบ่งแยกประเภทการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ระหว่างการครอบครองเพื่อใช้เสพส่วนตัว (Possession for Personal Use) กับ การมีไว้เพื่อลักลอบจำหน่าย (Trafficking) ออกจากกัน [14] ใน ค.ศ. 2006 มีการแก้ไขกฎหมายใช้นโยบาย depenalization สำหรับการครอบครองยาเสพติดเพื่อใช้ในการเสพส่วนตัว และจะไม่มีการนำโทษทางอาญามาใช้กับการมีไว้ในครอบครองยาเสพติดอีกต่อไป ผู้เสพจะต้องเข้ารับการบำบัดรักษาพร้อมมีมาตรการในกระบวนการศึกษาและการทำงานบริการสังคม นับแต่ ค.ศ.2008 รัฐบาลบราซิล ได้มีการเสนอนโยบายที่จะ decriminalization ยาเสพติดทั้งหมดทุกประเภท รวมถึงการกำหนดให้มีการลดอัตราโทษลงสำหรับการลักลอบจำหน่ายยาเสพติดจำนวนเล็กน้อยด้วย [8]

ประเทศเอกวาดอร์ ค.ศ. 2008 รัฐบาลมีการอภัยโทษสำหรับผู้จำหน่ายยาเสพติดรายย่อย (small-scale drug traffickers) สำหรับผู้ขนส่งยาเสพติดซึ่งถูกจำคุกหากขนส่งยาเสพติดเล็กน้อย และได้รับโทษจำคุกมาอย่างน้อย 1 ปีแล้ว ในขณะเดียวกันมีนโยบายทางอาญาเกี่ยวกับยาเสพติดจะ decriminalization สำหรับการครอบครองยาเสพติดเพื่อเสพส่วนตัวเพียงเล็กน้อยกับการลดระดับโทษให้น้อยลงสำหรับการลักลอบจำหน่ายยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยด้วย ส่วนนโยบายในการ decriminalization นั้น รัฐบาลเอกวาดอร์ โดย National Drug Bureaucracy ได้ดำเนินการศึกษาเพื่อดำเนินการกำหนดนโยบายยาเสพติดเกี่ยวกับการเสพยาเสพติด และ การลักลอบจำหน่ายยาเสพติด และยังดำเนินตามแผนการต่อไปในอนาคต [14]

วัตถุประสงค์การศึกษา

1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของมาตรการ การไม่เอาโทษทางอาญาของยาเสพติด

2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ในการนำมาใช้ มาตรการ การไม่เอาโทษทางอาญามาพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสาร จากบทความทางวิชาการ หนังสือ ตำรา รายงานวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของหน่วยงาน รายงานการประชุม การสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลในห้องสมุด ฐานข้อมูลทางวิชาการวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ หน่วยในการวิเคราะห์ (Units of Analysis) แบบพหุหน่วย (Multiple Units) ประเทศที่ศึกษาทั้ง 14 ประเทศ แยกเป็นสามกลุ่ม คือประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษเนเธอร์แลนด์ โปรตุเกสและออสเตรเลียกลุ่มที่สองแถบทวีปเอเชีย ได้แก่ สาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม มาเลเซียและไต้หวัน สำหรับกลุ่มที่สาม แถบลาตินอเมริกาได้แก่ประเทศ เม็กซิโก อาร์เจนตินา บราซิลและเอกวาดอร์

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเชิงเปรียบเทียบ นโยบายเกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติด โดยเฉพาะการครอบครองเพื่อการเสพส่วนตัว ว่าจะมีแนวนโยบายเช่นไรในประเทศที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ทั้ง 14 ประเทศ โดยการเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแนวนโยบายด้านยาเสพติดของประเทศเหล่านั้น

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

คณะผู้วิจัย ได้ศึกษานโยบายเกี่ยวกับกฎหมายยาเสพติด โดยเฉพาะการครอบครองเพื่อการเสพส่วนตัว พบว่าการประกาศนโยบายให้ยาเสพติดผิดกฎหมายหรือนโยบายการไม่เอาโทษทางอาญากับยาเสพติดมีข้อดีและข้อจำกัด ดังต่อไปนี้

ข้อจำกัดของการประกาศให้ยาเสพติดผิดกฎหมาย

การประกาศให้ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมายโดยมิได้ปล่อยให้การซื้อขายสินค้าเป็นไปตามกลไกตลาดแบบเสรีก่อให้เกิดผลกระทบต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของสินค้า เมื่อเทียบกับสถานการณ์หากมิได้มีการห้ามการซื้อขายดังกล่าว การประกาศห้ามซื้อขายยาเสพติดเสมือน การยิ่งห้ามก็เหมือนยิ่งยุ (The Forbidden Fruit Effect) สามารถ

ขยายปริมาณอุปสงค์ในตลาดได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสมมุติฐานทางทฤษฎีที่ว่าผู้เสพส่วนใหญ่มักใช้ยาเสพติดเพื่อการสันทนาการ และไม่ได้เป็นผู้เสพติดรุนแรง จึงมีความยืดหยุ่น (Elasticity) ต่อราคาค่อนข้างสูง และในขณะเดียวกัน ผู้เสพส่วนน้อยซึ่งเป็นผู้เสพติดรุนแรงจะมีความยืดหยุ่นต่อราคาต่ำ กล่าวคือ ไม่ว่ายาเสพติดจะมีราคาสูงเท่าใดก็จะพยายามหาเงินมาซื้อเพื่อเสพให้ได้ ทั้งนี้ มีหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น [15] ที่ชี้ให้เห็นว่าอุปสงค์จริงในตลาดยาเสพติดในหลาย ๆ ประเทศต่างก็มีลักษณะดังกล่าว เป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความสำเร็จของการใช้มาตรการปราบปรามยาเสพติด เมื่อวัดจากความสำเร็จในการลดจำนวนผู้เสพ มีประสิทธิภาพลดลงเรื่อย ๆ (Diminishing Return) แม้ว่าจะได้มีการเพิ่มงบประมาณในการปราบปรามให้สูงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือ การใช้มาตรการที่มุ่งเน้นในเรื่องการจัดการอุปสงค์ของตลาด (Demand Management) ในระยะเริ่มแรกจะมีผลในการลดจำนวนผู้เสพค่อนข้างมาในทางกลับกัน การใช้มาตรการดังกล่าวเรื่อย ๆ จะเริ่มมีประสิทธิภาพน้อยลงเมื่อเข้าสู่บริเวณที่เส้นอุปสงค์เริ่มมีความยืดหยุ่นต่ำโดยจะมีประสิทธิผลในการลดจำนวนผู้เสพน้อยและส่งแรงกดดันต่อราคาค่อนข้างมาก

การประกาศให้ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมายและการกำหนดโทษผู้ขายส่งผลให้อุปทานหดตัวลง ขนาดของอุปทานของยาเสพติดในตลาดมืดจึงเล็กกว่าในตลาดเสรี เนื่องจากการที่ผู้ขายจำต้องรับภาระค่าใช้จ่ายสูงขึ้นในการลักลอบขายยาเสพติด นอกจากนี้แล้ว การห้ามซื้อขายยาเสพติดโดยเสรียังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของตลาดให้เปลี่ยนไปในรูปลักษณะของตลาดที่มีผู้ผลิตรายใหญ่เพียงไม่กี่ราย เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างให้เกิดการสั่งสมอิทธิพลของผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่และขยายอำนาจต่อรองกับรัฐ ราคาที่เพิ่มขึ้นของยาเสพติดในตลาดมืดอันเป็นผลมาจากการแทรกแซงของรัฐที่ไม่อนุญาตให้มีการซื้อขายสิ่งเสพติดโดยเสรีนั้น มีความสัมพันธ์กับปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจซึ่งมักถูกมองว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวพันกับยาเสพติดทั้งในทางตรงและทางอ้อม ปัญหาสำคัญ หลายประการ ได้แก่ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาการผูกขาดในตลาดยาเสพติดและการสั่งสมอิทธิพลของผู้ค้ายา ปัญหาการใช้ยาเกินขนาดของผู้เสพ (Overdose) ปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์เพื่อนำไปซื้อยามาเสพ ปัญหาการใช้ยาเสพติดถูกกฎหมายเพิ่มขึ้น เช่น เหล้าและบุหรี่

ปัญหาความรุนแรง จากการศึกษาในเชิงประจักษ์ของ Trebach [16] พบว่าความรุนแรงในตลาดมืดของยาเสพติดในสหรัฐอเมริกาเริ่มขึ้นตั้งแต่ได้มีการประกาศห้ามค้ายาเสพติดอย่างเสรีตั้งแต่ในปี 1914 นอกจากนี้ ในช่วงระหว่างปี 1920-1933 ซึ่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ถูกประกาศห้ามซื้อขายก็สอดคล้องกับช่วงที่มีการใช้ความ

รุนแรงในอุตสาหกรรมของสินค้าดังกล่าวเช่นกัน ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ได้มีการอนุญาตให้ซื้อขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้โดยเสรีภายหลังปี 1933 แล้วพบว่า ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นลดลงอย่างต่อเนื่อง หลักฐานดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานข้างต้นที่ว่า ปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นเพราะการห้ามซื้อขายยาเสพติดโดยเสรี มากกว่าการที่ว่าปัญหาความรุนแรงเป็นผลมาจากการบริโภคยาเสพติดนั้นๆ โดยตรง

Friedman [17] วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของอัตราการฆาตกรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา และพบว่ามีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยอัตราการฆาตกรรมพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังปี 1910 หลังจากหลายรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศให้ยาเสพติดหลายประเภทเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในช่วงภายหลังปี 1920 หลังจากที่ได้มีการประกาศให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสิ่งผิดกฎหมาย ต่อมาอัตราการฆาตกรรมได้ลดต่ำลงอย่างรวดเร็วภายหลังปี 1933 หลังจากที่ได้เริ่มอนุญาตให้มีการซื้อขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยเสรี และคงตัวอยู่ ก่อนจะได้พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วอีกครั้งหนึ่งภายหลังปี 1960 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงที่สหรัฐอเมริกาประกาศทำสงครามกับยาเสพติด (War on Drugs)

ปัญหาการผูกขาดในตลาดยาเสพติดและการสั่งสมอิทธิพลของผู้ค้ายา

โครงสร้างของตลาดมืดมักเป็นโครงสร้างที่มีผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) อันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายคงที่ (Fixed Cost) ที่ค่อนข้างสูงในการที่จะต้องหลีกเลี่ยงหรือต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย โดยจากการศึกษาของ Mironและ Zwiebel [18] พบว่า ตลาดยาเสพติดมีโครงสร้างในลักษณะที่มีผู้ขายน้อยราย ซึ่งจับกลุ่มรวมตัวกันกำหนดราคาและปริมาณสินค้าในตลาด (Cartel) โดยมีการสร้างกฎเกณฑ์ภายในกลุ่ม ซึ่งมักเป็นการใช้ความรุนแรง เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเคารพและปฏิบัติตามและประสานความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มให้เป็นไปในทิศทางเดียว ลักษณะดังกล่าว เป็นการใช้บทบังคับ (Sanction) ในลักษณะหนึ่งในทฤษฎีเกม (Game Theory) เพื่อช่วยให้สมาชิกในกลุ่มประสานความร่วมมือกันในระยะยาว และควบคุมราคาและปริมาณของสินค้าให้อยู่ในจุดที่ทำกำไรสูงสุด นอกจากนี้ การใช้ความรุนแรงระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มยังเป็นเครื่องมือที่ขัดขวางไม่ให้ผู้ขายรายย่อยสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดราคาหรือปริมาณสินค้าในตลาดมืดได้อีกด้วย

โครงสร้างตลาดแบบกึ่งผูกขาดในตลาดมืดของยาเสพติดยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างให้เกิดกำไรส่วนเกิน (Excess Profit) แก่ผู้ขาย ซึ่งสร้างให้เกิดการสั่งสมความมั่งคั่งอิทธิพล และอำนาจต่อรองของผู้ขายรายใหญ่ (Drug Lords) ซึ่งมีความสัมพันธ์

อย่างใกล้ชิดกับปัญหาคอรัปชั่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจว่า ในกลุ่มผู้ที่ต่อต้านการประกาศให้มีการซื้อขายยาเสพติดได้อย่างเสรีนั้น บางส่วนกลับเป็นผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่เสียเอง [18] อย่างไรก็ตาม หลักฐานในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับกำไรของผู้ค้าและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในตลาดยาเสพติดยังคงมีน้อยเนื่องจากปัญหาการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งต้องเป็นข้อมูลจากผู้ขายโดยตรงเท่านั้น การศึกษาความสัมพันธ์ในเรื่องดังกล่าวจึงยังคงจำกัดอยู่แต่เพียงการศึกษาในเชิงทฤษฎีและข้อสังเกตของผู้วิเคราะห์เป็นสำคัญ

งานวิจัยฉบับหนึ่งในเมืองรีน มลรัฐแมสซาชูเซ็ท ประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า การนำเอาการบังคับกฎหมายที่เข้มงวดมาใช้ในการป้องกันปราบปรามการซื้อขายยาเสพติดตามท้องถนนนั้น จะประสบผลสำเร็จที่ชั่วคราวและในระยะสั้นเท่านั้น และต้องสร้างคุก เรือนจำอีกจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนผู้ที่ถูกจับกุมในคดียาเสพติดมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น [19] การที่ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายนั้นถือว่าเป็นการบังคับให้ผู้ที่ต้องการซื้อยาเสพติดต้องเข้าไปยังตลาดมืด และโลกของอาชญากรกลุ่มลูกค้าต้องมีการติดต่อกับอาชญากร และผลงานวิจัยฉบับหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาโดยมหาวิทยาลัย Harvard ได้สรุปว่า โครงการรณรงค์ยับยั้งกัญชาได้กระตุ้นการผลิตกัญชาภายในประเทศ ส่งผลต่อปริมาณกัญชาที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1 เป็นร้อยละ 8 [20] สอดคล้องกับงานวิจัยอีกฉบับหนึ่งจากรัฐเคนตักกี้ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้สรุปว่า โครงการรณรงค์ยับยั้งกัญชาของรัฐเคนตักกี้ไม่ประสบผลสำเร็จ และยังส่งผลให้มีการปลูกและผลิตกัญชาเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีกัญชาเข้าสู่ท้องตลาดเพิ่มมากขึ้น แล้วยังส่งผลต่อการแนะนำยาเสพติดที่มีอันตรายตัวใหม่เข้าสู่ตลาด และการก่อตัวของเครือข่ายขององค์กรอาชญากรรมในเมืองเล็ก ๆ [21]

ปัญหาการใช้ยาเกินขนาดของผู้เสพ (Overdose) จากแนวคิดของกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์เสรีที่สนับสนุนการให้มีการใช้ยาเสพติดได้อย่างเสรีนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเศรษฐศาสตร์ของสำนักนีโอคลาสสิคที่ว่า ผู้ใช้ยาเสพติดเลือกที่จะใช้ยาเสพติดแม้จะได้ตระหนักผลเสียที่จะตามมาในอนาคต [15] โดยจากข้อมูลของผู้ที่สนับสนุนให้มีการใช้กัญชาได้โดยเสรีในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 2010 และการสำรวจข้อมูลจาก National Survey on Drug Use and Health ในปี 2009 [22] พบว่า ผู้ใช้ยาเสพติดประเภทกัญชาส่วนใหญ่เป็นการใช้เพื่อการสันทนาการ (Recreational User) ซึ่งมีการศึกษา อาชีพ และรายได้ดี และไม่ได้เป็นภาระแก่ภาครัฐ การประกาศห้ามซื้อขายยาเสพติดบางประเภทซึ่งมีหลักฐานค่อนข้างประจักษ์ชัดในเชิงการแพทย์เช่น กัญชาจึงไม่ได้ก่อประโยชน์ใดๆ หากแต่จะเป็นการสร้างโทษจากการปิดกั้นและควบคุมพฤติกรรม

ที่ไม่ได้เป็นพิษเป็นภัยของคนในชาติ ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การที่ผู้ซื้อสามารถใช้ยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิดของ [15] ข้างต้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ซื้อสามารถเข้าถึงข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งในเรื่องคุณภาพ ประโยชน์ และโทษ ของยาเสพติดที่ใช้ การประกาศห้ามซื้อขายโดยเสรีจึงก่อให้เกิดอุปสรรคสำคัญของการที่ผู้ซื้อสามารถใช้ยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการสร้างให้เกิดปัญหาการเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นของสินค้าซึ่งผู้ซื้อไม่สามารถรู้ได้ในตลาดมืด เนื่องจากการซื้อขายยาเสพติดมักเป็นการซื้อจากผู้ขายที่รู้จักกันโดยผิวเผิน คุณภาพของยาจึงเปลี่ยนไปและไม่คงที่ ปัญหาดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่การใช้ยาเสพติดเกินขนาดเนื่องจากผู้ซื้อไม่สามารถคาดคะเนได้แน่นอนว่าปริมาณที่ตนต้องการเสพเป็นเท่าใด ซึ่งนำไปสู่การตายโดยไม่ตั้งใจในที่สุด

ปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์เพื่อนำไปซื้อยาเสพติด มีหลักฐานเชิงประจักษ์หลายประการ ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ยาเสพติดและอาชญากรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์เพื่อนำไปซื้อยาเสพติด อาทิ การลักทรัพย์ การชิงทรัพย์ และปัญหาโสเภณีเป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวในเชิงสถิติแบบสหสัมพันธ์ยังไม่สามารถช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายบ่งชี้ได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งใดเป็นเหตุ (Cause) และสิ่งใดเป็นผล (Effect) โดยในทางทฤษฎีแล้ว ทิศทางของความสัมพันธ์สามารถเป็นได้ทั้งสองประการ Miron และ Zwiebel [18] ได้วิเคราะห์ไว้คือ *Psycho-pharmacological hypothesis* คือ การเสพยาเสพติดส่งผลต่อจิตใจผู้เสพให้เกิดความก้าวร้าว จึงส่งผลต่อไปให้ผู้เสพก่ออาชญากรรม โดยหากสมมติฐานข้อนี้เป็นจริง การประกาศห้ามเสพยาเสพติดซึ่งมีส่วนช่วยลดปริมาณดุลยภาพของยาเสพติดในตลาดก็ย่อมจะช่วย*ลด*จำนวนอาชญากรรมไปด้วย และ *Drug-financing hypothesis* คือ ผู้เสพก่ออาชญากรรมให้ได้มาซึ่งทรัพย์เพื่อนำไปซื้อยาเสพติดมาเสพ หากสมมติฐานข้อนี้เป็นจริง การประกาศห้ามซื้อขายยาเสพติดโดยเสรี ซึ่งส่งผลให้ราคายาเสพติดในตลาดมืดสูงขึ้น จะมีส่วน*เพิ่ม*จำนวนอาชญากรรมให้มากขึ้น

นอกจากนี้ Miron และ Zwiebel [18] ได้อ้างถึง หลักฐานเชิงประจักษ์ที่พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อสมมติฐานประการหลัง กล่าวคืองานของ Silverman and Spruill [23] การประกาศห้ามซื้อขายยาเสพติดอย่างเสรีส่งผลให้ราคาสูงขึ้นและเพิ่มจำนวนอาชญากรรมให้สูงขึ้นโดย พบว่าราคาของเฮโรอีนในตลาดมีความสัมพันธ์ที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับอัตราอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน และได้อ้างถึงงานของ Benson and Rasmussen [24] และงานของ Benson และคณะ [25] ที่พบว่าการเพิ่มการบังคับใช้กฎหมายมิให้มีการซื้อขายยาเสพติดอย่างเสรีมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับ

การเพิ่มขึ้นของอัตราการก่ออาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ปัญหาการใช้ยาเสพติดถูกกฎหมายเพิ่มขึ้น เช่น เหล้าและบุหรี่ ในทางทฤษฎีและหลักฐานในเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มความเข้มงวดในการปราบปรามยาเสพติดที่ผิดกฎหมายบางประเทศนั้น ส่งผลให้เกิดการทดแทนกัน (Substitution Effect) การบริโภคยาเสพติดที่ถูกกฎหมายเพิ่มขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่ามีหลักฐานทางการแพทย์บ่งชี้ว่ายาเสพติดที่ถูกกฎหมายจำพวกเหล้าและบุหรี่นั้นก่อให้เกิดอันตรายหรือมีผลให้เกิดการเสพติดมากกว่ายาเสพติดที่ผิดกฎหมายหลายๆประเภทเสียอีก [26] นอกจากนี้ก่อให้เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีกมากซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาทางสังคมและเป็นการสูญเสียทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญ อาทิ ปัญหาอุบัติเหตุจากการจราจรอันเนื่องมาจากการขับรถขณะเมาสุรา และปัญหาสุขภาพอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเสพยาเสพติดพวกเหล้าและบุหรี่ เช่น มะเร็ง เป็นต้น การห้ามซื้อขายยาเสพติดบางประเภทโดยเสรีจึงอาจสร้างให้เกิดผลกระทบโดยทางอ้อม (Externalities) ดังกล่าวผ่านกระบวนการทดแทนกันของการบริโภคในอีกทางหนึ่ง Miron และ Zwiebel [18] ได้อ้างถึงผลศึกษาในเชิงประจักษ์ของ Crancer และคณะ [27] ที่พบว่า ผลกระทบทางอ้อมของยาเสพติดที่ถูกกฎหมาย เช่น เหล้า มีไม่ได้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับผลกระทบของยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย เช่น กัญชา นอกจากนี้ มีงานวิจัยหลายชิ้นสนับสนุนว่าผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อสตรีมีครรภ์ของบุหรี่สูงกว่าผลกระทบจากกัญชาหรือโคเคน

ข้อดีของการใช้นโยบายไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติด

การปฏิรูปกฎหมายยาเสพติดอาจเป็นการกัดกร่อนหลักคุณธรรมในชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่เราอนุญาตให้ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมายก็เหมือนกับว่าเราได้ส่งข้อมูลให้ประชาชนว่าสังคมของเรานั้นมีความบกพร่องในหน้าที่และความผิดชอบของสังคม และมีความไม่เต็มใจที่จะจัดการกับปัญหาหลัก ๆ ทางด้านสาธารณะสุขและปัญหาด้านความปลอดภัยในสังคม ซึ่งมองแล้วเสมือนกับว่าเรานั้นได้ย่อมแพ้แก่กลุ่มผู้ลักลอบและผลิตยาเสพติด ดังนั้น กลุ่มผู้คัดค้านการทำยาเสพติดให้ถูกกฎหมายจึงได้คาดการณ์ว่า การที่เรานำเอานโยบายที่ทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมายนั้นจะเป็นการทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนและปริมาณของผู้เสพยาเสพติด ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทางด้านสาธารณะสุข ปัญหาความรุนแรงต่าง ๆ และปัญหาการแตกแยกของครอบครัวที่จะทวีความรุนแรงขึ้น ดังนั้น การใช้นโยบายการไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติดจึงเป็นทางเลือกที่ผ่อนปรนกว่า

ประสิทธิผลของการใช้งบประมาณ การปราบปรามมักเกิดประสิทธิผลในการ

ลดจำนวนผู้เสพยาเสพพติดในระยะแรกๆ เท่านั้น และมักมีประสิทธิผลน้อยลงตามลำดับในแง่ที่ว่าจำเป็นต้องเพิ่มทรัพยากรในการปราบปรามให้มากกว่าเดิม เพื่อจะลดจำนวนผู้เสพให้ได้เป็นจำนวนเท่าเดิม ทั้งนี้ มีหลักฐานในเชิงประจักษ์ เช่น Miron และ Zwiebel [18] ได้ศึกษาประสิทธิผลของการใช้งบประมาณเพื่อการปราบปรามยาเสพติดของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีข้างต้นโดยพบว่าในช่วงที่ได้มีการประกาศห้ามซื้อขายเครื่องดื่มแอลกอฮอลล์ในสหรัฐอเมริกานั้น จำนวนผู้บริโภคลดลงเป็นอย่างมากในช่วงแรกๆ แม้ว่าจะได้มีการควบคุมการบังคับใช้ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อได้มีการเพิ่มทรัพยากรในการบังคับใช้กฎหมายเพิ่มมากขึ้น กลับมีประสิทธิผลในการลดจำนวนผู้บริโภคน้อยลง

มูลค่าของการทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย กลุ่มผู้สนับสนุนนโยบายการทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมายอ้างว่าจะนำพามาซึ่งรายได้จากภาษีอากรให้กับรัฐบาลจำนวนมหาศาลและสามารถช่วยรัฐบาลประหยัดงบประมาณทางด้านการปราบปรามยาเสพติดและกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตามหลักเหตุผลดังกล่าวไม่ได้อธิบายถึงค่าสูญเสียทางสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากยาเสพติด เช่นผลการวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ผลสรุปโดยประมาณค่าสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเนื่องจากสุราและสารเสพติด คิดเป็นจำนวนเงินประมาณ 245.7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ จากจำนวนมูลค่าดังกล่าว 97.7 ล้านล้านเหรียญมาจากมูลค่าที่เกิดขึ้นกับสารเสพติด ได้ประมาณจากค่าใช้จ่ายในการบำบัดและป้องกันสารเสพติด ค่ารักษาพยาบาลและสาธารณสุข ค่าใช้จ่ายของความสูญเสียทางด้านพลังงานการผลิตของตลาดแรงงาน และค่าใช้จ่ายและค่าความสูญเสียอื่นทางสังคม เช่น อาชญากรรมและสวัสดิการสังคม ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ยังได้ระบุอีกว่า จากค่าใช้จ่ายและสูญเสียต่างๆ ที่ได้ประเมินไว้ รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบประมาณร้อยละ 46 ของมูลค่าทั้งหมด และตามมาด้วยร้อยละ 44 ของมูลค่าดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับบุคคลที่ดื่มสุราและเสพสารเสพติดเองรวมทั้งครอบครัวของเขาเหล่านั้นด้วย [28] อย่างไรก็ตามหากไม่มีมาตรการในการปราบปรามยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพ และจากการศึกษาประเทศต่าง ๆ แทบไม่มีประเทศใดในโลกที่อนุญาตให้ยาเสพติดทุกชนิดและทุกประเภทถูกกฎหมายโดยไม่มีกฎข้อจำกัด ถึงแม้ว่าได้มีผลงานวิจัยจากไม่กี่การทดลองที่ทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมายนั้น ผลก็พบว่า หลังจากการนำนโยบายดังกล่าวมาใช้ จะมีผู้ที่เสพยาเสพติดที่เพิ่มสูงขึ้น เช่น ในปีค.ศ. 1975 ประเทศอิตาลีได้ใช้นโยบายทำให้ยาเสพติดถูกกฎหมาย และพบว่าประเทศอิตาลีในขณะนี้ได้กลายเป็นประเทศที่มีอัตราการตายเนื่องจากเฮโรอีนสูงเป็นอันดับที่หนึ่งในยุโรปตะวันตก หรือในมลรัฐอาลัสกา ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี 1975 ได้มีการทำให้กัญชานั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีความผิดทางอาญา ก็พบว่า มีจำนวนผู้ที่เสพยาเสพติด

ที่สูงขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน และหลังจากนั้น 15 ปี มลรัฐอาลัสกาก็ได้เปลี่ยนกฎหมายใหม่และทำให้กัญชานั้นเป็นยาเสพติดที่ผิดต่อกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง [19]

การไม่เอาโทษทางอาญาของยาเสพติด (Drug Decriminalization) เป็นการเปลี่ยนลักษณะความผิดของผู้เสพยาเสพติดไม่ให้เป็นความผิดอาญา (Criminal Offence) แต่ยังคงเป็นความผิดกฎหมายบ้านเมืองอยู่ (Administrative Offence) โทษต่อผู้เสพจึงไม่ใช่โทษทางร่างกาย เช่น การจำคุก หรือโทษที่รุนแรง เช่น การปรับเป็นจำนวนมาก ๆ เช่นแต่ก่อน หากเป็นโทษเฉพาะที่ตั้งอยู่บนหลักการของการมุ่งช่วยเหลือผู้เสพมากกว่าที่จะลงโทษ เช่น การเสนอให้เข้าบำบัดการติดยาเสพติดในสถานบริการที่จัดไว้ให้ ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การไม่เอาโทษทางอาญาแก่ยาเสพติดนั้น เป็นการผ่อนปรนในส่วนของผู้บริโภคหรือในด้านอุปสงค์เท่านั้น ไม่ได้ผ่อนปรนความเป็นอาชญากรรมในฝ่ายผู้ผลิตไปด้วย

ในการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์นั้นการไม่เอาโทษทางอาญาของผู้บริโภคมีนัยที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นนโยบายที่มีผลจากทางด้านอุปสงค์เท่านั้นโดยไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออุปทานหากผู้เสพและผู้ค้าไม่ใช่คนคนเดียวกัน โดยสามารถก่อให้เกิดผลทางใดทางหนึ่งดังนี้ ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศที่เลือกใช้การไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติดเป็นสำคัญ

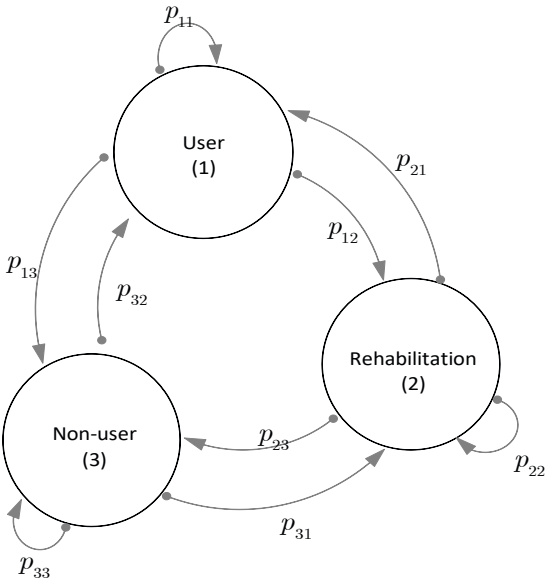
การขยายตัวของอุปสงค์ การขยายตัวของอุปสงค์เป็นผลจากการที่ค่าใช้จ่ายของผู้เสพลดต่ำลงเนื่องจากโทษที่ต้องรับหากถูกพบว่ากระทำผิดลดน้อยลงหากมีนโยบายไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติด ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของทั้งปริมาณและราคาของยาเสพติดในระดับดุลยภาพ ผลดังกล่าวจะเป็นผลเสียโดยไม่เกิดผลดีใด ๆ เนื่องจากเกิดปัญหาการใช้ยาเสพติดเพิ่มขึ้น ควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการที่ยาเสพติดมีราคาสูงขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เช่น อาชญากรรม ตามมาดังที่ได้มีการวิเคราะห์ไปแล้วข้างต้น นอกจากนี้ยังอาจก่อให้เกิดปัญหาการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ที่หลั่งไหลเข้ามาจากตลาดภายนอกในรูปแบบของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อเสพยา (Drug Tourist) อย่างไรก็ตาม การไม่เอาโทษทางอาญาในเฉพาะบางกลุ่มประเภทของยาเสพติดโดยเฉพาะอย่างยิ่งยาเสพติดที่มีโทษไม่รุนแรง เช่น กัญชา ยังอาจก่อให้เกิดผลทดแทนกัน (Substitution Effect) กันระหว่างกลุ่มยาเสพติดอื่นๆ ที่ไม่ได้รับการยกเว้นซึ่งมักมีโทษรุนแรง เช่น เฮโรอีน จึงอาจทำให้เกิดการขยายตัวในตลาดยาเสพติดประเภทที่ได้รับการยกเว้น และการหดตัวในตลาดที่ไม่ได้รับการยกเว้น

การหดตัวของอุปสงค์ การลดลงของอุปสงค์อาจเกิดขึ้นได้หากการประกาศไม่เอาโทษทางอาญาของผู้เสพยาเสพติดได้ลดความอยากรู้อยากเห็นซึ่งพ่วงมากับการเสพยา ซึ่งมักเกิดขึ้นในกลุ่มประชากรที่มีอายุน้อยที่มีความอ่อนไหวและมีการตัดสินใจหลายเรื่องที่ได้รับผลกระทบจากกลุ่มเพื่อน (Peer Effect) ดังนี้ การไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติดจึงอาจลดความยั่วยวนของการเสพและส่งผลให้การเป็นผู้เสพยาไม่สร้างให้เกิดความยอมรับนับถือในกลุ่มอีกต่อไป การหดตัวของอุปสงค์จะส่งให้เกิดผลดีทั้งในสองแนวทาง คือ การลดลงของปริมาณดุลยภาพยาเสพติดในตลาด และการลดลงของราคาซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงกับการลดปัญหาความรุนแรงของอาชญากรรมที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับยาเสพติดอีกต่อไป

ผลกระทบในเชิงการไหลเข้า-ออกของผู้เสพยา (Inflow-outflow of users) การไม่เอาโทษทางอาญากับผู้เสพยาเสพติดอาจส่งผลดีในเชิงการบริหารการจัดการยาเสพติดหากวิเคราะห์ในเชิงการไหลเข้า-ออกของผู้เสพยา กล่าวคือ แม้นโยบายการไม่เอาผิดกับผู้เสพอาจส่งผลให้มีผู้อยากรู้อยากลองเพิ่มขึ้น (Inflow) เนื่องจากโทษที่จะได้รับหากถูกจับได้ว่ากระทำผิดลดน้อยลง แต่ในขณะเดียวก็จะเป็นประโยชน์ในการให้โอกาสผู้เสพยาเสพติดซึ่งประสงค์จะเข้ารับรักษาตัว (Outflow) แต่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากเกรงกลัวว่าจะต้องเผชิญกับการถูกดำเนินคดีตามกฎหมายจากการยอมรับว่าเป็นผู้เสพยา ทั้งนี้หากจำนวนผู้เสพใหม่ที่เพิ่มขึ้นน้อยกว่าจำนวนผู้เสพอยู่แล้วที่ประสงค์จะเลิก

บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ จากการประมวลประสบการณ์นานาประเทศพบว่าบทเรียนของประเทศโปรตุเกส หลังการประกาศ decriminalization ยาเสพติดพบว่า ความสำเร็จของนโยบายขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ สองส่วน ประการแรก การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เสพที่ประสงค์จะเข้ารับการบำบัดแต่ไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากกลัวเกรงว่าจะต้องได้รับโทษทั้งทางอาญาหรือทางสังคมจากความผิดที่ได้กระทำในอดีต ให้เข้ารับการบำบัดเพิ่มขึ้น ประการที่สองต้องไม่จูงใจให้จำนวนผู้ที่ไม่ใช่ผู้เสพ (Non-user) กลับกลายเป็นผู้เสพ (User) ในอัตราที่สูงขึ้นจนเกินไป การประเมินหรือคาดการณ์ความสำเร็จของนโยบายประกาศ decriminalization ของประเทศไทยก็ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ทางสังคม เศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนทัศนคติและลักษณะพฤติกรรมของประชากรเป็นสำคัญ ปัจจุบันประเทศไทยยังคงไม่มีการจัดทำแบบสำรวจที่ได้มุ่งศึกษาผลกระทบของนโยบายการประกาศ decriminalization ของยาเสพติดโดยตรง จึงไม่สามารถประเมินได้อย่างแน่ชัดว่า หากได้มีการประกาศ decriminalization ยาเสพติดแล้วจะส่งผลอย่างไรต่อพฤติกรรมในการเสพยาเสพติด โดยแบบสำรวจที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดยังคงเป็นการประเมินสถานการณ์ที่เป็นจริง

เท่านั้น เช่น การถามว่า ผู้ทำแบบสอบถามได้เสพยาเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่งหรือไม่ ไม่ใช่เป็นการประเมินสถานการณ์สมมุติ (Hypothetical Scenario) เช่น การถามว่าผู้ทำแบบสอบถามที่ไม่ได้เสพยาเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเสพหรือไม่ หากได้มีการประกาศใช้ decriminalization ยาเสพติด

ภาพที่ 1 แบบจำลองการไหลเข้าไหลออกของผู้เสพยาเสพติด ผู้เข้ารับการบำบัดและผู้ไม่ใช่ผู้เสพ

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาตัวแบบทางคณิตศาสตร์ที่จะช่วยให้สามารถเข้าใจถึงปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของนโยบายประกาศไม่เอาโทษทางอาญาของยาเสพติดในบริบทของประเทศไทยได้ ซึ่งจัดสร้างขึ้นโดยอาศัยบทเรียนที่ได้จากการศึกษาความสำเร็จของนโยบายประกาศ decriminalization ยาเสพติดในประเทศโปรตุเกสโดยพัฒนาแบบจำลองเรื่องการไหลเข้าและไหลออก (Inflow-Outflow Model) ของผู้เสพยาเสพติดดังรูป วงกลมแต่ละวงถูกกำหนดขึ้นเพื่อแทนที่จำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม และมีลูกศรแต่ละเส้นเชื่อมโยงวงกลมแต่ละวงเพื่อแทนที่สัดส่วนประชากรที่ไหลเข้าและออกจากแต่ละกลุ่ม ตัวแบบที่จัดทำขึ้นจะอธิบายจำนวนประชากรที่ไหลเข้าและออกจากแต่ละกลุ่มโดยใช้แนวคิดเรื่องความน่าจะเป็น (Probability) โดยกำหนดให้ p_{ij} แทนที่ความน่าจะเป็นที่ประชากรในกลุ่ม i ณ เวลา t เคลื่อนย้ายไปสู่กลุ่ม j ในเวลา $t+1$ ดังนั้น จะได้ว่า

ตารางที่ 1 ค่าประมาณการ

ตัวแปร	ตัวประมาณการ (Estimator)	ค่าประมาณการ (Estimate)
p_{11}	สัดส่วนผู้เสพที่ใช้ยาเสพติดภายใน 30 วัน (405,105 ต่อพัน) ต่อผู้เสพที่ใช้ยาเสพติดภายใน 1 ปี (605,095 ต่อพัน) ในปี 2551 จากตารางที่ II.2 ในรายงานสถานภาพการใช้ยาเสพติด พ.ศ. 2551	0.669490
p_{12}	สัดส่วนผู้เสพที่เข้ารับการบำบัด (97,476 คน) ต่อสัดส่วนประมาณการผู้เสพในปี 2551 ด้วยวิธี Capture-recapture model (753,011 คน) จากรายงานจำนวนการบำบัดรักษาผู้ป่วยยาเสพติด (บสต.3) ระหว่าง 1 ต.ค. 50-30 ก.ย. 51 และการนำเสนอประเด็นด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดย นายพิทยา จินาวัฒน์ ที่ปรึกษาการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป.ป.ส.	0.129448
p_{13}	$1 - p_{11} - p_{12}$	0.201062
p_{21}	$1 - p_{22} - p_{23}$	0.346118
p_{22}	สมมติให้เท่ากับ 0 คือ ไม่มีผู้ติดค้างอยู่ในสถานบำบัด	0.000000
p_{23}	สัดส่วนผู้เข้ารับการบำบัดที่ไม่กลับไปเป็นผู้เสพซ้ำ (8,314/11,941) จากรายงานจำนวนการติดตามผู้ป่วยยาเสพติด (บสต.5) ระหว่าง 1 ต.ค. 50-30 ก.ย. 51	0.653882
p_{31}	สัดส่วนจำนวนผู้เสพที่เข้าสู่ระบบ (177,783) ต่อ จำนวนประชากรอายุ 12-65 ปี (50,212,000) ลบด้วยประมาณการผู้เสพ (753,011) ในปี 2551 จากการนำเสนอประเด็นด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดย นายพิทยา จินาวัฒน์ ที่ปรึกษาการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานป.ป.ส. และประมาณการประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษกิจและสังคมแห่งชาติ	0.003595
p_{32}	สมมติให้เท่ากับ 0 คือ ผู้เข้ารับการบำบัดต้องเป็นผู้เสพเท่านั้น	0.000000
p_{33}	$1 - p_{31} - p_{32}$	0.996405

จากความสำเร็จของการ decriminalization ยาเสพติดในประเทศโปรตุเกส ได้ชี้ให้เห็นว่าอาจลดอุปสงค์ของยาเสพติดได้ หากมีผู้เสพยาเสพติดจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหรือไม่ประสงค์จะเข้ารับการบำบัดก่อนการประกาศใช้นโยบาย เนื่องจากเกรงกลัวว่าตนจะต้องรับโทษทางอาญา หรือโทษทางสังคมจากการที่เป็นผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้เสพมาก่อน และมีการเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้ไม่ใช่ผู้เสพที่หันมาเป็นผู้เสพไม่มากนัก ซึ่งหากจะอธิบายโดยใช้ตัวแบบที่ทางผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นแล้วก็คือ อุปสงค์ของยาเสพติดจะลดลงก็ต่อเมื่อมีการไหลออกมากกว่าการไหลเข้าของผู้เสพ

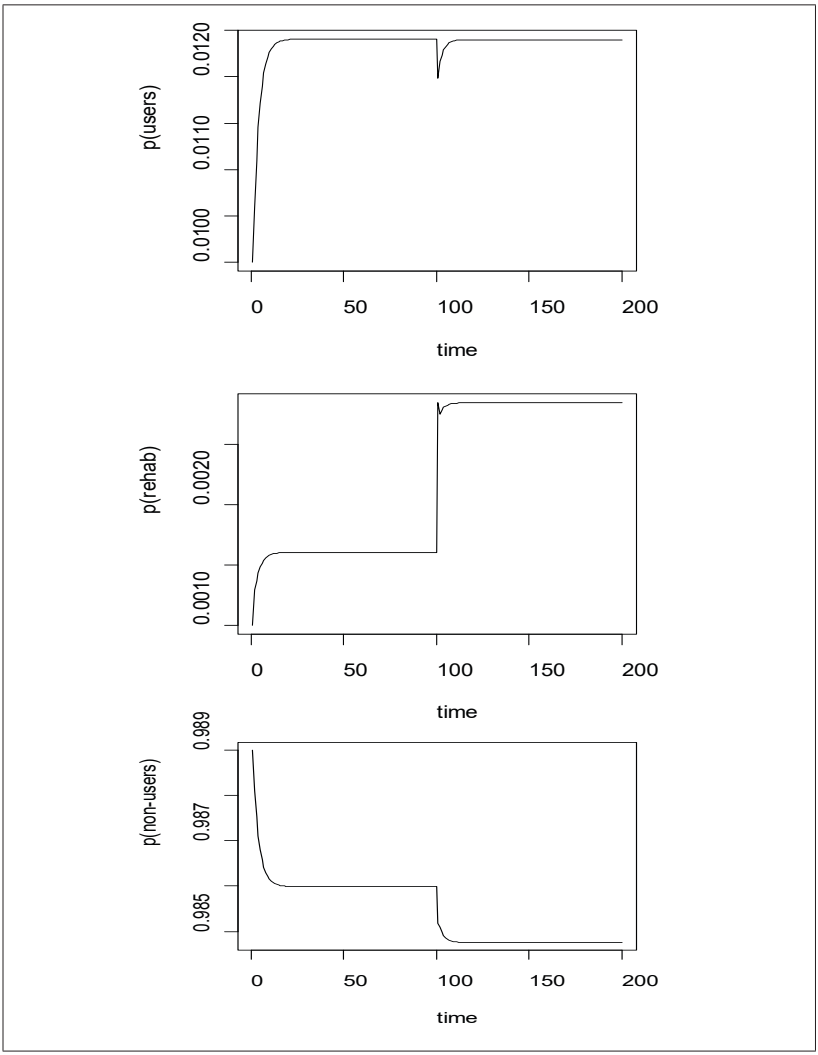
แนวคิดข้างต้นสามารถผนวกเข้าในตัวแบบโดยสมมติให้นโยบาย decriminalization ยาเสพติดเพิ่มความน่าจะเป็นในการเข้ารับการบำบัดของผู้เสพเท่ากับ α และเพิ่มความน่าจะเป็นของการใช้ยาเสพติดทั้งในกลุ่มผู้เสพอยู่แล้วและกลุ่มผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้เสพเท่ากับ β ดังแสดงในรูปที่ 3 สามารถสรุปผลของนโยบายต่อความน่าจะเป็นของการไหลเข้าและออกระหว่างประชากรแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

1. ความน่าจะเป็นในการเสพซ้ำ มีผลกระทบที่สวนทางกัน คือ นโยบายจูงใจให้ผู้เสพบางกลุ่มประสงค์จะเข้ารับการบำบัดเนื่องจากไม่มีโทษในทางอาญา และโทษทางสังคมลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม decriminalization ของยาเสพติดลดรายจ่ายในการเสพเนื่องจากโทษที่ลดลง ซึ่งส่งผลให้เพิ่มความน่าจะเป็นของการเสพซ้ำในผู้เสพบางกลุ่ม ความน่าจะเป็นของการเสพซ้ำหลังการประกาศใช้นโยบายคือ $p_{11} - \alpha + \beta$
2. ความน่าจะเป็นของการที่ผู้เสพเข้ารับการบำบัด เพิ่มขึ้นเป็น $p_{12} + \alpha$
3. ความน่าจะเป็นที่ผู้เสพเลิกเสพเอง ลดลงเป็น $p_{13} - \beta$
4. ความน่าจะเป็นที่ผู้ไม่เสพกลายเป็นผู้เสพ เพิ่มขึ้นเป็น $p_{31} + \beta$
5. ความน่าจะเป็นที่ผู้ไม่เสพยังคงเป็นผู้ไม่เสพ ลดลง เป็น $p_{33} - \beta$

เนื่องจากการประมาณค่า α และ β จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามเชิงสมมติที่เกี่ยวข้องกับนโยบายโดยตรง การวิเคราะห์ในขั้นต่อไป จึงไม่ใช่การประเมินว่า หากมีนโยบาย decriminalization ยาเสพติดในประเทศไทยแล้ว จะประสบความสำเร็จในการลดอุปสงค์ยาเสพติดดังเช่นในประเทศโปรตุเกสหรือไม่ แต่จะเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะที่ว่า ในบริบทเช่นใดที่การใช้นโยบาย decriminalization จึงจะประสบความสำเร็จ โดยในที่นี้จะเป็นการหาคำตอบที่ว่า ระดับการไหลออก และไหลเข้า เท่าใด ที่ไม่ทำให้สัดส่วนผู้เสพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้นโยบาย

สมมติให้ $\mathbf{q}_D^* = \begin{pmatrix} q_{1D}^* & q_{2D}^* & q_{3D}^* \end{pmatrix}$ เท่ากับสัดส่วนประชากร ณ ดุลยภาพใหม่ภายหลังการประกาศใช้นโยบาย Decriminalization ยาเสพติด ค่า α และ β ที่ทำให้ระดับประชากรผู้เสพเท่าเดิมต้องสอดคล้องกับข้อจำกัดดังนี้

$$\mathbf{q}_D^* = \mathbf{q}_D^* \mathbf{P}_D ,$$
$$q_{1D}^* = q_1^* = 0.0124066 ,$$
$$q_{1D}^* + q_{2D}^* + q_{3D}^* = 1 .$$

ภาพที่ 2 สัดส่วนผู้เสพยาเสพติด P(User) ผู้เข้ารับการบำบัด P(Rehab) และผู้ที่ไม่ได้

ใช้ยาเสพติดซึ่งไม่ได้อยู่ในสถานบำบัด P(Non-user) ภายหลังการแทรกแซงนโยบาย decriminalization ยาเสพติดตั้งแต่เวลา $t = 100$ เป็นต้นไป จากตัวแบบได้ควบคุมให้ค่า $\alpha = 0.1$, และประมาณการค่าอัตราการไหลเข้าที่ไม่ทำให้สัดส่วนผู้เสพเพิ่มขึ้นภายหลังประกาศใช้นโยบายเท่ากับ $\beta = 0.0008155$

ระบบสมการข้างต้นเป็นสมการที่ไม่ใช่สมการเชิงเส้น (Non-linear equation) ซึ่งมี 4 สมการ และ 4 ตัวแปร คือ q^*_{2D}, q^*_{3D}, α, และ β ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นคำตอบที่มีค่าชุดเดียว (non-unique solutions) (รายละเอียดเพิ่มเติมอยู่ในบทความทางวิชาการของ Iyavarakul, T. [38] จากการใช้วิธีการเชิงตัวเลข สามารถหาคำตอบชุดหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับข้อจำกัดข้างต้นได้คือ $q^*_{1D} = q^*_1 = 0.0124$, $q^*_{2D} = 0.0016$, $q^*_{3D} = 0.9860$, $\alpha = 0.1$, และ $\beta = 0.0008155$ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังรูปที่ 2 จากรูป เป็นการศึกษาผลของนโยบาย decriminalization ยาเสพติดต่อเนื่องจากการประมาณสัดส่วนของประชากรเดิมในรูปที่ 2 โดยสมมติให้ค่าเริ่มต้นของสัดส่วนผู้เสพเท่ากับ 0.01 โดยสมมติให้เริ่มมีการแทรกแซงนโยบาย decriminalization ยาเสพติดตั้งแต่เวลา $t = 100$ เป็นต้นไป และควบคุมให้สัดส่วนผู้เสพก่อนและหลังการแทรกแซงนโยบายเท่าเดิม ณ จุดดุลยภาพใหม่ โดยจากการพิจารณาสัดส่วนผู้เสพภายหลังการแทรกแซงนโยบาย พบว่า สัดส่วนผู้เสพลดลงทันทีหลังการประกาศใช้นโยบายใหม่ๆ อันเป็นผลจากการที่มีผู้เสพที่เข้ารับการบำบัดที่สูงขึ้นเนื่องจากโทษทางอาญาและโทษทางสังคมที่ลดลง อย่างไรก็ตาม สัดส่วนผู้เสพจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นผลจากการเพิ่มแรงจูงใจให้ผู้เสพและผู้ไม่ได้เสพอยู่ก่อนบางกลุ่มเสพยาเสพติดเนื่องจากไม่มีโทษซึ่งเป็นอุปสรรคในการเสพอีกต่อไป โดยจะเข้าสู่จุดดุลยภาพหลังจากเวลาผ่านไปได้ประมาณ 20 ช่วงเวลา ($t = 120$) ในส่วนของสัดส่วนผู้บำบัดนั้น เพิ่มสูงขึ้นกว่าเท่าตัว เนื่องจากต้องซึมซับกลุ่มผู้เสพซึ่งเข้ารับการบำบัดภายหลังนโยบาย decriminalization ยาเสพติด ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่า เป็นมาตรการที่จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับมาตรการอื่นๆ จึงจะประสบผลสำเร็จ อาทิ การเพิ่มบุคลากรและทรัพยากรที่จำเป็นในบำบัดผู้เสพอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อพิจารณาสัดส่วนผู้ไม่ได้ใช้ยาเสพติดแล้ว พบว่าลดลงอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่จุดดุลยภาพใหม่

การตีความค่า α และ β นั้น เป็นเรื่องน่าสนใจเนื่องจากจะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถเข้าใจกฎง่ายๆ ในการพิจารณาว่าสมควรให้มีการใช้นโยบาย decriminalization ยาเสพติดในบริบทใด โดยสามารถพิจารณาความหมายของ α และ β ได้โดยประมาณ ดังนี้

1. ค่า α หมายถึง ความน่าจะเป็นที่ผู้ที่เป็นผู้เสพอยู่แล้วประสงค์จะเข้ารับการบำบัดเพิ่มขึ้น อันเป็นผลจากการที่นโยบาย decriminalization ยาเสพติดได้ลดหย่อนโทษทางอาญาและสังคมซึ่งเคยเป็นอุปสรรคขัดขวางผู้เสพไม่ให้เข้ารับการบำบัด เมื่อนำค่า $\alpha = 0.1$ คูณกับจำนวนประมาณการผู้เสพซึ่งประมาณได้ในปี 2551 เป็นจำนวน 753,011 คนแล้ว จะได้เท่ากับผู้เสพที่ออกไปเข้ารับการบำบัดเป็นจำนวนประมาณ 75,301 คน

2. ค่า β หมายถึง ความน่าจะเป็นที่ผู้เสพที่เสพอยู่แล้วเสพต่อ หรือผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้เสพกลายเป็นผู้เสพ อันเป็นผลจากการที่นโยบาย decriminalization ยาเสพติดได้ลดหย่อนโทษทางอาญาและสังคม ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องรับภาระหากตัดสินใจเป็นผู้เสพ เมื่อนำค่า $\beta = 0.000715$ คูณกับจำนวนประมาณการผู้เสพและผู้ไม่ได้เสพ (ระหว่างอายุ 12-65 ปี) ที่ประมาณได้ในปี 2551 เป็นจำนวน 50,965,011 จะได้เท่ากับผู้เข้าสู่หรือยังคงสถานะอยู่ในกลุ่มเสพเป็นจำนวนประมาณ 41,562 คน

ดังนั้น อาจสรุปเป็นกฎง่ายๆได้ว่า หากนำนโยบาย decriminalization ยาเสพติดมาใช้ในประเทศไทย และต้องการควบคุมไม่ให้จำนวนผู้เสพเพิ่มขึ้นแล้ว จะต้องมีสัดส่วนผู้เสพประสงค์จะเข้ารับการบำบัดต่อประชากรที่ไหลเข้าสู่กลุ่มผู้เสพอย่างน้อย 75,301/41,562 หรือ ต้องมีผู้ออก (Outflow) อย่างน้อย 181 คน ต่อทุก ๆ ประชากร 100 คนที่ไหลเข้าสู่กลุ่มผู้เสพ (Inflow)

ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

การจัดการกับปัญหายาเสพติดด้วยระบบตลาดเสรี ผ่านมาตรการ การประกาศไม่เอาโทษทางอาญา (Decriminalization) จึงตั้งอยู่บนแนวคิดของการ “ได้อย่าง-เสียอย่าง” (Trade-off) ที่ว่า การลดความเข้มข้นของการปราบปรามลงนั้น แม้จะก่อให้เกิดผลเสียคือทำให้มีผู้เสพมากขึ้น แต่ก็มีข้อดีคือ ช่วยลดความรุนแรงของปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นผลโดยตรงจากการปราบปรามลง การริเริ่มนำมาตรการที่จะเปิดให้มีการค้าหรือบริโภคยาเสพติดอย่างค่อนข้างเสรีดังกล่าวนี้ จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคำนวณผลได้และผลเสียที่ตามมาเป็นสำคัญ สำหรับทางเลือกของมาตรการนี้ หากทางฝ่ายนโยบายจะเลือกใช้มาตรการการไม่เอาโทษทางอาญา สิ่งต้องคำนึงคือมาตรการนี้ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์แต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากเป็นการลดต้นทุนของการใช้ยาเสพติดของผู้บริโภคเท่านั้นโดยยังคงให้การขายยาเสพติดมีโทษทางอาญาอยู่ แต่จะส่งผลกระทบให้อุปสงค์เพิ่มขึ้นหรือลดลงนั้น ขึ้นอยู่กับผลกระทบของมาตรการ

ต่อการจูงใจให้ผู้เสพบางส่วนเข้ารับการบำบัด (Outflow) และจำนวนผู้เสพใหม่อันเนื่องมาจากภาระทางกฎหมายที่น้อยลง (Inflow)

เอกสารอ้างอิง

[1] ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด อรรถพล ควรเลี้ยง ทองใหญ่ อัยยะวรากูล และลัดดาวัลย์ เลขมาศ. (2553). **รายงานการวิจัยเรื่องโครงการศึกษาอัตราผลตอบแทนในการใช้จ่ายงบประมาณด้านยาเสพติดของประเทศ**. สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงาน ป.ป.ส.

[2] ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด นิตยา สำเร็จผล และมณี อาภานันทิกุล. (2548). **รายงานการวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พศ 2545**. กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.

[3] ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ (ศตส.). (2546). **คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด**. กรุงเทพฯ: บริษัทรำไทยเพรส จำกัด.

[4] สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. (2553). **รายงานผลการสัมมนาเชิงวิชาการ เรื่อง นโยบายการลดทอนความเป็นอาชญากรรมทางคดียาเสพติด: ประสบการณ์จากต่างประเทศ**. เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2553 ณ ห้องประชุม 1 อาคาร 2 ชั้น 3 สำนักงาน ป.ป.ส. กรุงเทพมหานคร.

[5] European Monitoring Centre for Drugs and Drugs Addiction. (2004). **European Report on Drug Consumption Rooms**. Retrieved January 28, 2011, from http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_2944_ EN_consumption_rooms_report.pdf.

[6] Greenwald, Green. (2009). **Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Crating Fair and Successful Drug Policies**. CATO Institute: Washington, D.C.

[7] Ostrowski, James. (1989). **Thinking about Drug Legalization, Cato Institute Policy Analysis**. No.121, (May 25, 1989), Retrieved May 12, 2011, from https://object.cato.org/pubs/pas/pa121.pdf.

[8] Rosmarin, A and Eastwood, M. (2012). **Quiet Revolution: Drug Decriminalisation Policies in Practice Across the Globe**. Retrieved June 12, 2012, from https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/ files/release-quiet-revolution-drug-decriminalisation-policies-20120709.pdf.

[9] Department of Justice of Canada. (2004). **Cannabis Reform Bill, Developing a Balanced Approach**. [Online]. Available: http://www.justice.gc.ca/eng/news-nouv/nr-cp/2004/doc_31276.html.

[10] Wordi Q.com. (n.d.). **Legal Issues of Cannabis–Definition**. Retrieved January 2, 2011, from http://www.wordiq. com/definition/Legal_issues_of_cannabis.

[11] Rosmarin, A and Eastwood, M. (2012). **Quiet Revolution: Drug Decriminalisation Policies in Practice Across the Globe**. Retrieved June 12, 2012, from https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/release-quiet-revolution-drug-decriminalisation-policies-20120709.pdf.

[12] Schaffer Library of Drug Policy. (n.d.). **The Drug Legalization Debate**. Retrieved January 3, 2011, from http://www.druglibrary.org/schaffer/debate/myths/myths4.htm.

[13] Greenwald, Green. (2009).**Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Crating Fair and Successful Drug Policies**. CATO Institute: Washington, D.C.

[14] StoptheDrugWar.org. (2009). **Feature: Mexico Decriminalization Bill Passes -- One Step Forward, Two Steps Back?**. Retrieved January 2, 2011, from http://stopthedrugwar.org/chronicle/2009/may/08/feature_ mexico_decriminalization.

[15] Transnational Institute. (2009). **Mexico and Argentina Enact Drug Decriminalization, US Drug Policy Increasingly out of Step**. Retrieved November 27, 2011, from http://www.tni.org/inthemedia/mexico-and-argentina-enact-drug-decriminalization-us-drug-policy-increasingly-out-step.

[20] International Harm Reduction Association. (2010). **The Global State of Harm Reduction 2010: Key Issue for Broadening the Response**. Retrieved 12 January 2012, from https://www.hri.global/files/2010/06/29 /GlobalState2010_Web.pdf.

[21] Becker, Gary S. and Murphy, Kevin M (1988), "A Theory of Rational Addiction", **Journal of Political Economy**. University of Chicago Press, 96(4), 675-700.

[22] Trebach, Arnold S. (1982). **The Heroin Solution**, New Haven: Yale University Press.

[23] Friedman, Milton. (1991). "The War We are Losing", **Searching for Alternatives: Drug-Control Policy in the United States**. Eds. Melvyn B. Krauss and Edward P. Lazear. Stanford: Hoover Institution Press, 1991: 53-67.

[24] Miron, Jeffrey A and Zwiebel, Jeffrey. (1995). "The Economic Case against Drug Prohibition", **Journal of Economic Perspectives, American Economic Association**. 9(4), 175-92.

[25] Lyman, M. D. and Potter, G. W. (2007). **Drugs in society: Causes, concepts & control** (5th ed.). Cincinnati, OH: Anderson Publishing.

[26] Kleiman, M. A. R. (1992). **Against Excess: Drug Policy for Results**. New York, NY: Basic Books.

[27] National Institute on Drug Abuse. (2009). **Principles of Drug Addiction Treatment; A Research-Based Guide**. (INH Publication No. 09-4180). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

[28] Becker, Gary S. and Murphy, Kevin M (1988), "A Theory of Rational Addiction", **Journal of Political Economy**. University of Chicago Press. 96(4), 675-700.

[29] Miron, Jeffrey A and Zwiebel, Jeffrey. (1995). "The Economic Case against Drug Prohibition", **Journal of Economic Perspectives, American Economic Association**. 9(4), 175-92.

[30] Silverman, Lester P. and Spruill, Nancy L. (1977), "Urban Crime and the Price of Heroin", **Journal of Urban Economics**. 4(1), 80-103.

[31] Benson, Bruce L. and Rasmussen, David W. (1991), "Relationship Between Illicit Drug Enforcement Policy and Property Crimes", **Cotemporary Policy Issues e**. October 1991, 9, 106-15.

[32] Benson, Bruce L., Kim, Iljoong, Rasmussen, David W. and Zuehlke, Thomas W. (1992), "Is property crime caused by drug use or by Drug Enforcement Policy", **Applied Economics**. July 1992, 24, 679-92.

[33] Nutt, David, King, Leslie, Saulsbury, William, and Blakemore, Colin. (2007). "Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse", **The Lancet 2007**. 369, 1047-1053.

[34] Miron, Jeffrey A and Zwiebel, Jeffrey. (1995). "The Economic Case against Drug Prohibition", **Journal of Economic Perspectives, American Economic Association**. 9(4), 175-92.

[35] Crancer, A., Jr., Dille, J. M., Delay, J. C., Wallace, J. E. and Haykin, M. D. (1969), "Comparison of the Effects of Marihuana and Alcohol on Simulated Driving Performance", Report 021, State of Washington, Department of Motor Vehicles, April 1969, **Reprinted in Science**, 164, 851-54.

[36] National Institute on Drug Abuse (2007). **NIDA in for Facts: Treatment Approaches for Drug Addiction**. Retrieved September 25, 2010, from www.nida.nih.gov/infofacts/TreatMeth.html.

[37] Lyman, M. D. and Potter, G. W. (2007). **Drugs in Society: Causes, Concepts & Control** (5th ed.). Cincinnati, OH: Anderson Publishing.

[38] Iyavarakul, T. (2011). **A Markov Model of Drug Decriminalization Policy: Lessons from Portugal**. School of Development Economics, NIDA Working Paper.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารปาริชาต ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2560) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังรายนามต่อไปนี้

1. ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์	สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. ศ.ดร.บุญเรียง ขจรศิลป์	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. ศ.ณรงค์ ใจหาญ	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. รศ.จุรีรัตน์ บัวแก้ว	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. รศ.ดร.จักรกฤษณ์ ศิวะเดชาเทพ	สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
7. รศ.ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. รศ.ดร.ชรินทร์ มั่งคั่ง	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. รศ.ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
10. รศ.ดร.ชาติ เจียมไชยศรี	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
11. รศ.ดร.ธนิก เลิศชาญฤทธ์	คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
12. รศ.ดร.นรินทร์ สังข์รักษา	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
13. รศ.ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ	สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
14. รศ.ดร.ประเสริฐ ไชยทิพย์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

15. รศ.ดร.ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร	คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
16. รศ.ดร.วรรณี แกมเกตุ	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
17. รศ.ดร.สมบัติ พันธวิศิษฏ์	สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
18. รศ.ดร.อรุณี หรดาล	สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
19. รศ.มานิตย์ จุมปา	คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20. ผศ.ดร.เก็ตถวา บุญปราการ	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
21. ผศ.ดร.ณัฐรัฐ ธนธิติกร	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
22. ผศ.ดร.วงเดือน นาราสัจจ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
23. ผศ.ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
24. ผศ.ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
25. ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
26. ผศ.ดร.ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
27. ผศ.ดร.อังสนา บุญธรรม	คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
28. ผศ.ภีรกาญจน์ ไค่นุ่นนา	คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
29. อ.ดร.ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข้อมูลทั่วไปของวารสารปาริชาต

ลักษณะของวารสาร

วารสารปาริชาต เป็นวารสารเผยแพร่ ผลงานวิจัย/ ผลงานวิชาการ และผลงานวิชาการรับใช้สังคมทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และนิติศาสตร์ ของบุคลากร นักวิจัยในมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ

ข้อแนะนำทั่วไป

1. เรื่องที่รับพิมพ์ในวารสารวิจัยนี้ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน
2. ผู้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยทักษิณเท่านั้นยกเว้นบทความพิเศษที่กองบรรณาธิการพิจารณาให้ได้รับการยกเว้น
3. ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. เนื้อหา บทความ หรือข้อคิดเห็นที่พิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเท่านั้น กองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
5. ต้นฉบับจะต้องได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการตีพิมพ์

ประเภทของผลงานที่จะรับตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles)
2. บทความวิชาการ (Articles)
3. บทความรับใช้สังคม (Socially-Engaged Articles)
4. บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
5. บทความปริทัศน์ (Review Article)

รูปแบบการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขหน้ากำกับหน้าทุกหน้า โดยใช้แบบอักษร TH Sarabun ขนาดตัวอักษร 14 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่าย ขาว-ดำที่ชัดเจน นอกจากจำเป็นจึงควรใช้ภาพสี และถ้ามีภาพวาดลายเส้นให้วาดบนกระดาษขาว โดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด ความยาวของเนื้อหา รวมภาพ ตาราง ไม่ควรเกิน 15 หน้า

2. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

· ระยะขอบบน (Top margin)	ขนาด 1.00”	หรือ 2.54 เซนติเมตร
· ระยะขอบล่าง (Bottom margin)	ขนาด 1.00”	หรือ 2.54 เซนติเมตร
· ระยะขอบซ้าย (Left margin)	ขนาด 1.50”	หรือ 3.00 เซนติเมตร
· ระยะขอบขวา (Right margin)	ขนาด 1.00”	หรือ 2.54 เซนติเมตร

3. การส่งต้นฉบับ มี 3 ช่อง ดังนี้
   ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO) สามารถเข้าไปได้ https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/

4. การสมัครสมาชิก มี 2 กรณี ดังนี้
   กรณีที่ 1 บุคคลทั่วไป ที่ไม่ประสงค์ส่งบทความ สามารถสมัครสมาชิกได้เลย
   กรณีที่ 2 บุคคลที่ต้องการส่งบทความ เพื่อขอรับการพิจารณาบทความ เมื่อบทความได้รับการพิจารณาแล้วจะต้องสมัครสมาชิกพร้อมชำระเงิน จำนวน 200 บาท **ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปาริชาต เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง)** พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาต ทางระบบออนไลน์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal หรือติดต่อ กองจัดการวารสารปาริชาต สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210 โทรศัพท์ 074-609600 ต่อ 7242 หรือ 081-5407304 โทรสาร 074-609654-5 อีเมล์ parichartjournal@gmail.com

5. การยกเลิกบทความ หรือ การถอนบทความ มีรายละเอียดดังนี้

   การยกเลิกบทความ คือ การเพิกถอนบทความก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เผยแพร่
   การถอนบทความ คือ การถอนบทความที่ดำเนินการตีพิมพ์และเผยแพร่เรียบร้อยแล้ว

<u>ในกรณี</u> การยกเลิกบทความหรือการถอนบทความ สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ใน https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/ และ ***หากมีการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ เจ้าของบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ***

รายละเอียดการเตรียมต้นฉบับ

บทความวิจัยให้เรียงลำดับตามองค์ประกอบดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง (Title)** ต้องมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ชื่อภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 20 ตัวหนา
2. **ชื่อผู้เขียน (Authors)** ครบทุกคน และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดอยู่กึ่งกลางของหน้ากระดาษ โดยให้กำกับหมายเลขยกกำลังไว้ต่อท้ายด้วย สำหรับชื่อตำแหน่งหรือตำแหน่งวิชาการและหน่วยงานให้พิมพ์ไว้ในส่วนของเชิงอรรถ (หน้าที่ 1) โดยพิมพ์ชื่อหน่วยงานต้นสังกัดระบุภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย หรือจากงานย่อยถึงระดับสูงให้ตรงกับตัวเลขยกกำลังที่กำกับไว้ในหน้าเดียวกัน
3. **บทคัดย่อ และ Abstract** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่เกิน 200 คำ และอยู่ในบทความหน้าที่ 1 เท่านั้น และให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ
4. **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้เลือกคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความไม่เกิน 3 คำ โดยพิมพ์ต่อจากส่วนเนื้อหาของบทคัดย่อและ Abstract ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ Keywords ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ
5. **เนื้อเรื่อง (Main Body)** ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์
   - หัวข้อใหญ่ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
   - หัวข้อย่อย ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวหนา จัดชิดซ้ายคอลัมน์
   - เนื้อความ ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ บรรทัดแรกของทุกย่อหน้าเยื้อง 0.5 นิ้วของบรรทัดถัดไป และประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

     1) **บทนำ (Introduction)** บอกความสำคัญหรือที่มาของปัญหาของสิ่งที่ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย หรือสร้างสรรค์ผลงาน และอาจรวมการสำรวจเอกสาร (Review of Related Literature)

2) วัตถุประสงค์ (Objective) บอกถึงเป้าหมายของสิ่งที่ศึกษา

***** บทนำและวัตถุประสงค์ อาจเขียนรวมกันได้

3) ระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology) บอกรายละเอียดในวิธีการศึกษา การดำเนินการให้ได้มาถึงสิ่งที่ค้นคว้า สร้างสรรค์ เป็นต้น

4) ผลการศึกษา (Results) บอกถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือผลการสร้างสรรค์ และอาจให้แนวทางถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

5) สรุปและการอภิปรายผล (Discussion) ให้แสดงถึงการสรุปผลที่ได้ถึงการศึกษาและการให้เหตุผลว่าผลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าวิจัย หรือสร้างสรรค์ ได้มาอย่างไร และเหตุใดจึงได้ผลดังกล่าว

* 4) และ 5) อาจเขียนรวมกันได้

6) การอ้างอิง (References) แบบตัวเลข

การอ้างอิงแบบตัวเลข ใช้วิธีการดังนี้

1. ใส่ตัวเลขกำกับไว้ในเครื่องหมาย [ ] ท้ายข้อความหรือชื่อบุคคลที่อ้างอิง โดยให้ตัวเลขอยู่ในระดับบรรทัดเดียวกันกับเนื้อหา เช่น [1]
2. ให้ใส่ตัวเลขอ้างอิงเรียงลำดับตั้งแต่เลข 1 เป็นต้นไป ต่อเนื่องกัน และในกรณีที่มีการอ้างอิงซ้ำให้ใช้ตัวเลขเดิมที่เคยใช้อ้างมาก่อนแล้ว
3. แหล่งที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดในบทความจะไปปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิง (references) ท้ายบทความ โดยเรียงลำดับตามหมายเลข และพิมพ์หมายเลขอยู่ในเครื่องหมาย [ ]
4. กรณีที่อ้างอิงเอกสารหลายรายการในคราวเดียวกัน
   4.1 อ้างอิงไม่เกิน 2 รายการให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับโดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่น เช่น [1, 5]
   4.2 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการที่ต่อเนื่องกัน ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่น เช่น [1-3] หรือ [1-5]
   4.3 อ้างอิงเกิน 2 รายการและเป็นรายการทั้งต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง ให้ใส่หมายเลขของเอกสารที่อ้างเรียงลำดับ โดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) คั่นในกรณีไม่ต่อเนื่อง และเครื่องหมายยัติภังค์ (-) คั่นในกรณีต่อเนื่อง เช่น [1, 4-5]

การอ้างอิง ในเนื้อเรื่อง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้ระบบตัวเลขอยู่ในวงเล็บ “[]” หลังข้อความที่อ้างถึง โดยตัวเลขดังกล่าวเรียงตามลำดับการอ้างอิง

ตัวอย่าง

1. โดยได้รับการสนับสนุนทุกทางจากภาคราชการ [1]...
2. Strong security measures for sustainable peace on the Korean peninsula [2]

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//**ชื่อหนังสือ**.//เมืองที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[1] สุพัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

[2] Norman, D, A. (2002). **The Design of Everyday Things**. New York : Basic books.

* กรณีผู้แต่งคนไทย เขียนหนังสือภาษาอังกฤษ ให้ลงชื่อผู้แต่งเหมือนคนไทยที่แต่งหนังสือภาษาไทย

* กรณีหนังสือที่พิมพ์มากกว่า 1 ครั้ง ให้ระบุครั้งที่พิมพ์ด้วย โดยเขียนรูปแบบบรรณานุกรม ดังนี้

ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//**ชื่อหนังสือ**/(ครั้งที่พิมพ์).//เมืองที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[3] สุพัตรา สุภาพ. (2545). **สังคมวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.//(ปีที่พิมพ์).//“ชื่อบทความ”,//**ชื่อวารสาร**.//ปีที่/(ฉบับที่),/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

[4] ปรีชา นุ่นสุข. (2547). “มหิษมรรทินี เทพีแห่งมัณฑละเชิงเขาหลวง”, **เมืองโบราณ**. 30(1), 97-104.

[5] Garder, J. w. (1987). “The tasks of leadership”, **New Management**. 4(4), 9-14.

3) บทความในรายงานการประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//“ชื่อเรื่อง”,/ใน/**ชื่อการประชุม**,/เลขหน้า.//วันที่/เดือน/ปี/สถานที่ประชุม.//เมืองที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[6] พรพันธุ์ เขมคุณาศัย. (2554). “การจัดการความรู้จากห้องเรียนสู่ชุมชน : การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดของเยาวชน”, ใน **การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 10 ประจำปี 2554**, 140. วันที่ 25-28 พฤษภาคม 2554 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

4) บทความในหนังสือ

ชื่อผู้เขียนบทความ.//(ปีที่พิมพ์).//“ชื่อบทหรือบทความในหนังสือ”,/ใน/ชื่อผู้แต่งหรือผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ(ถ้ามี).//**ชื่อหนังสือ**,/เลขหน้า.//เมืองที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

[7] อรนาถ จันทรโอภากร. (2550). “คอนเสิร์ตเดี่ยวจะเข้”, ใน เวรวัติ อักษรแก้ว (บรรณาธิการ). **Music talk**. 4-7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จงเจริญการพิมพ์.

5) บทความในหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.//(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน).//“ชื่อบทความ”,/**ชื่อหนังสือพิมพ์**,//เลขหน้า

ตัวอย่าง

[8] ตวงศักดิ์ ชื่นสินธุ. (2552, 6 มกราคม). “เที่ยวตามรอยพระพุทธองค์สิริมงคล รับปีใหม่”, **มติชน**. 23.

6) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.//(ปีที่พิมพ์).//**ชื่อวิทยานิพนธ์**.//ระดับของวิทยานิพนธ์/ชื่อปริญญา.//เมืองที่พิมพ์/:/ชื่อสถานการศึกษา.

ตัวอย่าง

[9] เพ็ญพิชชา แสงดอกไม้. (2548). **การพัฒนารูปแบบพอตโฟลิโอ (portfolio) สำหรับการวัดประเมินเพื่อยอมรับความรู้และประสบการณ์**. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

[10] Paungfoo, C. (2003). **Use of molecular biology techniques in studying the nitrifying bacteria community from shrimp farming system**. Doctoral dissertation. Prince of Songkla University.

7) เอกสารที่สืบค้นจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

เอกสารจากอินเทอร์เน็ต มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับเอกสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบการเขียนรายการบรรณานุกรม จึงใช้รูปแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ได้เพียงแต่เพิ่มเติมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้น

ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//**ชื่อเรื่อง**.//เมืองที่พิมพ์/:/สำนักพิมพ์.//สืบค้นเมื่อ...../จาก http://www.....

ตัวอย่าง

[10] มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2546). **กรอบคิดหลักของแผนแม่บทมหาวิทยาลัยทักษิณ**. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2548, จาก http://tsu.ac.th/news/does/TSU_Plan.pdf.

[11] Einstein, A. (2000). **Relativity : The Special and Generate Theory (Trans by Lawson, R.W.)**. New York : Bartleby. Retrieved August 21, 2002, from http://www.Bartleby.com.

8. รูปแบบการเขียนบุคลานุกรม

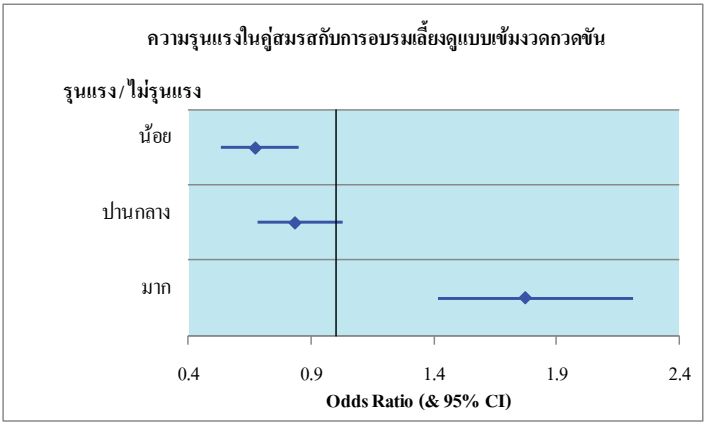
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์),//ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์),/สถานที่สัมภาษณ์,/เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

[12] โกวิทย์ มณีโชติ (ผู้ให้สัมภาษณ์), วิทยา บุษบงค์ (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2548.

6. **การใช้คำย่อ สัญลักษณ์** คำย่อที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำเต็มเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความหลังจากนั้นสามารถใช้คำย่อเหล่านั้นได้ตามปกติความใช้ให้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้คำย่อที่ชื่อเรื่องและในบทคัดย่อ ไม่แนะนำให้ใช้คำย่อเกิน 4 ครั้ง ใน 1 บทความ สำหรับสัญลักษณ์ที่ใช้ในบทความจะต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบายเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความหลังจากนั้นไม่จำเป็นต้องมีคำจำกัดความหรือคำอธิบาย
7. **รูปภาพ** จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายรูปภาพให้พิมพ์ไว้ใต้รูปภาพตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ

ตัวอย่างเช่น

ภาพที่ 1 อัตราส่วนออดส์ของพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรสกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

8. ตาราง จัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำบรรยายตารางพิมพ์ไว้ด้านบนของหัวข้อตาราง และใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวปกติ

ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรงกับพฤติกรรมความรุนแรงในคู่สมรส

ภูมิหลังประสบการณ์ความรุนแรง	ความรุนแรงในคู่สมรส			Chi-square	p-value
	ไม่รุนแรง (947)	รุนแรง (589)	รวม (1,536)		
การเคยถูกลงโทษอย่างรุนแรงในวัยเด็ก				**11.974**	**0.003**
ไม่เคย	68.2	31.8	28.1		
นาน ๆ ครั้ง	60.5	39.5	38.4		
ประจำ	57.5	42.5	33.5		
การเคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีในวัยเด็ก				**9.280**	**0.009**
ไม่เคย	68.8	31.2	39.8		
นาน ๆ ครั้ง	61.0	39.0	39.8		
ประจำ	58.6	41.4	20.4		
การเคยมีพฤติกรรมรุนแรงในวัยเด็ก				**34.923**	**0.000**
ไม่เคย	69.3	30.7	38.4		
นาน ๆ ครั้ง	60.1	39.9	44.9		
ประจำ	48.2	51.8	16.7		

ใบสมัครสมาชิก
วารสารปาริชาต
PARICHART JOURNAL

วันรับสมัคร.....
หมายเลขสมาชิก.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....
ที่อยู่ทางไปรษณีย์ที่ต้องการให้จัดส่งวารสาร.....
อำเภอ..... จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์..... โทรสาร.....E-mail.....
มีความประสงค์เป็นสมาชิกวารสารปาริชาต จำนวน.....ปี (ปีละ 200 บาท)
พร้อมนี้ได้ส่งค่าสมาชิก จำนวน.....บาท (.....)
โดย

ผ่านทางธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี วารสารปาริชาต เลขที่บัญชี 408-197718-5 สาขามหาวิทยาลัยทักษิณ (พัทลุง) พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมายังกองบรรณาธิการวารสารปาริชาต ทางระบบออนไลน์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal

(ลงชื่อ).....
(.....)
...../...../.....

สำนักงานวารสารปาริชาต
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210
โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242 โทรสาร 0-7460-9655
E-mail Address: parichartjournal@gmail.com หรือ research.tsu@gmail.com

PARICHART JOURNAL

THAKSIN UNIVERSITY

